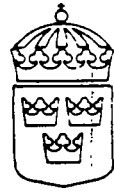

Riksdagens protokoll

1989/90:131

Protokoll
1989/90:131

Onsdagen den 30 maj

Kl. 9.00–22.53

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 23 maj.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1989/90:153 till näringsutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Utrikesutskottets betänkanden 1989/90:UU22 och UU23
Försvarsutskottets betänkanden 1989/90:FöU8, FöU10 och FöU11
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1989/90:SfU27
Socialutskottets betänkanden 1989/90:SoU24–SoU27 och SoU29–SoU31
Kulturutskottets betänkanden 1989/90:KrU30 och KrU31
Utbildningsutskottets betänkande 1989/90:Ubu30
Näringsutskottets betänkanden 1989/90:NU13 och NU39

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 23 maj

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkande 1989/90:JuU32, finansutskottets betänkande 1989/90:FiU42, utrikesutskottets betänkanden 1989/90:UU24 och UU19, försvarsutskottets betänkande 1989/90:FöU9, socialförsäkringsutskottets betänkande 1989/90:SfU23 samt utbildningsutskottets betänkande 1989/90:Ubu29 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 128).

Justitiekammarens betänkande JuU32

Mom. 1 (översyn av specialdomstolarna)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 99 för reservation 1 av Britta Bjelle m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (fastighetsdomstolarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (hyresnämnd och bostadsdomstol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utvidgad användning av sakkunnigbeviset)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (expertmedverkan i mål rörande barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Britta Bjelle m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (utseende av sakkunnig under förundersökning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (överklagande av beslut om sakkunnig)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU42

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU24

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU19

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 20 för reservationen av Per Gahrton. 1 ledamot avstod från att rösta.

Försvarsutskottets betänkande FöU9

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU23

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (skuldsättning för vissa utbildningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Barbro Sandberg och Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation.

Utbildningsutskottets betänkande UbU29

Mom. 1 (studiekampanj för invandrare inför valet 1991 samt anslaget Bidrag till studieförbunden m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 2 av Lars Leijonborg och Margitta Edgren – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslaget Bidrag till studiecirklar om den offentliga sektorn)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 101 för reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (modifierade bidragsregler för studiecirklar om den offentliga sektorn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson i Vårgårda – bifölls med acklamation.

5 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU30 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU37 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

jordbruksutskottets betänkande

1989/90:JoU21 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden och

bostadsutskottets betänkande

1989/90:BoU18 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

6 § Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att lagutskottets betänkanden LU37, LU34, LU35 och LU36 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

7 § Skydd för företagshemligheter

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1989/90:LU37 Skydd för företagshemligheter (prop. 1987/88:155).

Anf. 1 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Nu är det dags för en ny omgång beträffande lex Bratt eller, för att använda den rätta beteckningen, lagen om företagshemligheter. Vi hade en intensiv debatt här i riksdagen för cirka ett år sedan. Jag antar att dagens debatt inte kommer att bli mindre intensiv, även om deltagarna är desamma med ett undantag – jag saknar justitieminister Laila Freivalds här i kammaren. Detta är beklagligt, eftersom hon faktiskt bär ett ansvar för detta ärendes undermåliga behandling genom att hon uttryckligen här från denna talarstol vägrade att återkalla propositionen.

Hantering av detta riksdagsärende måste rimligen beskrivas som rena rama lagstiftningscirkusen. Eländet startade redan genom dåvarande justitieminister Anna-Greta Leijons utomordentligt dåliga lagrådsremiss. Sedan följde tyvärr en undermålig lagrådsgranskning, varvid lagrådet i princip godtog förslaget. Då kom äntligen reaktionen i form av en mediestorm, som blåste upp mot den här munkavlelagen eller munkorgslagen, vilket man nu företräder. Lagutskottets kansli tvingades därigenom till en extraordinär arbetsinsats. Resultatet blev att propositionen slaktades totalt. Ett nytt förslag kom att presenteras inför lagutskottet. Förslaget remitterades sedan till lagrådet och konstitutionsutskottet för förnyad granskning. Båda instanserna framförde kritik på flera viktiga punkter.

Lagutskottets majoritet, dvs. socialdemokrater, moderater och centerpartister i ohelig allians, avvisade emellertid lagrådets alla invändningar och struntade i kritiken från konstitutionsutskottet. Dessutom vägrade lagutskottets majoritet att remittera förslaget till berörda parter, dvs. till arbetstägare, arbetsgivarföreträdare, massmedia och domstolar som skall tillämpa lagen. I stället överlämnades förslaget till riksdagen för beslut.

I riksdagen blev det tvärstopp. Riksdagen beslutade genom att återropa regeringsformen 2:12 om vilandeförklaring under minst tolv månader. Anledningen var att lagförslaget berörde grundläggande fri- och rättigheter, främst yttrandefriheten, och följaktligen fanns behov av betänketid för vidare begrundan. Resultatet blev att ärendet återremitterades till lagutskottet.

Den av riksdagen erhållna fristen skall enligt grundlagen användas till att samlas in nytt material, göra nya överväganden, eventuellt omarbета förslaget och, ifall det är motiverat, presentera ett nytt förslag.

Lagutskottets återremissbehandling blev inte vad riksdagen rimligen hade anledning att förvänta sig och också hade rätt att kräva enligt grundlagen. Av den tänkta, förutsatta omprövningen blev platt intet. Lagutskottets majoritet struntade blankt i allt detta, både i riksdagens önskan och i grundlagens krav. Det vilande lagförslaget har lugnt och stilla vilat i utskottets skrivbordslåda, absolut helt i strid mot grundlagsstiftarnas intentioner.

Inget nytt material har anskaffats till lagutskottet, trots att den parlamentariskt sammansatta meddelarskyddskommittén vid den här tiden hade framlagt ett förslag till grundlagsreglering av meddelarfriheten inom den enskilda sektorn, omfattande just företagshemligheter, och trots att intressanta remissvar på utredningen fanns inom räckhåll från företagssidan, från de anställdas sida, från medias sida och från de dömande instanserna. Vi svävar

alltså fortfarande i okunnighet om innehållet i dessa remissvar, och vi kommer inte att få reda på detta innehåll förrän ärendet är avgjort.

Lagutskottet har inte heller gjort någon reell omprövning, trots att det framförde omfattande kritik i riksdagen vid föregående behandling och trots att det framförde allvarlig kritik i media vid detta tillfälle. Därefter och inte minst nu i anledning av att detta ärende på nytt skall upp till prövning. Det har inte skett någon omprövning, trots att direkt kritik har framförts mot lagutskottets förslag av meddelarskyddskommittén. Det är inte bara fråga om marginell kritik, utan kritik på en synnerligen avgörande punkt, nämligen i fråga om den s.k. säkerhetsventilen. Jag skall återkomma till detta senare.

Meddelarskyddskommittén ville ha en annan utformning av säkerhetsventilen. Det ville man efter att ha gjort en ingående utredning med tillgång till egna experter. Jag vill påstå att det är den mest ingående analys som har gjorts av den här frågan. Men lagutskottets majoritet struntar i detta och ändrar sig inte en enda tum.

Herr talman! Folkpartiet har fört en enveten kamp med målet att åstadkomma en samordning av regelsystemet mellan å ena sidan meddelarfriheten på den enskilda sektorn och å andra sidan lagen om företagshemligheter. Men alla våra yrkanden har avstyrkts utan pardon. För det första gäller det våra motionsyrkanden. De avstyrktes både år 1989 och år 1990. För det andra gäller det våra yrkanden om bordläggning av ärendet för att invänta remissutfallet på meddelarskyddskommitténs betänkande. Det yrkandet avstyrktes i lagutskottet först en gång och sedan, efter ett nytt yrkande, blev det på nytt ett avstyrkande. För det tredje gick det samma väg med vår begäran om en hearing. Vi ville ha en hearing med företrädare för meddelarskyddskommittén angående deras synpunkter och deras förslag. Men den begäran blev också avslagen. Möjligen skedde det för att lagutskottets majoritet skulle slippa höra meddelarskyddskommitténs kritik.

Sammanfattningsvis har lagutskottets majoritet i sin speciella allians struntat i all kritik och alla varningar från alla håll. Man har dessutom, påstår jag, brutit mot grundlagens intentioner och därmed nonchalerat riksdagens beslut om vilandeförklaring och återremiss. Herr talman! Det är beklämmande att stå här i riksdagens talarstol och behöva meddela denna bistra sanning. Men detta är ett faktum.

Herr talman! Så över till sakfrågan. Folkpartiets linje har varit följande. Det finns ovedersägligen ett behov av en moderniserad lagstiftning. En sådan måste bygga på två grundläggande principer. Utgångspunkt skall vara att största möjliga öppenhet skall råda i vårt demokratiska samhälle för att främja en fri opinionsbildning. Men näringslivet och företagen måste ha skydd mot obehöriga avslöjanden av konkurrenskänsliga uppgifter. Det måste därvid skapas en väl avvägd balans mellan yttrandefriheten och företagskyddet.

Här är lagstiftningstekniken särskilt viktig. Först fastlägger man den grundlag som skall garantera yttrandefriheten, med undantag för företagshemligheter. Därefter tillskapas på denna grund den ordinära lagen som skall ge företagen ett rimligt skydd mot företagsspioneri o.d.

En sådan tågordning är självklar. Den rekommenderas också av den

svenske grundlagsexperten Erik Holmberg. Härigenom tillgodoses den samordning som faktiskt betonas även av regeringen i direktiven till meddelarskyddskommittén.

Den här lagstiftningstekniken utgör otvivelaktigt den bästa garantin för att uppnå en bra lagstiftningsprodukt på ett komplicerat rättsområde. Här gäller det att finna den finstämda balanspunkten mellan yttrandefrihet och företagsskydd och utforma en rättsregel, i form av den tidigare nämnda säkerhetsventilen, som fyller rättssamhällets krav.

Det är uppenbarligen en mycket grannliga uppgift att konstruera denna säkerhetsventil. Minst fem olika alternativ har framförts, varav det senaste alternativet framförts av meddelarskyddskommittén. Av stort intresse är naturligtvis att få in remissinstansernas synpunkter på den av meddelarskyddskommittén förordade modellen. Men det har vi förvägrats, trots upprepade yrkanden i lagutskottet.

Jag tänker inte föregripa resultatet av detta remissförfarande. Men så mycket kan jag säga på den här punkten att jag hyser viss sympati för den av meddelarskyddskommittén utformade säkerhetsventilen. Var lagutskottets majoritet står är mera oklart.

Folkpartiet har hållit en rak linje i detta ärende. Lagutskottets majoritet har hållit en kurs som varit desto krokigare. Särskilt gäller detta moderaterna. Först gillade man den företagsvänliga munkorgslagen. Sedan accepterade man genom Rolf Dahlberg den mer löntagarvänliga säkerhetsventilen. Nu avstyrker man genom Per Unckel, som är ledamot i meddelarskyddskommittén, all meddelarfrihet för löntagare.

Det är klart att man ställer sig frågan vem av Rolf Dahlberg och Per Unckel som har moderaterna med sig. Jag brinner av nyfikenhet att få besked i frågan.

Även centerpartiet har vacklat från den ena sidan till den andra. Men man är dessutom oense om säkerhetsventilens utformning. Tredje vice talman Bertil Fiskesjö från centerpartiet, tillika ledamot i meddelarskyddskommittén, har en modell i kommittén. Martin Olsson har en annan modell i lagutskottet. Det är moget för en förklaring.

Socialdemokraterna har svängt på motsvarande sätt – om än mera förståeligt. De har ändå svängt över till en mera löntagarvänlig modell. Men den interna oenigheten kvarstår även här om ventilens utformning. Socialdemokraterna i kommittén tycker en sak. Socialdemokraterna i lagutskottet tycker en annan sak.

Min enkla kommentar är att det inte är lätt att hänga med i alla dessa svängar ens i riksdagen. Naturligtvis är det omöjligt ute i samhället, t.o.m. för de direkt berörda parterna.

En särskilt obegriplig punkt är den enorma lagstiftningsbrådska som nu påstås föreligga. Det finns ju en lag om illojal konkurrens som ger ett visst företagsskydd. Den har fungerat i 70 år. Något akut reformbehov har inte redovisats. Utan orimlig fördröjning skulle samordning kunna ske mellan meddelarfrihet och företagsskydd. Det skulle vara möjligt redan under hösten 1990. En sådan samordning skulle garantera en bra lagstiftning. Det måste rimligen vara det som är det yttersta målet med riksdagens lagstiftningsmakt.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga följande. Nu sitter riksdagen här, igen, med samma gamla lagförslag från förra året, med alla dess redan då kritiserade brister, särskilt då lagens stora oklarhet och dess omfattande tillämpningssvårigheter. Allt detta har dessutom ökat på grund av de senaste cirkusturerna. Jag kan tillägga att om lagutskottets majoritet tror att sista kapitlet är skrivet, misstar man sig gruvligt. Jag är övertygad om att vi ses igen i dessa frågor. Intill dess yrkar jag bifall till reservation nr 1 i betänkandet.

Anf. 2 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Jag anser att man på senare tid har kunnat iaktta två motsatta tendenser i den socialdemokratiska regeringspolitik som berör medborgerliga fri- och rättigheter.

Å ena sidan är det en strävan att vidga yttrandefriheten och bygga vidare på de demokratiska fri- och rättigheterna och den tradition som vi med rätta kan vara stolta över i landet och som bl.a. tryckfrihetsförordningen med anor från 1700-talet är prov på. Ett utvidgat meddelarskydd och arbetet med att få till stånd grundlagsskydd för nya medier är exempel på denna tendens.

Å andra sidan är det inskränkningar, munkavlar och lägga-locket-på-försök som är ovärdiga vårt rättssamhälle. Exempelen på detta är tyvärr flera. Den i lagrådet stoppade propositionen om inskränkningar i målsäganderätten uppfattas av många som nästan direkt maktmissbruk. Lex Bratt – detta missfoster till lag, som nu återigen behandlas i kammaren – går i sin helhet emot vad vanligt folk menar är rätt och riktigt, dvs. att oegentligheter skall avslöjas och att ingen skall kunna sko sig på orättfärdigheter. Det är en bra och riktig uppfattning som inte får undertryckas. Men det är precis vad som kommer att ske om denna lag går igenom.

Hur partierna i riksdagen förhåller sig till de två motstridiga tendenserna som har med yttrandefrihet och annat att göra är mycket intressant att iaktta. Att moderaterna tar den ställning de gör är inte svårt att förstå. De har inget emot demokratiska fri- och rättigheter så länge öppenheten och den enskildes rättigheter ligger på det allmännas plan, men de reagerar med ryggmärken mot insyn och risk för avslöjanden i det privata näringslivets sfär. För dem tycks den gamla överklassnormen gälla fullt ut, dvs. den som säger att vad som helst är tillåtet bara det inte kommer fram. Därför kan moderaterna medverka till munkavlar och tvångströjor på anställda inom det privata näringslivet – allt i den heliga konkurrensens namn. Samtidigt stödjer man försök att grundlagsskydda nya medier som film och radio osv. och därmed verka för frihet och öppenhet.

Centern ligger lågt i det här sammanhanget, så lågt att det är liktydigt med att huka sig.

Socialdemokratiens ställningstagande är illavarslande och desto allvarligare. Jag menar att man med fog kan påstå att det lagförslag som vi nu snart kommer att rösta om, är en ideologisk spik i kistan för socialdemokraternas förankring i arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen och ett bevis på att regeringen och justitiedepartementet är beredda att förråda snart sagt vad som helst för att gå det privata näringslivet till mötes.

Vem behöver den här munkorgslagen?

Ja, inte är det den fackliga rörelsen, det står väl ändå klart – t.o.m. för regeringen. Ett exempel på detta är att det faktiskt är LO som har myntat begreppet munkorgslag – som mycket tydligt beskriver vad det hela handlar om.

Herr talman! Inte ens näringslivet – för vilket lagen är tillkommen – tycks vara särskilt angeläget. En anledning är naturligtvis alla tvektigheter, oklarheter och "om det kan anses", som enligt många jurister helt enkelt gör lagen omöjlig att använda. Sanningen är helt enkelt att lagen inte behövs.

Herr talman! Den befintliga lagen om illojal konkurrens ger ett tillräckligt skydd för företagshemligheter. Måste den ersättas, skall det i så fall vara med en lag som inte enbart har näringslivets konkurrens och avkastningsintresse som utgångspunkt. Lagen skall också förhindra att arbetsgivare försöker köpa de anställdas tankar – vilket faktiskt sker i enskilda anställningsavtal och t.o.m. i kollektivavtal som generellt föreskriver sekretess av de anställda.

Frågan kvarstår: Hur kan en socialdemokratisk regering, ett av socialdemokrater dominerat lagutskott och riksdagens övriga socialdemokratiska ledamöter släppa igenom denna lag om företagshemligheter och företagsspioneri?

Kan det hela bero på rent schabbel från början, schabbel som det sedan har gått så mycket prestige i att det är omöjligt att backa? En kort historik ger goda skäl att tro att det är så.

Det var den folkpartistiska regeringen som i slutet av 70-talet tillsatte en utredning om företagshemligheter. Utredningen var inte klar förrän efter det att det hade blivit maktskifte. Socialdemokraterna ärvde alltså utredningen. Den gick på remiss i vanlig ordning, och det är intressant att så här i efterhand ta del av remissvaren. Bristen på synpunkter från den fackliga rörelsen, framför allt från LO, var påfallande i det här läget, 1983. Kan det vara så att tillfälligheterna gjorde att någon orutinerad person sattes att skriva ett remissvar till detta betänkande som föreföll så oskyldigt? Var det orsaken till att remissvaret blev ogenomtänkt och innehöll en ofullständig analys av förslaget?

En kvalificerad gissning är att ett justitiedepartement med ideliga byten av justitieministrar sedan snickrade ihop en proposition – inte med någon vänsterhand, men väl med förbundna ögon – i förvissning om att LO och i viss mån också TCO inte hade haft så mycket att säga om utredningens betänkande och att det därför bara var att köra på. Stor förvåning utbredde sig när kritiken gjorde mos av förslaget.

Herr talman! Dåvarande justitieminister Peterson uttalade sig i pressen och sade till min glädje att han övervägde att dra tillbaka förslaget, men – tyvärr, till skada för lagförslaget – hann justitieministern bli talman innan detta genomfördes.

Den omarbetning som lagutskottets kansli utförde gjorde Brattlagen något mindre dålig, men kritiken började nu bli så allvarlig att det krävs ett hårdnackat försvar för lagen för att man inte skall tappa ansiktet.

Herr talman! Jag upprepar: Kan det vara så att allt schabbel, en viss aningslöshet och den här långhalningen har medfört att det har gått så mycket prestige i frågan att – oavsett vad alla tunga kritiker säger – det till varje pris

är viktigt att föra lagen till fullbordan? Eller är det fråga om en medveten åtgärd för att snäva in arbetares och tjänstemäns ansvarstagande och sätta munkavle på dem? Något annat alternativ gives inte och inte heller någon annan förklaring till detta sanslösa tillmötesgående inför spridda – jag vill poängtera spridda – krav från det privata näringslivet.

Lagförslaget har nu med stöd av grundlagen varit vilande under ett år. Avsikten med bestämmelsen om vilandeförklaring är att allmänheten skall informeras och ges möjlighet att diskutera, men det har varit ganska tyst i frågan. Kritiken mot lagen står dock fast och den har också utvecklats under de här året – i det avseendet har inte någonting ändrats eller tagits tillbaka.

Det har inte framkommit något som ger argument för att lagen bör genomföras, tvärtom. Däremot framstår det alldeles tydligt att vi åtminstone borde vänta ytterligare med att driva igenom denna lag. Meddelarskyddskommitténs förslag till grundlagsreglering av meddelarskyddet för bl.a. anställda i privata företag borde verkligen inte lämnas utan att kopplas samman med Brattlagen, i all synnerhet som kommittén i sitt betänkande hela tiden har lagen som referenspunkt.

I flera avseenden riktar kommittén kritik mot lagen och den föreslår också en längre gående meddelandefrihet för de privatanställda än vad den föreliggande versionen av Brattlagen gör. Däremot har kommittén inte gjort någon egen analys av begreppet "företagshemlighet", utan den bygger sina resonemang på lagförslaget. Detta har naturligtvis varit ett hinder för kommittén i dess arbete på att förstärka och utvidga meddelarskyddet.

Om det nu vilande lagförslaget skulle antas i dag kommer inte heller det fortsatta arbetet med att ta fram en lagstiftning om meddelarskydd på de privata området att kunna ske förusättningslöst och utan låsningar till den alltför företagsvänliga inställningen som genomsyrar den vilandeförklarade lagen. Dessa låsningar kommer att kvarstå.

Herr talman! Det är klart att företag har behov av sekretess i frågor som rör utveckling av nya produkter osv. Om nu lagen om illojal konkurrens från 1939 är så hopplöst föråldrad, bör den naturligtvis moderniseras. Men att anta det nu föreliggande förslaget vore näst intill katastrofalt.

Jag behöver inte upprepa den sakliga kritiken mot lagförslaget. Den är förhoppningsvis välkänd för alla vid det här laget. Jag vill ändå lyfta fram några viktiga punkter och jag börjar med definitionen, som i det närmaste är sensationell: En företagshemlighet är det som en företagare vill hålla hemligt. Var någon annanstans ges ett sådant tolkningsföreträde till en part i målet?

Lagen lägger sedan en fullständig omöjlig börda på den anställde. Om t.ex. en anställd misstänker att miljöbrott begåtts, måste han, innan missförhållandet hos arbetsgivaren får röjas, ta ställning till om denne utsätter sina anställda eller de kringboende för miljörisker eller för *allvarliga* miljörisker. Förhållandet får avslöjas enbart om miljöriskerna är allvarliga. Detta betyder att om den anställde känner till att t.ex. gifttunnor grävs ner på ett fabriksområde måste han eller hon ta ställning till hur giftigt innehållet är innan uppgifterna avslöjas. Är giftet inte tillräckligt starkt, blir avslöjandet i sig självt ett lagbrott.

Om den anställde misstänker att arbetsgivaren gjort sig skyldig till brott

måste den anställde avgöra om "skäligen misstanke" enligt terminologin i rättegångsbalken föreligger. Skulle graden av misstanke vara lägre, är det ett brott mot lex Bratt att avslöja förhållandet.

Herr talman! Finns det någon i vårt land som kan försvara sådana lagar?

Resultatet av den här lagen blir att de anställda effektivt kommer att skrämmas till tystnad också om sådant som deras samvete och vanlig respekt för lagar och förordningar bjuder dem att berätta. Det är ju inte så att anställda springer omkring och talar vitt och brett om förhållanden på arbetsplatserna. Anställda i det här landet är i allmänhet lojala mot sina arbets- och uppdragsgivare.

På grund av de anställdas lojalitet mot sina arbetsgivare är det mycket få avslöjanden som kommer från de anställda. BT-Kemi-skandalen och Fermenta avslöjades ju av utomstående, trots att de anställda självfallet måste ha känt till vad som skedde.

Hur kommer då en lagstiftning som kan medföra upp till sex års fängelse och i princip obegränsat skadeståndsansvar att påverka detta?

Skulle Boforsaffären ha blivit känd om lex Bratt varit lag när Ingvar Bratt gjorde sina avslöjanden? Sannolikt inte!

Vapensmugglingsaffären är en företagshemlighet enligt den föreslagna lagen. Men en företagshemlighet får röjas för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, om fängelse ingår i straffskalan eller om företagshemligheten kan anses utgöra ett allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse.

En hypotetisk framtida Boforsavslöjare måste alltså först överväga om det föreligger skäligen misstanke om brott, med fängelse i straffskalan. Det är normalt en åklagare, alltså en jurist som är specialutbildad för just sådana bedömningar, som skall avgöra vad som utgör skäligen misstanke. Nu skall denna kvalificerade juridiska bedömning läggas på den enskilde arbetstagaren. Med tanke på de många nedlagda förundersökningarna i Boforsvärket hade det fordrats stort personligt mod hos en icke juristutbildad att på förhand slå fast att skäligen misstanke förelåg.

Det går att uppehålla sig länge kring effekterna av denna lag, men jag skall nu lämna detta, herr talman, och slutligen fråga: Hur stämmer lagen överens med Europakonventionen om mänskliga rättigheter? Den frågan har inte varit föremål för någon ordentlig analys eller debatt. Den gör bara att argumenten mot lagförslaget blir än tyngre.

Jag vill med hänvisning till det jag anfört yrka bifall till reservation nr 2, vilket innebär att jag yrkar avslag på propositionen.

Det nya förslaget, som vi i vänstern väntar oss i en proposition framöver, bör vara så utformat att det tillgodoser både företagets behov av sekretess och de krav som man måste ställa på offentlig insyn i företag och möjligheter till ifrågasättande och demokratisk diskussion i samhället.

Anf. 3 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Det känns faktiskt sorgligt att stå här i dag och behöva ta ställning till ett oförändrat förslag till lag om skydd för företagshemligheter. Det är sorgligt att det år som har gått sedan vilandeförklaringen inte har utnyttjats till att omarbete lagen och att ta fasta på den kritik som står kvar,

trots de omarbetningar som hade skett före förra gången den lades fram. Kritiken är fortfarande förödande.

Det är sorgligt att lagutskottets majoritet inte ville vänta på behandlingen av frågan om meddelarfrihet. Varför stiftar man inte grundlag först och vanlig lag sedan? Varför är det så bråttom?

Det har också varit sorgligt att märka att arbetstagnas organisationer under det år som har gått har varit mycket litet intresserade av denna fråga och inte tagit del i debatten. Vår representant i meddelarfrihetskommittén hade intrycket att fackföreningarna tog företagens parti i det sammanhanget och att de var mycket intresserade av sina egna hemligheter. När det gäller lagen om skydd för företagshemligheter verkar det alltså som om facken i väldigt stor utsträckning tar företagens parti framför sina egna medlemmars. Det gör mig mycket ledsen.

Det är svårt att förstå varför utskottets majoritet har så bråttom att man inte kan samordna den här lagen med grundlagsarbetet. Varför väntar man inte? Det är, som Elisabeth Persson sade, spridda krav från näringslivet på den här lagen. Det har inte visats att den behövs. Det har i stället visat sig att lagen om illojal konkurrens har tillämpats ytterst få gånger under den tid den har varit i kraft. Det har inte höjts några motiverade rop på att det behövs en moderniserad lagstiftning. Det kan i och för sig vara skäl att omarbeta den gamla lagen, men man skall då ta hänsyn till det allmännas intresse av information och inte som här göra en munkavlelag.

Det känns som om socialdemokraterna i detta fall – liksom i så många andra sammanhang – tillgodoser de stora organisationernas intresse framför den enskildes och den lilla människans – antingen de stora organisationerna är näringslivet, företagen eller det allmänna. Moderaterna, som annars brukar försvara den enskilda människan mot det allmännas intresse, har som vanligt en helt motsatt inställning när den enskilda människans frihet kommer i konflikt med näringslivets krav och intressen. Det är inkonsekvent och gör inte deras tal om människans frihet så trovärdigt. Centerpartisternas ställningstagande förstår jag inte alls. Jag har inte hört dem debattera denna fråga, inte ens i utskottet. De har bara gått med majoriteten.

Det här är en munkavlelag. Den kommer inte att tillämpas. Lagen om illojal konkurrens har tidigare inte tillämpats särskilt ofta under 70 år. Den här nya lagen kommer heller inte att tillämpas när det t.ex. gäller reglerna som förbjuder olovlig befattning med företagshemlighet. Vilket företag skulle gå till domstol och försöka åtala en konkurrent för att den använder företagets hemligheter? Då förlorar man själv konkurrensfördelen av att kunna hävda att man är ensam om vissa kunskaper. Då talar man ju om att konkurrenten vet lika mycket så att kunden lika gärna kan gå till konkurrenten. Lagen kommer att användas för att skrämja de anställda till tystnad.

Lagen ger den anställde en möjlighet att avslöja hemligheten om det gäller allvarliga missförhållanden eller brott som kan leda till fängelse. Hur skall den anställde då i förväg kunna bedöma vad som utgör ett allvarligt missförhållande? Hur skall en anställd kunna bedöma om företaget eller en domstol anser att brott kan leda till fängelse eller inte?

Boforsaffären är ett bra exempel. Utredningar och rättegångar har pågått i fem år. Om den här lagen hade funnits, hur skulle då Ingvar Bratt i förväg

ha kunnat veta att det rörde sig om ett brott som skulle kunna leda till fängelse? Han har själv sagt att om den lagen hade funnits så hade han inte vågat gå ut med det han visste.

Den anställde skall först övervinna de oskrivna lagar som man lever efter. Det gäller sådant som att "man inte biter den hand som föder en", "man sviker inte den grupp som man tillhör genom att gå ut och skvallra" och "man missbrukar inte det förtroende man har fått av företaget", även om förtroendet kan innebära ett missförhållande i samhället eller ett allvarligt brott. Många håller tyst om sådana saker fastän de känner till dem. Kommer den anställde över dessa hinder, skall han således behöva ta ställning till juridiska frågor som även jurister är oense om.

Vi kan ta en del av lagen som exempel. Det står om företagsspioneri, att den som uppsåtligen på ett olovligt sätt bereder sig tillgång till en företags-hemlighet skall dömas för företagsspioneri till högst två års fängelse. Vad betyder då uppsåtligen och på ett olovligt sätt?

Vi kan ta ett exempel: I en tömd papplåda hittar en person en kvarglömd packsedel som bevisar att det företag han arbetar på smugglat vapen till otil-lätet land. Han läser det som står på packsedeln, tar hand om den och sparar den. Gör han det sig då i lagens mening skyldig till företagsspioneri på ett uppsåtligt och olovligt sätt eller gör han det inte? Företaget vill naturligtvis inte att han skall ta hand om packsedeln. Det är uppsåtligt att utan arbetsgi-varens vetskap kopiera fakturor, kontrakt och andra handlingar som tyder på brottslig verksamhet, men är det olovligt i lagens mening?

Det är många svårigheter som den anställde måste övervinna. Det här är alltså en munkavlelag som sätter stopp för den enskilda människan och skrämmer den anställde.

Företagen behöver inte lagen. Vid den utredning som har gjorts och som ligger till grund för det första förslaget sägs visserligen att den gamla lagstiftningen behöver moderniseras. Samtidigt säger man emellertid att de flesta tillgrepp av företagshemligheter kan beivras med hjälp av lagstiftning i brottsbalken och reglerna i datalagen.

Jag hoppas att riksdagen i dag kommer att avslå förslaget. Jag yrkar i första hand bifall till miljöpartiets reservation 3. Om den faller kommer vi i andra hand att rösta på vänsterpartiets reservation nr 2 och i tredje hand på folkpartiets reservation nr 1.

Anf. 4 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Som jag sade här i kammaren för ungefär ett år sedan kan en marknadsekonomi fungera bara under förutsättning att det på näringslivets område råder en fri och på lika villkor baserad konkurrens. Detta är något som är till nytta både för företagen och för samhällsekonomin. Också den enskilde konsumenten tjänar på att det finns en effektiv och rättvis konkur-rens mellan företagen, för då får han ett bättre utbud av varor och tjänster att välja på till lägre pris.

För att företagen skall kunna konkurrera på lika villkor är det emellertid helt nödvändigt att det kunnande och den kunskap som har vuxit fram inom ett företag också kan få stanna kvar i det företaget och inte utan vidare kan utnyttjas av konkurrenterna.

Vilka blir konsekvenserna om det inte finns ett fungerande skydd för t.ex. produktionshemligheter, uppgifter om distribution, marknadsföring, affärs-kontakter osv.? Jo, många företag kommer att tycka att det inte är någon idé att investera i tekniskt utvecklingsarbete och forskning. Frukten av ett sådant arbete kommer ju ändå att falla i händerna på konkurrerande företag.

Särskilt betänkligt är det naturligtvis om utländska intressenter – kanske genom särskilt utskickade industrispioner – har möjlighet att fritt bedriva efterforskning av de svenska företagens affärshemligheter. Vidare är det över huvud taget inte försvarbart att någon skall ha lov att ostraffat snylta på ett annat företags utvecklingsinsatser. Det är också så, vilket inte minst folkpartiets representant i meddelarskyddskommittén har understrukit, att vi behöver en internationellt sett rimlig skyddsnivå för att svenska företag skall kunna dra till sig utländskt kunnande.

Den lagstiftning som vi har i dag förmår inte att tillgodose de här kraven, och det är vi tydligen i stort sett överens om. Det finns alltså ett stort behov av en mera tidsenlig och ändamålsenlig lagstiftning på det här området. Det förslag till lag om skydd för företagshemligheter som har lagts fram av lagutskottet fyller i stort sett det behovet. Det finns de som menar att man på några punkter kunde ha gått ännu längre när det gäller skyddsaspekterna, men ser vi till helheten är det en bra lagstiftning som nu föreläggs riksdagen och som kommer att bli till gagn för näringslivet och därmed också för hela samhället.

Jag skall inte gå in i detalj på hur lagförslaget är utformat. Det diskuterade vi ingående för ett år sedan. Men jag skall peka på några viktiga punkter. En sådan punkt i förslaget är att det ger möjligheter att snabbt och effektivt ingripa mot företagsspioneri och andra olovliga former av befattning med företagshemligheter. Vidare finns i lagen regler om skadeståndsskyldighet för bl.a. anställda och parter i affärsförhållanden som obehörigen utnyttjar eller röjer företagshemligheter. En särskild regel i lagen medger att skadestånd vid angrepp på en näringsidkares företagshemlighet kan beräknas på ett för näringsidkaren fördelaktigare sätt än vad som följer av nu gällande regler. Det finns också en bestämmelse i lagen som innebär att skyddsreglerna i lagen gäller även i de fall då en företagshemlighet felaktigt lämnats ut från en myndighet. Denna bestämmelse fanns inte i regeringens proposition utan har tillkommit under ärendets beredning i lagutskottet, och den innebär att en motion av Nic Grönvall därmed har tillgodosetts i detta avseende.

Vidare har vi i lagutskottet kompletterat den föreslagna lagen med en särskild regel, som innebär att brott och allvarliga missförhållanden i en näringsidkares rörelse får avslöjas utan risk för påföljd. Syftet med den regeln är i första hand att värna om en fri och öppen debatt i samhället. Men också företagen och industrin har ett klart intresse av att skumraskaffärer blir avslöjade. Om en företagare sätter sig över gällande bestämmelser, innebär ju detta i praktiken att han bereder sig fördelar som hans konkurrenter inte har. Resultatet blir en snedvridning av konkurrensförhållandet mellan företagen.

Sammanfattningsvis kommer alltså den föreslagna lagen att ge ett bra och ändamålsenligt skydd för sådana uppgifter och förhållanden inom företagen som inte bör få någon spridning utanför företaget. Också i rent lagteknisk mening tillgodoser lagen de krav man har rätt att ställa på en så viktig lag-

stiftning som det här är fråga om. Ärendet har fått en mycket omsorgsfull beredning i lagutskottet, bl.a. har vi inhämtat yttranden från både lagrådet och konstitutionsutskottet. Vi har därmed fått en lagstiftningsprodukt som både till innehåll och form är bättre än det förslag som regeringen lade fram för två år sedan. Den fyller i alla avseenden de krav som man nu kan ställa på en lagstiftning av den här karaktären.

Mot den här bakgrunden måste jag beklaga den snedvridning av debatten som skett i detta ärende och som har lett till att lagstiftningen har fördröjts mer än vad som varit nödvändigt. Vad lagstiftningen egentligen handlar om, nämligen att ge företagen ett skydd mot att konkurrenter och andra utomstående lägger beslag på och för egen vinning utnyttjar företagshemligheter, har haft märkvärdigt svårt att komma fram i debatten. Vad som har fått uppmärksamhet är i stället de, gång på gång upprepade men likafullt felaktiga, påståendena om att lagen skulle hindra yttrandefriheten och lägga munkavle på de anställda. Det är svårt att tro att dessa påståenden inte görs mot bättre vetande, eftersom både lagrådet och konstitutionsutskottet klart har sagt ifrån att lagen inte utgör något hot mot yttrandefriheten eller mot den fria åsiktsbildningen i övrigt i samhället. Tvärtom så har konstitutionsutskottet i sitt yttrande sagt att lagen ger de anställda bättre möjligheter att avslöja missförhållanden på företagen i förhållande till nuläget.

Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 5 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Det är intressant att lyssna på Rolf Dahlbergs analys av den här lagstiftningen. Den innebär naturligtvis mycket företagsskydd och litet yttrandefrihet. Det som alla tycker är intressant i det här ärendet gäller balansen mellan yttrandefrihet och företagsskydd. Denna balans är uppenbarligen i det närmaste ointressant för Rolf Dahlberg.

Jag har ställt frågor om vad moderata samlingspartiet egentligen vill. Per Unckel, partisekreterare i moderata samlingspartiet – en inte helt oviktig funktion i partiet – anser att det inte skall finnas någon meddelandefrihet alls inom den enskilda sektorn. Rolf Dahlberg i lagutskottet säger att den meddelarfrihet som framgår av förslaget skall finnas. Det kan inte vara lätt att vara moderat och rösta i den kommande voteringen. Om jag skulle ge ett råd till moderaterna skulle jag säga att om de har den inställning som Per Unckel har skall de antingen yrka avslag på förslaget – då fördröjs hela lagstiftningen – eller yrka på återremiss. Då kan nämligen detta s.k. elände skjutas framåt i tiden. Det skulle vara intressant att få höra hur det förhåller sig. Jag har nu ställt denna fråga för andra gången.

Dessutom vill jag ställa en annan fråga till Rolf Dahlberg, inte bara därför att han är moderat utan därför att han är ordförande i lagutskottet. Kan kammaren här och nu få reda på varför lagutskottets majoritet vägrade att bordlägga det här ärendet? Om så hade skett, hade vi kunnat få in alla de intressanta remissyttranden som rimligen är att vänta med anledning av meddelandeskyddskommitténs betänkande. Varför vägrade lagutskottets majoritet oss i folkpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet att få till stånd en utfrågning, där vi skulle kunna få reda på vad meddelandeskyddskommittén

anser på viktiga punkter, vilket majoriteten i lagutskottet sedan trampar på? Det hade varit intressant att få reda på detta.

Sedan säger Rolf Dahlberg att utskottet faktiskt har inhämtat yttranden från både lagrådet och konstitutionsutskottet. Ja, fattas bara annat. Men det intressanta är ju inte bara att inhämta yttranden. Det intressanta är att man tar till sig argumenteringen. Det gör inte utskottsmajoriteten. Utskottsmajoriteten kör över vad både lagrådet och konstitutionsutskottet säger. Av dessa två instanser är konstitutionsutskottet särskilt viktigt. Konstitutionsutskottet kan rimligen grundlagsfrågor bäst i hela detta parlament. Ändå körs konstitutionsutskottet omsorgsfullt över av lagutskottets majoritet på en avgörande punkt. Kan jag få en förklaring till det?

Anf. 6 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Rolf Dahlberg slutade sitt anförande med att säga att det har blivit en snedvridning av debatten. Jag skulle vilja fråga: Vilka har snedvridit debatten? Är det de förbundsjurister som riktat allvarlig kritik mot avgörande punkter i förslaget? Är det de fackförbundsordföranden som helt har avfärdat förslaget, eller är det Volvos informationschef, som tycker att lagen är onödig? Det vore intressant att få svar på i vilket avseende dessa inlägg har snedvridit debatten. Om Rolf Dahlberg menar något annat är frågan: Kvarstår den kritik som dessa personer har framfört mot förslaget?

Anf. 7 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Rolf Dahlberg undrade varför företagen skall satsa på utveckling om konkurrenterna ändå kommer att kunna tillgodogöra sig denna utveckling. Han menade att lagen behövs som ett skydd för företagshemligheter. Han beklagade också snedvridningen av debatten, där det talas om yttrandefrihet. Men, Rolf Dahlberg, de anställda i Sverige är lojala. De har många oskrivna lagar att komma över innan de avslöjar ens olagligheter och allvarliga missförhållanden. Det vet vi.

Angrepp utifrån på företagshemligheter är ofta mycket svåra att komma åt och bevisa. Den här lagen har kommit till för att skrämma de anställda från att våga avslöja sådant som borde komma till allmän kännedom. På det sättet är denna lag ett hinder för yttrandefriheten. Jag vill påminna om Bengt Harding Olsons frågor. Varför kunde utskottet inte skjuta upp handläggningen tills remissyttrandena med anledning av meddelandefrihetskommitténs betänkande lades fram? Varför kunde utskottet inte få till stånd en utfrågning? Varför är det så bråttom? Är det fråga om prestige? Jag vill dessutom ställa följande fråga: Om detta ärende nu ändå skulle behandlas, varför kunde då inte den ändring som meddelandefrihetskommittén föreslog göras? Berodde det på att vilandeförklaringen då skulle kunna förnyas?

Anf. 8 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att jag blev litet beklämd när jag hörde Bengt Harding Olsons inledande inlägg i debatten. I detta inlägg framförde han, utan all sans och måtta, den ena överdriften efter den andra när det gällde detta ärende. Detta inlägg pågick i nästan 20 minuter. Jag tror inte att debatten blir särskilt bra om man går ut så hårt och gör de övertramp som

Bengt Harding Olson gjorde, då han anklagade utskottsmajoriteten för att ha brutit mot grundlagens intentioner. Han sade också att det var beklämmande att se hur utskottsmajoriteten har behandlat detta ärende. Allt detta var ett obalanserat tal om hanteringen.

Jag vill ta upp just frågan om hanteringen av ärendet. Det är över två år sedan propositionen lades fram i riksdagen. Utskottet har sedan, som alla vet, arbetat under ett år med en omarbetning av propositionen. Förslaget har varit på remiss hos lagrådet och i konstitutionsutskottet. Och en mycket bred majoritet i utskottet ställde sig bakom det förslag som lades fram för kammaren för ganska precis ett år sedan. Visserligen kallar Bengt Harding Olson utskottsmajoriteten för en ohelig allians. Det är alltså socialdemokrater, moderater och centerpartister som är oheliga. Oppositionen består av folkpartiet, miljöpartiet och vänsterpartiet. Med Bengt Harding Olsons terminologi förstår jag att dessa partier bildar en helig allians.

Oppositionen i utskottet utnyttjar minoritetsregeln och ser till att förslaget blir vilande i ett år. Utskottet har sedan behandlat förslaget på ett helt korrekt sätt. Då försöker denna heliga opposition på nytt att fördröja förslaget. Oppositionen vill avvakta remissyttrandena. Vi vet att det kommer att ta ytterligare kanske ett år. På detta sätt vill oppositionen hela tiden skjuta fram detta, eftersom oppositionen vet att den inte får igenom sina egna krav. Det är alltså skälet till att oppositionen agerar som den gör.

Jag får återkomma och svara på den andra frågan i nästa replik.

Anf. 9 BENGTHARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Ja, Rolf Dahlberg, det är beklämmande. Jag sade också att det var beklämmande att jag skall behöva stå i talarstolen och säga detta. Men det berodde på att det var sanning.

Här säger nu Rolf Dahlberg att det är överdrifter från min sida. Kan jag få reda på vad som är överdrift? Räkna upp de konkreta punkter där det är överdrift! Det är en korrekt beskrivning av den verklighet som rimligen också Rolf Dahlberg känner till.

Så säger Rolf Dahlberg att det skulle bli en fördröjning med ett år, om vi skulle se på alla remissutlåtanden. Varför då? Remisstiden utgår ju i juli. Det är inte ett år till juli utan ungefär en månad och litet till. Det är ett alldeles felaktigt påstående. Jag vidhåller vad jag sade, att det skall kunna gå med litet intresse och arbetsinsatser att skapa en samordning under hösten 1990.

För övrigt kan jag inte förstå varför det nu brådskar så mycket – det har jag förklarat tidigare. Då säger Rolf Dahlberg: Folkpartiet har i meddelarskyddskommittén sagt att det är viktigt med en internationell skyddsnivå. Det är rätt; jag har också sagt att det är viktigt. Men varför har Rolf Dahlberg och moderaterna, som alltid talar om EG och EG-harmonisering, nu så bråttom? Nu sägs inte ett ord om EG. Normalt brukar moderaterna sätta klackarna i marken så fort det inte finns någon motsvarande synkronisering inom sikte i EG. Förklara detta! Förklara dessutom – det säger jag för tredje gången: Varför kan man inte inom moderaterna enas om hur det skall vara? Man säger att en liberal är kluven. Här är det uppenbarligen så att moderaterna måste vara kluvna när de står mellan dessa två ytterligheter.

Nu är det sista gången jag har möjlighet att ställa frågan till Rolf Dahlberg,

och nu vill jag ha svar: Vem skall de moderata ledamöterna stödja? Stödjer de Per Unckels uppfattning i meddelarskyddskommittén eller Rolf Dahlbergs i lagutskottet? Vill man logiskt hantera frågan om man nu tycker att vi har ett allmänt elände med lex Bratt och vill skjuta frågan framåt, då skall man stödja Per Unckel. Det gör man genom att antingen yrka avslag – så är det klart – eller i varje fall yrka återremiss. Då kan man också skjuta frågan framåt. Det hade varit en konsekvent moderat taktik, men det representerar inte Rolf Dahlberg i varje fall i detta sammanhang.

Anf. 10 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Rolf Dahlberg har alldeles rätt när han säger att vi vill ha uppskov av ärendet till varje pris. Det är riktigt, men det finns naturligtvis skäl till det. Det är inte fråga om uppskov av formella skäl, utan det är därför att vi åtminstone hoppas att ju längre tid som frågan skjuts upp, desto större möjligheter finns det att framför allt socialdemokraterna tar till sig det viktigaste i kritiken och medverkar till att vi får ett bättre lagförslag än det föreliggande. Tyvärr kan vi inte ha stora förhoppningar om att moderaterna skulle göra det och lyssna på kritiken, men vi har inte givit upp hoppet om att socialdemokraterna skall göra det och vi är därför angelägna att hitta varje möjlighet till ett uppskov av genomförandet av lagen.

Anf. 11 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Här finns en gemensam fråga från Elisabeth Persson och Bengt Harding Olson, nämligen frågan om tidsaspekten och brådskan, som de säger. Jag skulle vilja påstå att är det något ärende som vi har behandlat här i riksdagen som har fått ta god tid på sig, är det just det här ärendet, som så att säga har funnits i huset i två år. Nu vill både vänsterpartiet, folkpartiet och miljöpartiet att vi skall skjuta på frågan ytterligare. Bara till juli månad, säger Bengt Harding Olson, väl medveten om att i juli månad är inte riksdagen samlad. Vi kommer tillbaka i oktober och kommer i gång med arbetet i november. Vad hade hänt då? Jo, självfallet hade Bengt Harding Olson omedelbart i utskottet sagt: Vi måste ju vänta och se vad regeringen nu gör med dessa remissyttranden som har kommit in och som kanske har litet olika valörer och där det framförs olika synpunkter på frågan. Då hade det gått minst ett år till. Det säger sig självt.

Bengt Harding Olson har under lång tid försökt analysera de andra partiernas ställning i stället för att förklara vad folkpartiet egentligen vill. Är det bara att ni hela tiden vill skjuta upp ärendet, avvakta och se? Det intrycket har man fått av Bengt Harding Olsons långa anförande här. Vad vi moderater står för i det här ärendet är det inte något som helst tvivel om: Vi står bakom majoritetsskrivningen i betänkandet. Det borde Bengt Harding Olson ha fullständigt klart för sig. Det är inte bara jag utan hela vår riksdagsgrupp som gör det, partiledningen. Nog tycker jag att Bengt Harding Olson har fått klart för sig var moderaterna står. Men jag undrar om han riktigt har klart för sig var hans eget parti står någonstans.

Jag tycker att vi helt ojust har blivit angripna av Bengt Harding Olson för att vi liksom kör över minoriteten i utskottet. Ni har ju verkligen utnyttjat minoritetsrättigheterna i det här ärendet. Jag tycker att det nu är dags att

fatta beslut i ärendet. Skulle det längre fram visa sig att det behöver göras ändringar – det är tänkbart att det kan bli så, för det händer då och då – går det alldeles utmärkt att återkomma till riksdagen med förslag i form av motioner. Då skall vi titta på dem.

Anf. 12 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Rolf Dahlberg har hela tiden talat om att det här har tagit tid. Han har inte svarat på frågan varför det är bråttom. Den här lagen har varit under behandling ett par år nu. Det har varit bra, för den har ju ändå blivit mindre dålig. Men varför måste den fram nu? Vilka skäl finns det faktiskt för genomförandet nu? Allmänna formuleringar om att den behövs för näringslivets hemligheter talar inte om vilka konkreta krav som ställs och vilka konkreta bekymmer näringslivet har. Det har inte framförts i något sammanhang i debatten eller i utskottet. Majoriteten är i det här läget som ett lämmeltåg som går åt ett håll, utan att lyssna, utan att tänka och utan att vilja vänta på remissyttrandena. Varför inte kunna vänta till hösten med detta? Finns det någonting som gör att beslutet måste fattas nu? Varför ingen hearing i frågan? Konkreta skäl till att lagen behövs nu skulle jag gärna vilja ha.

Talmannen anmälde att Bengt Harding Olson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Företrädare för folkpartiet och vänsterpartiet har i sina inlägg återigen yrkat avslag på propositionen och begärt att ett nytt lagförslag om skydd för företagshemligheter skall samordnas med meddelarskyddet på den privata sidan. Som grund för avslagsyrkandet har det den här gången gjorts gällande att lagutskottet inte har utnyttjat vilandetiden till en reell omprövning av lagförslaget. Det har också här och i tidningsartiklar av Bengt Harding Olson påståtts att riksdagen handlar mot grundlagen om den nu antar det vilande förslaget om skydd för företagshemligheter. Det här är mycket allvarliga beskyllningar som riktas mot utskottet och riksdagen. Också miljöpartiets representant har yrkat avslag på förslaget, men det tar jag faktiskt mindre allvarligt på, eftersom miljöpartiets grundinställning är att det över huvud taget inte skall finnas något skydd för företagshemligheter.

Vad först gäller påståendet att riksdagen skulle handla grundlagsstridigt, om den nu slutligt antar det förslag som för ett år sedan med bred majoritet röstades fram i kammaren, vill jag säga att det är och förblir felaktigt, hur mycket det än upprepas. Den omdömeslöshet som ligger bakom detta felaktiga påstående drabbar dock inte riksdagen, utan det återfaller på dem som på ett så lättsinnigt sätt handskas med sanningen.

Saken är den att en vilandeförklaring skall ge möjlighet till en allmän debatt under vilandetiden och till att riksdagens ledamöter får tillfälle att tänka över detta. Regeringsformen kräver däremot inte att vilandetiden används för en omarbetning av lagförslaget. När riksdagen nu återigen skall besluta om förslaget ger regeringsformen två alternativ. Antingen kan ett åsiktsbyte

hos ledamöterna leda till att förslaget inte antas eller också står ledamöterna fast vid sin åsikt – vilket innebär att förslaget slutligt antas, eventuellt med någon mindre ändring. Några större ändringar i ett vilande lagförslag skall dock inte göras.

Har det då hänt något under det år som förslaget har vilat som kan motivera ett ändrat ställningstagande beträffande utskottets förslag om skydd för företagshemligheter? Svaret är nej. Det har över huvud taget inte förts någon debatt i saken förrän lagutskottet under våren i år tog upp lagförslaget till ny behandling. Det enda nya som har tillkommit är meddelarskyddskommitténs betänkande om meddelarfrihet mellan enskilda. I lagutskottet har vi mycket noga prövat om de förslag som läggs fram av kommittén bör leda till att det vilande förslaget förkastas av riksdagen. Utskottet har då av två skäl, som tydligt redovisas i vårt betänkande, stannat för alternativet att det vilande lagförslaget bör genomföras nu.

Det första skälet är att man i kommitténs förslag till lagstiftning om meddelarfrihet mellan enskilda utgår från att det vilande förslaget om skydd för företagshemligheter verkligen antas av riksdagen. Om förslaget inte antas, rycker man undan mattan för kommitténs förslag om meddelarskydd och därmed för den beredning av förslaget som nu påbörjats i form av en remissbehandling. Jag vill kraftigt understryka och påminna om att både lagrådet och konstitutionsutskottet för övrigt har godtagit att det först genomförs en lagstiftning om skydd för företagshemligheter utan hinder av att det pågår ett arbete med att utsträcka meddelarfriheten till den privata sektorn. Det är visserligen sant att meddelarskyddskommittén har föreslagit några mindre ändringar i det vilande lagförslaget. De ändringarna är emellertid i huvudsak av formell karaktär, och lagutskottet har efter noggrann prövning funnit att det inte är motiverat att nu införa de ändringarna i det vilande lagförslaget. Meddelarskyddskommittén har också själv ansett att ändringarna kan göras i efterhand.

Det andra skälet för vår ståndpunkt är att det faktiskt är mycket angeläget både för de anställda i privata företag och för företagen själva att skyddet för företagshemligheter moderniseras nu. De anställda riskerar i dag straff och skadestånd om de går ut offentligt med misstankar om brott och missförhållanden inom ett företag. Med det vilande lagförslaget får de möjlighet att riskfritt gå ut med sådana avslöjanden. Tvärtemot vad som ofta har sagts i debatten och även här i kammaren innebär förslaget alltså inte någon ökad tystnadsplikt för de anställda utan påtagligt förbättrade möjligheter för dem i det avseendet. Företagen har å sin sida inte någon anledning att beklaga att missförhållanden inom näringslivet lättare kommer i offentlighetens ljus. För företagen ligger betydelsen av lagförslaget i att de får ett bättre skydd mot att företagshemligheter används av konkurrenter och andra utomstående, t.ex. utländska intressenter. Jag kan i denna fråga instämma i vad Rolf Dahlberg har sagt före mig här i debatten.

Det är alltså viktigt att lagstiftningen om skydd för företagshemligheter genomförs nu. Om vi skall vänta på en lagstiftning om meddelarfrihet mellan enskilda, kan en nödvändig modernisering ske tidigast år 1992. Men det finns en uppenbar risk att vi får vänta ännu längre, eftersom ett avslag här i dag innebär att en hörnsten för meddelarskyddskommitténs lagkonstruktion

rycks undan. Arbetet kan med andra ord behöva göras om från början, och slutresultatet på båda områdena skulle förlora sig i en avlägsen framtid. Under tiden – det är innebörden av folkpartiets, vänsterpartiets och miljöpartiets avslagsyrkanden – skulle de privatanställda vara förhindrade att avslöja missförhållanden på företagen samtidigt som företagsspioner skulle få härja ostraffat ute på företagen, till stor skada för landets näringsliv. Det är en oansvarig politik som dessa partier bedriver i den här frågan – i vilka syften är oklart.

Under debatten i dag har Elisabet Franzén upprepade gånger påstått att det inte finns något behov av en ny lagstiftning. Elisabet Franzén måste leva i sin egen skyddade värld. Hon tycks inte veta någonting om hur allvarlig situationen i dag är i svenskt näringsliv. Som ledamot i rikspolisstyrelsen får jag ofta rapporter om omfattningen av företagsspioneriet här i landet. Jag är av tystnadsplikt förhindrad att här i talarstolen säga något mera om den saken. Men att det är upprepade sådana fall som förekommer i svenskt näringsliv är helt klart. Elisabet Franzén tycks alltså vara helt ovetande om detta faktum.

Bengt Harding Olson har i dag uppehållit sig väldigt mycket vid meddelarskyddskommitténs förslag. Jag måste fråga: Varför talar folkpartiets representant så mycket om meddelarskyddskommitténs förslag? Ni i folkpartiet var ju emot kommitténs förslag redan från början. Det visar med all tydlighet den reservation som folkpartiet har avlämnat till utredningen. Det finns anledning för övriga ledamöter i kammaren att ställa samma fråga som Bengt Harding Olson har riktat till moderaterna, nämligen: Vem skall folkpartiets ledamöter stödja i fortsättningen – Britta Bjelle eller Bengt Harding Olson?

Jag vill så återgå något till vad jag sade inledningsvis. Jag återgav ju uttalanden och redovisade att Bengt Harding Olson anklagat lagutskottet för att i sitt arbete bryta mot grundlagen.

Nu när vi är nära ett beslut i ärendet vill jag återigen rikta ett par frågor till Bengt Harding Olson: Hur skall lagförslaget omarbetas – på vilka punkter? Jag vill att Bengt Harding Olson preciserar sina krav i dag. Hur ser Bengt Harding Olsons lösningar ut? Det behöver inte vara ett nytt långt allmänt tal, utan vad som behövs är preciseringar. Efter gott och väl ett års allmän och svepande kritik mot lagförslaget är det nu enligt min mening dags för Bengt Harding Olson att ge offentlighet åt sina förslag till lagtekniska lösningar. Jag utgår från att Bengt Harding Olson har sådana förslag i bakkfikan, för annars har hela debatten varit ett spel för galleriet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter och avslag på reservationerna.

Anf. 14 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Också Lennart Andersson tycks leva i sin egen värld. Han säger att miljöpartiets inställning till företagshemligheter är att det inte behövs något skydd över huvud taget. Det är någonting som bara finns i Lennart Anderssons egen värld. Visst kan företag behöva hålla vissa förhållanden hemliga – det kan vara berättigat av konkurrenshänsyn. Miljöpartiet sä-

ger att det inte behövs ett starkare skydd än i dag, och det betyder inte att vi inte vill ha något skydd över huvud taget.

Vi säger inte heller att det nuvarande regelsystemet inte behöver omarbetas i sinom tid, men vi menar att kraven från näringslivet först behöver preciseras samt att samhällets och den enskildes behov av öppenhet behöver gås igenom och kartläggas. Först därefter finns det underlag nog för att stifta en lag om företagshemligheter, vad som får hållas hemligt och vilka regler som skall gälla för detta.

Lennart Andersson säger också att företagsspioner skulle få härja fritt om vi fick som vi ville och att jag tycks leva i en skyddad värld. Nu är världen tyvärr inte särskilt skyddad, inte ens för mig eller för miljöpartiet – tvärtom. Lennart Andersson säger att jag inte tycks veta någonting om hur allvarlig situationen är för det svenska näringslivet när det gäller företagsspioneri. Vi hade den debatten förra året också, och Lennart Andersson sade ungefär samma sak då, men med litet mildare ord.

Lennart Andersson tycks sitta inne med vissa uppgifter, men i utskottet har vi inte fått veta vilka de förskräckliga hoten mot svenskt näringsliv är. Hur ser de konkret ut? Det hör till det underlag som vi behöver ha. Om vi inte får det nu i debatten, hoppas jag att majoriteten av riksdagen i dag beslutar att avslå detta förslag, så att vi får mer tid att gå igenom det och får veta vad Lennart Andersson vet – det har vi som ledamöter i lagutskottet rätt till innan vi fattar beslut.

Anf. 15 BENGTT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Den grundläggande frågan gäller: Har lagutskottet handlat i strid med grundlagen eller inte? Lennart Andersson tycker en sak, och jag påstår en annan. Det är klart att det hade varit mycket lättsinnigt av mig, och kanske också omdömeslöst, att påstå något sådant om jag inte hade grund för det.

Jag kan nöja mig med att läsa en mening från en kommentar till regeringsformen 2:12, som detta handlar om, ur en bok av Ragnemalm och Petrén: Utskottet förutsattes, under tiden för förslagens vilande, samla in nytt material.

Kan det bli klarare än så? Det är precis det som folkpartiet har yrkat. Det är precis det som finns tillgängligt. Vi har bara begärt det, och vi har fått nej. Jag menar att jag har väl stark grund för att påstå att lagutskottets majoritets vägran att se till att vi får in detta remissunderlag strider mot grundlagens intentioner. Det är helt uppenbart.

Utskottet har gjort en omprövning, säger Lennart Andersson, men för övrigt har egentligen inget nytt hänt – bara meddelarskyddskommittén. Men det är minsann inte så bara. Det är en parlamentarisk utredning med representanter för samtliga partier, med tillgång till representanter från hela samhället, med tillgång till experter på detta. De har borrar månad ut och månad in, och då är det häpnadsväckande att man säger att deras dokument inte är speciellt intressant. De tar alltså fram punkter som är viktiga – jag skall inte räkna upp dem, då tiden inte räcker till – men på varje punkt struntar lagutskottets majoritet i vad meddelarskyddskommittén har sagt.

Jag kan till slut säga att det måste bli en samordning – det är folkpartiets

linje – mellan grundlagsstiftning och vanlig lagstiftning, mellan yttrandefrihet och företagshemligheter. Lagutskottet har inte haft något stöd av konstitutionsutskottet för att vägra en sådan samordning.

Anf. 16 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Lennart Anderssons beskrivning av vad tiden kan användas till när man har en vilande lag är alldeles riktig, nämligen till att ta till sig kritiken och ändra ståndpunkt. Jag tror att många av Lennart Anderssons partikamrater har gjort det under detta år, även om det inte har kommit fram. Jag kan inte tolka kritiken från exempelvis fackförbunden på annat sätt.

Det sägs att det skulle vara vansinnigt att vänta litet med lagförslaget och att nu införa de ändringar som meddelarskyddskommittén har föreslagit. Att man är ovillig att göra detta och säger att det får rättas till sedan, förstärker min uppfattning att man har tagit till sig mycket av kritiken men att prestige-tänkandet, som jag talade om i mitt anförande, får ta överhanden, varför man nu väljer att sopa det hela under mattan.

Påståendet att det skulle vara angeläget för företagen och de anställda att lagen kommer till stånd är nästan horribelt – ingenting kan vara felaktigare. Att de anställda vill ha lagen är i det närmaste direkt osant – jag vill inte använda något starkare ord. Jag tror att också Lennart Andersson inser ihålligheten i detta, framför allt eftersom starka röster har höjts även från det s.k. privata näringslivet, som också har betonat att lagen egentligen är onödig och inte särskilt bra. Påståendet att de anställda vill ha lagen vill jag alltså med kraft tillbakavisa.

Anf. 17 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller miljöpartiets uppfattning om behovet av en lag om företagshemligheter rekommenderar jag bara kammarens alla ledamöter att läsa miljöpartiets egen motion. Det räcker för att få en mycket klar bild.

Bengt Harding Olson refererar till en kommentar till grundlagen i en bok av Ragnemalm och Petrén. Ja, i den boken finns den kommentaren, men grundlagsfädernas uppfattning finns redovisad i en annan bok, och det är den som vi håller oss till.

Sedan säger Bengt Harding Olson att lagutskottet struntar i meddelarskyddskommitténs förslag. Det gör vi inte alls. Vi har följt meddelarskyddskommitténs förslag att det vilande lagförslaget nu skall genomföras, så att meddelarskyddskommitténs förslag skall kunna genomföras i ett senare skede.

Elisabeth Persson säger att det är osanning när jag refererar att de anställda vill ha en ny och modernare lag och att det fortfarande riktas stark kritik från fackligt håll. Från den socialdemokratiska gruppen i lagutskottet har vi en mycket bred kontaktyta ut mot de fackliga organisationerna, och under det år som lagförslaget har vilat har vi inte fått några nya signaler om att förslaget skall skjutas på framtiden. I stället är det allt större grupper bland de anställda som har insett att den nuvarande lagstiftningen verkligen är en munkavlelag och att lagutskottets förslag nu går betydligt längre. Lag-

utskottets förslag går också längre beträffande de anställdas rättigheter än vad meddelarskyddskommitténs kommande förslag gör. Det förslaget sträcker sig bara till meddelande till medierna. Lagutskottets förslag gör det möjligt att meddela till facklig organisation, till olika myndigheter, till medierna och även till offentliga möten. Det förslaget ger större förmåner för de anställda.

Jag skall slutligen bara säga att flera talare i debatten har påstått att den här lagen bara gäller brott varpå fängelse kan följa. Ni har i debatten avsiktligt dolt att den också gäller allvarliga missförhållanden i ett företag. Med den konstruktion som nu föreslås är det, enligt min uppfattning, inte förenat med några särskilt stora svårigheter för en anställd att avgöra när man kan ge offentlighet åt brott eller allvarliga missförhållanden i ett företag.

Anf. 18 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Läser inte Lennart Andersson LO-tidningen? Jag har kopior här som jag kan dela med mig av. Där framgår det mycket klart att det inte är de anställda som vill ha detta förslag. Jag skulle mycket gärna vilja ha ett tydligt exempel på att det är så.

Att det gamla förslaget har brister har vi inte på något sätt förnekat. Vi har också menat att det kan vara befogat med en ny lag i det här fallet. Men vi vill ha en lag enligt vilken tolkningsföreträdet inte på alla punkter ges till företagen och som inte innebär att den anställda skall behöva ha juridisk utbildning för att kunna avgöra huruvida det är rimligt eller ej att avslöja ett missförhållande.

Boforsaffären och Ingvar Bratts avslöjanden är väl så goda exempel som några på att förslaget är i det närmaste sanslöst. Det går i dag fortfarande inte att avgöra huruvida Bratt med den nya lagen hade kunnat göra sina avslöjanden om oegentligheterna inom Bofors eller ej, eftersom vi inte vet resultatet av alla rättegångar. Den föreslagna lagen fungerar faktiskt som en munkavle när kraven läggs på de anställda att de på förhand skall kunna avgöra om det är fråga om allvarliga missförhållanden eller om det är fråga om missförhållanden inom företagen innån de meddelar detta. Denna kritik kan ha formulerats mycket bra och slående framför allt från fackligt håll. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att Lennart Andersson vill göra gällande att det är ett krav från de anställda att få just precis de här formuleringarna, just precis de lagförslag som vi nu har att ta ställning till.

Anf. 19 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Jag vill göra som Lennart Andersson, rekommendera riksdagens ledamöter att läsa vår motion. Det står mycket bra i den, liksom i våra andra motioner, som jag också rekommenderar läsning av. Jag tycker att det var ett gott råd.

Jag vill återgå till Lennart Anderssons förra anförande. Det är alltså så hemligt vilka problem som finns i svenskt näringsliv, när det gäller stöder av företagshemligheter, att inte ens riksdagens ledamöter i lagutskottet kan få veta vilka konkreta problem det rör sig om när vi skall stifta lag om detta. Vi måste lita på Lennart Anderssons och en del andra personers allmänna påståenden. Om det nu är så hemligt på vilket sätt företagshemligheter

läcker ut och stjäls och vilka hemligheterna är, vad är det då som gör att företagen skulle beivra brott i domstol enligt den här lagen och på så vis avslöja vad som är stulet och hur?

Lennart Anderssons argumentering stöder snarare mitt påstående att den här lagen inte kommer att användas för att beivra stöld och tillgrepp av företagshemligheter i domstol, utan den kommer bara att ha som verkan att skrämja anställda. Det är alltså en munkavlelag. Det är en profylaktisk lagstiftning. Jag upprepar frågan: Tror Lennart Andersson att företagen kommer att avslöja de här brotten i domstol genom att beivra dem där?

Anf. 20 BENGTT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Lennart Andersson hotar med att det, om vi inte antar lagen i dag, blir en fördröjning av lagstiftningen till en oviss, högst avlägsen framtid. Nej, Lennart Andersson, det behöver inte alls bli på det sättet. Man kan nog åstadkomma den lagstiftningen under hösten. Då säger man: Det går väl inte så snabbt. Jo, här finns för en gångs skull ett omfattande material, som man kan börja arbeta med redan under augusti månad. Det skall med god vilja kunna läggas fram en proposition före den 15 december 1990, och då blir det inte någon som helst fördröjning.

Det måste vara, och det är min andra invändning, ett allvarligt metodfel i lagstiftningen, om lagutskottet och inte konstitutionsutskottet skall sköta grundlagstiftningen i den här kammaren. Det är det man egentligen berömer sig av. Det framgår direkt av betänkandet. Det måste verkligen vara omvända världen när meddelarskyddskommittén bygger en grundlag, inte bara på en vanlig lag, utan t.o.m. på en vilande vanlig lag.

Det måste finnas en intresseavvägning, oavsett vad moderaterna tycker, mellan yttrandefrihet och företagsskydd. En sådan intresseavvägning har poängterats av arbetsdomstolen, meddelarskyddskommittén, lagrådet och konstitutionsutskottet, men inte av lagutskottets majoritet. Enligt majoriteten behövs den inte. Det är rätt fantastiskt att lagutskottets majoritet tydligen alltid har rätt och alla andra alltid har fel.

För att nu också svara på Lennart Anderssons fråga om vem man skall rösta på, Britta Bjelle eller Bengt Harding Olson, vill jag säga att vi skall rösta på båda. Vi står båda för reservationen. Vi vill båda samma sak. Där skall inte uppkomma något problem. Socialdemokrater som tycker att man skall lagstifta i rimlig ordning, nämligen grundlag först och lag sedan, alltså bygga hus från grunden och inte från skorstenen, är också välkomna att rösta på reservation nr 1.

Anf. 21 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Bengt Harding Olson vill mycket gärna vara juridikens exegat. I sitt ständiga juridiska uttolkningsarbete i det nu aktuella ärendet anser jag att han behandlar skyddet för industrins uppfinningar och nykonstruktioner alltför lättvindigt.

Vi har inom svensk industri både en hög kunskapsnivå och en högt utvecklad teknologi. Konstruktörerna får fram nya verktyg, ny teknologi och än bättre produktionsmetoder. Mycket av allt detta är grunden för industrins framgång och konkurrensförmåga. Samtidigt är det i stor utsträckning basen

för vårt välstånd. Jag anser att det är helt naturligt med en modern lagstiftning, som skyddar dessa företagshemligheter så att de inte kommer i konkurrenternas händer.

Trots allt detta är inte Bengt Harding Olson och folkpartiet beredda att besluta i dag. De accepterar i stället att svensk industri under lång tid framöver skall ikläda sig stora risker för förluster. Industrin skall undandras en modern lagstiftning som skyddar dess forsknings- och utvecklingsarbete samt dess företagshemligheter. Under väntetiden skall Bengt Harding Olson fortsätta med ett utredningsarbete, vars mål Bengt Harding Olson själv inte tycks vara helt klar över. Detta handlingsätt är enligt min uppfattning ett bra exempel på hur man driver den teoretiska debatten alltför långt.

Bengt Harding Olson och folkpartiet har i denna fråga hamnat i en återvändsgränd. Jag förstår att man nu söker hjälp för att komma ur återvändsgränden. Vi i majoriteten har väntat tillräckligt länge på mera konkreta förslag från Bengt Harding Olson, men dessa förslag kom aldrig – inte heller i dag. Nu lämnar vi ingen annan hjälp än att hänvisa till den väg som meddelarskyddskommittén har anvisat, nämligen att vi skall anta det vilande lagförslaget i dag och besluta senare om en utvidgad meddelarrätt. Det är nu dags att sätta punkt för den juridiska exegesen i denna fråga.

Tredje vice talmannen – som under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar – anmälde att Bengt Harding Olson och Elisabeth Persson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 22 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Vi har nu att för andra gången behandla det av lagutskottet om- och bearbetade förslaget om skydd för företagshemligheter, ett förslag som regeringen lade fram för drygt två år sedan. Jag vill erinra om att regeringens förslag möttes av en rätt omfattande kritik, gällande främst risken för att lagen skulle bli en munkavlelag, som skulle kunna begränsa den fria opinionsbildningen och kunna hindra anställda att avslöja brottslig verksamhet inom sitt företag.

Såväl utskottets ordförande som dess vice ordförande har här redovisat motiven för att det behövs en lag och även redogjort innehållet i det förslag som nu åter ligger på riksdagens bord. Jag vill ändå något kommentera frågorna och redovisa de bedömningar som vi inom centerpartiet har gjort. Det har jag särskilt anledning att göra med hänsyn till den kritik mot centerns ställningstagande som har framförts av de tre första talarna här i debatten.

När vi i centern våren 1988 hade granskat propositionen, väckte vi genom vår lagkommitté en motion med Bertil Fiskesjö som första namn. Vi konstaterade i motionen att det fanns behov av en ny, tidsenlig lagstiftning om skydd för företagshemligheter. Vi noterade att ökningen av företagsspioneri och olovlig befattning med företagshemligheter, med alltmer avancerade metoder, måste stävjas. Samtidigt fastslog vi att det uppenbarligen finns företeelser inom en del företag som bör komma till offentlig kännedom. Exempel på detta är bl.a. de många miljöskandaler som uppdragats; det har varit av synnerligen stor betydelse att de blivit avslöjade så snart som möjligt. Att anställda får avslöja sådana och liknande förhållanden utan att riskera

straff eller skadestånd är av största vikt. I vår motion framhöll vi att det fanns en risk för att även sådana uppgifter som bör debatteras öppet skulle kunna stoppas vid tillämpning av den av regeringen föreslagna lagstiftningen.

Vi uttalade därför att det är väsentligt att den föreslagna lagstiftningen inte skall kunna utnyttjas för att förhindra att uppgifter om oegentligheter inom företag kan komma till allmänhetens kännedom. Mot bakgrund bl.a. av att kommunal verksamhet alltmer bedrivs i bolagsform och därigenom skyddas mot insyn framförde vi vissa farhågor för att resultatet av lagstiftningen skulle bli en begränsning av den öppenhet och den offentliga debatt – även på känsliga områden – som blivit en tradition i vårt land och som är en så stor tillgång för vår demokrati.

I vår motion tog vi därför upp frågan om en utvidgning av meddelarskyddet till att gälla inte bara det offentlighetsrättsliga området utan också den icke offentliga sektorn. Yttrandefrihetsutredningen hade i ett betänkande 1983 föreslagit att meddelarskyddet med vissa angivna begränsningar skulle utvidgas till att gälla även på det privaträttsliga området. Men något förslag om ett sådant utvidgat meddelarskydd hade inte framlagts. Vi i centern fann det därför vara angeläget att med anledning av förslaget om lag om skydd för företagshemligheter utreda frågan om utvidgat meddelarskydd. Jag återkommer till det.

Vi påpekade även att propositionstexten var oklar i vissa hänseenden. Det måste enligt vår mening klart fastslås på vilka grunder sekretess och tystnadsplikt skulle råda. Vi ansåg att frågan borde belysas bättre och att utskottet därför borde klargöra principerna och bearbeta lagförslaget. För att garantera en fri opinionsbildning även i företag och organisationer hemställde vi om en skyndsamt behandling av frågan om införandet av meddelarskydd inom den icke offentliga sektorn. Vi framhöll att detta arbete inte borde anstå i avvaktan på den s.k. maktutredningens arbete. Detta motionskrav har tillgodosetts.

Efter framställning från riksdagen i anledning av vår motion tillsatte nämligen regeringen hösten 1988 en kommitté med uppdrag att skyndsamt utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. I mars i år lämnade denna kommitté sitt betänkande, i vilket bl.a. föreslås att arbetstagar i enskilda företag och medlemmar i föreningar skall få en i tryckfrihetsförordningen inskriven rätt att utan risk för sanktioner anskaffa och offentliggöra uppgifter.

Centerns kritik mot regeringsförslaget var nog typisk för den mer balanse-rade kritik som framfördes. Däremot kom olika partier till olika slutsatser. Vi i centern kom alltså efter moget övervägande fram till att man under utskottsbehandlingen borde bearbeta förslaget till lagstiftning. Det måste – menade vi – preciseras så, att lagstiftningen inte skulle kunna leda till en begränsning av öppenheten och rätten att avslöja missförhållanden.

När utskottsbetänkandet framlades förra våren, framgick helt klart att det var just den linjen som utskottet hade arbetat efter.

Hösten 1988 enades tre partier i utskottet – centern, socialdemokraterna och moderaterna – om att det skulle göras en bearbetning av regeringens lagförslag. Tack vare ett förnämligt arbete inom lagutskottets kansli kunde där utarbetas en promemoria, rubricerad Skyddet för företagshemligheter

och den fria opinionsbildningen. Innan jag går in på denna promemoria vill jag erinra om att regeringens lagförslag byggde på att den som med uppsatt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet skulle dömas för företagsspioneri. För olovlig befattningsmed företagshemlighet skall den kunna dömas som anskaffar en företagshemlighet trots vetskapen om att den som tillhandahåller hemligheten, eller den som före honom begett sig tillgång till denna, har gjort sig skyldig till företagsspioneri.

I lagutskottets promemoria framfördes förslag till ändringar i lagtexten för att tillgodose ställda krav, med tanke på den kritik som riktades mot regeringsförslaget. Vi arbetade fram en ny 2 §, där det bl.a. fastslås att lagen endast skall gälla obehöriga angrepp på företagshemligheter. Vi fastslog att som obehörigt angrepp räknas inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer företagshemlighet för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, eller som kan utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. Vi fastslog även att det inte skall anses vara ett obehörigt angrepp att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han eller någon före honom fått del av i god tro.

Genom detta tillägg till lagförslaget och vissa andra förändringar ville vi i lagutskottet att det klart skulle framgå att det aldrig skall bli fråga om straff eller skadeståndsskyldighet, om någon avslöjar brott eller andra särskilt allvarliga missförhållanden inom ett företag. Därigenom borde den kritik som hade framkommit mot regeringsförslaget för dess oklarhet inte utgöra ett motiv för avslag på lagförslaget i övrigt.

En annan fråga som debatterats är huruvida regeringens lagförslag var förenligt med den grundlagsfästa yttrande- och tryckfriheten. För att man skulle få lagutskottets ändringsförslag ordentligt granskade remitterades promemorian till lagrådet. För att de yttrandefrihetsrättsliga aspekterna skulle belysas ytterligare gavs även konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över förslaget. Såväl lagrådet som konstitutionsutskottet förklarade i sina yttranden att det inte fanns något som hindrade ett genomförande av lagutskottets lagförslag från tryckfrihetsrättsliga utgångspunkter. Från de synpunkter som konstitutionsutskottet har att bevaka i dessa frågor fann inte konstitutionsutskottet något hinder mot ett genomförande av den aktuella lagstiftningen, eftersom denna inte kan anses strida mot de intressen som bär upp den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten.

Mot denna bakgrund fann vi i centern, liksom de båda övriga partier som bildar majoritet i lagutskottet, att fog för kritik i dessa hänseenden inte längre förelåg sedan lagutskottet omarbetat och kompletterat regeringens lagförslag.

Men när vi här i kammaren behandlade utskottets förslag den 10 maj i följande, lyckades en minoritet få igenom beslut om att förslaget skulle återförvisas till utskottet för att vila i minst ett år.

Samma majoritet som i följande stod bakom utskottets förslag föreslår nu att riksdagen antar det av lagutskottet omarbetade förslaget till lag om skydd för företagshemligheter.

Minoriteten motsätter sig även nu att denna lag fastställs. Vi har hört argumenten här i debatten. Ett av dem går ut på att en samordning bör ske med meddelarskyddskommitténs förslag till lagstiftning. Men faktum är, som på-

pekats av representanter för majoriteten, att meddelarskyddskommittén utgår ifrån att lagutskottets förslag till lag om skydd för företagshemligheter skall antas av riksdagen.

Någon frågar kanske om det behövs en ny lagstiftning. Även denna fråga har tagits upp tidigare i dagens debatt. Jag vill ändå något kommentera den saken. Som utgångspunkt har vi i centern, liksom troligen övriga inom majoriteten i lagutskottet, att det ligger i såväl samhällets som företagens och de enskilda människornas intresse att det råder en effektiv, sund och på lika villkor baserad konkurrens inom näringslivet. Men ett företags konkurrensförmåga är i hög grad beroende av den samlade kunskap som finns i företaget. Det är därför naturligt att det enskilda företaget betraktar sitt unika och strategiska kunnande som en värdefull tillgång som det gäller att slå vakt om. Skyddet för företagshemligheter är minst lika viktigt som t.ex. patentskyddet. Vi måste även komma ihåg att den tekniska utvecklingen medfört att utomstående har helt andra möjligheter än tidigare att olovligen skaffa sig information om ett företags interna angelägenheter. Vi måste också betänka att svenska företag arbetar i en internationell konkurrens. Det är därför ett gemensamt intresse för oss i vårt land att svenska företag med framgång kan hävda sig i den internationella konkurrensen.

Det ena syftet med den nya lagen är alltså att tillgodose företagens behov. Det andra syftet är att de privatanställda – till skillnad från vad som gäller för närvarande – skall få möjlighet att utan risk för straff och skadeståndsansvar ge offentlighet åt brott och andra missförhållanden inom företaget. Som vi framhåller i utskottsbetänkandet innebär inte lagförslaget någon skärpning av de anställdas tystnadsplikt utan tvärtom en liberalisering.

Mot bakgrund av de nämnda förhållandena måste det anses vara angeläget att en tidsenlig lagstiftning ersätter den lagstiftning som kom till på 1930-talet.

Herr talman! Sammanfattningsvis anser vi i centern att en tidsenlig lag om skydd för företagshemligheter behövs och att lagförslaget efter lagutskottets bearbetning skall utgöra ett effektivt skydd för företagen – utan att begränsa den fria opinionsbildningen. Lagen kommer inte i konflikt med yttrandefriheten, och den skall uttryckligen inte utgöra något hinder när det gäller att avslöja brottslig verksamhet, exempelvis miljöbrott eller andra allvarliga missförhållanden i ett företag. Dessutom har, som jag nämnt, centerns krav på en skyndsam utredning i fråga om meddelarskyddet i icke offentlig verksamhet tillgodosetts.

De tre första talarna, Bengt Harding Olson, Elisabeth Persson och Elisabet Franzén, angrep på olika sätt centerns ställningstagande. Bengt Harding Olson menade att centern hade vacklat. Jag vill inte gå in på detaljer, men jag kan säga att centern inte har vacklat. Centern har följt en konkret linje, och jag har redogjort för kraven i den motion som från centerns sida väcktes för drygt två år sedan och framhållit att vi nu, liksom för ett år sedan, kan konstatera att motionskraven – Bertil Fiskesjö var för övrigt första namn i motionen – tillgodoses efter den bearbetning av regeringens lagförslag som lagutskottet har gjort.

Elisabeth Persson sade att centern hade legat lågt och hukat sig. Jag vet inte vilken anledning hon har att säga någonting sådant. Centern har aktivt

deltagit i utskottsarbetet. De tre partier som var beredda att försöka få fram ett bearbetat lagförslag var självfallet aktivare i denna fråga än de partier som ställde sig vid sidan om.

Elisabet Franzén kom med motsvarande kritik. Centern skulle inte ha deltagit utan endast följt majoriteten. Ja, centern tillhör ju majoriteten och har varit med om att ta ställning för de förslag som majoriteten har ställt sig bakom. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till dessa förslag.

Anf. 23 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Grundregeln när det gäller lagen om företagshemligheter och meddelarfrihet är ju den här säkerhetsventilen. Det är på denna punkt som jag har frågat Martin Olsson. Talman Bertil Fiskesjö har ju *en* uppfattning om hur säkerhetsventilen skall se ut, medan Martin Olsson i lagutskottet tycker någonting annat. Då frågar man sig: Varför har centerpartisterna i lagutskottet kört över sin talman och hans uppfattning i meddelarskyddskommittén? Det är av rätt stort intresse att få veta skälet.

Över huvud taget kan man säga att det här rör sig om en juridisk snårskog.

När det gäller regleringen av yttrandefriheten på den enskilda sektorn blir den något av en ogenomtränglig snårskog. Enligt huvudregeln stadgas ingen allmän offentlighet. Undantagsvis skall det införas meddelarrätt. Men det finns ett specialundantag från undantaget, och det gäller företagshemligheter. Dessutom finns det ett undantag från specialundantaget, som kan bli aktuellt om allmänintresset så motiverar.

Jag tycker att en sådan beskrivning av rättsläget, och den är korrekt, är milt sagt obegriplig för allmänheten. Det är också symtomatiskt för den rättsliga oklarheten i den här lagstiftningen att t.o.m. meddelarskyddskommittén har missuppfattat lagutskottets lagtext. Frågan var nämligen hur mycket den som läcker om en företagshemlighet skall ha fattat rent subjektivt. Är Martin Olsson nöjd med att medverka till en lagstiftning som är så pass oklar?

Anf. 24 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Martin Olsson sade att jag påstått att centern inte deltagit utan bara följt majoriteten. Centern har ju deltagit i mötena och tillhör utan tveivel majoriteten.

Jag ville framhålla att jag uppfattat centern som mycket passiv i denna fråga och aldrig förstått varför centern tagit ställning på det här sättet. I mångt och mycket strider det mot vad centern, enligt min uppfattning, brukar vara mån om, nämligen den lilla människan. Det är ju i de stora företagens och näringslivets intresse att få igenom det här lagförslaget. Jag skall inte ställa några detaljfrågor om lagförslaget och centerns ställningstagande. Så värst mycket klokare har jag inte blivit av debatten i dag, men jag har fått en historisk bakgrund. Jag skulle emellertid bli glad om centern ville svara på den fråga som nyss har ställts.

Anf. 25 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Först några ord till Bengt Harding Olson som ständigt upprepar sin fråga om partiernas ställningstagande i lagutskottet och meddelar-

skyddskommittén. Han var ju mycket tyst om det förhållandet att folkpartiets representant i meddelarskyddskommittén har avstyrkt det förslag som kommittén framlagt. Huruvida hon har väglett kommittén för att rätt tolka lagutskottet är mig obekant, men den något annorlunda tolkning som kommittén gör när det gäller en del av 2 § i vårt förslag till lag har vi kommenterat i lagutskottets betänkande och det finns att läsa på s. 29.

Självfallet kan man göra något olika tolkningar av lagparagrafer, och det är ju inte åsiktsskillnader inom ett parti, alltså centern, därför att en ledamot i en utredning har gjort en tolkning och det i utskottet kanske görs en något annan tolkning. Det viktigaste är ju att frågorna blir belysta.

Om det är några brister, får man successivt justera lagstiftningen. Utskottsmajoriteten skriver också att vi utgår ifrån att det kan bli anledning till ändringar. Men det är inte frågan om åsiktsskillnader, utan det är fråga om att analysera en viss lagstiftning. När Bengt Harding Olson talar om undantag från undantag, är det nog bara han själv som tycker att det är en intressant teoretisk lek.

Elisabet Franzén anser att centern har varit passiv. Jag vet inte vad som krävs för att man skall anses aktiv. Centern var ett av de partier som väckte en motion i anledning av propositionen. Vi fick sedan majoritet i utskottet för de synpunkter som vi hade i den motionen. Jag vet inte om det skall tolkas som passivitet. Jag tycker i stället att det skall tolkas som en framgång.

Att slå vakt om den lilla människan är ett av de grundläggande motiven för centerns politiska arbete. Det gäller även i det här fallet.

Anf. 26 BENGTHARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Det hedrar Martin Olsson att han erkänner att det finns en skillnad mellan hans uppfattning och talman Bertil Fiskesjös. Däremot underskattar han skillnaden. Det är inte någon liten skillnad, utan det är faktiskt en avsevärd skillnad.

Det är en tröst för tigerhjärta att man kan göra justeringar i efterhand. Vet man att det är fel och problem med lagstiftningen, skall man inte genomföra den och sedan omedelbart sätta i gång att ändra den.

Den av mig beskrivna snårskogen är inte teoretisk. Att den är verklig framgår direkt, om man studerar materialet som vi nu diskuterar.

Folkpartiet har en alldeles klar linje, och jag har talat om det tidigare. Vi vill samordna. Jag kan också meddela Martin Olsson att det finns en principiell modell för hur vi anser att det skall gå till. Detaljutformningen är inte gjord, för vi vill ju avvakta remissutfallet. Vi tycker nämligen att det är viktigt att lyssna till vad andra människor har att säga och inte stendövt bara köra rakt fram och över människor.

Beträffande folkpartiets inställning i lagutskottet och i meddelarskyddskommittén vill jag säga att där finns en klar, samordnad linje. Därom råder inget tvivel.

Låt mig avslutningsvis säga så här – jag sade det förra gången och tvingas upprepa det nu: Jag tycker bestämt att det är bättre att få en bra lag i morgon än en dålig lag i dag.

Anf. 27 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! När jag talade om centerns passivitet hade jag, det måste jag medge, inte närmare studerat vad centern gjort innan miljöpartiet kom in i riksdagen och jag i lagutskottet. Men under den tid som Martin Olsson och jag tillsammans har suttit i utskottet har jag inte hört mycket om varför centern har tagit ställning på det sätt som partiet har gjort.

Anf. 28 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Till det sista vill jag säga att i utskottet görs det i vissa fall långa inlägg. Om det för utskottsarbetet framåt kan väl en del ifrågasätta. I andra sammanhang görs det kortare inlägg, och vi hänvisar till de skriftliga dokument som finns i form av motioner och annat. Jag har som företrädare för centern i den här frågan nog följt den senare linjen.

Kvar står att den motion som vi väckte för två år sedan har varit värdefull som underlag för de synpunkter som utskottet sedan har beaktat när det gäller framläggande av det förslag som jag hoppas att riksdagen snart skall besluta om.

Vi har nu hört Bengt Harding Olson säga många gånger att vi borde vänta på remissyttrandena över meddelarskyddskommitténs betänkande. Det är förvånansvärt att ett parti vars representant i kommittén går emot kommitténs förslag nu ser som det viktigaste att invänta vad remissinstanserna säger om det av folkpartirepresentanten avstyrkta förslaget från meddelarskyddskommittén.

Anf. 29 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag vill passa på tillfället att hälsa justitieministern välkommen. Det är bättre sent än aldrig, och det är ju föredömligt att vi har justitieministern här närvarande. För att det inte bara skall bli en passiv närvaro tänkte jag ge möjligheten att delta i debatten. Jag har några frågor som jag vill ta upp.

Vi har diskuterat länge nu om man skall samordna lagstiftningen om meddelarfrihet på den enskilda sektorn och företagshemligheter. Då vill jag fråga: Vad tycker justitieministern? Är det bra eller dåligt att ha den samordningen?

Och vad tycker justitieministern om meddelarskyddskommittén? Vi har diskuterat här nu ingående om den s.k. säkerhetsventil som kommittén anför. Är den bra eller är den dålig? Tycker även justitieministern att remissyttrandena som kan komma möjligen kan vara ointressanta?

Jag avvaktar svaren på de frågorna, så skall jag återkomma med min tredje fråga sedan.

Anf. 30 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Det är vänsterpartiet som under hela den långa behandlingen av lagen om företagshemligheter – eller lex Bratt som jag föredrar att kalla den – har stått för den innehållsmässiga kritiken. Inte på några punkter har våra invändningar kunnat tillbakavisas. Dagens debatt har huvudsakligen rört formalia, tyvärr. Det gagnar inte saken.

Nu kommer rädslan och tystnaden att sprida sig på arbetsplatserna. Ris-

ken att förlora jobben, om man är kritisk mot förhållandena på arbetet, har i ett slag blivit mycket större än tidigare. Omsorgen om arbetskamrater och samhället har fått träda tillbaka för risken att det visar sig att man gjort en felbedömning. Det är ett nederlag i kampen för utvidgade demokratiska fri- och rättigheter och också ett nederlag för våra strävanden att gemensamt ta på oss skyldigheter och ansvar för samhället.

Anf. 31 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Bengt Harding Olson har ställt vissa frågor som gäller meddelarskyddskommitténs förslag. Jag vill bara svara honom att jag vill följa de principer som vi har för lagstiftningsarbetet. De är väl utarbetade och allmänt vedertagna och innebär att man inte i förväg tar ställning till förslag från kommittéer. Meddelarskyddskommitténs betänkande är nu ute på remissbehandling, och jag ser ingen anledning att här i förväg ta ställning till dess förslag.

Anf. 32 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag respekterar ställningstagandet att inte föregripa resultatet av remissbehandlingen. Jag hoppas då bara att justitieministern vill meddela partikamraten Lennart Andersson det, när han kräver ställningstagande av mig innan remissinstanserna har avgivit sina utlåtanden.

Jag ställde ytterligare en fråga förut, och jag får väl upprepa den då: Tycker justitieministern att det är bra eller dåligt att samordna grundlagsstiftning och vanlig lagstiftning och ta det i rätt ordning, nämligen grundlag först och ordinär lag efter det?

Slutligen vill jag ge justitieministern ytterligare en chans, av ren skär vänlighet. Är justitieministern beredd nu att äntligen återkalla propositionen om lex Bratt?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

8 § Ny köplag och ny konsumentköplag, m.m.

Föredrogs
laguskottets betänkanden
1989/90:LU34 Ny köplag (prop. 1988/89:76 och 1989/90:77 delvis),
1989/90:LU35 Ny konsumentköplag m.m. (prop. 1989/90:89 och 1989/90:77 delvis) samt
1989/90:LU36 Konsumentskyddet vid förvärv av småhus m.m. (prop. 1989/90:77 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att laguskottets betänkanden LU34, LU35 och LU36 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 33 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Kammaren skall nu behandla tre stora förslag till lagar som i framtiden skall gälla för olika köpsituationer i samhället.

1905 års köplag ersätts nu med en modern lag som tillkommit genom ett nordiskt samarbete som pågått ett tjugotal år. Även 1980 års FN-konvention om internationella köp har beaktats i den nya köplagen. Vi moderater har funnit förslaget till ny köplag väl avvägt och biträder regeringens proposition i ärendet.

Lagförslaget om konsumentskyddet vid förvärv av småhus har inte heller föranlett oss moderater att föreslå några större förändringar. På en punkt vill jag återkomma med ett yrkande som berör denna lag.

Det tredje lagförslaget gäller en ny konsumentköplag. I stora delar godtar vi moderater förslaget, men i vissa viktiga avseenden finner vi de föreslagna lösningarna olämpliga. Om säljaren åläggs alltför långtgående förpliktelser vid en försäljning kommer detta att menligt inverka på prissättningen, som då drabbar hela konsumentkollektivet. En bättre avvägning mellan köparens och säljarens ansvar är därför till fördel för alla parter. Jag återkommer med exempel på detta längre fram.

Enligt propositionen har en förmedlare av en vara samma ansvar som en säljare. Detta betyder att t.ex. en auktionist kan drabbas av långtgående skadeståndsansvar för en försold vara, vars fel han rimligen inte kunnat förutse. Här är det ju oftast fråga om begagnade varor i stora mängder, där köparen kanske har större möjlighet att besiktiga varan före auktionen. Hela systemet med auktioner kan i framtiden vara i farozonen om inte denna lagparagraf ändras. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 3.

Frågan om fel på vara som sålts i befintligt skick har i propositionen fått en lösning som går emot konsumentköpsutredningens förslag. I propositionen lämnas inte någon motivering till avvikelsen. I köplagen, som jag nyss sade att vi står bakom, ställs krav på att varan för att vara behäftad med fel måste vara i *väsentligt* sämre skick än köparen med fog kunnat förutse. I konsumentköplagen gäller däremot att det räcker med att varan enbart varit i sämre skick än vad som kunnat förutses. Denna olikhet mellan köplagen och konsumentköplagen är omotiverad och skapar förvirring och osäkerhet i rättstillämpningen. *Enhetliga regler kan åstadkommas genom att rekvisitet "väsentligt sämre"* införs även i konsumentköplagen. Jag yrkar bifall till reservation 6.

När det gäller fråga om skadestånd vid säljarens dröjsmål och fel i varan skall enligt propositionen köparens alla förluster beaktas. Enligt vår mening finns det anledning att förbättra konsumentens ställning vad gäller rätt till skadestånd. I likhet med ett flertal remissinstanser anser vi emellertid att skadeståndsskyldigheten har gjorts väl omfattande i det här sammanhanget.

Enligt propositionen skall köparen kunna få ersättning för bl.a. kostnad för täckningsköp och förlorad arbetsförtjänst. Såsom framgår av ett flertal remissyttranden är detta att lägga en omotiverat tung börda på säljaren. Det kommer vidare att uppstå svårigheter i den praktiska rättstillämpningen, då det blir fråga om att bestämma vilken ersättning köparen är berättigad till.

Det finns mot den bakgrunden starka skäl att något begränsa säljarens skadeståndsskyldighet. Det kan ske, såsom allmänna reklamationsnämnden har framhållit, genom att man i lagens 30 § anger att skadeståndet skall omfatta *skälig* ersättning för de olika slagen av förlust. Detta leder inte endast till att säljarens skadeståndsansvar hålls på en rimlig nivå. Det vidgar även

möjligheterna för parterna att komma överens om lämplig ersättning utan att rättsliga åtgärder behöver tillgripas från någondera av dem. Jag yrkar bifall till reservation 8 i detta ärende.

Enligt propositionen skall konsumenten ha en i princip ovillkorlig möjlighet att avbeställa en vara innan den har avlämnats. Detta förslag innebär en nyhet. Varken 1905 års allmänna köplag eller den gällande konsumentköplagen innehåller några bestämmelser om avbeställning. Enligt förslaget till ny allmän köplag skall köparen ha möjlighet att under vissa förutsättningar avbeställa en vara som skall tillverkas eller skaffas särskilt för honom. Det är alltså en speciell situation. Propositionens förslag innebär att det införs en generell möjlighet för konsumenten att alltid avbeställa en vara innan den har avlämnats.

Enligt propositionen skall säljaren ha rätt till ersättning för de särskilda kostnader som han har drabbats av, kostnader som kan hänföras till avtalet och avbeställningen. Ersättningen skall uppgå till ett skäligt belopp, står det i propositionen. Det innebär bl.a. att säljaren endast får viss kompensation för utebliven vinst på affären. Ersättningen skulle således normalt inte motsvara hela det överskott som skulle ha uppstått för säljaren om köpet hade fullgjorts. T.o.m. om säljaren har hävt köpet med anledning av att köparen hamnat i dröjsmål med betalningen, skall säljarens ersättning bestämmas på motsvarande sätt.

Vi motsätter oss propositionens förslag i denna del. Flera remissinstanser har kritiserat förslaget, exempelvis Sveriges domareförbund, kommerskollegium och vissa näringslivsorganisationer. De framhåller att det är fråga om ett avsteg från principen att avtal skall hållas. Vi hävdar att denna princip torde ha stark förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Därför vill vi få till stånd en ändring i lagförslaget på denna punkt. Jag yrkar bifall till reservation 12.

Om avbeställning inte tillåts uppkommer frågan vilken ersättning säljaren skall vara berättigad till när han tvingas häva köpet på grund av dröjsmål med betalningen från köparen. Vi anser att säljaren i detta fall skall ha rätt till full kompensation för sina kostnader men också för den vinst han går miste om. Anledningen är att han har löpande kostnader för sin verksamhet. Det är kostnader för personal, lokaler, telefoner, reklam osv. Det hela bygger på att de affärer han gör bör genomföras och ge en skälig vinst.

I detta sammanhang vill jag peka på att vi moderater i konsekvens med detta vårt ställningstagande föreslår att samma regel skall gälla vid avbeställning vid småhusentreprenader. Den som bryter ett köpeavtal genom avbeställning måste vara beredd att betala ersättning för hela den uteblivna vinsten för motparten. Jag yrkar med detta bifall till reservationerna 15 och 26, som berör dessa två problem.

Herr talman! Trepartistreservationen, nr 2, om sakrättsligt skydd kommer talesmännen för folkpartiet och centern att argumentera för, varför jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 23, där vi moderater går emot en obegränsad möjlighet att hänföra ansvaret för fel i en vara till tidigare säljled. Kravet på säkerhet i den allmänna omsättningen gör att någon möjlighet till direkttalan inte bör öppnas i konsumentköplagen.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 34 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Ju mer kunskap konsumenten har, desto större är hans eller hennes möjligheter att undvika fallgroparna i det stora utbud av varor och tjänster som kännetecknar dagens marknad.

Folkpartiets grundsyn utgår också ifrån konsumentens bästa. Vi vill se en fungerande marknadsekonomi med kunniga konsumenter, som själva kan göra viktiga val och som med egna kunskaper kan bedöma marknadens utbud. Det är det system som vi eftersträvar i detta land. Den som befinner sig i en köpsituation – det kan gälla köp av en tvättmaskin eller en bil – behöver kunskap om flera saker. Framför allt är behovet av kunskap stort inför ett beslut om ett villa- eller husköp – den kanske viktigaste affären i ens liv.

Det är många frågor som konsumenten måste ställa sig. Vad erbjuds på marknaden? Vilka krav vill jag ställa? Vilket märke och vilken modell motsvarar bäst min kravspecifikation? Vilka garantier finns? Vilket köp är ekonomiskt mest fördelaktigt för mig?

Konsumenten behöver emellertid även andra kunskaper, inte minst om de rättsregler som gäller i det aktuella fallet. Dessutom måste rättsreglerna vara klara och entydiga. Köpet, avtalet eller överenskommelsen mellan producent, säljare och konsument måste fungera. Det är inte fallet alla gånger, och därför behöver vi rättsregler – en konsumenträtt.

Köplagen från år 1905 hör till civilrättens allra viktigaste lagar, och det är nu dags för en modernisering av lagen. År 1974 kompletterades köplagen med konsumentköplagen.

I och med dagens riksdagsbeslut får vi ett regelverk som samlar alla regler om konsumentköp i en särskild konsumentköplag. Samtidigt får vi en ny köplag som avser transaktioner mellan näringsidkare. Dessa lagar kommer att träda i kraft fr.o.m. den 1 januari 1991.

Dessutom tillkommer den nya lagen om konsumentskydd vid förvärv av småhus. Folkpartiet instämmer i det som står i betänkandet förutom innehållet i konsumenttjänstlagens regler vid avbeställningstillfället, en fråga som jag senare skall återkomma till.

Herr talman! Folkpartiet har inte heller några invändningar mot den föreslagna köplagen. Vad däremot gäller förslaget till ny konsumentköplag har vi en del principiella invändningar, som jag särskilt skall ta upp i detta anförande. Låt mig dock först säga att den nya konsumentköplagen enligt folkpartiets mening innebär en kraftig förstärkning av konsumenternas rätt och därmed en väsentlig höjning av skyddsnivån för konsumenterna.

Som jag tidigare har sagt är det särskilt viktigt att enkla och klara regler eftersträvas vid konsumentköpen. I konsumentköplagen har inte regeringen lyckats nå ända fram, utan det finns en hel rad förslag som, om de genomfördes, framför allt skulle krångla till marknaden. Det gäller exempelvis det sakrättsliga skyddet, säljarens skadeståndsansvar eller rätten till avbeställning, anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled och avbeställningsrätt vid småhusentreprenader. På dessa punkter framför vi starka invändningar.

Generellt kan sägas, att på samma gång som konsumentköplagen medför en förstärkning för konsumenten, så medför den självfallet en motsvarande försämring för säljarna, en försämring som dessa sannolikt vill kompensera sig för. Det skall vi vara medvetna om. En sådan compensation innebär att

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

*Ny köplag och ny
konsumentköplag,
m.m.*

kostnaderna övervältras på hela konsumentkollektivet. Vissa av de kostnader som i dag drabbar den enskilde konsumenten kommer efter den nya lagens införande att drabba en större grupp. Folkpartiet har dock ansett detta förfarande rimligt, men för konsumenternas bästa bara till en viss gräns. Vi opponerar oss mot en del av förslagen, eftersom de inte är till gagn för konsumenten. Varorna fördyras, och det är till nackdel för konsumenten.

I betänkandet saknar vi ett förslag till förändring av det sakrättsliga skyddet vid konsumentköp. På denna punkt framför vi stark kritik mot utskottsmajoriteten, särskilt som man är väl medveten om problematiken. Ändå vill man inte göra några förbättringar för konsumenten.

Många konsumenter kan få räkna med verkliga rättsförluster vid olika inköp. Det kan t.ex. gälla vid inköp av en päls där köparen låter pälsen hänga kvar i butiken efter att ha lämnat handpenning. Det kan också gälla vid inköp av en spis eller ett kylskåp, som blir kvar hos försäljaren på grund av att exempelvis villan inte är färdig för inflyttning. Varan – pälsen, spisen eller kylskåpet – kan då genom utmätning eller efter konkurs tas i anspråk för betalning av de skulder som säljaren har. Konsumentens/kundens rätt inskränker sig till att han eller hon i konkurrens med övriga borgenärer får göra sin fordran gällande. Det vanligaste resultatet är att kunden blir av med både förskottsinsbetalningen och i detta fall pälsen, spisen eller kylskåpet.

Herr talman! Kan socialdemokraterna verkligen försvara denna tingens ordning? Från utskottets talesman får jag förstås svaret att en delreform tillkommit vad gäller förskottsinsbetalning vid båtbyggnader. Då skyddas köparen, men inte vid andra köptillfällen.

Folkpartiet har tidigare här i kammaren, senast den 9 maj, genom Bengt Harding Olson framfört kritik mot nuvarande ordning. Vi framlägger nu dessutom förslag om att lösöresköplagen bör reformeras, vilket kan ske utan att man rubbar gällande huvudregel om traditionsprincipen.

Lagutskottet har vid ett par tillfällen uttalat sig positivt för en översyn. År 1987 sade sig utskottet inte kunna utesluta en ändring. Men varken justitieministern eller den socialdemokratiska majoriteten i utskottet vill nu fullfölja den tankegången. Vi i folkpartiet anser att det är ett perfekt tillfälle att göra det när vi nu skall fatta beslut om den nya konsumentköplagen. Ett tillkännagivande till regeringen om en modernisering av lösöresköplagen är därför på sin plats.

Vice ordföranden i lagutskottet, Lennart Andersson, anförde vid debatten den 9 maj att riksdagen inte borde föregripa det ställningstagande som den nya konsumentköplagen nu innebär. Men med det majoritetsförslag som nu föreligger blir det ingen förbättring för den enskilde konsumenten inom sakrättsens område.

Det efterlyses också mer information till konsumenten om dennes rättigheter vid förskottsinsbetalning. Det har också nämnts av socialdemokratiska företrädare här i kammaren: Hur blir det med den saken? Hur tänker sig socialdemokraterna att det praktiskt skall gå till? Lennart Andersson har sagt: "Utvecklingen skall noga följas, och vid behov kommer saken att tas upp i lämpligt sammanhang." Lämpligt sammanhang är enligt min mening i dag. Jag avvaktar med intresse den socialdemokratiska talesmannens ställningstagande i den här frågan.

Folkpartiet har noga följt frågan, och vi menar att det nu finns väl grundade skäl att se över gällande rättsregler, som tillkom för 150 år sedan. När gällande rätt och det allmänna rättsmedvetandet inte stämmer överens, är det hög tid att se över regelverket och skapa ändamålsenliga lagar. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Herr talman! I propositionen och i betänkandet framförs förslag om en förstärkning av konsumentskyddet vad gäller skadeståndsskyldighetens omfattning. Säljaren skall inte kunna friskriva sig från ansvaret, utan ansvaret kommer i stället att utvidgas till att omfatta inte enbart köparens utgifter utan även inkomstförlust, prisskillnad och "andra förluster".

Som jag inledningsvis nämnde, innebär varje skadeståndsmöjlighet en ny osäkerhetsfaktor som säljaren kommer att skydda sig emot genom att bl.a. gardera sig med prishöjningar, vilket inte gagnar konsumenterna som kollektiv. Det är viktigt att det råder balans mellan producent och konsument vad gäller olika krav, såsom säkerhet, priser, osv. Därför får inte skuldbördan ensidigt övervältras på den ena parten. Vissa fördyringar för köparen vid fel eller dröjsmål av leverans kan säkert säljaren förutse. Men vad innebär det vaga uttrycket "annan förlust", som i propositionen uttryckligen sägs kunna bli föremål för en skönsmässig uppskattning?

Från folkpartiets sida efterlyser vi klara och entydiga regler även inom konsumenträtten, och där hör inte skönsmässiga bedömningar hemma. Vår för inte i detta fall överlåta till konsumenten att välja om han eller hon vill betala ett högre pris och därigenom helförsäkra sig eller betala ett lägre pris och då ta vissa risker? Med andra ord anser vi att skadeståndsskyldigheten för inkomstförluster och "andra förluster" bör göras dispositiv, dvs. förhandlingsbar och ej tvingande. Vi vill att säljaren skall kunna avtala bort skadeståndsskyldighet för inkomstförluster och andra förluster. Jag yrkar bifall till vår reservation nr 9. Skadeståndsskyldighetens omfattning blir i och med detta ett avtalsvillkor bland andra som säljaren får konkurrera med på marknaden.

Folkpartiet kan inte ställa upp på och godkänna utskottsmajoritetens förslag att köparen skall ha en ovillkorlig rätt att avbeställa den köpta varan. En sådan regel strider mot hela den grundläggande civilrättsliga principen att ingångna avtal skall hållas. Av hävd har det straffrättsliga ansvarssystemet tidigare byggt på den viktiga principen personligt ansvar. Avsteget från denna princip är allvarligt och vittnar om socialdemokraternas oförmåga att hålla isär väsentliga olikheter.

Det grundläggande för ett avtal, en överenskommelse, är att det skall hållas, dvs. de personer som träffar avtalet är bundna av avtalet. Den latinska satsen "pacta sunt servanda" skall enligt socialdemokraterna sålunda brytas, och det blir fråga om en helt ny princip i hela vårt rättssamhälle. Nu rådande förhållande innebär att man om man har köpt en bil, en båt eller en TV-apparat enligt huvudregeln alltid är bunden av köpet. Vi tycker att detta skall gälla.

Konsekvensen av det nya förslaget blir enligt folkpartiets åsikt en generell uppmuntran till en rad oöverlagda inköp. Avtal behöver ju inte längre hållas. Vi tror att det kommer att medföra ökade kostnader för säljarna och med sannolikhet ökade krav på stora handpenningar eller annan säkerhet

vid köp av dyra varor som köps på beställning, exempelvis bilar, båtar och småhus. Visserligen tillkommer en ersättningsrätt kopplad till avbeställningen, men förslaget syns bli mycket komplicerat att tillämpa och ge uppenbara upphov till tvister. T.o.m. konsumentvägledarna, som verkligen känner konsumentproblemen, avstyrker och anser det svårt att förutse vilka negativa konsekvenser som med säkerhet uppstår. Klara och enkla regler eftersträvas av folkpartiet, även inom konsumenträtten.

Folkpartiet vill i stället föreslå en annan lösning för avbeställningsrätt, nämligen en regel om öppet köp efter samma mönster som finns i den nuvarande köplagen. Vi anser att en sådan regel skulle göras dispositiv och därmed bli ett konkurrensmedel bland andra. Det finns inget som hindrar detta, utan tvärtom kan en säljare använda sig av avbeställningsrätten som ett konkurrensmedel.

Utskottsmajoriteten avstyrker förslaget om öppet köp och anser att detta i stället kan bli föremål för förhandlingar mellan konsumentverket och branscherna. Så är fallet nu, men det är inte alla branscher som har anslutit sig till denna regel. Jag yrkar bifall till reservation nr 13.

Herr talman! Avbeställningsrätten i samband med småhusentreprenader inger på samma sätt betänkligheter, och det är ett genomgående avsteg från principen om att ingångna avtal skall hållas. Däremot välkomnar vi förstärkningen i övrigt i fråga om konsumentskyddet vid entreprenadavtal när det gäller småhus. Det verkar horribelt att köparen enligt förslaget i betänkan- det alltid skall få rätt att utan giltig anledning frånträda ett avtal om uppför- ande av ett småhus. Kostnaderna som en oinskränkt avbeställningsrätt åsam- kar säljaren kommer att drabba alla blivande husbeställare, därför att småhusentreprenören kommer att vara tvungen att gardera sig.

Vi avvisar på det bestämdaste förslaget och kan inte heller inse det ut- skottsmajoriteten gör gällande, nämligen att småhusentreprenader kan jämföras med andra konsumenttjänster där enligt nu gällande lag avbeställnings- rätt finns. Konsumenttjänstlagen reglerar ju tjänster på varor som redan ägs av konsumenten, och behovet av en avbeställningsrätt är i här det fallet vä- sentligt större. Jag yrkar bifall till reservation nr 27 med samma motivering som jag har framfört då det gäller reservation nr 13.

Herr talman! Ytterligare en konsumentfråga gäller möjligheten för köpa- ren/konsumenten att vända sig till bakre säljled om inte köparens/konsu- mentens avtalspart kan nås eller är på obestånd. Det kan röra sig om ett fel eller ett avtalsbrott. Även här efterlyser folkpartiet klara och entydiga reg- ler. Vi anser det av rättssäkerhetsskäl nödvändigt att köparen i första hand skall vända sig till den näringsidkare som levererat varan till köparens avtals- part och därefter till närmast föregående säljled. Utskottsmajoriteten har avvisat den lösningen och menar att köparen kan vända sig till vem som helst i det bakre säljledet. Den ordningen kan vi inte acceptera. Det är inte fören- ligt med rättssäkerhetens krav att köparen efter eget godtycke kan vända sig till vem som helst. Jag yrkar bifall till reservation nr 24.

Till sist, herr talman, vill jag beröra frågan om reklamationer. Betänkan- det öppnar för en ytterligare förlängning av reklamationsfristen på de före- slagna två åren. Detta är en mycket komplicerad och mångfasetterad fråga, eftersom vi rör oss med så många olika slags konsumtionsvaror. Det kan

t.ex. inte vara rätt att en brödrost som används dagligen skall ha lika lång reklamations tid, t.ex. tio år, som exempelvis ett kvalitetsgolvvur. Folkpartiet inser att mindre ansvarsfulla konsumenter även här kan utnyttja en generös lagstiftning och därmed fördyra varan för konsumentkollektivet i sin helhet. På samma gång, och det vill jag starkt betona, kan en konsument råka illa ut vid inköp av en dyr kvalitetsvara när garantitiden redan har gått ut efter två år. Vi accepterar nu att regeringen ser över problematiken utan att vi i förväg binder oss vid de förslag som kan väntas komma. Det är viktigt att vi får en analys av denna fråga.

Herr talman! Med det anförda vill jag säga att det är folkpartiets mål att konsumentpolitiken och konsumenträtten skall utformas på ett sådant sätt att de tillgodoser grundläggande rättsprinciper. Klara och entydiga regler skall vara rättesnöret för att nå syftet, dvs. konsumentens bästa.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer där folkpartiet finns med samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 35 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! För att ge konsumenterna en stark ställning i affärsförhållanden är det viktigt att man från samhällets sida genom konsumentskyddslagstiftning och annat ger den som anses vara den svagare parten i avtalsförhållanden bättre möjlighet att kunna hävda sina intressen.

I föreliggande förslag till ny konsumentköplag stärks konsumenternas ställning i flera avseenden. Från centerns sida ställer vi oss bakom huvudlinjerna i förslaget, men vi har funnit att några av förslagen inte bör genomföras, eftersom de enligt vår mening inte motsvarar ett brett konsumentintresse.

I den kommittémotion som vi i centern väckte med anledning av propositionen vände vi oss emot regeringsförslaget om att ingångna avtal ensidigt skall kunna brytas av en konsument utan att några särskild skäl för avbeställning föreligger. Innan jag behandlar denna fråga vill jag nämna att centern även står bakom några reservationer som bygger på motionskrav från moderata samlingspartiet och folkpartiet. Det gäller bl.a. reservationen om förmedlars ansvar som utskottets ordförande Rolf Dahlberg har berört och reservationen om anspråk på näringsidkare i tidigare säljled, som Ulla Oring nyss har tagit upp.

I detta utskottsbetänkande behandlas även en centermotion från föregående riksmöte. Det gäller gränsdragning mellan konsument och egenföretagare i den konsumenträttsliga lagstiftningen. Särskilda skyddsregler för konsumenter har införts, eftersom en konsument anses ha en svag eller underlägsen ställning i ett avtalsförhållande med en näringsidkare. Men många mindre företagare, främst egenföretagare, har i de flesta avtalsförhållanden med större näringsidkare en ställning helt jämförbar med konsumenternas. Gränsdragningen mellan konsument och näringsidkare enligt lagstiftningen kan ibland vara hårfin. Om en egenföretagare köper något som han skall använda i sitt företag betraktas han som näringsidkare. Om han däremot köper samma vara för sitt hushåll eller sin familj betraktas han som konsument.

Många exempel på gränsdragningsproblem kan nämnas. I en centermotion som väcktes för flera år sedan redovisades t.ex. ett fall där flera egen-

företagare köpt värdeskåp som de inte ansåg motsvara vad som utlovats av säljaren. De egenföretagare som uppgav att de skulle använda skåpet för förvaring av handlingar gällande rörelsen betraktades som näringsidkare i lagens mening, medan de som uppgav att de skulle använda värdeskåpet för privat bruk ansågs vara konsumenter och kunde utnyttja konsumenträttslig lagstiftning för att hävda sina intressen gentemot säljaren. Självfallet var inte egenföretagaren starkare i avtalsförhållandet när han behövde värdeskåpet för sin firma.

I reservation nr 4 ger vi ett annat exempel på gränsdragning. En droskägare som beställer en reparation av sin i rörelsen använda bil får inte det skydd konsumenttjänstlagen ger en konsument. Men om han tillfälligtvis lånar en familjemedlems privatbil för att använda den i rörelsen, och i samband därmed beställer en reparation, anses konsumenttjänstlagen vara tillämplig.

Inom centern anser vi att egenföretagare i de flesta affärsförhållanden har en med konsumenterna likartad ställning, varför det bör göras en översyn av gränsdragningen mellan konsumenter och egenföretagare i den konsumenträttsliga lagstiftningen. Syftet är att pröva förutsättningarna att låta egenföretagare få samma skydd som de som betraktas som konsumenter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till centerns reservation nr 4 i vilken vi framför detta krav.

Herr talman! Jag vill därmed övergå till frågan om rätt att bryta avtal genom avbeställning av en vara eller produkt. Avtal skall hållas. Det är grundläggande princip inom avtalsrätten, och denna princip har en djup förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Föregående talare har använt uttryck från den romerska rätten. Jag slog upp handelsbalken i 1734 års lag för att se vad man där skrev. Där fann jag att denna regel uttrycktes klart med orden: "Nu hafver man slutit laga köp; thet skal stånda, och ej återgånga. Hvar som thet bryta vil, böte tre daler, och gælde skadan". Här uttrycks klart att avsikten är att ingångna avtal verkligen skall hållas.

Jag nämner denna grundläggande princip mot bakgrund av att det i regeringens förslag till konsumentköplag ingår en bestämmelse om att en konsument skall ha en ovillkorlig rätt att avbeställa den vara han eller hon avtalat om att köpa av en näringsidkare. Rätt till avbeställning skall enligt regeringens förslag gälla alla varor innan de levererats, och konsumenten behöver inte ange några skäl till varför han eller hon inte vill stå fast vid det avtal som träffats.

Från centern anser vi att ett frångående av principen att avtal skall hållas innebär att respekten för avtal och överenskommelser kommer att minska katastrofalt. Vi reagerade i vår kommittémotion mot denna del av regeringens förslag att stärka konsumenternas köprättsliga ställning.

Det grundläggande för centerns ställningstagande till den föreslagna lagstiftningen, liksom till annan konsumenträttslig lagstiftning, är att man så långt möjligt skall stärka den svagares ställning i avtalsförhållanden. Men självfallet finns det gränser även för hur långt man bör sträcka sig när det gäller vad som kan betecknas som konsumentskydd. Man måste enligt vår mening bedöma nya förslag dels med hänsyn till om reformförslagen verkligen svarar mot ett brett konsumentintresse, dels till vilka prishöjande effek-

ter olika förslag kan leda till – Ulla Orring har varit inne på detta tidigare, och jag skall därför inte utveckla detta ytterligare –, dels med hänsyn till om handeln och andra affärstransaktioner kan fungera efter lagens genomförande.

När det gäller regeringens förslag att man som konsument inte längre skall behöva hålla ett ingått avtal anser vi i centern att detta inte svarar mot ett allmänt konsumentintresse. Tvärtom leder det till en allmän uppluckring av hävdvunna regler för relationer mellan människor i affärsförhållanden.

Vad blir följderna om man som konsument utan egentlig anledning ensidigt kan bryta ett ingånget avtal? Jo, det leder till en risk för att man inte gör erforderligt noggranna överväganden innan man tecknar ett avtal. Man kommer knappast innan man tecknar ett avtal att noggrant fundera över om man har tillräcklig ekonomi för inköpet, om varan är den ekonomiskt sett mest fördelaktiga, eller om varan eller produkten har just den prestanda o.d. som är mest lämpad för just de egna behoven – eller efter moget övervägande finna ut om man behöver denna vara.

Ett införande av den av regeringen föreslagna generella avbeställningsrätten skulle komma att leda till – eftersom de allra flesta människor är konsument i affärsförhållanden – att den djupt förankrade regeln om att avtal skall hållas successivt faller bort i det allmänna rättsmedvetandet till förmån för en regel som innebär: avtal håller jag om jag finner det lämpligt.

Vid bedömningen av regeringens förslag i denna del, dvs. att man som konsument när som helst kan bryta ett ingånget avtal om köp av en produkt, måste man även försöka bedöma vilka följder regeln får för främst de mindre näringsidkarna. Det uppstår osäkerhet för näringsidkaren. Även om han får rätt till viss ersättning vid avbeställning blir han inte helt kompenserad för de kostnader och olägenheter som uppstår för honom. Dessutom finns stora risker för att det föreslagna systemet leder till onödiga tvister om rätt till ersättning. Frågan är om den mindre näringsidkaren vill eller vågar – med hänsyn till sitt renommé – hårt driva krav på ersättning på grund av avbeställningen.

Men, herr talman, självfallet uppkommer situationer när man som konsument har ett starkt och välmotiverat behov av att bryta ett ingånget avtal. Det gäller när förhållanden som konsumenten inte råder över, och som han eller hon inte har kunnat förutse, har förändrats sedan avtalet ingåtts. Jag syftar här på exempelvis dödsfall inom familjen, skilsmässa, arbetslöshet, sjukdom eller andra förhållanden som avsevärt ändrar förutsättningarna för konsumenten vad gäller ekonomi eller behov av den beställda varan. I dessa speciella situationer är det enligt vår mening ett starkt och välmotiverat konsumentintresse att ett ingånget avtal kan brytas.

I reservation 14, som jag nu yrkar bifall till, föreslår vi centerpartister dels att regeringens förslag vad gäller avbeställning – alltså brytande av avtalet – avslås, dels att riksdagen anmodar regeringen att återkomma med ett nytt förslag om rätt till avbeställning då sådana särskilda skäl som jag nyss gett exempel på föreligger. Även när det gäller konsumentskyddet vid förvärv av småhus anser vi att motsvarande huvudregel skall gälla, dvs. avtal skall hållas. Vi har därför tillsammans med folkpartiet avgivit reservation nr. 27, där

*Ny köplag och ny
konsumentköplag,
m.m.*

vi vänder oss emot avbeställningsrätt vid småhusentreprenader. Jag yrkar, herr talman, även bifall till denna reservation.

Anf. 36 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet tycker att de föreliggande propositionerna om ny köplag, ny konsumentköplag och konsumentskyddet vid förvärv av småhus innebär klara landvinningar vid konsumenterna. Flera oklarheter och orättvisor för konsumenterna har försvunnit. Det är bra att lagstiftningen på de här områdena blir tydligare och konsumentvänligare än vad tidigare har varit fallet.

Vi har bara haft några smärre invändningar till dessa propositioner. En av dessa är beaktad, och en kvarstår. Den som är tillgodosedd handlar om en utvidgning av säljarens ansvar för produktskador så att detta också gäller hyrda eller leasade produkter som finns i konsumentens hushåll. Det motionskrav som kvarstår berör ersättning vid avbeställning och hävning. Hade det kravet också tillgodosetts hade detta paket med förslag blivit ännu bättre.

Vi anser inte att det är rimligt att vid en avbeställning säljaren skall ha rätt till ersättning för utebliven vinst. De ersättningsregler som föreslås i propositionen, och även i betänkandet, är mycket förmånliga för näringsidkaren. Vi kan i och för sig godta att en näringsidkare skall få ersättning för sina särskilda kostnader i samband med försäljning och avbeställning om kostnaderna har varit anmärkningsvärda. Däremot anser vi att den vinst som säljaren har gått miste om på grund av en avbeställning inte skall behöva ersättas av konsumenten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 18 i betänkandet om ny konsumentköplag och i övrigt till hemställan i LU34, 35 och 36.

Anf. 37 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Vi lever i en tid av ständigt ökad miljöförstöring. Var och en av oss kan ta del av hur det står till i vår närmiljö genom att läsa tidningar och följa utvecklingen via etermedia.

Att komma till rätta med miljöförstöringen är en av våra allra viktigaste uppgifter, förutsatt att vi är ense om att vi anser att det är viktigt med ren luft, rent vatten och oförgiftade varor och förutsatt att vi anser oss ha ett ansvar för att kommande generationer skall kunna leva goda liv. För oss i miljöpartiet de gröna är dessa förutsättningar självklara, och de utgör den samlade grunden för vårt politiska arbete.

Förbättringar i vår livsmiljö uppnås inte enbart av en omfattande lagstiftning, utan i än högre grad av de många dagliga beslut som vi som medborgare fattar i vår vardag.

Vi lever i en marknadsekonomi som ger utomordentliga möjligheter för konsumenternas styrning av produktionen i samhället. Styrningen är i själva verket den teoretiska grunden för marknadsekonomi. Den kunnige och aktive konsumenten är den som genom sina val skall styra vad som skall produceras. Vi måste därför om vi vill arbeta för ökad miljövänlighet aktivt arbeta för att ge konsumenterna möjligheter att bli kunniga och att kunna vara aktiva.

Miljöpartiet de gröna vill förstärka marknadsekonomi så att den kan spela en stor roll i ett omdaningsarbete med ekologiska förtecken genom att vi får kunniga och aktiva konsument.

Den ökande miljöförstörelsen har som grund det utomordentligt slösande sätt som vi i industrivärlden använder materiella resurser. En ständigt ökad materiell förbrukning är ett hot mot vår framtid. Det är utsläppen från produktion och produkternas användning som förstör produktiviteten i de biologiska systemen, de som utgör grunden för våra dagliga liv.

I medvetande om dessa grunder har miljöpartiet de gröna avvisat det förslag till ny konsumentköplag som nu debatteras. Den föreslagna lagen är en klar förbättring av den gamla. Men den är i den tid vi lever i med de krav vi har på oss i dag helt otillräcklig. Det ekologiska perspektivet finns helt enkelt inte med. Det är därför som utskottsmajoriteten betecknar våra krav som orealistiska. Det är ett förvånande skrivsätt när vi vet vilka problem vi står inför och vilka möjligheter till god påverkan som det marknadsekonomiska systemet kan ha med hjälp av aktiva och kunniga konsument. Jag kan inte finna annat än att det är utskottsmajoriteten som är orealistisk.

Vad är det då miljöpartiet de gröna vill med en ny konsumentpolitik som ger konsumenterna större makt över produktionen av varorna? En avgörande skillnad mellan miljöpartiet de gröna och de andra partierna är att vi i första hand värnar om konsumenterna. De andra partierna tar i varierande grad producenternas parti.

För att vår gemensamma framtid skall kunna bli möjlig för alla människor i världen, fordras det av oss i den industriella världen att vi minskar den materiella förbrukningen. Det är i våra dagliga gärningar som vi tillsammans kan bidra till denna minskning. I ett informationsförärriskt samhälle är det inte lätt för de flesta av oss att klara ett sådant arbete. Att minska den materiella konsumtionen och användningen av hälsovådliga och naturförstörelse ämnen fordrar kunskaper. Det fordras en saklig produktinformation.

Vi menar att kunskapsinhämtandet måste underlättas, bl.a. genom en fungerande konsumentupplysning i alla landets kommuner.

Produktinformationen skall främja människors hälsa och motverka miljöförstörelse, och den får inte vara könsdiskriminerande och rasistisk. Den skall karakteriseras av saklighet och återhållsamhet. Miljöpartiet de gröna vill därför införa begreppet köpfrid, som innebär att medborgarna inte skall behöva bli utsatta för ett informationstvång. Vi skall fritt kunna välja när vi vill ha produktinformation.

Tanken om köpfrid innebär naturligtvis nej till oombedd direktreklam i brevlådor och nej till reklam i TV.

En viktig del av miljöpartiet de grönas politik på konsumentområdet rör produktredlighet, som bl.a. innebär att varor skall vara det de utger sig för att vara, att det skall finnas klara produktspecifikationer och att det finns uppgifter om bl.a. tillverkningsdag och tillverkare. I produktredlighetsbegreppet ingår att vi inte kan acceptera produktionsmetoder som bryter mot t.ex. bra miljövärd och god djurhållning, och det innebär att vi ställer upp på GATT-bestämmelserna om konkurrens på lika villkor. Detta senare innebär att vi kräver att importerade varor skall klara de svenska produktspecifikationer.

Det skall åligga tillverkaren ett strikt och fullt produktansvar med ansvar för de skador som produkterna förorsakar människor och natur inom gränserna för gällande lagar. Miljöpartiet de gröna vill särskilt framhålla substitutionsprincipen. Den innebär helt kort att man alltid skall göra "miljörimliga" val. När ett mindre miljöfarligt alternativ finns skall detta väljas. Av särskilt intresse för miljöpartiet de gröna är frågan om fel på varan och vad som avses med detta och hur långt näringsidkarnas ansvar bör sträcka sig.

Enligt vår uppfattning måste, som tidigare har sagts, konsumentpolitiken och konsumenträtten förutom normal affärsetik också grunda sig på ekologiska ställningstaganden. Detta synsätt främjar i längden konsumenternas intressen och leder till att helt andra krav än i dag kommer att ställas på näringsidkarna. De måste sålunda åläggas ett långtgående ansvar för produkterna, vilket i princip bör sträcka sig över produktens hela livslängd och också innefatta ett ansvar för återvinning och avfallshantering av den slutanvända produkten.

Konsumenterna bör ha rätt att före köpet få ta del av produktspecifikation och livscykel-specifikation.

En produktspecifikation bör innehålla:

- egenskaps- och funktionsbeskrivning,
- beskrivning av tillverkningsmetod,
- beskrivning av kontrollmetod.

Det är viktigt att se vårt förhållande till varor som en process. Den som har det avgörande ansvaret för denna process så att den blir så litet skadande som möjligt är tillverkaren. Det är därför som Elisabet Franzén och Kent Lundgren har motionerat om att det skall betecknas som ett fel på varan om den förorsakar skador på miljön.

Detta är helt nya synsätt på producentens ansvar för produkternas användning. Det är orimligt i det långa loppet att bortse från att en producent faktiskt har ansvar för de skador som en vara i användning kan förorsaka.

Om miljöpartiets synsätt hade varit rådande, skulle med all säkerhet bilarna som säljs i Sverige varit av en helt annan beskaffenhet än de är i dag. Det hade då inte gått att sälja fordon som så markant förstör vår livsmiljö. Vi hade också haft en helt annan syn på förekomsten av rester av kemiska bekämpningsmedel i mat och dricksvatten.

Betänkandena andas ingen förståelse för de ekologiska argumenten, och det är märkligt med tanke på de kunskaper som vi har om den pågående miljöförstörelsen. Det rör sig inte enbart om miljöförstörelse. Det rör sig också om medborgarnas hälsa. Det är därför som det är så viktigt att vi gemensamt hjälper konsumenterna till att kunna vara aktiva och kunniga.

Denna kunnighet måste kombineras med att vi nu börjar införa olika former av miljöskatter, så att produktionen av produkter i användning tvingas betala sina delar av samhällskostnaderna. Det leder till att de varor som har små miljöbelastningskostnader får en kostnads- och prisfördel. Vi kan som snåla konsumenter välja den produkt som kostar mindre såväl för portmonnän som för miljön och hälsan. Det är viktigt för oss att se konsumentfrågorna som en integrerad del i arbetet för en bra framtid för oss alla också

över generations- och landsgränserna och att vi använder en utvecklad marknadsekonomi som ett hjälpmedel.

Vad vi behöver är en konsumentköplag som kombinerar det nu liggande förslaget med ett omfattande inslag av det ekologiska synsätt som miljöpartiet de gröna har redovisat i en motion kopplad till den aktuella propositionen samt den stora partimotionen om konsumentmakt och konsumenträtt från den allmänna motionstiden.

Vi behöver en konsumentköplag som medför att vi som konsumenter skall kunna ställa minst lika stora krav på förhållandet mellan producent och konsument, som man inom företagavärlden ställer på köpförhållandena vid köp av varor mellan företag. Det måste finnas en likabehandlingsprincip. Det är dessutom rimligt att ställa hårdare krav i relationen mellan producent och konsument. Det är konsumenten som kan drabbas av producentens felaktiga varor. Konsumentköplagen måste ställa sig på den svagaste konsumentens sida.

Vi behöver en konsumentköplag som medför att vi inte bara ser till priset på en vara, utan också till varan och dess användning under hela dess livslängd. Därför är det avgörande att konsumenten ges rätt till all relevant varuinformation, så att denne kan fatta korrekta beslut. Det är konsumenten som skall bli suverän på marknaden. Vi måste kunna tala om suveränitetsprincipen.

Vi måste få en konsumentköplag som ger rätt till skadestånd om varan inte uppfyller det som leverantören har utlovat i produkt- och livscykelsspecifikation. Vi kan då tala om aktsamhetsprincipen i och med att producenten kommer att akta sig för att inte klara produktsspecifikationen och de krav som samhället och konsumenterna ställer på varor och processer.

Jag vill yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet de gröna står bakom i de nu aktuella betänkandena.

Anf. 38 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! De betänkanden på köprättens område som vi nu skall behandla och så småningom fatta beslut om här i kammaren i dag kommer att ha stor betydelse för de olika parterna vid köp, både mellan olika näringsidkare och mellan näringsidkare och konsument. Ett enhälligt utskott står bakom lagutskottets betänkande nr 34 som behandlar regeringens proposition 1988/89:76 om ny köplag.

För den enskilde konsumenten kommer den nya konsumentköplagen att ge en klarare och bättre vägledning genom att alla lagregler nu samlas på ett ställe. Utskottsmajoriteten anser att den nya konsumentköplagen stärker konsumenternas ställning på marknaden på flera sätt, och att det är angeläget att den kan träda i kraft så snart som möjligt. Det är därför förvånande att miljöpartiet – som i andra sammanhang velat framstå som ett parti som företräder konsumenternas intressen – nu yrkar avslag på propositionen.

En nyhet i tillämpningsområdet för konsumentköplagen gäller de s.k. förmedlingsaffärerna. Enligt nu gällande lag kan en privatperson sälja en vara genom en näringsidkare, men privatpersonen har då ensam ansvaret för varan. I det förslag vi behandlar i dag delar näringsidkaren och privatpersonen på ansvaret. Utskottsmajoriteten anser att detta är en förbättring för konsu-

menten. Mot detta står den borgerliga reservationen nr 3, där man vill ha ett mindre konsumentskydd till förmån för näringsidkaren. Visst kan det kanske uppkomma knepiga situationer, men i de flesta fall rör det sig om helt odramatiska affärer, där konsumentens behov av ökad trygghet klart överväger de nackdelar som kan uppstå för näringsidkaren.

I reservation nr 6, som rör varor som sålts i "befintligt skick", vill moderaterna i utskottet att en vara skall betraktas som felaktig om den är i "väsentligt sämre skick" än köparen med fog kunnat förutsätta. Propositionen föreslår att "sämre skick" skall gälla och utskottsmajoriteten följer propositionen som innebär en förbättring för konsumenten genom att säljaren måste ta ett större ansvar för den vara som tillhandahålls. Jag tror inte att det förhållandet att köplagen har "väsentligt sämre" som norm kommer att ha någon förvirrande inverkan på bedömningen vid konsumentköp.

När det gäller säljarens skadeståndsansvar vid konsumentköp bör detta enligt propositionen utformas på samma sätt som i förslaget till allmänna köplagen, nämligen som ett s.k. kontrollansvar. Det innebär att säljaren skall vara skadeståndsansvarig vid dröjsmål från säljarens sida, men också vid fel på varan när det gäller sådana omständigheter som ligger inom säljarens kontrollsfär. Utskottet tillstyrker därför att presumtionsansvaret ändras till ett kontrollansvar. I förslaget till ny köplag omfattar ersättningsskyldigheten bara näraliggande och typiska förluster på grund av avtalsbrott, s.k. direkta förluster. Andra förluster ersätts bara om säljaren varit vållande.

Förslaget i konsumentköplagen innebär däremot att säljaren har ett längre gående ansvar än i köplagen och han skall ersätta alla de förluster som hans avtalsbrott förorsakar. Det kan röra sig om inkomstförlust eller ersättning för prisskillnad vid s.k. täckningsköp. Säljaren skall inte kunna friskriva sig från ansvaret, men däremot skall skadeståndet kunna jämkas efter vad som är skäligt i de fall där säljarens ekonomiska förhållanden gör att skadeståndet skulle vara alltför betungande för honom.

I en moderat reservation föreslås att säljarens ansvar skall minskas så att endast "skälig ersättning" skall utgå för de olika slagen av förlust för konsumenten. I en reservation av folkpartiet och centern föreslås att säljaren skall kunna avtala bort skadeståndsskyldigheten för inkomstförluster och andra förluster. Utskottsmajoriteten anser att båda förslagen innebär en betydande försämring för köparen, den enskilde konsumenten, och att förslagen därför bör avslås.

När det däremot gäller möjligheten att friskriva sig från ansvar för följdförluster som uppkommer i konsumentens näringsverksamhet anser utskottet – till skillnad från propositionen – att konsumentköplagen bör bereda samma möjligheter som konsumenttjänstlagen. Här föreslår därför utskottet att ett tredje stycke tillförs 32 §, vilket lyder: "Säljaren och köparen kan träffa avtal om att ersättning enligt första eller andra stycket inte skall omfattas förlust i näringsverksamhet." Denna ändring tillgodoser ett moderat motionskrav. Friskrivningsmöjligheten gäller också vid produktskador.

I konsumentköplagen införs en bestämmelse som redan finns i konsumenttjänstlagen, nämligen om säljarens ansvar för skador som på grund av fel i den sålda varan uppkommer på annan egendom som tillhör köparen eller någon medlem i dennes hushåll. Varan skall vara avsedd för enskilt

bruk. I ett hushåll finns i dag många produkter som hyrts eller leasats. Utskottet delar de synpunkter vänsterpartiet framfört i en motion, att också sådana produkter bör omfattas av både konsumentköplagen och konsumenttjänstlagen när det gäller produktansvar. Regeringen ges därför till känna att den bör överväga en ändring av produktskadereglerna på detta område.

En person som beställt en vara och sedan ångrar beställningen kan med reglerna i den nya konsumentköplagen avbeställa varan innan den har levererats. Köparen måste då ersätta säljaren för dennes direkta utgifter i samband med affären och dessutom för en skälig del av den vinst som säljaren skulle ha fått. Utskottsmajoriteten anser att denna ordning blir en bra avvägning mellan en i de flesta fall svagare konsument och en starkare näringsidkare. De borgerliga partierna delar inte denna uppfattning, men de har inte kunnat enas i en gemensam reservation.

Moderaterna vill i sina reservationer att hela denna avbeställningsrätt skall utgå ur konsumentköplagen. Principen bör enligt moderaterna vara att avtal skall hållas och att ersättning för hela den uteblivna vinsten skall betalas av beställaren.

Folkpartiet har i reservation nr 13 också betonat att avtal skall hållas och man vill ersätta den föreslagna avbeställningsrätten med ett utbytessystem med öppet köp.

Centern har i sin reservation nr 14 påpekat att mycket starka skäl fordras för att en beställning skall kunna återkallas. Därmed godtar centerns, liksom folkpartiets, ledamöter i utskottet de regler för skadestånd som återfinns i 41 § och med dessa synpunkter intar man en betydligt mera konsumentvänlig attityd än moderaterna.

I reservation nr 18 av vänsterpartiet framhålls att den som avbeställer eller häver ett köp inte skall behöva ersätta näringsidkaren för någon del av den tilltänkta vinsten. Utskottsmajoriteten anser att propositionen har valt en medelväg när det gäller bedömningen av de skyldigheter och rättigheter som näringsidkare resp. konsument har rätt att fordra av en konsumentköplagstiftning. Utskottet kan därför inte tillstyrka kravet i reservationen.

När en konsument erhållit en felaktig vara och vill få rättelse kan anspråk i dag ställas endast mot den som sålt varan. Skulle säljaren ha råkat i svårigheter finns inte någon köptrygghet för konsumenten. Propositionens förslag om att konsumenten skall kunna vända sig till ett tidigare säljled för att få rättelse innebär därför en klar förstärkning av konsumentskyddet. I praktiken kommer den här ordningen att bli aktuell bara i undantagsfall, och den kan knappast växa till någon oöverkomlig svårighet för näringsidkarna. Jämfört med förslaget som folkpartiet presenterat i sin reservation nr 24 måste utskottsmajoritetens förslag te sig mycket enklare och bättre. I den moderata reservationen yrkas helt avslag på förslaget om denna förbättring för konsumenten.

Bestämmelserna om reklamation av en felaktig vara föreslås behållas som i nuvarande lagstiftning, nämligen i normalfallet en tidsgräns på två år efter det att köparen mottagit varan. I en socialdemokratisk motion påpekas att främst kapitalvaror har en betydligt längre hållbarhetstid än två år och att eventuella felaktigheter på varan kan visa sig efter dessa två år. Konsumenten

ten bör då ha rätt att reklamera varan, och i motionen föreslås att reklamationsstiden för detta slag av varor förlängs till tio år. Frågan om olika reklamationsstider skall införas för skilda slag av varor eller om reklamationsfristen skall förlängas för samtliga varor bör bli föremål för överväganden av regeringen. Ett enigt utskott har ställt sig bakom att regeringen skall ges detta till känna.

Den nya konsumentköplagen skall endast gälla köp och byte av lösa saker. Till lösa saker räknas gaser och vätskor, men inte elektrisk kraft. Gasleveranser via ledning till hushåll skall då få särbehandling jämfört med energileverans i form av elektricitet och fjärrvärme. Utskottet anser inte att detta blir en bra ordning och ställer sig därför positiv till att reglerna i konsumentköplagen inte skall behöva tillämpas när det gäller gasleveranser till hushåll via ledning. Utskottet anser att det bör vara möjligt för gasleverantören att sluta avtal med konsumenterna. En undantagsregel bör införas i 3 § i konsumentköplagen. För att den skall få användas bör konsumentverket dock ha godkänt villkoren i avtalet om gasleveranserna.

Herr talman! De betänkanden som vi nu behandlar kommer att stärka konsumenternas ställning i köpeavtal. Vi får en klarare och modernare lagstiftning på hela köprättens område. Jag vill på utskottsmajoritetens vägnar yrka bifall till utskottets hemställan i dessa betänkanden och till de följdändringar som föreslås i annan lagstiftning och därmed också till att ikraftträdandet skall ske den 1 januari 1991. Jag yrkar också avslag på samtliga reservationer som har fogats till betänkandet.

Anf. 39 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Jag skall något beröra de invändningar som Inger Hestvik hade mot de reservationer som vi har fogat till betänkandet. Den första gäller förmedlarens ansvar – auktionistens ansvar om vi skall ta ett konkret exempel. Det är naturligtvis mycket svårt för en förmedlare, en auktionist, att kunna garantera varornas beskaffenhet. Det finns ofta gott om tid före auktionerna för visning av varorna. De varor man är intresserad av går man själv och besiktigar. Man vet om att man oftast inköper begagnade varor. Om man sedan så enkelt skulle kunna gå tillbaka och åberopa skadeståndsansvar för auktionisten, kan det få till följd att det blir svårt att få till stånd auktioner i framtiden. Auktionsfirmorna kommer självfallet också att begära högre provision i fortsättningen för att kunna genomföra auktioner av olika slag. Vi tycker att lagförslaget har fått en olycklig utformning.

Samma sak gäller när man säljer varor i befintligt skick. Själva uttrycket "befintligt skick" pekar på att både köparen och säljaren är överens om att man gör affären när varorna är i ett visst bestämt skick. Om det rör sig om smärre fel, kan man naturligtvis inte komma tillbaka och reklamera varan, begära ersättning osv. Det bör vara ett stort dolt fel som visar sig, som skulle kunna utlösa en sådan åtgärd.

Det säljs ganska många varor i befintligt skick, t.ex. mellan enskilda personer. Denna handel är naturligtvis bra ur många synpunkter. På det viset utnyttjar man "restvärdet" i varor på marknaden. Att försvåra den handeln är kanske inte bästa sättet att behålla denna kommers.

När det gäller den generella rätten till avbeställning tycker vi att det är

rimligt att säljaren skall ha möjlighet att ta ut alla omkostnader samt den vinst som han går miste om. Det är rimligt med tanke på att säljaren har fasta kostnader för sin verksamhet och har räknat med att affären skall ge intäkter.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

*Ny köplag och ny
konsumentköplag,
m.m.*

Anf. 40 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag hörde inte att Inger Hestvik nämnde något om det sakrättsliga skyddet. Jag vet dock inte om Gunnar Thollander kommer att gå in på det. Detta är en mycket allvarlig principfråga, som har varit föremål för mycken debatt här i kammaren. Jag fordrar ett svar på hur man från socialdemokratiskt håll tänker göra med informationen till de konsumenter som lämnar sina varor till handlare som sedan går i konkurs. Hur tänker man göra i det fallet?

Min andra fråga gällde skadeståndsansvaret. Från folkpartiets sida vill vi se till konsumentens bästa, och vi vill att konsumenten skall få det bästa priset. Vi är övertygade om att om man driver skadeståndsansvaret för långt så kommer konsumenterna, både enskilda och kollektivet i sin helhet, att få betala för detta. Det framgår tydligt av de remissvar som gäller denna utredning.

Domareförbundet säger t.ex. att man skall iaktta att det bör finnas ett brett utrymme för avtalsfrihet. Utrymmet kan lämpligen begränsas genom frivilliga överenskommelser. Allmänna reklamationsnämnden är också tveksam. Om man inte går för långt är alla slags skador i behov av samma skydd. Jag vill ta upp detta med Inger Hestvik.

När det gäller frågan om avbeställning och möjligheterna till öppet köp i stället, vill jag fråga Inger Hestvik om hennes inställning till att man skall se över lagstiftningen och införa en lösöresköpsförordning som medger öppet köp. Det tycker jag är mycket viktigt. Konsumentvägledarna har också ställt sig mycket tveksamma till att man nu gör den viktiga principändringen när det gäller att avtalat köp skall hållas.

Jag har också en fråga till Inger Hestvik som gäller om man skall kunna gå tillbaka till tidigare säljled. Jag tycker att vår inställning bygger på rättssäkerhet. Köparen skall i första hand kunna vända sig till den näringsidkare som levererade varan eller till tidigare led. Om köparen kan vända sig till vem som helst tycker jag inte att man tillgodoser köparens rättmätiga krav och man friskriver också försäljaren på denna punkt. Jag vill fråga Inger Hestvik om inte vår inställning är den rakaste och den som bäst gagnar konsumenterna.

Anf. 41 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! I mitt inlägg tog jag upp risken för en icke önskvärd rättsutveckling, om man inför en lagstiftning som gör att huvudregeln om att avtal skall hållas bortfaller. I det föreliggande lagförslaget finns inget som säger att man skall hålla ett avtal, utan det talas bara om vad som händer om man avbeställer en vara.

Inger Hestvik gick inte närmare in på detta. Jag undrar om Inger Hestvik inte känner någon oro inför att man på detta sätt bryter mot hävdvunna rättsprinciper, och om Inger Hestvik inte känner någon oro inför följderna av den

uppluckring som av allt att döma kommer att ske när man har vant sig vid att avtal inte är något som man behöver hålla om man inte själv tycker det.

Jag citerade tidigare ur 1734 års lag. Jag kan nämna ett annat uttryck som jag hörde min då drygt 80-åriga morfar använda då han ringde och klagade över att gravstenen till min mormors grav inte hade levererats. Han sade då: Man har alltid sagt att en man skall stå vid sitt ord. Det är detsamma som att avtal skall hållas.

Jag vill fråga Inger Hestvik om man verkligen kan gå förbi en sådan fråga utan att ta hänsyn till och beakta riskerna för en icke önskvärd rättsutveckling.

Anf. 42 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga följande till Martin Olsson. Jag tror att alla människor vill hålla ett avtal. Jag tror att människor är ganska medvetna om att de skall göra det. Men däremot anser jag att man skall ha rätt att avbeställa en vara som man inte har behov av. Dessutom finns det vissa ersättningskrav på den som avbeställer en vara. Jag tror därför inte att man behöver oroa sig så mycket för detta.

Rolf Dahlberg talade om auktionisterna och ansvaret vid konsumentköp. Det är kanske inte den allra största frågan i dag. Rolf Dahlberg har tagit upp frågan om vilket ansvar som en auktionist har enligt den nya konsumentköplagen. Rolf Dahlberg menar att lagförslaget medför att auktionisten drabbas av ett långtgående skadeståndsansvar för fel som han rimligen inte har kunnat förutse. Rolf Dahlberg anser att det är oskäligt betungande att låta auktionisten drabbas av ett sådant skadeståndsansvar. Jag undrar vilket som är mest skäligt, att auktionisten får ersätta skadan eller att konsumenten själv får bära förlusten? Om auktionisten inte har kunnat förutse felet har rimligen inte heller konsumenten kunnat göra det. Auktionisten har möjlighet att fördela risken på alla de affärer som han gör i sin yrkesmässiga verksamhet. Konsumenten, som bara gör några få köp av det här slaget, kan däremot inte fördela risken. Auktionisten företräder säljaren. Det är då inte orimligt att han tillsammans med säljaren får bära ansvaret för fel på varan. Sedan får det bli en inbördes uppgörelse mellan säljaren och auktionisten om vem som slutgiltigt skall bära skadeståndsansvaret.

Jag tror att systemet för förmedlaransvar som följer av denna proposition och av detta lagförslag kan bidra till att man förhindrar att skräpvaror säljs på auktion. I så fall innebär detta förslag ytterligare en fördel.

Ulla Orring tog upp frågan om öppet köp och det sakrättsliga skyddet. Jag förbigick det sakrättsliga skyddet helt enkelt därför att vi hade en debatt här i kammaren om detta den 9 maj, och saken har ju inte förändrats sedan dess.

Den s.k. traditionsprincipen är fast förankrad i det svenska rättssystemet. Om man införde en särreglering när det gäller konsumentförhållanden skulle det innebära en principiell nyhet i svensk rätt. Departementschefen betonar i propositionen om ny köplag och ny konsumentköplag att man skall följa saken noga och vid behov ta upp den i lämpligt sammanhang. Ulla Orring tyckte att lämpligt sammanhang är nu.

Kommissionslagskommitténs slutbetänkande har remissbehandlats, och det övervägs nu i justitiedepartementet. Under året kommer även leasingut-

redningen att lägga fram ett delbetänkande. Vi anser därför att dessa frågor kan behandlas i ett sammanhang. Informationen till konsumenterna om den nya konsumentköplagen måste naturligtvis ske efter det att kammaren har fattat beslut här i dag. Lika självklart anser jag det vara att man i en sådan information tar upp de sakrättsliga reglerna när det gäller kravet på besittningsöverföring.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Ny köplag och ny konsumentköplag, m.m.

Anf. 43 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Inger Hestvik sade att hon tror att alla människor vill hålla sina avtal och att detta förslag inte innebär en så stor förändring. Människor har hittills velat det. Men all erfarenhet visar att om lagstiftningen ändras så förskjuts efter hand det allmänna rättsmedvetandet, och de värderingar som människor har i olika frågor förändras. Det vore därför besynnerligt om det inte också i detta fall skulle ske en förskjutning av värderingarna och efter hand även av handlingssättet. Den nya generationen, som inte har fått del av de gamla värderingarna utan enbart de nya, känner knappt till de hävdvunna värderingarna på detta område. Jag tycker att det är synd att man från majoritetens sida inte närmare har velat penetrera detta och lyssna på de remissinstansers som har tagit ställning till kommittébetänkandet. Remissinstanserna framförde ungefär de synpunkter som vi har framfört i vår reservation.

En annan reservation från centern gäller frågan om gränsdragningen mellan egenföretagarna och konsumenterna. Jag gav några exempel på fall där det är svårt att klara denna gränsdragning. Denna gränsdragning är hårfin. Man borde se över den svagare partens ställning, även när den svagare parten är en egenföretagare som är helt jämställd med konsumenten i ett avtalsförhållande. Det är beklagligt att majoriteten inte vill gå med på detta. Men den frågan får vi väl återkomma till och ta upp i ett annat sammanhang.

Anf. 44 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det var bra att Inger Hestvik svarade på den viktiga frågan om sakrätten. Inger Hestvik sade att ingenting har förändrats. Nej, det är just det som är det sorgliga. Vice ordföranden i lagutskottet, Lennart Andersson, stod i kammarens talarstol den 9 maj, då vi hade en debatt om sakrätten, och sade att riksdagen inte borde föregripa det ställningstagande som förslaget om den nya konsumentköplagen innebär. Han efterfrågade mer information till konsumenterna om konsumenternas rättigheter vid förskotts- inbetalning. Hur skall den informationen ske? Jag trodde att vi i dag skulle få ett klarläggande besked från socialdemokraterna på den punkten. Detta är en mycket viktig konsumentfråga som verkligen berör vardagskonsumenten. Konsumenten kan få uppleva att han eller hon gör en förskottsinbetalning för en vara och sedan varken får en vara eller får handpenningen tillbaka. Jag vill veta mer om hur informationen skall gå till enligt den socialdemokratiska modellen.

Den andra frågan som jag tycker att Inger Hestvik slätar över alltför enkelt är frågan om öppet köp. Det finns i dagens läge ingen laglig rätt som tvingar säljaren att gå med på öppet köp. Detta är också en viktig vardagskonsumentfråga. Många konsumenter vill ha ett öppet köp. När riksdagen nu skall fatta beslut om en sådan viktig lagstiftning som ny köplag och ny

konsumentköplag borde denna fråga ha funnits med i detta sammanhang. Jag frågar än en gång Inger Hestvik: När får vi ett sådant förslag?

Anf. 45 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Martin Olsson att vi många gånger både här i kammaren och i utskottet har debatterat frågan om gränsdragningen mellan konsument och egenföretagare. Även reservationen från centern om gränsdragningen mellan egenföretagare och konsument har återkommit. Utskottsmajoriteten anser att man skall skydda den svagare parten i ett affärsförhållande. Näringsidkaren får tillgodoses på annat sätt än genom en utvidgning av tillämpningsområdet för konsumentköplagen. Den enskilde företagaren måste när han köper en vara bestämma om han är egenföretagare eller privatperson och vanlig konsument.

Martin Olsson tog upp exemplet med värdeskåpet som en person köpte för att för privat bruk förvara sina affärshandlingar, aktier eller pengar i. I detta fall anser jag att egenföretagaren måste bestämma var detta skåp skall stå.

Ulla Orring tog upp frågan om öppet köp. Jag tycker att avbeställningsrätten är vida överlägsen ett utbyggt system för öppet köp, därför att avbeställningsrätten gäller innan kunden har hämtat varan. Man måste faktiskt tänka efter om man vill ha varan eller om man skall avbeställa den. Därmed inte sagt att rätten till öppet köp helt måste försvinna. Men jag tycker att det är ett rent förslag att konsumenten, om man bedömer att man inte vill ha en vara, skall kunna gå till den som säljer varan och säga att man inte vill ha den och då tar de konsekvenser det ekonomiskt innebär. Det finns ordentliga riktlinjer för det.

Möjligheten till avbeställning av varan är en nyhet i det här paketet. Den överensstämmer med de regler som vi redan har i konsumenttjänstlagen. En samstämmning av lagregler för köp resp. tjänst gör att man slipper gränsdragningsproblem, som man ibland råkar ut för.

När det gäller den fråga som Martin Olsson tog upp, att man borde begränsa avbeställningsrätten till att gälla oförutsedda händelser för köparen, måste jag säga att det egentligen skulle vara ganska svårt att hitta kriterier som inte blir stelbenta och som får slumpartade utfall. Så jag tycker att den här lagstiftningen är konsumentvänlig och tillfredsställer både näringsidkaren och konsumenten på ett bra sätt.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring och Martin Olsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 46 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Regeringens proposition 1989/90:77 angående konsumentskyddet vid förvärv av småhus m.m. behandlas i lagutskottets båda betänkanden LU35 och LU36. Först vill jag säga några ord om själva propositionen.

I propositionen föreslås lagändringar i syfte att förstärka skyddet för de konsumenter som genom köp eller entreprenadavtal förvärvar ett småhus från en näringsidkare. Vidare föreslås nya regler i fråga om felansvaret vid

fastighetsöverlåtelse och i andra fall. Slutligen föreslås en ändring vid köp av byggnad på annans mark. Här skall jordabalkens felregler vara tvingande till konsumentens förmån.

Jag vill stryka under att det ökade konsumentskydd för den som förvärvar ett småhus som föreslås i propositionen är mycket välkommet, inte minst därför att ett köp av småhus är – det tror jag har nämnts förut – för de flesta den största affär man gör i livet. Hur betydelsefull och avgörande den här typen av affär är skulle säkert kunna omvittnas av många av dem som tillhör denna kammare. Det är nästan att man skulle få lust att vara litet nostalgisk när man nu står här och talar om småhus. Det är inte bara en torr skrift här, utan vad som står i betänkandet är någonting verkligt. Man minns väl själv en gång när man byggde ett hus, vilken affär man gjorde för sig själv och sin familj och hur viktig den affären var för hela ens framtid.

I betänkandet LU36 yrkar miljöpartiet i reservationen avslag på propositionen om konsumentskyddet vid förvärv av småhus. Vi måste faktiskt från utskottsmajoritetens sida säga att vi är förvånade över miljöpartiets inställning och ovilja till de förbättringar för konsumenten som här föreslås. De föreslagna förändringarna i jordabalken innebär en förstärkning av konsumentskyddet vid främst förvärv av frifinansierade permanentbostäder och fritidshus. När det gäller undersökningsplikten tycks miljöpartiet bygga sin uppfattning på ett missförstånd. Även här finns ett klart skydd för konsumenten.

Med dessa ord vill jag yrka avslag på reservationen i LU36 och på reservation 25 i LU35.

Jag vill då gå över till lagutskottets betänkande 35. Där finns två borgerliga reservationer angående avbeställningsrätten vid småhusentreprenader, som vi hört talas om här tidigare. Utskottsmajoriteten vill skydda den svagare konsumenten mot den starkare näringsidkaren och stärka konsumenten på småhusmarknaden.

Jag nämnde förut hur viktigt köpet var och hur viktigt det var att affären, även om det här skyddet inte fanns, skulle fungera samt att man som köpare på småhusmarknaden skulle uppleva en trygghet. Den här tryggheten upplever man verkligen, om vi antar lagförslaget i riksdagen.

Reservanterna oroar sig för näringsidkaren, för att avbeställningsrätten skulle leda till ett ökat antal oöverlagda beställningar av småhus. Eftersom jag inte kan latin, Ulla Orring, skall jag svara på svenska. Jag tror nog, precis som utskottsmajoriteten, att den risken inte är så stor. Vi menar att avbeställningar av småhusentreprenader endast kommer att ske i undantagsfall. Vi litar faktiskt på att den som har skaffat sig en tomt och gjort upp ett avtal med näringsidkaren är en person som har ett sådant ansvar att han fullföljer detta viktiga åtagande. De undantag som finns, där köparen alltså ångrar sig, tror vi är sådana att köparen söker en spekulant som är villig att överta avtalets rättigheter och skyldigheter.

Med detta yrkar jag avslag på reservationerna 26 och 27 i betänkande 35 samt bifall till lagutskottets hemställan i betänkandena 35 och 36.

Anf. 47 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! I det framlagda förslaget lägger man bevisbördan för framtida klagomål hos själva köparen, som skall ha en undersökningsplikt. Vi

tycker att med tanke på att säljaren är den som i praktiken vet mest om det hus som han avser att sälja, så borde säljaren ha en upplysningsplikt. På det sättet får man ett delat ansvar. Vi tycker att vårt krav på upplysningsplikt är helt i linje med vad vi har framfört i andra sammanhang när det gäller konsumentfrågor, att det skall finnas produktspecifikationer. Vi ser ett klart samband mellan dessa två olika saker. Vi tycker att det är rimligt att det finns ett delat ansvar mellan köparen och säljaren så, att säljaren har en upplysningskyldighet och köparen en undersökningskyldighet.

Anf. 48 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag har tidigare i mitt anförande tagit upp frågan, men jag vill bara upprepa till Gunnar Thollander när han säger att vi reserverar oroar oss mest för näringsidkarna, att Gunnar Thollander inte har lyssnat på vad jag sade. Vi oroar oss för de blivande småhusköparna, som kommer att få betala ett högt pris, eftersom köparen enligt socialdemokratisk majoritet föreslås alltid få rätt att utan giltig anledning frånträda ett avtal om att uppföra ett småhus. Gunnar Thollander kan försöka sätta sig själv i en sådan situation att han är byggare, skall sätta i gång och skall leverera ett hus men konsumenten avbeställer det. Det måste innebära att säljaren måste kompensera sig för den risk som han löper. Så är det i samhället, och så fungerar det i marknadsekonomin.

Jag tycker att det här är ett väldigt allvarligt brott mot vår grundläggande rättsliga princip om att avtal skall hållas. Jag tror vi är ute på ett verkligt gungfly om den här lagen vinner kraft enligt majoritetsförslaget. Jag undrar egentligen på vilket sätt den kommer att gagna konsumenten-villaköparen.

Anf. 49 GUNNAR THOLLANDER (s) replik:

Herr talman! När det nu, Carl Frick, kommer ett – som vi upplever det – starkt skydd för konsumenten kan vi inte förstå att man säger nej till propositionen. Vi säger i stället ja till propositionen och, naturligtvis, nej till miljöpartiets förslag.

Jag har i den här talarstolen uttryckt min förvåning över agerandet i det här sammanhanget, och det står jag fast vid. Vi har alltså klart uttalat vad vi tycker. Sedan tror jag inte att miljöpartiet gör en korrekt tolkning, för det här skyddet är starkt.

Visst lyssnade jag på vad Ulla Orring sade. Det är bara det att vi tydligen har litet olika uppfattning om hur människor fungerar. Ett original på hemmaplan har sagt: Genom sig själv känner man sig själv. Det passar kanske inte så bra i det här sammanhanget. Men jag tycker ändå att det här uttalandet på något vis är belysande. Jag tror alltså att människor står vid sitt ord.

Martin Olsson återgav, och det var väldigt trevligt, vad hans gamle morfar sagt: En man står för sitt ord.

Men nu har vi kommit så långt i utvecklingen att man kanske kan säga: Såväl en man som en kvinna står för sitt ord.

Jag tror inte att särskilt stora risker är förenade med detta. Inte heller tror jag att vi härmed ger oss ut på ett gungfly, som Ulla Orring sade. Det tror jag är att ta i för mycket.

Anf. 50 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag har trott att den socialdemokratiska regeringen och den socialdemokratiska majoriteten i lagutskottet grundar sina beslut mera på vetande och mindre på antaganden, Gunnar Thollander! Jag anser att det är relevant att lagstiftningen grundas på vetande. Om det skulle bli så som Gunnar Thollander tror, nämligen att människor inte kommer att utnyttja den här möjligheten, är hela lagstiftningen alldeles onödig. Mot den bakgrunden skulle jag vilja rekommendera socialdemokraterna att rösta för den reservation som vi har gemensamt med centerpartiet.

Det står i betänkandet att köparen föreslås få rätt att utan giltig anledning frånträda ett avtal om uppförande av småhus.

Självfallet kommer det att krävas en stor handpenning från köparens sida och andra säkerheter för att säljaren skall kunna gardera sig. Vi i folkpartiet är måna om att det finns en fungerande marknad med både säljare och köpare, och det skall dessutom vara balans mellan dessa parter.

Anf. 51 GUNNAR THOLLANDER (s) replik:

Herr talman! Som bekant kan tro och vetande gå hand i hand. Jag tror att vi socialdemokrater kan stå för det i det här sammanhanget också. Vi välkomnar den här lagstiftningen, för den behövs verkligen. Vad jag vill ha sagt i denna slutreplik är alltså just att lagstiftningen på detta område är mycket välkommen till skydd för konsumenten.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag kan konstatera att vi i dag, efter ett långvarigt och grundligt lagstiftningsarbete, kan ta det sista steget i fråga om en stor och viktig reform på den centrala civilrättens område. Vi skall ersätta 1905 års köplag med regler som är moderna och som också är anpassade efter den internationella utvecklingen. Vidare skall vi ersätta 1974 års konsumentköplag med en ny konsumentköplag. Den innebär att konsumenternas ställning på marknaden förbättras i flera viktiga avseenden. Och vi skall stärka konsumentskyddet när det gäller privatpersoners förvärv av småhus. Det sker genom viktiga ändringar i jordabalken och konsumenttjänstlagen.

1905 års köplag har en särskild glans för alla jurister. Lagen var resultatet av ett skickligt lagstiftningsarbete. Den har fått stor betydelse inte bara när det gäller sådana köp som omfattas av lagen utan också i andra sammanhang. Principerna i lagen har ofta visat sig passa bra även i fråga om andra avtalsförhållanden.

1905 års köplag är ett av de äldsta exemplen på lagstiftning i nordiskt samarbete. När den gamla lagen nu skall ersättas med en ny köplag är det därför glädjande att även den nya lagen är resultatet av ett samnordiskt lagstiftningsarbete.

För den nordiska handeln är det av stort värde att den traditionella rättsligheten på ett så centralt område som köprättens kommer att bestå. Men

även för det nordiska samarbetet i stort och för samhörigheten mellan de nordiska länderna är det betydelsefullt att ett så här omfattande samnordiskt lagstiftningsprojekt nu håller på att slutföras.

Finland, som inte hade möjlighet att delta i det nordiska lagstiftningssamarbetet i början av seklet, var först med att anta en ny köplag, och den är i kraft sedan 1988. I Norge trädde en ny köplag i kraft 1989. Sedan Sverige – och förhoppningsvis inom kort även Danmark – har antagit nya köplagar, har de nordiska länderna med nya moderna köplagar åstadkommit rättslikhet på ett viktigt område.

Det är inte bara den nordiska aspekten som skall framhållas. Handeln med andra länder har kommit att spela en allt större roll för svenskt näringsliv. Det är därför angeläget att den nationella köplagstiftningen ligger i linje med vad som gäller i omvärlden. Det gäller framför allt när det är fråga om köp över gränserna – internationella köp. 1980 antogs en FN-konvention om internationella köp, som hade utarbetats inom UNCITRAL, FNs kommission för internationell handelsrätt. Bland många länder har Sverige och de andra nordiska länderna tillträtt konventionen. Det är redan så många stater som har anslutit sig att det finns skäl att se optimistiskt på en utveckling mot att konventionen kan komma att gälla för internationella köp i stora delar av världen. Arbetet med den nya nordiska köplagen har varit inriktat på att i den utsträckning som det är lämpligt anpassa reglerna till de lösningar som valts i FN-konventionen.

Den nya köplagen skall under lång tid framöver svara mot de krav som det moderna industrisamhället ställer och kan komma att ställa. Den är därför i första hand anpassad till näringslivets behov. Den skall inte, såsom den nuvarande lagen, användas när köparen är en konsument och säljaren är en näringsidkare som säljer en vara i sin yrkesmässiga verksamhet. I stället samlas reglerna om konsumentköp i en ny konsumentköplag som är heltäckande och fristående i förhållande till den allmänna köplagen.

Konsumentköplagens regler är, om inte annat uttryckligen sägs, tvingande till konsumentens förmån. Avtalsvillkor som i jämförelse med lagen är till nackdel för konsumenten blir därför utan verkan gentemot konsumenten. För att undvika onödiga skillnader mellan reglerna för olika slags köp har den allmänna köplagens dispositiva lösningar i stor utsträckning tagits till utgångspunkt vid utformningen av konsumentköplagens regler.

Den övergripande målsättningen har trots allt varit att förbättra stödet för konsumenterna och att förbättra deras ställning på marknaden. En förstärkning av det civilrättsliga skyddet för konsumenterna vid köp är ett viktigt led i en aktiv konsumentpolitik.

Det är med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att konsumenternas positioner kommer att flyttas fram i en rad olika hänseenden. Att så sker är nödvändigt för att motverka den obalans som trots allt fortfarande råder i förhållandet mellan den enskilde konsumenten och näringsidkaren på säljar sidan.

Jag skall ge några exempel på de viktigaste inlagen i den nya konsumentköplagen som kommer att bidra till att förstärka konsumenternas ställning.

Den vanligaste typen av tvister efter ett köp är troligen när köparen hävdar att varan är felaktig, medan säljaren påstår motsatsen. Situationen är

vanlig vid konsumentköp, bl. a. eftersom konsumenternas köpeavtal sällan innehåller klara uppgifter om de krav som skall gälla för varans skick eller egenskaper.

Den nya konsumentköplagen bör kunna medverka till att en del av dessa tvister undanröjs. Den innehåller nämligen vägledande regler för bedömningen av om en vara skall anses felaktig. Om det av parternas avtal inte kan dras någon slutsats om vad köparen skall kunna kräva beträffande den sålda varan, skall den vara "marknadsmässig", dvs. den skall ha samma användbarhet som andra varor av samma slag. I annat fall skall den anses felaktig. Varan kan t. ex. också i vissa fall anses felaktig om den inte passar för ett speciellt ändamål som köparen avsett att använda varan till. Om köparen t. ex. har klagat för säljaren att han tänker använda den köpta färgen till att måla båten är varan felaktig om färgen inte är vattenbeständig.

Säljaren får också ett marknadsföringsansvar. Det innebär att en vara skall anses felaktig om den inte stämmer överens med uppgifter som har lämnats om den vid marknadsföringen, t.ex. i annonsering. Det ansvaret omfattar inte bara uppgifter som säljaren själv har lämnat, utan i regel även uppgifter som någon annan, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, har lämnat om en vara.

De påföljder som en köpare i första hand skall kunna åberopa när en vara är felaktig är avhjälpande eller omleverans. Sådan rättelse skall ske utan kostnad för köparen. Säljaren skall också få rätt att själv ta initiativ till att avhjälpa ett fel eller att leverera en ny vara, oavsett om köparen kräver en annan påföljd, förutsatt att detta kan ske utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

En konsument har i dag begränsade möjligheter till ersättning för den skada som han eller hon drabbas av om säljaren inte levererar varan i tid eller om den är felaktig. I och för sig förekommer inte ekonomiska förluster i samma utsträckning vid konsumentköp som vid andra köp, men när en ekonomisk förlust drabbar en konsument kan det vara nog så kännbart för den som drabbas. Det kan t.ex. gälla kostnader för förlorad arbetsförtjänst och för täckningsköp. Men det kan också vara följdförluster av olika slag, t.ex. när livsmedel i en köpt fryn måste kasseras på grund av fel på frysen.

Vid säljarens dröjsmål och vid fel i varan får köparen rätt till ersättning för sin skada när orsaken till avtalsbrottet ligger inom ramen för vad säljaren har möjlighet att påverka eller kontrollera. Säljaren får ett "kontrollansvar".

Köparen skall inte behöva påvisa att säljaren har varit oaktsam i något avseende. Det är i stället säljaren som, för att undgå skadeståndsansvar, måste visa att avtalsbrottet beror på ett hinder utanför hans kontroll, som han inte har kunnat förutse och inte heller har kunnat undvika eller övervinna.

Skadeståndsskyldigheten skall omfatta i princip köparens alla förluster på grund av avtalsbrottet, både de direkta utgifterna, eventuella inkomstförluster, den prisskillnad som består i att en annan vara måste köpas på annat håll till ett högre pris och andra slags förluster.

Om köparen av någon anledning inte längre vill ha den vara som han har beställt men som inte har levererats, skall säljaren inte kunna tvinga på köparen leverans och kräva betalning, så länge leverans inte har skett. Säljaren

skall dock kompenseras genom rätt till ersättning för kostnaderna och en skälig andel av den uteblivna vinsten.

Martin Olsson citerade tidigare en gammal regel från handelsbalken om principen att avtal skall hållas. Det är en mycket bra regel. Den säger också vad som händer om man av någon anledning inte håller avtalet. Om man läser regeln noga och överväger vad den innehåller, ser man att den förutsätter att ett avtal i vissa lägen skall kunna frånträdas, men då får man räkna med att ersätta motparten för hans förluster. Detta är en rimlig avvägning av säljarens och köparens intressen. Min erfarenhet från konsumentarbete säger mig att denna princip står i god överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet och har så gjort sedan 1734.

Herr talman! För ganska precis fem år sedan hade riksdagen att ta ställning till förslaget om en ny konsumenttjänstlag. Det fanns då många som ville avslå lagförslaget och som bl.a. hänvisade till att man borde avvakta arbetet på en ny köplag och en ny konsumentköplag innan man bestämde vilka regler som skulle gälla för konsumenttjänster. Resultatet blev som bekant att konsumenttjänstlagen antogs, och jag tror att man nu kan konstatera att det inte kom att leda till några olägenheter. Nu är vi i alla fall framme vid den tidpunkt då vi kan fullfölja reformarbetet på det här området, och det är glädjande att vi på de flesta väsentliga punkter är eniga om vilket beslut som bör fattas.

Enigheten gäller dock inte moderata samlingspartiet. Moderaterna har på ett antal punkter yrkat att konsumentköplagen skall utformas på ett sätt som ger konsumenterna ett sämre skydd än enligt regeringens förslag. Genomgående för moderaternas olika förslag i den delen är att moderaterna inte har beaktat att konsumenten typiskt sett befinner sig i en underlägsen situation i förhållande till näringsidkaren när köpeavtalet ingås. Moderaterna synes också vilja bortse från att det vid kontraktsbrott från säljarens sida faktiskt förhåller sig så att det är säljaren och inte konsumenten som har brutit i sin skyldighet att hålla avtalet.

Moderaterna anser t.ex., som framgick av Rolf Dahlbergs inlägg, att en konsument som blivit tvungen att ta ledigt från arbetet för att få åtgärdat ett fel på en köpt vara inte skall få full ersättning av säljaren för den förlorade arbetsförtjänsten. Jag har svårt att förstå den inställningen. Konsumenten har ju inte gjort något fel. Det är näringsidkaren som har felat. Varför skall då konsumenten få bära en del av den ekonomiska förlust som uppstår på grund av säljarens avtalsbrott? Det enda rimliga är att den felande parten betalar hela förlusten. Detta synsätt är viktigt, inte minst för att den fria konkurrensen, med kvalitet och pris som vapen, inte skall påverkas på ett menligt sätt.

Men moderaterna nöjer sig inte med att föreslå försämringar i det nu framlagda förslaget till konsumentköplag. De föreslår att det också skall göras ändringar i den redan gällande konsumenttjänstlagen, så att konsumenternas rätt till ersättning vid näringsidkarens avtalsbrott försämrats, t.ex. när det gäller rätten till ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

Något sakligt skäl för det ändringsförslaget framförs inte, och det är kanske inte så konstigt. Det lär nämligen vara svårt att finna några sakliga skäl för en sådan försämring av det konsumentskydd som gäller i dag. Tvärtom

tar erfarenheterna från tillämpningen av nuvarande ersättningsregler i konsumenttjänstlagen starkt för att den lagens ersättningsystem är lämpligt avvägt och fungerar väl.

Herr talman! Vad jag nu har framhållit utgör bara exempel på den inställning som moderaterna har visat upp i samband med behandlingen av detta lagstiftningsärende. Andra exempel kan hämtas från de moderata reservationerna, bl.a. när det gäller reglerna om avbeställning och reglerna om s.k. direkttalan mot bakre säljled.

Jag är emellertid glad över att moderaterna i allt väsentligt är ensamma om en närmast konsumentfientlig attityd. Även om också andra partier har framfört förslag om ändringar i regeringsförslaget, präglas dessa partiers agerande av samma önskan att åstadkomma ett väl avvägt konsumentskydd som har legat bakom regeringens proposition. Det är enligt min mening mycket tillfredsställande att det i riksdagen, med undantag för moderaterna, tycks finnas en bred enighet kring behovet att stärka konsumentskyddet i Sverige.

Anf. 53 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag har redan i mitt anförande utvecklat folkpartiets syn på konsumentpolitiken och sagt att vi anser att det är viktigt att arbeta för konsumentens bästa. Det har vi gjort med våra förslag.

När nu justitieministern går in i debatten, som sist anmälde talare, vill jag ställa några frågor med anledning av vad hon har sagt.

Laila Freivalds säger att hon är mycket tillfredsställd med att 1905 års köplag ändras. Men varför är inte 1845 års lösöresköpsförordning med i den här omgången då det gäller att förbättra konsumentskyddet? Vilka tankegångar och överväganden har förekommit inom departementet i denna viktiga fråga, som vi har pekat på i både en motion och en reservation?

Då det gäller konsumentköplagen som är tvingande, vilket justitieministern framhåller, tycker jag att justitieministern helt förbigår konsekvenserna av just den tvingande lagstiftningen. Många av de remissinstanser som har yttrat sig tycker att det går för långt, för de inser att detta måste betalas av konsumenterna. Vi i folkpartiet är måna om att det skall vara en balans mellan konsument och producent.

Jag vill fråga justitieministern: Hur ser justitieministern på frågan om priserna och på konkurrenssituationen på marknaden? Beträffande specialreglerna för förskott vill jag fråga: Varför skall de bara gälla vid båtköp och inte vid annat köp, t.ex. vid husvagnsköp? Här har vice ordföranden i lagutskottet talat om att sakernas tillstånd skulle ses över då man antog en ny konsumentköplag. Varför kommer detta inte med nu?

Anf. 54 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag hade inte avsett att förlänga den här debatten. Men eftersom justitieministern nämnde mitt namn och det jag citerade ur en gammal lagstiftning vill jag säga några ord.

Som bakgrund till den hävdvunna regeln att avtal skall hållas hade jag slagit upp 1734 års lag för att se vad som stod där. Det är en missuppfattning om justitieministern menar att det står ungefär detsamma där som vi nu ge-

nomför. Det som står, om vi översätter det till modern svenska, är att när man har slutit ett avtal om köp skall det hållas. Det skall ståda, står det, ej återgånga. Det är huvudregeln. Det skall hållas, det skall inte gå tillbaka. I ny mening står det att den som vill bryta avtalet "Han böte tre daler och gällde skadån". "Gällde skadån" kan något motsvaras av 41 § i förslaget till konsumentköplag. Regeln var alltså att avtal skulle hållas, och det var straffbart att bryta det. Man fick böta och dessutom stå för den skada som den andra parten hade drabbats av.

Visst är detta förslag en uppluckring av hävdvunna principer. I det lagförslag som justitieministern har lagt fram står det egentligen ingen uppmaning till köparen att han eller hon skall stå fast vid avtalet. Det enda jag kan se är att man i 37 § säger att köparen kan avbeställa varan innan den har avlämnats.

Detta ville jag ha sagt. Någon ytterligare debatt om konsumentpolitikens inriktning avser jag inte att driva här. I mitt första anförande tog jag upp de synpunkter som vi från centern har på föreliggande förslag, som vi i huvudsak har biträtt. Men på några punkter har vi velat ha annan lydelse. Det gäller bl.a. det som jag senast har angett, att avtal skall hållas.

Anf. 55 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet när jag lyssnade till justitieministern. Men när hon kom till avslutningen förstod jag att den uppmaning som utgår från regeringen är att moderaterna nu skall anfallas på bred front. Med alla tänkbara medel skall vi angripas. Vi var konsumentfientliga, var innebörden i det hela.

Det är inte alldeles säkert att det är på det viset. När vi föreslår att man skall försöka hitta ett system med skälig ersättning, som inte gör att man driver upp priserna och som underlättar för parterna att komma överens, så att ersättningen blir rimlig när ett köp på ett eller annat sätt har blivit felaktigt, har vi följt en rad remissinstanser som förordar detta, i stället för den beräkningsgrund för ersättning som en köpare skall få av säljaren enligt det förslag som nu föreligger. Ett sådant system kan vara till gagn för konsumenterna genom att man inte belastar priserna med alltför höga kostnader för stora ersättningar. Det gäller även i andra sammanhang som vi har berört i dag. Detta kan självfallet inbegripa förlorad arbetsförtjänst och andra kostnader som köparen har haft. Ändock får man fram en skälig ersättning.

Onekligen kan det nuvarande förslaget till lag komma att ställa till stora bekymmer när det gäller att mäta ut vad det är man skall få ersättning för och hur stor ersättningen skall bli. Det är inte konsumentfientligt, utan vi har pekat på en realistisk politik på de punkter där vi har avvikande mening. Men som sagt, herr talman, vi skall inte förlänga den här debatten ytterligare, utan jag slutar med detta.

Anf. 56 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Om jag kommer ihåg rätt sade ministern att den nya lagen skall svara mot de krav som framtiden kan ställa. Vi tycker att det nya lagförslaget har många förtjänster, men det har också stora brister. Det är därför

vi har sagt att vi vill ha det omarbetat. Vi tycker inte att det tar upp de krav som framtiden kan ställa.

Vi har, vilket jag nämnde i mitt inledningsanförande, stora problem med vår miljö. Att få fram kunniga och aktiva konsumenter kan ge en väldig kraft åt förändringsarbetet för en bättre miljö. Därför tycker vi att det är mycket viktigt att man i lagen för in bestämmelser om varors skadeverkningar vid användning. Det är faktiskt något som drabbar konsumenterna i allra högsta grad i deras vardag. Vi har därmed en mer utvidgad syn på de ansvarsfrågor som kommer fram i lagförslaget.

Jag skulle vilja fråga ministern om man inom regeringen har för avsikt att fortsätta att arbeta med denna lag så att den får en mer utvidgad form och verkligen tar hänsyn till de ekologiska aspekterna. Behov finns av att verkligen arbeta med konsumentfrågorna på sådant sätt att farten blir intensiv när det gäller att komma till rätta med våra gemensamma miljöproblem.

Anf. 57 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Ulla Orring tar upp frågan om det sakrättsliga skyddet vid konsumentköp. Jag vill gärna upplysa Ulla Orring om att justitiedepartementet förra våren hade en hearing där bl.a. det sakrättsliga skyddet vid konsumentköp behandlades. I den hearingen deltog bl.a. företrädare för såväl näringslivet som konsumentintressena. Det uttrycktes från flera håll tveksamhet inför tanken att släppa avtalsprincipen fri i kommersiella sammanhang. Det sades att risken för svåröverskådliga transaktioner och i förlängningen även formlösa säkerhetsöverlåtelser var alltför stor. Det är mot den bakgrunden och med hänsyn till att traditionsprincipen är fast förankrad i svensk rätt som regeringen har kommit till den slutsatsen att vi bör behålla traditionsprincipen i svensk rätt även på konsumenträttsområdet.

Med anledning av Ulla Orrings tveksamhet inför tvångslagstiftning, med hänvisning till att det innebär att man vältrar över kostnader på konsumentkollektivet, vill jag säga att konsumenterna redan i dag står för de ekonomiska konsekvenserna av säljarnas kontraktsbrott. I stället för att den enskilde konsumenten skall ta konsekvenserna av säljarens kontraktsbrott försöker vi åstadkomma att de skall kunna tas av hela konsumentkollektivet. Det är inte fråga om att på konsumenterna lyfta över konsekvenser som de inte redan tar.

För Martin Olsson vill jag bara understryka att jag har precis samma uppfattning som han. Vi skall ha kvar principen om att avtal skall hållas som huvudregel. Det är också innebörden av det lagstiftningsarbete som vi håller på med.

Till Rolf Dahlberg vill jag ge ett exempel på vad jag menar med moderaternas konsumentfientliga inställning. I reservation nr 15 anger moderaterna bl.a.: "Det bör också framhållas att det inte kan vara något konsumentskyddsintresse att köparen skall besparas de ekonomiska konsekvenserna av ett avtalsbrott." Konsumenten skall alltså enligt moderaterna i alla lägen ersätta säljaren fullt ut, inte bara för kostnader och utgifter som säljaren har haft utan också för beräknad vinst, och detta även om säljaren därigenom skulle bli överkompenserad.

Moderaternas inställning till köparens ersättningskyldighet skall jäm-

föras med deras inställning till säljarens ersättningskyldighet. Den finner man återgiven i reservation nr 8. Där heter det att det "finns starka skäl att begränsa säljarens skadeståndsskyldighet". Bl.a. bör köparen enligt moderaterna inte få ersättning fullt ut för förlorad arbetsförtjänst och följdförluster. Här gäller tydligen att säljaren skall besparas de ekonomiska konsekvenserna av sitt avtalsbrott.

En konsument skall alltid fullt ut ta konsekvensen av sitt avtalsbrott; en säljare skall däremot inte behöva göra det. Det råder en total brist på balans i det resonemanget. Jag kan inte se att det, som Rolf Dahlberg hävdar, kan vara till gagn för konsumenterna.

Anf. 58 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Justitieministern har här förklarat varför man inte nu tar upp frågan om en ny lösöresköpsförordning. Från folkpartiets sida godtar vi inte den förklaringen.

Man säger att man har haft en hearing med företrädare för konsumentintresset. Jag undrar var det konsumentintresset egentligen finns. Är det alltid konsumentverket som företräder konsumentintresset, eller finns det några organisationer utom KF som gör det?

Folkpartiet anser att man skall behålla traditionsprincipen men att man ändå skall se över lagstiftningen. Då vi nu diskuterar saksrätten skulle jag vilja ha ett svar från justitieministern på frågan, varför man vid förskottsinsbetalning har rätt att få tillbaka sina pengar bara när det är fråga om båtbyggnad men inte när det är fråga om t.ex. ett husvagnsinköp. Det tycker jag är ologiskt. Det visar att lösöresköpsförordningen måste ses över, och det måste göras snabbt.

Till sist vill jag säga några ord när det gäller frågan om öppet köp. Justitieministern har ju själv varit chef för konsumentverket och fört förhandlingar med branschorganisationerna angående öppet köp. Hon vet därför att det inte vid alla tillfällen är möjligt för konsumenten att få till stånd ett öppet köp. Riksdagen kommer i dag att fatta beslut om avbeställningsrätt. Här behövs då en lagstiftning för att minska risken för en övervältring av kostnaderna vid avbeställning. Det skulle bli billigare för samhället och för konsumenterna om man hade en förordning om öppet köp.

Anf. 59 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Jag måste ge Ulla Orring ett svar i fråga om öppet köp kontra ersättningskyldighet vid avbeställning.

Det är alldeles riktigt att jag i mitt tidigare arbete som konsumentombudsman försökte förhandla fram en rätt för konsumenten att avtala om öppet köp. Delvis lyckades jag väl i det uppsåtet men inte fullt ut.

Men jag måste säga att jag är något förvånad över att Ulla Orring förespråkar en lagstiftning om öppet köp – en tvingande sådan, enligt vad jag förstår. Ulla Orring förespråkar alltså en mycket långtgående reglering, som innebär att konsumenten skall ha rätt att lämna tillbaka varan och få tillbaka allt det som han har betalat, i stället för den mer begränsade möjlighet som vi vill öppna, nämligen att i vissa lägen göra en avbeställning och därvid ersätta säljaren för de kostnader han har haft.

Jag måste säga att Ulla Orring är mycket radikal i sitt ställningstagande till förmån för konsumenterna. Jag ser inte någon möjlighet att hänga med så långt i konsumentskyddet.

Anf. 60 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Om vårt förslag om lagstiftning om öppet köp går igenom vet både säljaren och konsumenten vad som gäller. En tvingande lagstiftning om rätt till avbeställning och rätt för säljaren att kompensera sig för sina kostnader medför stor osäkerhet. Jag tycker, som jag har sagt, att klara och enkla regler skall råda. Det är folkpartiets uppfattning när det gäller konsumentfrågorna.

Anf. 61 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Jag har också mycket stora ambitioner när det gäller att åstadkomma enkla och klara regler. Det är skälet till att vi lägger fram ett förslag som skall reglera förhållandet mellan konsument och säljare när konsumenten i vissa lägen gör en avbeställning. Det är för att uppnå en sådan klarhet i rättsläget som vi lägger fram förslag om den lagstiftningen.

Ärligt talat förstår jag inte riktigt Ulla Orrings resonemang. På vilket sätt skulle det vara klarläggande men mindre långtgående att införa tvingande regler om rätt till öppet köp?

Anf. 62 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag förmodar att justitieministern i sin egenskap av konsumentombudsman förde förhandlingarna i den andan att man ville åstadkomma en rätt till öppet köp. Jag tycker fortfarande att den vägen är att föredra, både från säljarens och från konsumentens synpunkt, framför den rätt till avbeställning som i dag kommer att röstas igenom.

Anf. 63 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Herr talman! Ulla Orring och jag är tydligen överens när det kommer till kritan! Jag delar nämligen uppfattningen att den lämpligaste vägen att gå när det gäller frågan om öppet köp är att förhandla med näringslivet och träffa frivilliga och så långtgående överenskommelser som möjligt om öppet köp. Däremot anser jag inte att vi bör gå fram med tvingande lagstiftning som innebär att vi ger en absolut rätt till öppet köp utan att kompensera säljaren för de ekonomiska förluster som det innebär för honom.

Anf. 64 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Skillnaden mellan avbeställningsrätt och rätt till öppet köp är att konsumenten i det senare fallet redan vid inköpstillfället signalerar till säljaren att han inte är säker utan vill ta varan på öppet köp. Det vet säljaren däremot inte när den avbeställningsrätt som riksdagen i dag kommer att besluta om har trätt i kraft.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

9 § Beslut

Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1989/90:LU37, LU34, LU35 och LU36.

Lagutskottets betänkande LU37

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

Först biträdades reservation 2 av Elisabeth Persson med 21 röster mot 19 för reservation 3 av Elisabet Franzén. 266 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson med 45 röster mot 34 för reservation 2 av Elisabeth Persson. 227 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 230 röster mot 76 för reservation 1 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU34

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU35

Mom. 1 (avslag på proposition 89)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Elisabet Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (sakrättsligt skydd)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 132 för reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl.

Mom. 3 (förmedlarens ansvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (gränsdragningen mellan egenföretagare och konsument)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 36 för reservation 4 av Martin Olsson och Karin Starrin.

Mom. 5 (fel i form av miljöskador m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 22 för reservation 5 av Elisabet Franzén.

Mom. 6 (vara som sålts i befintligt skick)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (säljarens skadeståndsansvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Ulla Orring m.fl., *dels* reservation 8 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (produktskadelag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Elisabet Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (produktansvaret i konsumentköplagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Elisabet Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (rätt till avbeställning i konsumentköplagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Rolf Dahlberg m.fl., *dels* reservation 13 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson, *dels* reservation 14 av Martin Olsson och Karin Starrin – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (ersättning vid avbeställning och hävning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Elisabeth Persson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (anspråk mot näringsidkare i tidigare säljled)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 24 av Ulla Orring m.fl., *dels* reservation 23 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (avslag på proposition 77 såvitt avser ändring i konsumenttjänstlagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Elisabet Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (avbeställningsrätt vid småhusentreprenader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 27 av Ulla Orring m.fl., *dels* reservation 26 av Rolf Dahlberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU36

Mom. 1 (avslag på regeringens förslag till lag om ändring i jordabalken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Elisabet Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Meddelande om ceremoni i kammaren fredagen den 1 juni m.m.

Anf. 65 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammarens sammanträde fredagen den 1 juni kl. 9.00 inleds med en ceremoni i anslutning till behandlingen av ärenden om flykting- och invandrarpolitik. Talmannen håller ett anförande, som föregås och efterföljs av sång av en kör från Rinkebyskolan i Stockholm.

Efter ceremonin inleds arbetsplenium med socialförsäkringsutskottets ärende Förläggningskostnader, m.m. Därefter företas votering i detta ärende och ärenden som slutdebatterats på torsdag kväll. I övrigt kan såsom tidigare meddelats voteringar förekomma fram till kl. 14.00. Arbetsplenium avslutas senast kl. 18.00.

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

11 § Meddelande om samlad votering

Andre vice talmannen meddelade att konstitutionsutskottets betänkanden KU31 och KU36 samt finansutskottets betänkande FiU39 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

12 § Reformerat presstöd

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1989/90:KU31 Reformerat presstöd (prop. 1989/90:78 och 1989/90:100 delvis).

Anf. 66 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta beträffande presstödet innebär att detta i fortsättningen skall omfatta tre stödformer, nämligen driftsstöd, utvecklingsstöd och distributionsstöd.

Driftsstödet skall kunna utgå till dagstidningar som har låg hushållstäckning på utgivningsorten och som därmed också har låg orderingång när det gäller annonser. Stödet skall grundas på tidningens upplagestorlek och på hur ofta tidningen kommer ut. Därmed frångås den nuvarande ordningen enligt vilken stödet baseras på pappersförbrukning. Denna förändring anser vi moderater helt klart vara en förändring till det bättre. Nu gällande bestämmelser har haft betydande negativa effekter, eftersom en ökad pappersförbrukning har kunnat utnyttjas i syfte att komma åt presstöd.

Regeringen och utskottsmajoriteten föreslår att driftsstödet skall utgå med ca 434 milj.kr. Detta innebär en kraftig höjning av bidraget i jämförelse med vad dagstidningskommittén föreslagit, nämligen 402 milj.kr. Motiveringen härför är att de ekonomiska förutsättningarna enligt propositionen har försämrats beträffande såväl annonsintäkter som kostnadsutveckling. Därför föreslås en generell uppräknings med 10 % av bidragssatserna för hög-

frekventa storstadstidningar och för lågfrekventa tidningar samt med 16 % för övriga, i jämförelse med kommittéförslaget. I jämförelse med innevarande års anvisade medel för produktionsbidraget innebär regeringsförslaget en höjning av stödet med ca 6 %.

Vi moderater ställer oss bakom att ett driftsstöd av föreslagen karaktär skall utgå. Detta är uppenbarligen nödvändigt för att trygga att en öppen och fri opinionsbildning skall kunna äga rum, vilket är av största värde och en absolut demokratisk rättighet. Vi anser det däremot inte vara rimligt att i en ansträngd samhällsekonomi öka kostnaderna för presstödet i enlighet med förslaget. Enligt vår mening är det nödvändigt att även på detta område visa återhållsamhet när det gäller att bevilja medel. Vi har därför föreslagit att det ifrågakvarande anslaget skall reduceras med 20 % av det av regeringen föreslagna beloppet och därmed utgå med 347 milj.kr.

Herr talman! Regeringen har föreslagit att ett nytt utvecklingsstöd skall kunna utgå till tidningar med svag ekonomi för att investera i förpressledet och tryckeriledet. Utvecklingsstödet skall kunna beviljas av presstödsnämnden, som också skall medverka vid såväl planeringen som genomförandet av de skilda investeringarna och organisationsförändringarna. Det föreslagna stödet skall ersätta såväl de nuvarande formerna av samverkansstöd som möjligheterna till lån ur pressens lånefond.

Vi moderater yrkar avslag på förslaget om utvecklingsstöd. Vi anser att utformningen av stödet innebär att de berörda tidningarna kan komma att utsättas för en omfattande myndighetskontroll, vilket inte är förenligt med den fria pressens traditioner. Vi anser således att pressens lånefond skall bibehållas, varigenom presstödsnämnden ges möjlighet att bevilja lån till önskvärda investeringar, som inte kan finansieras genom den vanliga kreditmarknaden. Lånefonden bör liksom innevarande budgetår tillföras ett belopp om 25 milj.kr.

Utskottsmajoriteten har ställt sig bakom regeringens förslag om en engångsinsats av medel för att trygga att utbildning av personal i ledande ställning i tidningsföretag skall komma till stånd. Efter denna engångsinsats är avsikten att tidningsbranschen själv skall stå för denna utbildning. Givetvis är det värdefullt med utbildningsmöjligheter av ifrågakvarande slag, men enligt vår uppfattning är detta en fråga som branschen bör och kan lösa själv. Vi yrkar således avslag på förslaget.

Slutligen vill jag med tillfredsställelse konstatera att ett enhälligt utskott avstyrkt propositionens förslag om förändring av reglerna för att invandratidningar skall få presstöd. Utskottet vidhåller att tidningar på annat språk än svenska som vänder sig till en språklig minoritetsgrupp i Sverige skall kunna få presstöd enligt nu gällande regler, vilket innebär att de till övervägande delen skall innehålla nyheter, annan information och debatt som rör förhållandena i Sverige eller är av allmänt intresse. Det är naturligtvis oerhört viktigt att de berörda människorna så långt möjligt ges dessa kunskaper.

Herr talman! Moderata samlingspartiets utskottsledamöter står bakom tre av de reservationer som har fogats till betänkandet. Av dessa yrkar jag här bifall till reservation nr 3.

Anf. 67 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Presstödet har haft till uppgift att förhindra lokala informationsmonopol och en koncentration inom massmedia. I någon mån har presstödet varit framgångsrikt när det gäller att nå det syftet. Men nu har det gått 20 år sedan presstödet infördes, och nästan 30 år har gått sedan det började utredas, och massmediebilden har förändrats helt och hållet. Där det för 30 år sedan fanns två lokaltidningar, ett radioprogram och en TV-kanal finns det nu en uppsjö av massmedia att välja mellan för medborgarna.

Förutom flera lokala tidningar finns det i hela Sverige möjlighet att få dagstidningar till morgonkaffet. Den fackliga pressen är starkare än någonsin. Det finns tre riksradiokanaler. Det finns lokalradio och en alltmer utbyggd närradio. Sveriges Television har två program, och tack vare satellitutvecklingen har på de flesta orter ungefär hälften av befolkningen tillgång till ett ytterligt professionellt nyhetsprogram.

Det växande medieutbudet innebär alltså att talet om informationsmonopol inte har den tyngd eller betydelse som det hade förut. Likaså har vi under de senaste åren kunnat se hur det går bättre och bättre för de tidningar vi har.

Dagstidningskommittén överlämnade sitt betänkande till regeringen i början av oktober 1988. I betydande delar ansluter propositionen till kommitténs förslag. Bl.a. skall man nu beräkna stödet på upplagan i stället för på förbrukade ton papper. Vi ansluter oss till den förändringen, det är ett bättre mått. Däremot kan vi inte acceptera den uppseendeväckande höjning av presstödet som propositionen nu föreslår för alla kategorier av stödmottagande tidningar. Undantaget är de tidningar som antingen mister sitt stöd helt eller får det avtrappat till noll under några år.

Vi motsätter oss inte borttagandet av det bidrag som några tidningar under en följd av år mottagit som viss kompensation för att den på orten konkurrerande andratidningen fått ett betydande presstöd, som dessutom vid upprepade tillfällen har höjts, medan förstатidningarnas kompensationsbidrag legat stilla. De förstатidningar som det gäller är Gefle Dagblad, Falu-Kuriren och Eskilstuna-Kuriren. Under många år har andratidningarna Arbetarbladet, Dala-Demokraten och Folket trots mycket begränsade upplageskillnader fått betydande presstöd.

Det är mot den bakgrunden helt oacceptabelt att samtidigt som kompensationsbidraget tas bort höjs konkurrenttidningens presstöd mycket kraftigt. Ja, det innebär en skillnad i den relativa konkurrensen med 2,5 milj.kr.

I en rapport från presstödsnämnden, Dagspressrapport 89:1, har man granskat pressens ekonomiska redovisning. Av den tabell som visar det ekonomiska resultatet 1986–1988 för landsortstidningsföretag på orter där det finns en andratidning som konkurrerar kan vi se att det gäller femton orter. På tolv av dessa är det socialdemokratiska tidningar som är andratidningar. Tolv av förstатidningarna förlorar en miljon kronor per år i stöd, förutom att tre stycken mister sitt stöd helt och hållet. Samtidigt höjs stödet till andratidningarna, de socialdemokratiska, med 16 %. Detta är fullständigt oacceptabelt.

Vi hörde tidigare hur Hans Nyhage hänvisade till det ekonomiska läget, och vi instämmer i det som han sade. Det finns anledning att vara återhåll-

sam, mot den bakgrund som jag har beskrivit och att det faktiskt går bra för dagspressen.

Jag vill också något kommentera det som kallas för driftsstöd i särskilda fall och som gäller driftsstödet till tidningar på annat språk som vänder sig till invandrare i Sverige.

Det väckte en berättigad uppmärksamhet när man i propositionen hade ändrat lydelsen av kriterier som skulle gälla för stöd till sådana tidningar. Det är med glädje som jag konstaterar att ett enligt utskott understryker att det inte är någon skillnad i formuleringarna på de kriterier som skall gälla för stödmöjligheter till sådana tidningar. Det innebär alltså att det inte skall bli någon förändring i möjligheterna till stöd för t.ex. en tidning som Estniska Dagbladet.

I folkpartiet vänder vi oss mot det utvecklingsstöd som skall provas av presstödsnämnden. Vi menar att det ger utrymme för godtycke och innebär ett ingrepp i tidningarnas integritet som inte är acceptabelt. I stället föreslår vi en lånefond på 30 milj. kr. som skall ha klara och entydiga regler för sitt utnyttjande.

Vi säger vidare nej till det särskilda bidrag som föreslås för utbildning av tidningsledare. Vi anser att en sådan utbildning skall kunna ske genom branschorganisationerna och inte med hjälp av bidrag från skattebetalarna. Vi tror att ett sådant stöd skulle göra tidningsledarna avtrubbade för egna brister i ledningen. Självklart skall branschen själv stå för sådan utbildning.

De av folkpartiet framlagda förslagen innebär på flera punkter stimulanser till en ökad samverkan mellan olika tidningsföretag, vilka bättre skulle kunna tillvarata den tekniska kapacitet som finns. Men som SPK påpekat i sitt remissvar på dagstidningskommitténs betänkande skulle antagligen en målmedveten reducering av presstödet ännu mer öka beredvilligheten till sådan samverkan på olika sätt. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte har fullföljt förslaget om en konsekvensanalys av ett successivt helt avtrappat presstöd. Det efterlystes faktiskt i direktiven till dagstidningskommittén och har även påpekats i remissvaren, bl.a. från SPK.

Presstödet är inte förenligt med en sund konkurrens. Målsättningen bör på sikt vara en fullständig avtrappning av detsamma. 20 år med ett presstöd, som till sin konstruktion inte har förändrats nämnvärt, har uppenbarligen allvarligt hindrat en både nödvändig och viktig modernisering av svensk press.

I förra veckan var konstitutionsutskottet på studieresa på Gotland och studerade där samarbetet mellan de gotländska tidningarna. En av företrädarna sade något mycket intressant, nämligen följande: "Tidningsbranschen i Sverige har varit sämre än i andra länder när det gäller att utnyttja den nya teknikens rationaliseringsvinster. Möjligen kan det bero på att det inte har varit nödvändigt på grund av det generösa presstödet att ständigt bevaka sina kostnader och att ta till vara teknisk utveckling."

Herr talman! Mot bakgrund av försöket med förändrad yrkandeordning skall jag begränsa mig till att yrka bifall till reservation 4. I övrigt står naturligtvis folkpartiet bakom de reservationer och yrkanden som vi har i betänkandet.

Anf. 68 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Centerpartiet instämmer i allt väsentligt i det som står i betänkandet. Det framgår att socialdemokraterna på två punkter har gjort ett hårdnackat motstånd, och vi noterar givetvis med intresse deras inställning.

Vi har reserverat oss i fråga om driftsstöd till Skövde Nyheter, som sedan några år tillbaka har ett fryst presstödet beroende på de särskilda förhållanden som gäller på utgivningsorten. Dessa förhållanden har på intet sätt förändrats. Den procentandel av hushållstäckningen som ger driftsstödet visar ingen rättvisande bild av tidningens faktiska konkurrenssituation. Därför borde enligt vår uppfattning ett särskilt men begränsat driftsstöd ha kunnat utgå. Gotlands Tidningar, Gotlands Allehanda, Ölandsbladet, Laholms Tidning och Haparandabladet får ju sådant driftsstöd. Närmare motiveringar för vårt ställningstagande återfinns i den motion bakom vilken jag står som första namn och i övrigt i reservationen.

Tidningar med fortsatt driftsbidrag får vidkännas en avtrappning från nuvarande stöd ned till det stöd som skall gälla enligt det förslag som riksdagen nu skall fatta beslut om. Dessa avtrappningsregler gäller för alla tidningar med ett undantag, och det är Laholms Tidning. Centern kan inte finna något rimligt motiv till att en enda tidning skall tappa hela skillnaden mellan i dag utgående driftsstöd och det kommande driftsstödet. Dessutom kommer förändringen mitt i tidningens budgetår. Tidningarna har ju kalenderår som budgetår medan statens stöd utgår per budgetår, dvs. från 1 juli till 30 juni året därpå.

Vårt ställningstagande motiveras i en motion av Ivar Franzén och följs upp i reservation 11. Hans Leghammar från miljöpartiet hör också till reservationerna.

Med detta, herr talman, har jag redovisat centerpartiets inställning. Vi kommer inte att begära votering på dessa två punkter, utan reservationerna och de väckta motionerna får tala sitt tydliga språk.

Anf. 69 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 70 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Jag skall i detta betänkande inskränka mig till att yrka bifall till reservation 5. I övrigt står vi naturligtvis bakom de reservationer som vi har fogat till detta betänkande.

Förslaget om reformerat presstödet bygger i allt väsentligt på det förslag som framlagts av dagstidningskommitténs majoritet bestående av socialdemokraterna, centerpartiet och vänsterpartiet. Vi har endast några smärre ändringsförslag.

Herr talman! Det samhälleliga presstödet har spelat en betydande roll för att bibehålla den mångfald inom pressen som trots den allmänna tendensen till monopolisering ändå finns kvar. Utan presstödet hade t.ex. Malmöregionen endast haft kvar en monopoltidning i stället för som nu tre dagliga tidningar. Arbetet Väst i Göteborg hade inte funnits, och i en rad andra städer i vårt land skulle det ha funnits ett tidningsmonopol.

Man kan bara beklaga att presstödet kom för sent för att rädda gamla Stockholms-Tidningen och de dagligen utkommande Ny Dag och Arbetaren. Det har lett till att det i landets huvudstad bara finns två stora borgerliga morgontidningar, varav den ena skulle ha avlidit för länge sedan om inte presstödet funnits. Moderaternas presspolitik skulle effektivt ha tagit kål på Svenska Dagbladet. Moderata Svenska Dagbladet kan skatta sig lyckligt över att det finns andra politiska krafter som har bidragit till tidningens fortsatta existens.

Moderaterna och folkpartiet har i betänkandet reserverat sig för en drastisk minskning av presstödet, vilket skulle medföra en omfattande tidningsdöd i vårt land, och särskilt hårt skulle naturligtvis arbetarpressen drabbas. Det är den gamla vanliga visan som vi känner igen från de årliga debatterna här i kammaren om presstödet.

Det nya i år är emellertid, herr talman, att folkpartiet nu för första gången bjuder över moderaterna i attackerna mot den fria pressen. Normalt brukar moderaterna kräva dubbelt så stora nedskärningar som folkpartiet, men den här gången är som sagt folkpartiet värst. Skall det tolkas som en seger för nyliberalismen, eller vad är det fråga om, Ylva Annerstedt? Folkpartiet har ju en kolossal maktställning inom svensk press, och man kunde faktiskt förvänta sig att liberalerna visade litet generositet mot andra meningsriktningar.

Herr talman! Förutom det selektiva samhällliga presstödet utgår ett annat indirekt stöd till dagspressen, som handlar om betydligt större summor. Momsbefrielsen för upplageintäkterna kan beräknas vara värd närmare miljarden kronor. Och den reducerade reklamskatten innebär att tidningarna betalar någonstans mellan 300 och 400 milj. kr. mindre än vad de skulle ha gjort med full reklamskatt.

Dessa indirekta subventioner skall vi definitivt inte röra vid, det är inte mitt partis uppfattning. De skall vara kvar. Men det är symtomatiskt att moderaterna och folkpartiet i sin allmänna nedskärningsiver inte har någon som helst kritik mot detta stora indirekta presstöd. Orsaken är naturligtvis att lejonparten av den subventionen tillfaller de redan rika och välmående borgerliga tidningarna.

Herr talman! Den förträffliga samdistributionen av dagstidningar har ineburit att själva utbärningen av tidningar eliminerats som konkurrensmedel. Vilken tidning man än väljer, kommer den i brevlådan samtidigt som de andra, och kostnaderna kan också hållas nere med gemensam distribution. Nu hotar av och till en del starka tidningar att lämna samdistributionen, vilket allvarligt skulle rubba konkurrenssituationen.

Regeringen liksom utskottet vill motverka detta genom att öka det ekonomiska stödet till samdistributionen. Folkpartiet vill pytsa på ytterligare. Här är man plötsligt generös, naturligtvis därför att det här stödet framför allt tillkommer de redan stora och rika tidningarna.

Vi i vänsterpartiet menar att det inte finns anledning att gödsla redan välmående tidningar med ytterligare pengar i samdistributionsrabatt. I stället bör samhället kunna kräva att dagstidningarna i utbyte mot de speciella skatteförmåner som dagspressen har skall utfästa sig att ingå i samdistributionen. Även arbetsgivarnas tidning, Pressens Tidning, har ju för övrigt sagt att

detta nog kunde bli en rimlig följd om man försökte bryta sönder samdistributionssystemet. Tidningar som lämnar samdistributionen bör inte få åtnjuta reducerad reklamskatt. I reservation 10 till betänkandet, som vi naturligtvis ansluter oss till, utvecklas denna vår åsikt.

I övrigt, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är faktiskt inte fråga om några attacker mot den fria pressen, vilket Bo Hammar vill göra gällande att folkpartiet ägnar sig åt. Det är snarast så att våra förslag är en naturlig och nyttig anpassning till den verklighet vi lever i. Den risk för en monopolsituation inom massmedieutbudet som fanns för 20 år sedan när presstödet inrättades finns inte längre. Det finns en uppsjö av information för medborgarna att välja mellan. Det går dessutom bra för pressen. Då finns också en anledning att i större utsträckning anpassa stödet till verkligheten.

I förra årets proposition föreslogs en höjning av stödet med 5 %, och då blev förslaget i utskottet hastigt och lustigt en 10-procentig ökning. I år har dagspresskommittén föreslagit en höjning med 10 %. I propositionen blev detta 16 % för vissa tidningar, tidningar med en mycket speciell färg. Det är alltså fråga om en naturlig anpassning till verkligheten.

Anf. 72 BO HAMMAR (v) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt talar om det naturliga, darwinistiska urvalet som skall ske. Det innebär att en rad vänstertidningar, arbetartidningar, naturligtvis kommer att försvinna. Det är bara att räkna på fingrarna hur många sådana tidningar som kommer att försvinna. I Örebro, kanske i Gävle och på många andra håll i landet kommer vi bara att ha kvar en enda tidning, och den kommer ofta att vara folkpartimärkt.

Jag skulle ha haft litet större respekt för folkpartiet om man lade fram ett förslag som på någon punkt missgynnade de välmående folkpartitidningarna. Men när det gäller det indirekta presstödet, vilket som jag sade tidigare uppgår till ett belopp som är tre gånger större än det selektiva presstödet, har folkpartiet ingenting att säga. Man vill dessutom som sagt lägga på ytterligare på samdistributionsrabatten, som också gynnar de rika tidningarna.

Jag har tidigare trott ganska mycket på folkpartiets påstådda vilja att företräda mångfald, pluralism och en fri och öppen debatt, men samtidigt lägger partiet fram förslag som går i motsatt riktning. Jag vill fråga Ylva Annerstedt varför folkpartiet i dag går ännu längre än moderaterna för att komma åt mångfalden inom pressen. Tidigare har ni ju legat någonstans mitt emellan utskottsmajoriteten och moderaterna, men nu överträffar ni moderaterna. Vad är det som har hänt i folkpartiet?

Anf. 73 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Bo Hammar säger att en minskning av presstödet med naturlighet innebär att icke borgerliga tidningar skulle försvinna eller mer eller

mindre utplånas. Har Bo Hammar aldrig funderat över vad det beror på att den icke borgerliga pressen inte är starkare när socialdemokraterna och vpk åtminstone tidigare har haft uppåt 45 % av sympatisörerna i alla opinionsundersökningar? Varför är då inte den pressen starkare? Varför köper inte medborgarna dessa tidningar i större utsträckning? Det måste bero på någonting. Möjligen kan det vara så att presstödet har varit utformat på ett sådant sätt att tidningarna inte har fått tillräckliga incitament för att bli bättre och på så vis få flera läsare och prenumeranter.

Det är alltså inte fråga om att på något sätt strypa en fri och öppen debatt. Det går bra för tidningar i Sverige i dag. Utskottet har också fått brev från Förenade Landsortstidningar som säger att det finns anledning att något trappa ned stödet till pressen.

Anf. 74 BO HAMMAR (v) replik:

Herr talman! Det är riktigt att det går bra för ganska många tidningar, men en hel del andra tidningar har det mycket svårt. Får ni igenom era nedskärningar kommer dessa tidningar att dö, och då kommer många röster i vårt land att tystna. Jag vet inte om det är folkpartiets ideal.

Sedan kan man naturligtvis diskutera varför arbetarrörelsen har haft svårigheter med sin press. Jag anser att en orsak till detta är att arbetarpressen har varit alltför organisationsansluten och haft alltför litet fritt svängrum. Åtminstone var detta förhållandet tidigare, och det finns många anledningar till självkritik. Men, herr talman, vi skall inte heller bortse från att det finns mycket starka kommersiella krafter som medvetet har gått in för att stödja folkparti- och högerpressen på bekostnad av folkrörelsepressen – arbetarrörelsens tidningar, centerns tidningar och vänsterns tidningar.

Det förslag som ni nu lägger fram innebär att ytterligare en rad av dessa tidningar kommer att försvinna. För mig är det helt förbluffande att detta kan vara liberal presspolitik.

Tredje vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 75 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna har inte suttit med i presstödsutredningen, och vi sitter heller inte med som representanter i pressnämnden. Detta har gjort att våra möjligheter att påverka utformningen av presstödet har varit begränsade. Vi ser dock med tillfredsställelse att presstödet inte längre är knutet till hur mycket papper man slösar med eller använder.

Vi i miljöpartiet har velat gå längre än propositionen och utredningen. Vi har velat komma till rätta med det resursslöseri som vi anser att det myckna reklamtryck som finns i våra tidningar är upphov till. För att komma till rätta med detta måste också presstödet ha en helt annan utformning. Annars skulle marknaden slås undan för tidningarna.

Vi menar därför att man måste reformera presstödet så att det motverkar den reklamvolym som vi har i dagens tidningar. Stödet skall naturligtvis stödja informationsfriheten och yttrandefriheten och inte reklamförmågeligheterna.

Det finns ytterligare två reservationer som miljöpartiet står bakom, förutom reservation 6, som jag härmed yrkar bifall till. Det gäller utbildningen av tidningsledningarna. Vi anser att det är en mycket märklig form av stöd till utbildning som man här föreslår, och det har ingen likhet med statliga bidrag i övrigt. Vi menar att tidningarna själva skall kunna hantera denna utbildning. Jag yrkar därför bifall till reservation 6.

Vi anser också att det är viktigt att det skall finnas en likhet mellan tidningarna i fråga om övergångsbestämmelserna för presstödet. Jag ställer mig därför också bakom reservation nr 11. Jag tänker inte yrka bifall till den, men jag vidhåller givetvis min åsikt.

Anf. 76 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Tryckfrihetslagstiftningen utgör en av hörnstenarna i den svenska demokratin. I regeringsformen garanteras friheten att meddela upplysningar, uttrycka åsikter och att ta del av andras uppfattningar.

Syftet med den statliga politiken på medieområdet är att värna om våra grundläggande demokratiska rättigheter – informations-, åsikts- och yttrandefriheten.

Bakgrunden till det presstöd vi har i dag är att mångfalden i dagspressen försvagades kraftigt under efterkrigstiden. Utvecklingen gick mot en ökning av antalet tidningsnedläggningar, mot fler tidningsmonopol och en ökad ägarkoncentration.

Staten hade förvisso länge stött dagspressen genom generella åtgärder. Men dessa hade visat sig gynna främst de stora marknadsstarka tidningarna.

Det nya med det direkta presstödet var att det var selektivt och lämnades till tidningar i konkurrensmässigt underläge. Mot denna bakgrund är det intressant att nu konstatera, precis som Bo Hammar var inne på, att folkpartiet tycks vilja vrida klockan tillbaka.

I sin motion förordar folkpartiet en utveckling av presstödet som går i riktning mot vad som gällde före 1971. Det är lika överraskande som anmärkningsvärt att folkpartiet år 1990 står för en sådan stenåldersmässig presstöds politik.

För budgetåret 1990/91 beräknas statens kostnader för presstödet till ca 550 milj. kr. Det är således inga små summor det rör sig om. Men det är väl ändå väl använda slantar. Som enskilda medborgare får vi mycket för pengarna.

Sverige är ett av de fyra länder i världen där man läser mest tidningar. Upprepade läsundersökningar visar att 9 av 10 svenskar regelbundet läser en dagstidning cirka en halv timme varje dag. Det är en siffra som har stått sig genom åren.

Detta är mycket intressant. Trots ökad konkurrens tycks våra dagliga tidningar hålla sina ställningar.

Utvecklingen av främst nya etermedier har hittills inte nämnvärt rubbat dagspressens positioner på läsarmarknaden. Förklaringen till att det förhåller sig så beror naturligtvis delvis på att vi i Sverige alltsedan 70-talets början har haft ett ganska väl fungerande statligt stöd till pressen.

Tidningarna är alltjämt det centrala mediet för den debatt som håller demokratin levande. Vi måste slå vakt om detta.

De förslag som regeringen nu lagt fram, och som i hög grad bygger på dagstidningskommitténs förslag, utgör inte bara ett viktigt led i vaktsläendet om en fri dagspress, utan där finns också ett nytänkande som syftar till att göra det möjligt för tidningarna att utvecklas i ett samhälle med hårdnande mediekonkurrens.

Just nu, Ylva Annerstedt, genomför svensk press ett enormt investeringsprogram. Nya presshallar växer upp både i storstäderna och på mindre orter. På många håll diskuteras ett regionalt tekniskt samarbete mellan olika tidningar på ett sätt som det inte tidigare har funnits förutsättningar för. Sett i det perspektivet ligger regeringens förslag om ett reformerat presstödet rätt i tiden.

Det nya utvecklingsstödet som föreslås i propositionen tar sikte på att underlätta investeringar i såväl förpressledet som i tryckeriledet.

Stödet skall utformas så att det skapar ekonomiska motiv för rationaliseringar. Åtgärder som ger positiva långsiktiga effekter och är ekonomiskt attraktiva för tidningsföretagen skall prioriteras. Det nuvarande stödssystemet har ansetts vara alltför trubbigt för att åstadkomma en sådan utveckling.

Mot denna bakgrund är det svårt att förstå den kritik mot propositionens förslag som återfinns i reservationerna från folkpartiet och från framför allt moderaterna.

Moderaternas kritik mot t.ex. det nya utvecklingsstödet är mycket besynnerlig.

Varje gång vi diskuterat presstödet här i riksdagen har moderaterna kritiserat det nuvarande stödet. Tidningarna växer fast i ett stödberoende som de aldrig kommer ur, har det hetat. Hans Nyhages partivän Anders Björck brukar vara närmast flamingoröd i ansiktet av upphetsning när han konstaterat detta i sina debatter här i riksdagen med mig.

I det läget får moderaterna möjligheter och chansen att medverka till något nytt som skulle kunna leda till att tidningar med dålig ekonomi kan förbättra sin situation och för sin överlevnad i det längre perspektivet klara sig med ett lägre presstödet än eljest.

Vad gör moderaterna då? Jo, då säger sig moderaterna, något överraskande, vilja behålla det gamla systemet som man så starkt har kritiserat genom åren.

Den enda slutsats, Hans Nyhage, som man kan dra av detta är att moderaterna saknar en genomtänkt presstödspolitik. Det är allvarligt inte minst utifrån demokratiska utgångspunkter.

Moderaterna gör ju anspråk på regeringsmakten och att vara det ledande partiet i en eventuell borgerlig regering. Skulle moderaterna få bestämma framtiden för dagspressen så skulle mångfalden, som är så viktig för en demokratisk utveckling, gå förlorad.

Det finns, enligt min mening, antidemokratiska strömningar inom det moderata samlingspartiet som är mycket allvarliga. Inställningen till mångfalden i dagspressen är just sådan.

I en reservation fogad till betänkandet föreslår moderaterna att produktionsbidragets storlek skall skäras ned med 20 %. Det är ett gammalt moderatkrav som återkommer till riksdagen varje år. Ett genomförande av ett så-

dant förslag skulle naturligtvis få ödesdigra konsekvenser för svensk dagspress.

Många betydande pressröster skulle sluta att höras, precis som Bo Hammar sade. Själva grunden för svensk presspolitik skulle rämna. Jag vågar därför påstå att moderaterna genom att ständigt upprepa sitt förslag alltmör framstår som mångfaldens fiende nr 1. Jag har sagt det tidigare i kammaren.

Moderaternas problem är egentligen, som jag underströk nyss, att man saknar en genomtänkt presspolitik. Verkligheten korrigerar alltid moderaterna. De går emot varje höjning av produktionsbidraget. Man tvingas ändå, så också denna gång, medge att en höjning av driftsstödet är både motiverad och nödvändig.

Så är det, även om ni vägrar att erkänna det, Hans Nyhage. Om det är nödvändigt, skall jag föra detta i bevis.

Den intressantaste frågan i dag är kanske den som Bo Hammar tog upp, nämligen vad som har hänt med folkpartiet när det gäller inställningen till presstödet. Man försöker tydligen nu ta upp striden med moderaterna om vem som är mångfaldens främsta fiende.

Att den höjning av presstödet som regeringen nu föreslår skulle vara så uppseendeväckande som folkpartiet gör gällande är närmast befängt. Det hade varit mer uppseendeväckande, Ylva Annerstedt, om regeringen i sin proposition hade lagt sig på dagstidningskommitténs nivå av det enkla skälet att det har förflutit en tid mellan det att utredningens förslag har lagts fram och regeringens förslag. Ser man dessutom till urrecklingen av inflationen under en längre period finner man att presstödet ändå har urgröpts. Ylva Annerstedt säger då att man skall anpassa sig till verkligheten. Tyvärr måste jag konstatera att Ylva Annerstedt vet väldigt litet om verkligheten i dagspressen utanför folkpartitidningarna. Den verklighet som vi känner gör det motiverat med en höjning av presstödet på det sätt som har föreslagits i propositionen.

Folkpartiet vill sänka driftsstödet med inte mindre än 98 milj. kr. Det är, precis som Bo Hammar sade, t.o.m. mera än vad moderaterna föreslår för nästa år.

Folkpartiet tar pengar från det selektiva driftsstödet och ökar distributionsstödet. Det är en åtgärd som gynnar de starkare tidningarna på de svagares bekostnad. I folkpartiets motion hävdas att den ökning av distributionsstödet som föreslås av regeringen är för liten för att garantera rabattsystemets överlevnad. Vi avvisar bestämt från socialdemokratisk sida att, som folkpartiet vill, ta pengar från driftsstödet för att via distributionsstödet gödsla de starka tidningarna ytterligare.

Konstitutionsutskottet har liksom dagstidningskommittén med viss oro noterat antydningar om att samdistributionssystemet inom vissa områden knakat i fogarna.

Vi utgår emellertid från att presstödsnämnden omedelbart slår larm till regeringen om det finns anledning till inskridande i någon form. Att distributionen av tidningar kunnat neutraliseras som ett konkurrensmedel mellan dem är en viktig bit i en god tidningspolitik.

Utskottets majoritet välkomnar regeringens förslag till ett reformerat presstöd. Presstödet ges nu en mer dynamisk utformning med sikte på att

verkligen kunna bidra till förbättrade villkor för lågtäckningstidningarna. Det är bra.

Det som sägs i folkpartiets motion, och som även moderaterna brukar hänge sig åt, om myndighetskontroll och godtycklighet, är ingenting annat än klyschor som saknar verklighetsanknytning. De uppgifter som skulle begäras in för det nya presstödet för att presstödsnämnden skall kunna göra sin bedömning är i princip desamma som för närvarande brukar begäras in från tidningarna.

Utskottet har efter sin prövning av regeringens proposition gjort några marginella avvikelser från propositionen.

Det skall t. ex. räcka med att en tidning under ett år haft ett textomfång på 30 000 spaltmeter för att på den grunden vara berättigad till stöd som storstadstidning. Enligt propositionen gällde två år för tidning som redan var etablerad och ett år för en nystartad.

När det gäller tidningar skrivna på annat språk än svenska och som vänder sig till en språklig minoritetsgrupp i landet, vidhåller utskottet sin tidigare formulering, dvs. den som nu gäller i presstödsammanhang.

Enligt utskottet får det dock inte, om dessa tidningar skall fylla sitt huvudsyfte att ge invandrarna bättre möjligheter att delta i samhällsdebatten, betyda att de ensidigt är inriktade mot ett eller flera länders förhållanden. De bör i betydande utsträckning innehålla nyheter och information samt debatt om förhållandena i Sverige för att få uppbära stöd enligt presstödsförordningen.

Skulle stödet till tidningar på annat språk än svenska utnyttjas på ett icke avsett sätt bör presstödsnämnden rapportera detta till regeringen. Detta är utskottet enigt om. Riksdagens riktlinjer för stöd till pressen skall självfallet följas.

Utskottet har inte nu varit berett att ta ställning till propositionens förslag om reduktionsregler för företag med särskilt goda resultat eller vinstutdelning. Vi förväntar oss att regeringen så snart som möjligt kommer tillbaka med förslag i detta sammanhang.

Jag vill emellertid understryka att utskottet delar regeringens uppfattning att avsikten med presstödet inte är att bevilja bidrag till tidningar som på egen hand lyckas uppnå en vinst av viss storlek i förhållande till driftsstödet.

Lika orimligt måste det anses vara att en dagstidning som uppbär presstöd skall kunna använda härigenom frigjorda ekonomiska resurser så att de i stället för den egentliga tidningsutgivningen kommer utomstående parter till godo.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i konstitutionsutskottets föreliggande betänkande och avslag på samtliga reservationer som fogats till detta.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kamarens förhandlingar.

Anf. 77 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Min bristande färgkänedom gör det inte möjligt för mig att avgöra vilken färg Kurt Ove Johanssons ansikte har i dag, men det torde inte heller höra till det viktigaste i dagens debatt.

Hela uppläggningsen av utvecklingsstödet vittnar om att presstödsnämnden tvingas engagera sig i de bidragsmottagande tidningarna. Detta gäller såväl i planeringsskedet som vid genomförandet av investeringar och organisationsförändringar. Detta om något torde innebära kontroll och myndighetsutövning. Just detta strider i hög grad mot den fria pressens traditioner. Därför yrkar vi avslag i den delen.

Det har i dag talats om drastiska förändringar när det gäller vårt förslag om sänkning av presstödet. Kurt Ove Johansson uttalar sig mycket skarpt när han säger att detta innebär att många pressröster skulle komma att tystna.

Vårt förslag innebär verkligen ingen drastisk sänkning. Just för att vi inser att en drastisk sänkning skulle få allvarliga konsekvenser, lägger vi inte fram förslag av den karaktären. Vi föreslår en 20-procentig sänkning av den föreslagna höjningen av anslaget. Det är alltså inte fråga om en sänkning av det nuvarande anslaget, utan om en sänkning av det höjda anslaget. 347 milj. kr. kan för de stödmottagande tidningarna rimligen inte anses vara en betydelslös summa. Med vårt förslag tryggar vi en fortsatt mångfald inom svensk press. Kurt Ove Johanssons påstående att moderaterna är mångfaldens fiende nr 1 är direkt befängt.

Kurt Ove Johansson säger också att moderaterna saknar politik i detta avseende, samtidigt som han säger att moderaterna år efter år återkommer med samma förslag – hur nu dessa två påståenden skall gå ihop.

Som socialdemokrat borde Kurt Ove Johansson vara den siste att anklaga ett annat parti för att sakna politik på skilda områden. Hela vintern och våren har ju vittnat om att socialdemokraterna i fråga efter fråga saknar politik och hoppar tuva mellan olika ståndpunkter.

Anf. 78 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Nej, Kurt Ove Johansson, det är inte folkpartiet som har en stenåldersmässig presstödspolitik. Till skillnad från socialdemokraterna har vi sett oss omkring i verkligheten och noterat att det faktiskt har hänt en del. Förutsättningarna är förändrade.

Kurt Ove Johansson talar om en hårdnande massmediekonkurrens och tar detta som intäkt för en höjning av presstödet. Men Kurt Ove Johansson, det var ju så vi ville ha det; vi ville motverka monopolsituationer med det pressstöd som infördes. Det är bra och eftersträvsvärt med mångfald när det gäller olika uttrycksformer i media.

Kurt Ove Johansson talade om att svensk press nu står inför ett massivt investeringsprogram. Det håller jag med om, men det är fem år för sent. På andra jämförbara håll har den ekonomiska situationen medverkat till att man faktiskt har rationaliserat och infört den nya tekniken betydligt snabbare. Som tidningsmannen på Gotland sade: Tidningsbranschen i Sverige har varit sämre än i andra länder på att utnyttja den nya teknikens rationaliseringsvinster. Det var ingen från någon tidning som opponerade sig mot detta yttrande.

Det går bra för pressen. Jag skall ge Kurt Ove Johansson några siffror som visar att det inte duger att komma och tala om att s-tidningarna skulle höra till de svaga tidningarna, som Kurt Ove Johansson ville göra gällande. Öre-

bro-Kuriren har förbättrat sitt resultat med 50 %, Folkbladet Östgöten sitt med 30 %, Dala-Demokraten sitt med 30 % och Värmlands Folkblad sitt med 300 %. Länstidningen i Östersund har förbättrat sitt resultat med 800 %. Det var bara några exempel på den ekonomiska situation som råder för tidningarna i Sverige i dag.

Kurt Ove Johansson borde någon gång ställa sig frågan varför socialdemokrater och kommunister läser borgerliga tidningar. Vad beror det på att det inte är fler socialdemokratiska tidningar som är förstatidningar? Resultatet har blivit att ni socialdemokrater konstruerar ett pressbidrag i avsikt att gynna de egna tidningarna. Vi opponerar oss mot detta.

Anf. 79 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Till Ylva Annerstedt vill jag säga att anledningen till att jag läser en borgerlig morgontidning är att jag inte har något annat val. De fria marknadskrafterna tog död på t.ex. Stockholms-Tidningen, som – om jag minns rätt – hade en upplaga på en bra bit över 100 000 exemplar. Det var en oerhört bra tidning, men den hade inte annonsörernas bevägenhet. Stockholms-Tidningen gick under, och därför tvingas jag läsa en borgerlig morgontidning.

Vissa arbetarrörelsetidningar uppvisar nu ett bättre resultat, men det är fortfarande ett stort minusresultat. Då säger folkpartiet: Nu skall vi klippa till och drastiskt skära ner presstödet för dessa tidningar. Det skall inte löna sig att gå litet bättre, för då skall vi här i riksdagen ingripa och skära ner presstödet.

Herr talman! Det var inte därför jag begärde ordet. Jag ville bara – för att undvika missförstånd – göra en kort bemärkning till det som Kurt Ove Johansson sade. Utskottet har enats om att göra klart att det inte skall genomföras några skärpta bestämmelser för de två tre tidningar som ges ut på annat språk än svenska. Dessa tidningar skall kunna fortleva under samma betingelser som tidigare. Utskottet gjorde där en bra precisering i förhållande till propositionen.

Den tidning som jag känner bäst och har följt en del är tidningen Liberacion som ägnat sig åt att informera om den stora förändringsprocessen i Argentina, Chile och andra latinamerikanska länder. Det vore oerhört trist om vi skulle säga till denna tidning: Nu får ni inte skriva så mycket om Chile och Argentina. Om ni skall ha presstöd, måste ni skriva ett antal spaltmeter mer om svenska förhållanden. Jag anser att det vore väldigt ogeneröst av oss. Detta är också ur ekonomisk synvinkel ett mycket obetydligt problem. Jag hoppas att dessa tidningar – Estniska Dagbladet, Liberacion m.fl. – skall kunna fortleva som tidigare i och med denna viljeyttring från utskottet.

Anf. 80 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag tänker gå in på det som Bo Hammar sade i slutet av sitt inlägg.

När jag föredrog vad som skall gälla för tidningar som skrivs på utländska språk och som riktar sig till invandrare i Sverige, läste jag i princip upp den text som står att läsa i utskottets betänkande. Jag förmodar att Bo Hammar fortfarande står bakom den. Det kan inte föreligga några tvivel om att när

riksdagen fattar ett beslut, skall detta beslut naturligtvis efterlevas. På den punkten har vi varit fullständigt eniga i utskottet.

Sedan vill jag säga till Hans Nyhage att jag gärna skall erkänna att jag är litet tveksam till vem som i dag är mångfaldens fiende nr 1 – om det är moderaterna eller folkpartiet. Att moderaterna har haft en hedersplats på den placceringen genom åren genom att ständigt kräva 20-procentiga neddragningar av presstödet är uppenbart. Som både Bo Hammar och jag har understrukit i våra inlägg har emellertid folkpartiet i år presterat en motion, där folkpartiet faktiskt går längre än t.o.m. moderaterna gör. Jag tror således att ni numera är lika goda kålsupare när det gäller att vara mångfaldens fiende. Det är bara att beklaga att folkpartiet i år har gått så pass långt.

Hans Nyhage vidhåller tydligen att detta förslag skulle innebära myndighetskontroll och godtycke. Jag kan försäkra Hans Nyhage att under alla de år som jag har suttit i presstödsnämnden och har haft möjlighet att följa dessa frågor, har presstödsnämnden samlat in uppgifter och ibland begärt kompletteringar av tidningarna för att man skall kunna ta ställning till ett utvecklingsstöd eller vad det vara må. När jag nu läser propositionen kan jag konstatera att de preciseringar som förekommer där i princip överensstämmer med de uppgifter som vi redan i dag inom ramen för det nuvarande presstödet samlar in för att vi skall kunna fatta riktiga beslut.

Anf. 81 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Just därför att man inte ansluter sig på kronan när till det av socialdemokraterna föreslagna beloppet så betraktas man av Kurt Ove Johansson som mångfaldens fiende nr 1. Att man vill besluta om 347 milj. kr. är således detsamma som att man är motståndare till mångfalden. Påståendet är återigen lika befängt som tidigare, Kurt Ove Johansson.

Hur är det egentligen med mångfalden hos Kurt Ove Johansson själv? Hur är det med engagemanget när det t.ex. gäller eterfrågorna, Kurt Ove Johansson? Hur är det med mångfalden när det gäller den fria radion och TV-n? Kurt Ove Johansson skall inte komma och beskylla andra för att vara mångfaldens fiende nr 1 när han själv på de områden som jag nyss nämnde verkligen framstår som den stora fienden.

När det gäller utvecklingsstödet anser vi att det är bättre att vi har pressens lånefond, som kan ge lån efter ansökan när det vanliga kreditinstitutet av någon anledning inte anser sig kunna bevilja lån. I sådana situationer vill vi ha den möjligheten öppen. Men det är först när de vanliga kreditinstitutet inte beviljar lån som vi anser att man skall tillgripa denna lånemöjlighet.

Anf. 82 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att Kurt Ove Johansson inte lyssnar på vad man säger och att han inte heller tittar sig omkring och lägger märke till vad som händer i samhället. Han hade inget att säga som kommentar till de synpunkter och fakta som jag lade fram för honom.

Det går bra för pressen. Vad finns det för skäl att konstruera ett presstöd som skall ge 2,5 milj. kr. extra i presstöd till tidningar som förbättrar sina resultat med 30, 50 eller 300 %? Det finns ingen rim och reson i detta. Det är inte den typen av presstöd vi skall ha.

Kurt Ove Johansson svarade inte heller på frågan hur det kommer sig att socialdemokraterna läser borgerliga tidningar, i stället för att stödja de socialdemokratiska så att de blir förstaidningar. Ni har ju – i alla fall om man skall se till tidigare resultat – ganska massiva opinionssiffror som kunde hålla dessa tidningar under armarna, utan att man behöver konstruera uppenbart orättvisa system.

Jag skulle vilja referera till koncernchefen för A-pressen som förra året uttalade att 1987 var ett historiskt vinstår. Resultatutvecklingen 1987 och det förväntade resultatet 1988, vilket hänvisar till de siffror jag redovisade tidigare, innebär att huvudägarnas ursprungliga insatskapital på 220 milj. kr. kommer att finnas kvar i A-pressen praktiskt taget ograverat. Tidigare nödvändig förlusttäckning och en omfattande omstrukturering har A-pressen klarat med egna vinstmedel. Kom inte och säg att det går dåligt för pressen och att det skulle vara särskilt synd om s-tidningarna.

Bo Hammar påstod att annonsörerna tvingade Stockholms-Tidningen att lägga ner. Det är inte sant. Annonsörerna annonserar i de tidningar som folk läser. Om Bo Hammar och hans partifränder t.ex. hade ställt upp för Stockholms-Tidningen, hade den naturligtvis fortfarande funnits kvar. Så enkelt är det.

Anf. 83 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag noterade naturligtvis med tillfredsställelse att både Hans Nyhage och Ylva Annerstedt sade sig slå vakt om mångfalden inom pressen. Mot detta står det faktum att Ylva Annerstedt och Hans Nyhage predikar att man skall ta bort pengar ifrån det direkta presstödet. För moderaternas del rör det sig om 80 milj.kr., medan folkpartiet går ännu längre och talar om 98 milj.kr. Var och en förstår att det inte går ihop att säga att man är för mångfald samtidigt som man vill beröva den svenska pressen flera miljoner kronor. Det kommer att leda till tidningsdöd. Det är motsatsen, såvitt jag förstår, till mångfald. Sedan må vi strida hur mycket som helst om vem som är mångfaldens fiende nr 1 – folkpartiet eller moderaterna.

Regeringen lägger nu fram ett förslag som innebär att det finns ett nytänkande och att det skall bli möjligt för tidningar att investera för framtiden och kanske lyckas så bra med investeringarna att de inte skall behöva lika mycket presstöd framöver. Det tråkiga i dagens debatt är reaktionerna på detta förslag. Vad gör moderaterna och folkpartiet? Jo, de säger nej till det nya systemet och vill hanka sig kvar i det gamla systemet – låt vara på en nivå som är 20 % lägre, som Hans Nyhage talar för. Folkpartiet vill gå ännu hårdare fram.

Folkpartiet och moderaterna har stått här i denna kammare och kritiserat stelbentheten i det nuvarande presssystemet. När det sedan skall skapas ett system som kan göra det möjligt med utveckling hos tidningarna, sätter man sig på hasorna och går emot detta. Därigenom har jag väl fått fullt stöd för mitt påstående, som jag gjorde i mitt inledningsanförande, om att moderaterna saknar presstödspolitik.

Jag vidhåller att folkpartiet fr.o.m. i år befinner sig på stenåldersnivå, eftersom det är berett att gå tillbaka till den situation som var rådande före 1971. Man vill satsa på generella stödåtgärder och ta bort de selektiva. Det

står ändock i er partimotion; Ylva Annerstedt, att driftsstödet skall avvecklas på sikt.

Anf. 84 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Jag tror att Ylva Annerstedt i år debuterar som presspolitisk talesman för folkpartiet, och jag vet inte om det är detta som är anledningen till den mycket snabba omsvängning eller dragning till ytterkanten som karakteriserar folkpartiets presspolitik just nu. Jag vill bara fråga Ylva Annerstedt hur naiv man får vara när det gäller Stockholms-Tidningen. Om jag minns rätt prenumererade över 100 000 människor på denna tidning. Förmodligen var det omkring 200 000 människor som varje morgon läste denna tidning. Då säger Ylva Annerstedt att om annonsörerna inte ville annonsera så får väl de 100 000 eller 200 000 människor som läser denna tidning vara utan den. Då får de vara utan en opinionsbildning från arbetarrörelsen i landets huvudstad. Detta skall alltså marknadskrafterna bestämma. Är det fråga om liberal mångfald? Är detta uttryck för liberala uppfattningar? Jag har inte haft några stora illusioner om folkpartiet, men nu tycker jag att det är bedrövligt.

Anf. 85 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Vi behöver inte strida om vem som är mångfaldens fiende nr 1. Socialdemokraterna och Kurt Ove Johansson har på ett påtagligt sätt visat att de med stor framgång har den titeln när det gäller TV och radio. Och hur är det med valfriheten på olika områden, Kurt Ove Johansson, t.ex. på barnomsorgens område? Hur är det med mångfalden i fråga om denna för människorna, och hur är det med mångfalden på vårdområdet över huvud taget och på många andra områden? Titeln mångfaldens fiende nr 1 innehas med glans av det socialdemokratiska partiet, Kurt Ove Johansson.

Låt mig få upprepa att det är 20 % av det föreslagna högre beloppet som vi vill spara. Det betyder att 347 milj.kr. skall utgå, och det betyder att vi därigenom garanterar mångfalden och tryggar att det fria ordet kan spridas på avsett sätt. Det är närmast skrämmande att Kurt Ove Johansson står här och påstår att man, just därför att man inte accepterar det av socialdemokraterna föreslagna beloppet, är en fiende när det gäller mångfalden. Det är allvarliga beskyllningar som Kurt Ove Johansson för fram. Jag tycker att han skall sluta med det.

Anf. 86 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson och Bo Hammar argumenterar som om folkpartiet hade tänkt avskaffa presstödet. Men det är inte fråga om det. Det handlar om en liten justering som en anpassning till den verklighet som vi i dag lever i. Det finns drygt 400 milj.kr. kvar i vårt förslag till presstöd. Det handlar alltså inte alls om att vi vill ta bort något presstöd.

Menar Kurt Ove Johansson att vi skall fortsätta att ha samma presstöd oavsett vad som händer i världen? Vi kan ju se en utveckling som innebär att den risk för monopolsituation som fanns för 20 år sedan inte längre existerar. Vi har i dag en mångfald av aldrig tidigare skådat omfång i Sverige när

det gäller nyhets- och massmedieutbud. Detta måste väl på något sätt visa sig vid diskussionerna om det framtida presstödet.

När man tittar på tidningarnas ekonomiska resultat visar det sig att det har hänt en hel del. Tidningarna går allt bättre, även de socialdemokratiska, vilket jag har redovisat. En tidning har t.o.m. förbättrat sitt resultat med 800 %. Detta skall man väl ändå inte bortse från när man resonerar om hur presstödet skall se ut i framtiden.

Tidningarnas företrädare har klart och tydligt uttalat att investeringar och rationaliseringar inte har kommit till stånd i tid i Sverige, jämfört med andra länder, därför att tidningsföreträdarna inte har tvingats tänka rationellt, naturligtvis på grund av att de vet att pengarna har kommit oavsett hur de har skött tidningarnas ekonomi. Vi tycker inte att ett samhälle skall fungera på ett sådant sätt på något område. Det finns alltså en ökad mångfald, och de ekonomiska resultaten är bättre. Då tycker vi i folkpartiet att tidningarna skall inrätta sig efter detta och att presstödet skall justeras något.. Det är nämligen bara detta det handlar om.

Anf. 87 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi behöver väl inte strida om vem som är mångfaldens fiende nr 1, säger Hans Nyhage. Nej, det tycker inte jag heller. Jag tycker att vi efter denna debatt kan konstatera att det kan bli en delad guldmedalj på den punkten mellan folkpartiet och moderaterna.

Jag har visst noterat att moderaterna vill minska presstödet med 20 % från den nu föreslagna nivån. Det var därför som jag, Hans Nyhage, i mitt inledningsanförande konstaterade att moderaterna ställer sig bakom 80 % av de 25 milj. kr. som regeringen föreslår i höjning. Det blir ju konsekvensen av att moderaterna för innevarande år krävde 20 % reduktion och nu 20 % reduktion på det högre beloppet. 80 % av 25 milj. kr. ställer ni er bakom som en nödvändig åtgärd. Men då säger Hans Nyhage att jag för fram allvarliga anklagelser. Ja, det är allvarligt när man från ett parti här i riksdagen för fram att man skall ta bort över 80 milj. kr. i presstöd. Detta kommer att innebära att tidningar kommer att tystna. Visst är det en allvarlig anklagelse, men jag står för den. Det är allvarligt, Hans Nyhage, att föreslå något sådant. Och ännu allvarligare är det naturligtvis när Ylva Annerstedt vill gå ännu längre och ta bort nästan 100 milj. kr. i detta sammanhang.

Anf. 88 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Jag vill bara göra ett förtydligande. De referenser som jag har gjort till Stockholms-Tidningen avser naturligtvis den gamla klassiska Stockholms-Tidningen som lades ner på våren 1966. Förhållandena på 80-talet var helt annorlunda då man försökte återuppliva tidningen. Men för att undvika missförstånd vill jag gärna få detta infört i protokollet.

Anf. 89 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Kan jag inte, Kurt Ove Johansson, få en enda kommentar om Kurt Ove Johanssons lysande insatser för mångfalden när det gäller radio och TV? Ge oss besked om den strålande insats för mångfalden som Kurt Ove Johansson och hans parti gör på detta område.

Herr talman! 20 % är detsamma som allt. 80 % betyder ingenting. Det är kontentan av Kurt Ove Johanssons argumentering. Det är ganska talande för det matematiska kunnandet när Kurt Ove Johansson skall finna argument.

Anf. 90 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att Kurt Ove Johansson inte har berört eller förnekat de uppgifter som jag har lämnat om pressens ekonomiska framgångar. Inte heller kan han svara på frågan om varför socialdemokraterna hellre läser borgerliga tidningar än stöder sina egna.

Jag tycker att Kurt Ove Johansson inte skall fortsätta att ta talet om hårdnande massmediekonkurrens till intäkt för ett ökat presstödet. Massmediekonkurrens är faktiskt det som vi strävar efter i detta sammanhang. Det är bra med massmediekonkurrens. Vi vill ha många röster. Vi vill ha mångfald i pressen och i etern. Det har åstadkommit till viss del genom det presstödet som har utgått under 20 år. Men verkligheten ser annorlunda ut. Det skall inte vara så att man för all framtid, oavsett hur verkligheten ser ut, skall framhärda med ett så föråldrat presstödet som inte passar till den verklighet som vi i dag lever i. I så fall är faktiskt Kurt Ove Johanssons presstödspolitik klart förankrad i betongen.

Anf. 91 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte vad det är för verklighet som Ylva Annerstedt talar om. Verkligheten är ju att folkpartiet vill dra bort 98 milj. kr. från presstödet. Att dra bort 98 miljoner från presstödet kommer att få till konsekvens att många tidningar inte kommer att kunna ges ut. Detta är verkligheten. Det är den verkligheten, det har jag förstått, som Ylva Annerstedt vill förändra och där vi har motsatt uppfattning. Jag är inte beredd att medverka till en utveckling som leder dit. Skälet till att jag inte är beredd att medverka till en sådan utveckling är att jag tycker att det strider mot mångfalden. Det är därför som jag tycker att Ylva Annerstedt och folkpartiet är en fiende till mångfalden.

Sedan försöker Hans Nyhage – jag förstår honom mer och mer väl – dra bort diskussionen från presstödet till att gälla etermedier. Ylva Annerstedt säger i debatten med mig att ett av skälen till att hon vill dra bort 98 miljoner hänger samman med att vi har sådant utbud på andra medieområden. Så undrar Nyhage vad socialdemokraterna vill när det gäller de andra medierna. Ylva Annerstedt säger att vi har så många andra medier att det inte gör någonting om man tar död på några tidningar. Så står Hans Nyhage och anklagar mitt parti, som ändå har bestämt utvecklingen i det här landet under så lång tid, för att vi skulle ha en dålig situation på området. Vi har mångfald i mycket hög grad inom detta område. Mitt parti står för mångfald. Det gör inte moderaterna när de vill dra bort över 80 milj. kr. från dagspressen, för det betyder att tidningar kommer att få läggas ned.

Anf. 92 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Kurt Ove Johansson framhärdar i att hävda att det inte har hänt någonting i samhället i dag. Jag redovisade ett antal siffror för hur det

har gått för de socialdemokratiska tidningarna, eftersom det ju är dessa som främst skall gynnas av det stöd som socialdemokraterna nu föreslår. Det kan ändå inte bortses ifrån att t.ex. Länsstidningen i Östersund har förbättrat sitt resultat med 800 %, Värmlands Folkblad med 300 %. I övrigt varierar det mellan 20, 50 och 80 % och upp till 800 %. Detta är fakta, Kurt Ove Johansson. Det finns en s-tidning som det har gått riktigt dåligt för, och det är Smålands Folkblad. Men det måste bero på någonting alldeles speciellt. Men i övrigt har det gått uppåt för s-tidningarna och andra tidningar också. Jag tycker inte heller Kurt Ove Johansson skall bortse ifrån att FLT, Förenade landsortstidningar, faktiskt har skrivit till utskottet och framhållit att det finns anledning att vara mer återhållsam med presstödet, att man kan dra ner litet. Vi har lyssnat, och jag tycker att Kurt Ove Johansson kunde också ta till sig argumenten.

Det är faktiskt inte så – det har jag framhållit tidigare – att folkpartiet vill avskaffa presstödet. Vi har föreslagit en minskning med hänvisning till de ekonomiska realiteter och den massmediemångfald som finns i dag. Trots detta finns alltså drygt 400 milj. kr. kvar. Det handlar inte om att lägga ner presstöd. Det handlar om att anpassa sig till verkligheten.

Anf. 93 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till den senaste replikväxlingen och de uttalanden som Kurt Ove Johansson har gjort vill jag ställa ett par frågor i all enkelhet. Detta är nästan direktcitat från Johanssons beskrivning. Jag frågar: Går verkligen linjen mellan liv och död för A-pressens tidningar mellan det nuvarande presstödet, den selektiva delen, och en sänkning med 20 %? Är det fråga om att överleva eller att leva vidare? Om man nu tänker sig att man drar ned 20 % från det presstöd som genomsnittstidningen i A-pressen får – jag räknar bort Arbetet med sina nära 100 miljoner per år och går ner till den regionala tidningen som har ett presstöd på 10, 12 eller 13 miljoner – är det verkligen så att tidningen upphör eller läggs ned? I så fall: Sker det första året, andra året eller tredje året?

En annan fråga i all vänlighet: Hur länge har ni, eller skall vi begränsa det till Kurt Ove Johansson, tänkt att presstödet skall vara kvar? Är det redan fråga om en permanent företeelse i svenskt samhällsliv? Det vore i så fall ganska märkligt med tanke på att vi har allt ifrån civilministrar till finansministrar som har sagt att nu skall allting omprövas i den förnyelse som sker under socialdemokratins hägn. Denna förnyelse har bl.a. tagit sig uttryck i osthyvelnedskärningar år efter år på många myndigheter. Länsstyrelserna får banta. Vi har i Värmlands län ett ganska stort antal vakanser vid länsstyrelsen, för att nu ta en annan myndighet som exempel. Men hur bedrivs motsvarande besparingspolitik på presstödsområdet? Jag har inte hört talas om att man har behövt sätta tjänster i vakans på de vanligaste A-presstidningarna.

Min uppfattning av A-pressens tidningar är att de flesta är skickligt gjorda. Men det är så därför att man har haft möjlighet att använda så enormt mycket papper. A la bone heure skall det här sättet att ge ut presstöd, den selektiva delen, förändras. Det är inte längre en optimal pappersförbrukning som skall styra det hela. Men vi har från borgerligt håll praktiskt taget hela

tiden sagt att det är fel. Tänk, att det skulle ta så lång tid för en socialdemokratisk regering att förändra detta!

Låt mig erinra om att när den första presstödsutredningen satt på 60-talet var hela tiden diskussionen inriktad på att åstadkomma en hjälp till självhjälp, så att man kunde sanera ekonomin i tidningarna. Jag är alldeles övertygad om att det har funnits en sådan ambition på åtskilliga av de hjälptagande tidningarna. Men från riksdagens sida har denna inställning tydligen inte varit förhärskande, utan i stället har man utgått från att stödet måste öka allteftersom åren går. Och så har man alltså fått en väldig framväxt av just den selektiva delen. Det vore väldigt bra om man tog fasta på att ett stöd, subsidier av det här slaget, inte skall permanentas. Det skall vara något som skall vara bidragande till, eller rättare sagt åstadkomma, det väsentliga, nämligen att skapa företag som står på egna ben.

Det är inte alldeles oväsentligt att också ha i åtanke att de pengar som ansås, utan någon annan motprestation än den att man förbrukar mycket papper, i fortsättningen kommer att spela en ganska negativ roll när det gäller arbetet på andra tidningar. Man får alltså helt enkelt pengar utan att det krävs en motprestation.

Det kostar för de självbärande tidningarna att ta in annonser. Nettot i tidningsbranschen är inte särskilt stort, trots att branschen har upplevt en högkonjunktur under senare år. Den som vill placera sina pengar på ett så vinstgivande sätt som möjligt investerar inte i tidningsbranschen.

När det gäller valet av annonsforum får vi hoppas att även socialdemokraterna också bekänner sig till marknadsekonomin och säger nej till styrning enligt kommandostatens modell – dvs. att annonsörerna tvingas fördela annonserna.

Til syvende og sidst: Det måste väl ändå vara läsaren som avgör valet av tidning. Läsaren tar då också den tidning som ger bästa valutan för pengarna och som skänker tillfredsställelse, alltså som tillfredsställer läsarens nyhetsbehov. Det är inte politik som man är ute efter.

Anf. 94 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Det finns, Göthe Knutson, avskräckande exempel ute i världen. Man har således låtit rena marknadsekonomin vara gällande även i tidningsbranschen. Det finns länder som totalt har utarmats på tidningar. När det gäller dessa länder kan man över huvud taget inte längre tala om mångfald, och det är naturligtvis utomordentligt olyckligt.

Men samtidigt tycker jag att det var ganska glädjande att få ta del av en del synpunkter från moderat håll. Det handlar alltså om att vidareutveckla debatten om presstödet på en mera saklig nivå. Jag tycker nog, Göthe Knutson, att jag har svarat på frågan om vilka konsekvenserna skulle bli om man minskade presstödet med 20 % av det i propositionen föreslagna beloppet – det är ju vad moderaterna föreslår. Men jag har inte sagt att alla tidningar som uppbär presstöd kommer att försvinna. Däremot har jag sagt att många av de tidningar som i dag uppbär presstöd lever med mycket små marginaler. Om presstödet reducerades i den storleksordning som moderaterna föreslår, skulle aktuella tidningar så att säga tystna. Det skulle, tycker jag, vara ett

trendbrott när det gäller den mångfald som vi i mitt parti förespråkar, så någonting sådant kan vi inte vara med på.

Göthe Knutson frågade mig hur länge man skall fortsätta med det här stödet, och då kommer vi till en mycket intressant sak. Vad var det som vi i dagstidningskommittén jobbade med? Jo, vi jobbade på att just finna formerna för hur vi kan stimulera teknik etc. på tidningarna för att dessa – precis som Göthe Knutson själv sade – skall få hjälp till självhjälp. Det var huvudinriktningen. Men vad hände då? Jo, precis det som jag har redovisat här i talarstolen. En representant i presstödsutredningen satte sig på hasorna. Han höll fast vid detta med en neddragning om 20 % och vid det gamla systemet. Såvitt jag förstår kommer också Göthe Knutson att rösta för den reservation där ni moderater säger att ni vill ha kvar det gamla systemet – och detta trots att ni har klagat på det här i kammaren.

Men var nu modig och gör ett avsteg från det moderata tänkandet vid dagens röstning! Stöd regeringens proposition! Där finns det nytänkande som kommer att leda till att tidningarna genom ett mera flexibelt stöd kan satsa på ny teknik och utveckla den nya tekniken så, att man får en billigare produktion: Jag tycker således att Göthe Knutson skall visa mod vid den röstning som snart kommer att ske. Ställ alltså upp på regeringens proposition! Ta avsteg från det moderata förslaget, som innebär att man på basis av det nuvarande systemet reducerar presstödet med 20 %!

Anf. 95 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det var ett skojigt inlägg! Kurt Ove Johansson inbjuder mig alltså att göra en heroisk insats och rösta för något som jag inte vill ha. Vidare talade Kurt Ove Johansson om en utveckling som skall leda till att också de tidningar som får stöd blir företag som kan gå för egen maskin. Ja, det är en självklarhet.

Representanten i presstödsutredningen har redovisat olika ståndpunkter. Jag har fullt förtroende för de moderata ledamöterna i konstitutionsutskottet, för ledamöten i presstödsnämnden och för de ledamöter som har suttit med i de aktuella utredningarna.

Jag skall inte gå in på diskussionen om lånefonden – i och för sig gör jag det utomordentligt gärna – och den förändring som kommer i det avseendet, utan jag skall begränsa mig till de två aktuella frågorna. Det är nämligen omöjligt att låta bli att gå in på dem efter mina 35 år i dagspressen.

I inledningen av sitt huvudanförande här – jag måste säga att tonen var mycket vänlig – talar Kurt Ove Johansson om avskräckande exempel på tidningsdöden. Det var något som vi i Sverige upplevde på 40- och 50-talen. Det var företrädesvis moderata tidningar – eller högertidningar, som de kallades på den tiden – och folkpartitidningar som drabbades. Men då hörde vi inte någon socialdemokrat säga att mångdfalden kräver att det finns ett presstöd. Nej, tidningarna fick dö i tysthet.

Sedan kom en ny våg, och då var det de socialdemokratiska tidningarnas ställning som rubbades. Många tidningar var i och för sig väldigt bra. Men många var också genompolitiserade. Det går inte att förena en politisk pamphlett med en nyhetstidning. Då säger läsarna: Nej, det är nyheter som vi vill ha.

Situationen i nuläget i de länder som Kurt Ove Johansson talar om innebär att mångfalden på televisionens och även radions område gör att väldigt mycket av annonspengarna strömmar över till detta område. Där har man alltså inte samma situation som vi i Sverige fortfarande har, nämligen att det är en mycket omfattande direktreklammarknad. Socialdemokratiska tidningar och naturligtvis också andra tidningar som får stöd hade naturligtvis haft möjligheter att försöka hämta hem de mycket stor summor som läggs ut på reklam som hamnar i brevlådor eller brevinkast för att sedan försvinna ned i soptunnor. Direktreklamen har nämligen en mycket liten uppgift i vårt samhälle.

Men självfallet kommer jag att försvara direktreklamen. Den måste få finnas kvar just därför att den är en del av den fria marknadsekonomi, som är nödvändig om vi skall ha en fri press här i Sverige.

Anf. 96 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag förväntar mig inga heroiska insatser från Göthe Knutsons sida. Jag frågade bara vad meningen var med den fråga som han ställde till mig. Det handlar alltså om frågan: Hur skall man på sikt komma bort från presstödsberoendet? Jag sade att vi i dagstidningskommittéen har diskuterat i de tongångarna. Vi kom fram till att det, om ett sådant system genomförs som det reformerade presstödet syftar till, i framtiden kommer att finnas möjligheter för vissa tidningar att vara mindre beroende av presstöd. Men det måste alltså finnas möjligheter att utnyttja ny teknik. Om Göthe Knutson också har den principiella inställningen, begriper jag inte hur han i dag kan stödja sitt eget partis förslag när det gäller detta med att slå vakt om det gamla systemet och att stödet skall vara 20 % mindre.

Mot den bakgrunden begriper jag alltså inte vad som är meningen med Göthe Knutsons fråga om vår vision när det gäller att komma bort från presstödet. Då skall man väl vara öppen för litet nya tankar och idéer, och nya idéer presenteras faktiskt i presstödspropositionen. Men Göthe Knutson tänker inte stödja dem, och det är synd.

Jag måste få säga en sak med anledning av att Göthe Knutson kom in på 70-talet, när borgerliga tidningar lades ner. Som socialdemokrat slåss jag för mångfalden, och det inbegriper även folkpartistiska och moderata tidningar. Deras synpunkter har också sin givna roll i mångfaldens system. Men hur var det då när systemet med presstöd infördes? Ja, det var inte socialdemokraterna som slog undan benen för de borgerliga tidningar som Göthe Knutson talar om. Moderaterna var ju motståndare till presstödet när det infördes. Jag är övertygad om att Göthe Knutson, som har 35 år i branschen, kan påminna sig att det var på det sättet. Han kan alltså inte komma och säga att det från vårt håll inte har gjorts ordentliga insatser när det gäller att slåss för mångfalden. Det är tyvärr sämre med Göthe Knutsons parti, som jag har tyckt mig kunna påvisa här i dag.

Anf. 97 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är intressanta frågor som Kurt Ove Johansson tar upp. Han försöker ge intryck av att man även från socialdemokratiskt håll har haft en framförhållning i presstödsutredningen. Jag tvivlar inte på att de tid-

ningar som har stöd gärna vill komma ur denna situation, men då är frågan: Skall vi med skattebetalarnas pengar permanenta också utvecklingskostnaderna? Om det är vettiga investeringar i utrustning, alltifrån tryckpressen till datan och monteringen i sätteriet, är de också lönsamma, och då skall tidningen inte behöva förlita sig på skattesubventioner. Därför måste lånesystemet vara bättre när det gäller investeringar.

Det är möjligt att Kurt Ove Johansson har försökt besvara min fråga, om skillnaden mellan liv och död för en tidning går mellan 100 och 80 % av det nuvarande presstödet. Jag tror inte det. Jag tror att det finns mycket mera av livskraft i exempelvis en socialdemokratisk regional tidning, liksom i Svenska Dagbladet och förhoppningsvis också i Skånska Dagbladet, för att nämna de stora mottagarna. Det gäller inte minst Arbetet, som gör en utomordentlig produkt.

Det har på något sätt gått troll i debatten om presstödet under de här åren, där man fixerar sig vid att det som är tidningens åsikt är avgörande för mångfalden. Det kan inte vara så att människor i allmänhet vill köpa politiska pamfletter, utan de vill ha en tidning – förlåt att jag upprepar det – som tillfredsställer deras behov av nyheter, såväl lokala och regionala nyheter som utrikesnyheter. De väljer då den tidning som de tycker ger det bästa och det mesta för pengarna. Det finns många som väljer en socialdemokratisk tidning även om de röstar borgerligt och tvärtom. Så länge den friheten får vara kvar finns det alldeles säkert en framtid för dagspressen.

När det gäller utbildning är så pass mycket betalt av samhället att det finns i stort sett välutbildade journalister överallt. Samtidigt skall jag säga att de journalister som har skolats på tidningar sannerligen inte är sämst då det gäller yrkesstandard.

Hur skulle det vara, Kurt Ove Johansson, om vi kom överens om att en utredning nu skall tillsättas som tar sikte på att presstödet skall avvecklas och lägger upp en långsiktig plan? Det skulle väl vara en lysande framtid som tidningspressen då gick till mötes.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

13 § Riksdagens arbetsformer m.m.

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1989/90:KU36 Riksdagens arbetsformer och

finansutskottets betänkande
1989/90:FiU39 Riksdagens roll i budgetprocessen (förs. 1989/90:11).

Andre vice talmannen meddelade att konstitutionsutskottets betänkande KU36 och finansutskottets betänkande FiU39 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 98 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Så kom då stunden också för oss som skall tala om riksdagens arbetsformer – ett nog så viktigt betänkande i denna kammare.

I KUs betänkande 1989/90:36 behandlas riksdagens arbetsformer. Till betänkandet är fogade tio reservationer, av vilka moderaterna står bakom fyra. Jag skall begränsa mig till att beröra dessa fyra reservationer och deras innehåll.

I reservation 1 behandlas finansmakten och budgetprocessen. Vi konstaterar här att regleringen av finansmakten i grundlagen är påfallande kortfattad. Ett tidigare krav att statsbudgeten skall vara balanserad vill vi moderater återinföra, och vi tillstyrker därför yrkande 1 i motion K234, som har Lars Tobisson som första namn. Han kommer senare i debatten att vidareutveckla detta.

I en lång rad länder, bl.a. i Danmark, Finland, Norge, Västtyskland och USA, beslutar parlamenten om hur mycket staten får låna upp under en viss period och om tak för upplåningen. Om behov av överskridande skulle uppkomma skall regeringen i dessa länder återkomma till resp. parlament med begäran om nytt bemyndigande. Detta ökar naturligtvis de folkvaldas kontrollmöjligheter. Vi tillstyrker därför också detta yrkande i den nämnda motionen.

Tillsammans med folkpartiet har vi i reservation 2 behandlat organisationen av den statliga revisionen. Helt summariskt, herr talman, anser vi att det, med det ansvar som riksdagen har enligt grundlagen för granskning av rikets styrelse och förvaltning, är angeläget att riksdagen ges ett väsentligt större inflytande över den statliga förvaltningsrevisionen än den har i dag. Hur denna riksdagens kontrollmakt skall förstärkas vill vi närmare överväga i en utredning.

I reservation 6 behandlas antalet ledamöter i utskotten. Vi motsätter oss att denna fråga skall beredas av valberedningen och anser att det bör ske på sedvanligt sätt i utskotten. Vi föreslår också att riksdagen fr.o.m. nästa valperiod återgår till ordningen med 15 ledamöter i varje utskott.

Reservation 9 gäller sanningsförsäkran vid utskottsutfrågningar. Vi moderater är ensamma i utskottet om uppfattningen att en sanningsförsäkran skulle bidra till att den information som ges i utskotten blir korrekt och fullständig – inte minst det sistnämnda är värt att upprepa, nämligen fullständig.

Om vi nu, herr talman, är ensamma i utskottet om uppfattningen att sanningsförsäkran skulle vara av godo är vi det rakt inte utanför detta hus. Inte minst i samband med den s.k. Ebbe Carlsson-affären kunde det lätt konstateras av envar som lyssnade på utfrågningarna att uppgifter undanhölls eller manipulerades genom diffusa uttalanden. Vi anser således att någon form av sanningsförsäkran bör införas och att en utredning därför skyndsamt bör tillsättas för att se på problemet.

Till sist vill jag säga, herr talman, att det enligt vår uppfattning är självklart att statsråd, statssekreterare och politiskt sakkunniga bör avlägga en sådan sanningsförsäkran.

Jag vill naturligtvis betona att vi moderater står bakom alla våra fyra reservationer, men vi yrkar bifall bara till en, som alla här har kommit överens om. Jag yrkar därför bifall till reservation 1 om finansmakten och budgetpro-

cessen. Detta har således beslutats för tids vinnande, för att det skall bli mera tid till debatter och för att mindre tid skall åtgå till voteringar.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Anf. 99 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Vi har alla kunnat konstatera att vi har haft strul med budgetbehandlingen i riksdagen. Det finns inte nu anledning att upprepa den kritik som har riktats mot regeringen härifrån kammaren, i finansutskottet och i konstitutionsutskottet. Det viktiga nu är att problemen har uppmärksamats, att vi är eniga om att det inte fungerar bra och att det finns en gemensam vilja till förändring.

Riksdagens arbetsformer m.m.

Budgetpropositionsutredningen arbetar, och finansutskottet föreslår att vi här i riksdagen tillsätter en utredning om riksdagens roll i budgetarbetet. Konstitutionsutskottet föreslår att vi förstärker granskningen av hur alla resurser som vi anslår används. Utskottet vill att en utredning tillsätts här i riksdagen med uppgift att pröva vilken organisation vi behöver för att förstärka uppföljningen av våra beslut. Målet måste vara att vi ägnar mindre tid åt att anslå pengar och mer tid till att kontrollera att de används effektivt och att våra beslut i praktiken fungerar som det var tänkt.

Vi är glada över att en motion av Daniel Tarschys tillstyrks och att en partimotion från folkpartiet har lett fram till att de båda nämnda utredningarna tillsätts. Få parlament i världen torde ägna så mycket tid och kraft åt att diskutera detaljer i budgeten och ägna så litet intresse åt att granska utfallet av verksamheten som Sveriges riksdag. Om vi skall klara att bygga ut välfärden måste vi använda resurserna bättre. Vi måste få en effektivare organisation av den offentliga sektorn samt effektivare och mindre slösaktiga stödsystem. *En effektiv granskning kan bidra till det. Jag har sagt det förr, och jag upprepar det gärna, att det vore önskvärt att granskningen av den statliga verksamheten kunde bli lika synlig som konstitutionsutskottets granskning av regeringen.*

I folkpartiet välkomnar vi de framflyttade positionerna när det gäller revisionens roll här i riksdagen, men vi vill gå längre. I många länder ligger riksrevisionsverkens uppgift under parlamenten. Vi tycker att det bör prövas även här i Sverige. Om riksdagen står som direkt initiativtagare till och mottagare av revisionens arbete skulle det kunna bidra till aktivare omprövning av den statliga verksamheten. Vi vill att den här frågan prövas inom ramen för en utredning om riksdagens kontrollmakt i stort. Det har vi redovisat i reservation nr 2.

I övrigt avstyrks en del motioner om vissa förändringar av riksdagens arbetsformer. Betänkandet är i den här delen inte särskilt spännande i år. Om jag har förstått rätt pågår överläggningar mellan partiernas representanter i talmanskonferensen om olika förslag till ändringar av kammararbetet. Ibland går arbetet i konstitutionsutskottet och arbetet i andra arbetsgrupper omlott litet grand. Det kan kanske leda till att det verkar vara litet rörigt. Trots det önskar jag lycka till med det arbete som partiernas representanter i talmanskonferensen håller på med. Kan det åstadkommas förbättringar, är det välkommet.

Till sist skulle jag vilja kommentera en enskild motion från en miljöpartist och en folkpartist. Jag delar uppfattningen att utskottsledamöter inte bör

sitta i verksstyrelser som tillhör det egna utskottets verksamhetsområde. I folkpartiet försöker vi när vi nominerar kandidater till verksstyrelserna att undvika att ta kandidater från berörda utskott. Vi har alltså redan försökt att uppfylla de krav som dessa båda motionärer ställer på oss.

Anf. 100 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Riksdagen kan aldrig bli en normal arbetsplats. Det ligger i sakens natur, dvs. i det politiska livets villkor. Men vi kan naturligtvis på olika sätt se till att riksdagsarbetet blir effektivare, att det ger större utrymme för verksamheter utanför riksdagen och att det kan läggas upp på ett sådant sätt att det möjliggör en långsiktig planering. Det är alltså ur olika aspekter viktigt att riksdagen fungerar effektivt. Och det gör den, enligt min mening, inte i dag, eller rättare sagt, vi skulle kunna få en mycket effektivare och ur olika synpunkter bättre riksdag.

Den här frågan har sysselsatt oss centerpartister under många år. I mycket utförliga motioner har vi redovisat vad vi tycker borde göras. I stora drag visar det sig att den kritik som vi tidigt framförde, och som vi sedan har upprepat, och de förslag som vi har lagt fram står sig gott. Vi får t.o.m. beröm för förslagen i det ena utskottsbetänkandet efter det andra. Det är bara det att det aldrig blir några beslut. Man är för ängslig för att ta ett litet större grepp om riksdagens arbete och ägnar en väldig energi åt mindre ting.

Det är i och för sig bra om vi kan få en rationellare behandling av budgeten, en mer fyllig budgetproposition. Jag har inget emot det. Jag tycker att det är mycket bra. Här finns en hel del annat som kan ändras. Men vi skall inte inbilla oss att detta leder till att vi får en riksdag och ett riksdagsarbete, som är möjligt att planera mer långsiktigt och som ger utrymme för oss riksdagsledamöter att fylla den andra funktionen vi har, nämligen att vara ute bland människor, att redovisa vad vi tycker, att delta i debatter och diskussioner samt att medverka i organisationslivet.

Vi har nämligen, det har jag varit tvungen att påpeka många gånger, en mycket egendomlig och helt unik ordning i vårt svenska parlament. Riksdagen startar nämligen inte när den startar. Formellt startar vi på hösten med pukor och trumpeter. I realiteten börjar riksdagen i januari. Detta är det grundläggande felet i den ordning vi har, vilket gör att det är så svårt att planera verksamheten på ett vettigt sätt.

Vi har från centerpartiet sagt: Varför inte ändra på detta? Om vi alla inser att det är på det här sättet, varför inte ändra på det? Varför inte se till att vi, som i alla andra anständiga demokratier, lägger budgeten när parlamentet, riksdagen, stortinget eller vad det nu heter samlas och arbetar med den framåt jul och nyår. Lagstiftnings- och planeringsfrågor tas om hand under våren. Med den ordningen skulle det bli möjligt att ha en vettig allmän motionstid. Det skulle vara möjligt att planera systematiska ledigheter under riksdagsarbetet och det skulle vara möjligt för ledamöterna att på helt annat sätt få överblick över sina liv och sina verksamheter.

Vi har redovisat dessa förslag så många gånger. Vi redovisar dem nu i en, vill jag påstå, mycket omfattande motion. Den är också ganska fylligt återgiven i reservation 4 till detta betänkande. Jag vill yrka bifall till den reservationen.

Det har sagts att ett hinder för en omläggning skulle vara att vi tvingades ha val på våren. Det vill man av någon anledning inte ha. Men det kan naturligtvis också tänkas vara en variant. Men om man inte vill ha det, går det bra ändå. Jag skulle kunna räkna upp en lång rad länder som har val på hösten och ändå startar med budgeten när riksdagen samlas. Så är det i t.ex. Norge. Vi har ju ett par gånger varit där på studieresor och tagit del av hur man har ordnat det. Det är inga bekymmer med den uppläggnings. Där kan man inte förstå hur vi kan ha det på ett så konstigt sätt som vi har det.

Jag vet att det här berör en mängd intressen i departementen och hos de anställda där, som är rädda om sin segelsemester på sommaren och liknande. Men jag tycker inte att det kan få vara avgörande för så viktiga ting som hur riksdagsarbetet läggs upp.

Jag är alltså besviken över att vi under alla dessa år inte har nått några avgörande framgångar. Vad vi har uppnått är att vi har fått en ordentlig debatt omkring de här frågorna och att andra sedan har hakat på med förslag om mindre bitar, som det i och för sig är bra att realisera. Jag hoppas fortfarande att vi så småningom skall kunna nå fram till en mer genomgripande reform.

Sedan finns det, om man går in på detaljerna, naturligtvis mycket som skulle kunna ändras. För min del tycker jag att en hel del av de debatter vi för i kammaren har blivit meningslösa ur den aspekten att det meningsutbyte vi har inte når ut. Riksdagen arbetar i massmedialt mörker. Praktiskt taget ingenting som förekommer efter kl. 17 – 18 i riksdagen får någon form av rapportering i massmedia.

Man kan då säga att vi inte skall anpassa oss efter massmedia utan att det är massmedia som skall anpassa sig efter oss. Ja, hur åstadkommer vi det? Vi får respektera att det inom massmedia numera gäller vanlig arbetstidslagstiftning. För min del tror jag inte att man skulle fördärva så mycket av det bakgrunds- och förklaringsmaterial som förekommer i debattinläggen i kammaren om vi koncentrerade arbetet på ett sådant sätt att vi kunde undvika kvällsplena.

Vidare tycker jag att vi själva på ett helt annat sätt än hittills kan ta initiativ när det gäller att föra ut information om riksdagens arbete. Bengt Kindbom och jag har för flera år sedan motionerat om att vi t.ex. skulle ha en riktig riksdagstidning, som man har i en hel del andra länder, så att vi i varje fall till den särskilda krets som är speciellt intresserad – den är viktig från opinionssynpunkt – och som vill följa med vad som händer i riksdagen kunde få ut ett mer fylligt och intresseväckande material.

I detta betänkande behandlas naturligtvis många saker som skulle vara värda att kommentera, men jag får nöja mig med ett par ytterligare saker.

Frågan om revisionen, som flera har tagit upp, är naturligtvis viktig och intressant. När man säger: Lägg all revision under riksdagen! kan det verka plausibelt. Men jag för min del tror att om vi gjorde det skulle vi få en sämre revidering. Jag tror nämligen att vi måste ta vara på alla möjligheter vi har till ordentlig revision av den statliga offentliga verksamheten. Jag tycker att det är bra om riksdagens revisorer får ökade befogenheter och ökad kapacitet och om riksdagen den vägen kan utöva en mer reell revision. Men jag kan inte se att detta i sig står i motsatsställning till att vi har ett förhållandevis

självständigt riksrevisionsverk, som utifrån sina utgångspunkter – det beto-
nar vi också i ett särskilt yttrande i betänkandet – gör en självständig och
systematisk granskning av olika förvaltningsenheter.

Med detta, herr talman, yrkar jag än en gång bifall till vår reservation nr
4.

Anf. 101 BO HAMMAR (v):

Herr talman! Jag ser att jag fortfarande går under firmabeteckningen vpk
på namntablån i kammarens fond. Det skall vara v nu för tiden! Det kanske
kan ändras så småningom.

I det här betänkandet föreslås några smärre reformer i fråga om riksdags-
arbetet, till vilka vi i vänsterpartiet ansluter oss. Det är bara på en enda
punkt som vi har funnit anledning att reservera oss, och det gäller den själv-
klara principen att samtliga riksdagspartier bör ha representation i någon
form i utrikesnämnden. Detta är inte bara en viktig demokratifråga – det
handlar också om att inför omvärlden signalera största möjliga enighet i vår
utrikespolitik. Det är viktigt att samtliga riksdagspartier deltar i utformandet
av denna politik. Om några partier stängs ute kan det leda till missförstånd
om att det föreligger utrikespolitiska motsättningar som kanske inte är för
handen.

En liknande fråga om samtliga partiets representation i JO-delegationen
har inte tagits upp i det här betänkandet. Vi har diskuterat att föra in den
frågan, men vi har bestämt oss för att avvakta. Vi återkommer till frågan,
men jag noterar ändå redan nu som mycket positivt att samtliga partier nu
tycks vara inställda på att hitta en förnuftig lösning av den frågan.

Herr talman! Det är bra att det nu pågår en diskussion om hur riksdagsar-
betet skall förnyas, göras mer meningsfullt och spännande. Vi uppskattar
mycket talmannens strävanden i det avseendet. Att vi t.ex. kastar bort flera
veckor varje riksmöte på voteringar vilkas utgång ändå i många fall är helt
förutsägbar är väl knappast så meningsfullt! Debattformerna kan också be-
höva ses över.

Men i förnyelsearbetet får vi naturligtvis aldrig tumma på de unika rättig-
heter som en enskild svensk riksdagsledamot har i jämförelse med parlamen-
tariker i de flesta andra länder: den fria motionsrätten, beredningstvånget i
utskotten, den fria yttranderätten och naturligtvis rätten att begära omröst-
ning. Detta är en fundamental ordning i vår riksdag som vi skall slå vakt om.
De rättigheterna vill vi aldrig göra avkall på. Men med det förbehållet skall
vi naturligtvis på allt sätt försöka förnya vårt riksdagsarbete.

Då tror jag att det gäller grundläggande saker. En del av mina föregångare
här i talarstolen har tagit upp frågorna om riksdagens roll som gransknings-
organ, som ju ligger KU särskilt varmt om hjärtat. Jag tror att de enskilda
utskotten på ett helt annat sätt borde syssla med att följa upp vad som händer
med de beslut som vi fattar här i kammaren.

Det finns också många andra saker som skulle kunna förbättra riksdagsar-
betet och göra riksdagen till en viktigare institution än vad den är i dag. Då
tror jag att vi automatiskt får ett större massmedialt intresse.

Jag tror inte att vi får ett större intresse från massmedia om vi t.ex. lägger
debatterna på vissa tider – intresset väcks om det sker någonting spännande

här i riksdagen, om debatterna blir spännande, om inte besluten i alla frågor är helt förutsägbara: då blir det ett intresse för att förmedla vad som händer här i huset. De problemen kan vi alltså inte lösa med några konstlade metoder eller genom att, som någon motionär har föreslagit, vi mer eller mindre skulle kommendera radio och TV att sända vad som pågår här i riksdagen.

Jag tror inte heller på den typ av reformer som miljöpartiet har föreslagit, att vi skall börja dua varandra kors och tvärs här i kammaren. Jag tycker inte att vi skall göra riksdagen till något slags allmän kompisklubb där vi duar varandra härs och tvärs.

Jag är kanske litet konservativ, herr talman, men jag anser faktiskt det. Och våra stackars utmärkta stenografer, som ändå får utstå så mycket, hur skall de kunna klara vem olika talare syftar på när detta duande, som tyvärr har utbredd sig en del redan, skall bli en allmän regel här i huset? Jag vet inte om nästa steg skall bli att bli att vi i stället för "herr talman" säger "du Thage" eller "du Christer".

Jag tycker inte om det här förslaget. Det finns en viss distans mellan företrädare för olika partier, även om vi kan vara goda vänner utanför den här kammaren och också inne i kammaren. Jag tycker inte att det skall urarta till något slags kompisklubb.

Men jag ser gärna andra positiva förslag till hur vi skall förändra, förbättra och förnya arbetet i det här huset, med tillgodoseende av alla de fundamentala och – det vill jag ännu en gång säga – ganska unika demokratiska rättigheter som den enskilda riksdagsledamoten har.

Anf. 102 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Det är av största vikt att vi som aktivt arbetar med politik gör allt som står i vår makt för att motverka det utanförskap som allt fler människor känner inför politiken och dess arbetssätt. Tar vi inte vårt ansvar för att motverka detta utanförskap och det politikerförakt som kommer i utanförskapets bakvatten, så urholkas grunden för vårt demokratiska system. I detta arbete är det synnerligen viktigt att arbetsformerna i riksdagen förnyas och effektiviseras, så att intresset för politikens sakfrågor verkligen står i centrum.

I det betänkande från konstitutionsutskottet som vi nu behandlar har det tagits upp många förslag som borde ha fått en mer genomgripande behandling, så att riksdagens arbetsformer kunde få den reformering som de verkligen är i behov av.

Vår motion, som i och för sig får en välvillig skrivning från utskottet, grundar sig på vår syn på behovet av en reformering av riksdagens arbetsformer. Utskottets majoritet säger litet välvilligt att utskottet kan ställa sig positivt till flera av de idéer som framförs i motionen. Som framgår på andra ställen i detta betänkande ligger de på det hela taget väl i linje med de reformsträvanden som finns i riksdagen. Några initiativ med anledning av motionen är däremot inte nödvändiga, enligt utskottsmajoriteten. Motionen avstyrks i nu berörda delar. Utan att egentligen ta ställning till våra ganska långtgående krav på effektivisering av utskottens och kammarens arbete avstyrker man alltså motionen med en välvillig skrivning.

Jag anser att arbetet måste effektiviseras och att det måste bli ett mer ge-

nomgripande arbete med de viktiga propositionerna. Det kan vi åstadkomma i övergången till treårsbudgetar. Men det krävs planering och eftertanke och inte bara välvilliga skrivningar.

Min fråga till utskottets majoritet blir: Är våra förslag bra? Vad betyder egentligen ert positiva uttalande? Är det positivt, eller är det bara ett goddag-yxskaft?

Nästa fråga som jag tänker ta upp gäller rätten för oss riksdagsledamöter att använda tilltalsordet Du efter eget omdöme och med eget ansvar i kammardebatterna här i riksdagen. Bo Hammar talade här i konservativa termer, som han själv uttryckte det, och var rädd för ett "hör-du-duande". Jag tror faktiskt att Bo Hammar klarar av att använda tilltalsordet Du med ansvar. Jag skall försöka göra det, om vi kan införa den lilla, lilla delreformen. Jag tror faktiskt att riksdagens ledamöter har tillräckligt ansvar och omdöme för att kunna uttala ordet Du vid vettiga tillfällen, på samma sätt som man använder alla andra ord.

Konstitutionsutskottets ordförande Olle Svensson har använt detta tilltalsord flera gånger när han har debatterat med mig, och det har kommit in i snabbprotokollet, även om det har strukits efteråt. Det är ett naturligt och bra sätt att använda ordet Du – och som en ordförande kan använda i konstitutionsutskottet. Jag förstår inte att detta skall vara så kontroversiellt anno 1990.

När det gäller reservationen om miljöutskottet, vet vi alla att miljöfrågorna har ökat väsentligt i betydelse i samhällsplaneringen. Vi tror, i likhet med motionärerna, att det är mycket viktigt med en sammanhållen behandling av miljöfrågorna. Dess värre är nu behandlingen av dem mycket spridd, och det finns inget utskott som har ett ordentligt huvudansvar för miljöfrågorna. Därför har vi gått med på en folkpartimotion, som folkpartirepresentanterna i utskottet själva inte har yrkat bifall till. Eftersom vi i miljöpartiet de gröna tycker att sakpolitiken är det centrala, tycker vi också att det är naturligt att yrka bifall till andra partiers motioner, om vi anser att de är bra.

Även när det gäller sanningsförsäkring för utskottsförhör är sakpolitiken oerhört viktig och central. Jag har tillsammans med Anders Björck skrivit en motion, som också visar att sakpolitiken får ställas i centrum. Anders Björck och jag har kanske inte alltid samma åsikter i olika frågor. Men sakpolitiken får komma före vissa politiska motsättningar på andra områden.

KUs granskning bör och skall utgå från regeringens protokoll. Dess värre vet vi efter årets granskning att så inte alltid är fallet. Utskottets majoritet vill undanhålla vissa delar av utskottet regeringens protokoll, när vi begär fram dem. Det gäller också utfrågningar av främst statsråd och statssekreterare. Jag anser att det är av stor vikt att man i dessa utfrågningar får fram hela sanningen i vad som försiggått, och att man bör sätta litet press på främst statssekreterare och statsråd som vi kallar till utfrågning.

Därför har vi begärt en utredning om hur en sådan här sanningsförsäkran skall kunna se ut. Det är ett lagarbete, som vi måste jobba litet grand med för att få det rätt avstämt.

Slutligen till reservationen om utrikesnämnden. Jag tycker att det borde vara en självklarhet i den fria opinionsbildningens namn, att alla riksdagspartier får den information som ges vid utrikesnämndens överläggningar. I

dag är 11 % av riksdagsrepresentationen utestängd från dessa överläggningar. Hur, Olle Svensson, kan det stämma överens med den grundlags-skyddade rätten att bilda opinion i alla frågor, om 11 % av riksdagsrepresentationen i kammaren inte får tillgång till den information som man har rätt att bilda opinion kring? Tycker alltså ordföranden i konstitutionsutskottet att det stämmer överens med riksdagens grundlag att två partier, som representerar 11 % av Sveriges väljare, inte kan bedriva opinionsbildning i de frågor som berörs i utrikesnämnden?

Även jag skall försöka förenkla arbetet i kammaren och se till att vi inte får onödiga voteringar, och jag skall inte yrka bifall till alla de reservationer som miljöpartiet är med på. Jag vidhåller givetvis de åsikter som är framförda i dessa reservationer. Men jag skall nöja mig med att yrka bifall till de reservationer som jag senare också önskar votering om, nämligen reservationerna 3, 8, 9 och 10.

Anf. 103 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka att koncentrera mig och bara gå in på de frågor där det finns delade meningar.

Först vill jag säga att försöket med en förändrad budgetprocess kommer att fortsätta även under nästa riksmöte. Därefter blir det en utvärdering. Självfallet skall då alla utskott få möjlighet att komma med synpunkter. Vi understryker att det finns krav på en mer fullständig budgetproposition, och vi förutsätter att regeringen uppfyller detta krav. Liksom Birgit Friggebo tror jag att det finns en gemensam vilja att ändra, och jag hoppas väldigt mycket på det arbete som pågår i den av landshövding Molin ledda utredningen om hur arbetet med budgetpropositionen bör läggas upp. I avvaktan på resultatet av utredningen föreslår utskottet att stoppdatum för anslagspropositioner sätts till den 22 februari. I detta sammanhang vill jag yrka avslag på den moderata reservation som Elisabeth Fleetwood talade för. Att i grundlagen föra in en målsättning om en tidsmässigt balanserad budget är, enligt min mening, principiellt förkastligt. I sak skulle denna grundlagsbestämmelse också bli verkninglös. Skulle den få någon verkan skulle den kunna försvåra möjligheterna till en rationell ekonomisk politik, vilken ändå förutsätter flexibilitet. Likaså avvisar utskottet tankar på ramar för olika utgiftsområden. Det är en ståndpunkt som vi delar med finansutskottet.

Under den granskningsdebatt som vi hade talade jag för att samtliga utskott borde ta mer aktiv del i arbetet på att följa upp och värdera reformer efter det att riksdagsbeslut har fattats. Vi vill nu att talmanskonferensen skall tillsätta en utredning för att åstadkomma en ökad samordning av utskottens och riksdagsrevisorernas arbete i det här avseendet. Den lednings- och samordningsfunktion som regeringen har i en parlamentarisk demokrati får emellertid inte försvagas och med hänsyn härtill yrkar jag avslag på reservationen från folkpartiet och moderaterna om organisationen av den statliga revisionen.

De ansträngningar som talmannen gör för att förbättra våra arbetsformer i syfte att placera riksdagen mera i centrum som beslutsforum och debattarena kan inte nog värderas. Dessa ansträngningar ligger helt i linje med folkstyrelsekommitténs och vårt utskotts ambitioner. Förbättringar har ge-

nomförts och är på väg med stöd av en allt starkare opinion i vår folkrepresentation. Det stora antalet motioner i dessa frågor är ett uttryck för detta. Därför bör man inte se på miljöpartiets reservation om reformering av riksdagens arbetsformer, och inte heller centerpartiets reservation i samma ämne, som särskilt avvikande från uppfattningar som har kommit till uttryck i majoritetsskrivningen. Det är inte någon allmän välvilja som vi ger uttryck för, Hans Leghammar, utan en medvetenhet om att det handlar om en kontinuerlig process. Det är faktiskt så, att många av de uppslag och idéer som finns i motionerna i dag är föremål för diskussion inte enbart i vårt utskott utan också på annat håll, t.ex. bland partiernas representanter i talmanskonferensen. Jag tycker att det är värdefullt att denna diskussion ofta har blivit konkretiserad i förslag och att man försöker att på detta sätt förankra det hela hos de olika riksdagsgrupperna. Det är på så sätt man når fram till snabba resultat. Från konstitutionsutskottets sida behöver man inte snegla avundsjukt på det där. Vi räknar med att resultatet blir nya förslag. Sedan kommer vi att ta ställning till vilka förändringar som behöver göras beträffande de konstitutionella reglerna.

Alltså: Vi arbetar oss successivt fram till lösningar. Om jag får vända mig till tredje vice talmannen vill jag säga att ingen väl kan skryta över att ha funnit Columbi ägg. Ibland tycks Bertil Fiskesjö mena detta, då han kommer med sin käpphäst om en omläggning av budgetåret, vilket i och för sig är en intressant tanke men som inte är nödvändigt för att lösa alla problem. Mycket annat kan också åstadkommas med god vilja från riksdagens sida, och arbetet är nu i full gång.

En viktig sak är att utskotten genom sammanträden under riksmötesuphållet färdigställer betänkanden som kan behandlas när riksdagen börjar på hösten. Vi införde den s.k. 1-novemberregeln, vilket innebar att uppskjutna ärenden med motioner från våren skulle vara färdigställda den 1 november. Nu tas visserligen den regeln bort, men detta bör inte minska utskottens ambition att skaffa fram betänkandena till talmanskansliets skafferier, om jag får använda det uttryck som Hilding Johansson – en av mina företrädare på ordförandeposten – använde. Man bör alltså göra i ordning betänkandena, så att arbetsplena med överläggning och ärendebehandling kan komma i gång tidigt på hösten. Då behöver vi inte gå omkring här och sakna viktiga och långa debatter och arbetsplena i början av sessionen.

I det sammanhanget erinrar vi från utskottets sida om den ändring som gjordes i riksdagsordningen våren 1988. Det skrevs uttryckligen att det numera är en skyldighet för utskotten att sammanträda under tid riksmöte icke pågår, om riksdagsarbetet kräver det.

Sedan vill jag något kommentera vad Bertil Fiskesjö sade om vårt förhållande till massmedierna. Jag instämmer i mångt och mycket med honom och är tilltalad av de olika idéer som har förts fram för att få en mer aktuell debatt i parlamentet. Reformeringen av frågeinstitutet är viktigt. Likaså är det viktigt att intressanta debatter och avgöranden hålls vid en tidpunkt som underlättar massmediernas rapportering från riksdagsarbetet. Sådana ändringar i arbetsordningen ger säkert bättre resultat än allmänt gnäll över nyhetsrapporteringen.

Vi bör eftersträva att reducera antalet kvällsplena. Ett sätt är ju det på-

gående försöket, under kvittningsmännens benägna medverkan, att förenkla voteringsförfarandet, något som vi skall försöka praktisera även i dag.

Bertil Fiskesjö diskuterade riksdagens och departementens egen tidning. För min del är jag anhängare av en försiktig reformering av tidningen, men den får inte förlora den speciella inriktningen på vissa målgrupper. Vid utskottets studiebesök helt nyligen på Gotland träffade jag länstjänstemännen som sade att tidningen var alldeles utmärkt just därför att den innehöll fakta om riksdagsarbetet och hänvisningar till protokoll och sådant. Även jag tror att inriktningen är rätt bra och vill därför förorda en försiktig reformering. Jag vill starkt understryka att vi har ett stort förtroende för redaktionen. Dess ledning av arbetet bör fortsätta.

Jag vill också i detta sammanhang peka på att utskottet skriver att så länge det är nödvändigt att anordna kvällsplena bör dessa enligt utskottets bestämda mening vara voteringsfria. Undantag bör göras endast vid enstaka tillfällen före längre uppehåll i riksdagsarbetet och mot sessionens slut.

I övrigt vill jag hänvisa till utskottets betänkande. Jag vill bara beröra ett par av de utskottsinitiativ som redovisats i detta sammanhang.

Beträffande utskottens ledamotsantal anser utskottsmajoriteten att ingen ändring bör göras i riksdagsordningens huvudbestämmelse om minst 15 ledamöter i varje utskott. Däremot föreslås att den tilläggsbestämmelse enligt vilken utskotten för närvarande skall bestå av 17 ledamöter ges ett annat innehåll. I den bestämmelsen bör föreskrivas att ledamotsantalet fastställs av riksdagen på förslag av valberedningen. Jag tror att det blir en bra ordning.

Därutöver föreslår utskottet två mindre justeringar i riksdagsordningens regler om utskotten. Genom en förändring i reglerna om utskottsval klargörs att utskottens mandatperiod upphör i och med att den nyvalda riksdagen samlas. Vidare föreslås att storleken av utskottsminoritet som kan begära upplysningar eller yttrande förändras från minst en tredjedel till minst fem.

Jag vill också något kommentera frågan om representationen i utrikesnämnden eftersom detta har tagits upp i debatten. Här möts olika principer. Vi menar att man bör ha en begränsad storlek på utrikesnämnden, och vi menar också att den bör ha en sammansättning som är proportionell i förhållande till partiernas representation här i riksdagen. Detta är knappast förenligt med de krav som ställs på att alla partier skall ha representation i nämnden.

Hans Leghammar kan väl ändå inte vid närmare eftertanke mena att man inte har möjligheter att bedriva opinionsbildning och diskutera frågor som behandlas i utrikesnämnden om man står utanför densamma? Jag vill här också nämna att både miljöpartiet och vänsterpartiet har varit representerade i t.ex. försvarsutredningen och där har haft möjligheter att följa den debatt som har förts om säkerhetspolitiken och dess inriktning.

Vidare vill jag, med tanke på diskussionen om partiernas representation, bekräfta vad Bo Hammar sade, nämligen att det nu finns enhällighet inom utskottet om att finna en ersättning för JO-delegationen som innebär att samtliga partier får insyn och möjlighet att direkt påverka valet av justitieombudsman.

Slutligen vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 104 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det är väl bra med kontinuerliga reformer och en kontinuerlig process för att förbättra riksdagens arbetsformer, förutsatt att det ger några resultat. Det är ju så lätt att mera värdera vad som sägs och tycks än det faktiska resultat som uppnås.

Jag har suttit i riksdagen väldigt länge, och jag tycker att det är mycket sämre nu än vad det har varit tidigare. Det är fråga om en klart sjunkande uppmärksamhet i kammaren som sådan, och det kan vi naturligtvis diskutera. Att det är ovanligt många här just nu beror på att det är ytterligare ett utskott inblandat och att några stycken från finansutskottet har tagit sig hit.

Uppmärksamheten från massmedias sida är sämre nu än tidigare. Det är kanske inte att undra på. Om verksamheten här efter kl. 18.00 är så intresselös att ledamöterna helst vill gå härifrån, kan man kanske inte begära att företrädare för massmedia skall anse det så intressant att de sitter här på nätterna för att rapportera.

Jag tror att vi får vara litet självkritiska. Här finns naturligtvis mycket att göra, och jag har tidigare framlagt idéer om detta. Jag tycker inte att vi skall gnälla. Det håller jag med ordföranden om. Vi skall föreslå positiva, konkreta förändringar som kan leda till ett bättre sakernas tillstånd.

Jag ser det nämligen som en viktig demokratifråga att medborgarna ute i samhället får en rimlig chans att någorlunda hålla reda på vad vi beslutar här i riksdagen och vilka olika uppfattningar som har gjort sig gällande i viktiga frågor. Jag tycker att det är trist att man många gånger när man är ute från allmänheten får frågor som visar att många inte har en aning om t.ex. vilka positioner partierna har intagit ens i riktigt kontroversiella frågor.

Det förslag vi har lagt fram blir undanviftat litet i förbigående med ord som käpphäst och Columbi ägg. Men det är ett genomtänkt förslag, och vi har noggrant analyserat förutsättningarna för att riksdagens arbete skulle kunna bli effektivare. Det är då bara att beklaga att inte några större partier har biträtt förslaget, eftersom det då kanske hade varit litet lättare att få resonans för det. Jag har en känsla av att ingen liksom vill ta i den här frågan.

Om vi nu får förslaget med en finansplan på hösten realiserat, är vi kanske i varje fall halvvägs mot det som vi eftersträvar. Men det blir också en väldigt märklig blandning.

Anf. 105 HANS LEGHAMMAR (mp) replik:

Herr talman! Jag ställde i mitt inledningsanförande en direkt fråga till konstitutionsutskottets ordförande Olle Svensson om utrikesnämnden och rätten att bedriva fri opinionsbildning på utrikesnämndens ansvarsområde och diskussionsansvarsområde. Men jag fick inget svar, utan jag fick några svepande formuleringar om att den representation man har i utrikesnämnden är bra och att jag inte kunde mena allvar med att säga att man inte kunde bedriva opinionsbildning inom utrikesnämndens område.

Visst kan jag göra det. Så fort det finns läckor, så fort media får reda på vad som har dryftats på utrikesnämndens område kan jag bedriva opinionsbildning. Detta är min grundlagsskyddade rätt att bedriva opinionsbildning inom alla samhällsfrågor! När det finns läckor kan jag bedriva opinionsbild-

ning inom utrikesnämndens område, men annars kan jag inte göra det. Jag har ingen möjlighet att veta vad som finns inom det området.

Jag hävdar faktiskt att det begränsar min grundlagsskyddade möjlighet att bedriva fri opinionsbildning att 11 % av riksdagens representation inte har insyn i de här frågorna. Dess värre har man för partiledaröverläggningarna samma kriterier som för utrikesnämnden. Även där är 11 % av riksdagens representation utestängd från att kunna bedriva fri opinionsbildning.

Menar Olle Svensson verkligen allvar med att det överensstämmer med en fri opinionsbildning att så många procent av riksdagens representation blir utestängd från en viktig opinionsbildningsgrupp? Jag kräver ett litet bättre svar.

Anf. 106 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte, Bertil Fiskesjö, exemplifiera i detalj, men jag vill säga att det inte enbart gäller den fråga som berörs i centerns motioner, nämligen den om att budgetåret skall läggas om så att det motsvarar kalenderåret. Det är inte enbart den frågan som är avgörande för om vi skall kunna göra detta arbete mera intressant och ge riksdagen en starkare ställning som beslutsforum och debattarena, som jag tidigare talade om.

Jag menar att vi i konstitutionsutskottets arbete har tagit upp viktiga frågor, och jag tycker att tredje vice talmannen något högre kunde värdera talmannens initiativ att på olika områden försöka förbättra våra arbetsformer. Där pågår ju nu mellan partiernas representanter en livlig och bra debatt.

Jag vill bara ge denna lilla påminnelse till Bertil Fiskesjö och påpeka att han inte representerar all kunskap och sakkunskap på detta område och att det inte är så att om inte Bertil Fiskesjös idéer förverkligas, är allt annat be-drövligt. Det var denna lilla påminnelse jag gav i mitt anförande. I övrigt tycker jag att det är värdefullt att Bertil Fiskesjö har drivit dessa frågor. Jag har ju också tillhört riksdagen länge och försökt verka för en ökad vitalitet.

Till Hans Leghammar vill jag säga följande. Vad är det utrikesnämnden sysslar med? Det är utrikespolitiska och försvarspolitiska säkerhetsfrågor. Nog är det då bra groteskt att säga att ett parti på grund av att det inte är tillräckligt stort och inte får representation i utrikesnämnden skulle utestängas från diskussionen kring de frågor med detta sakinnehåll som behandlas i nämnden.

Jag vill erinra om att ni har haft representanter i försvarsutredningen och att ni har haft synpunkter på säkerhetspolitikens inriktning. Självfallet kan man då inte säga att ni är utestängda från den här debatten. Menar Hans Leghammar att Per Gahrton har låtit sig bevekas så att han inte för någon diskussion om EG-frågor på grund av att ert parti inte finns med i utrikesnämnden? Det vore groteskt.

Jag har inte sagt att man skall stänga ute miljöpartiet eller något annat parti. Men man har diskuterat hur en utrikesnämnd skall vara sammansatt. Den bör ha en begränsad storlek, och den bör ha en proportionell representation i förhållande till riksdagspartiernas styrka. Det kravet står i motsatsställning till önskemålet i miljöpartiets motion om att alla partier skall bli representerade.

Anf. 107 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Nej, Olle Svensson, jag är inte så högmodig att jag tror att jag har lösningen på alla problem. Jag tror inte heller att de förslag vi här har lagt fram löser alla problem. Jag sade i mitt inledningsanförande att riksdagen aldrig kan bli en vanlig arbetsplats. Det har funnits en tendens hos en del som har kommit in i detta hus att tro att riksdagen skulle kunna bli som en vanlig arbetsplats, där man arbetar från kl. 9 till kl. 16. Så kan det aldrig bli.

Jag tror inte att det förslag som Olle Svensson här tog fasta på, och som är ett viktigt inslag i vår reservation, nämligen en omläggning av budgetåret, är det enda som behöver göras. Men jag menar att vi måste ha en ordentlig och förutsättningslös diskussion om vilka grundläggande förutsättningar som skall gälla för uppläggningsarbetet i riksdagen om det skall bli några substantiella resultat. Det är så lätt att önska och ändra litet hit och dit, och det är lätt att prata runt frågan. Men sedan kommer vi till en utvärdering av vad som verkligen har uppnåtts med de s.k. delreformer som vi har genomfört. Har det blivit bättre? Har det blivit någon positiv förändring? När fler budskap ut från riksdagen? Står riksdagen numer i centrum för den allmänpolitiska debatten än tidigare? Det är de frågorna som vi måste ställa. Om vi då kan konstatera att det snarast har blivit sämre, bör naturligtvis en klocka ringa, för att anknyta till vårt utskottspråk, så att vi vaknar till och försöker hitta andra former för arbetet i parlamentet. Det är något oerhört viktigt. Riksdagen är dock det viktigaste statliga organ vi har och överordnad allting annat.

Anf. 108 HANS LEGHAMMAR (mp) replik:

Herr talman! Man studsar faktiskt till litet när man får ordet groteskt emot sig när man kräver rätten till fri opinionsbildning. Det gäller speciellt när ordet groteskt används av konstitutionsutskottets ordförande, som borde vara garanten för att bestämmelserna i grundlagen till skydd för opinionsbildningen verkligen efterlevs.

Det groteska skulle ligga i att vi inte inser att vi kan driva opinionsbildning i säkerhetsfrågor. Visst kan vi göra det, Olle Svensson. Men vi kan inte göra det i de dagsaktuella frågor som behandlas vid partiledaröverläggningar och i utrikesnämnden och som inte läcker ut i media. Vi vill kunna ta ställning om vi skall driva opinion i de frågorna eller ej, och det kan vi inte göra så länge vi är utestängda därifrån. Olle Svensson vill heller inte diskutera den grundläggande frågan om utestängningen och den grundlagsskyddade opinionsbildningen.

Anf. 109 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill ge en kort kommentar till Bertil Fiskesjös anförande så att debatten här ändå inte skall sluta i pessimism. Detta utskottsbetänkande ger uttryck för en reformvilja när det gäller riksdagens arbete, och de bemödandena kommer säkert att kunna ge resultat. Det är min bestämda uppfattning.

Anf. 110 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill helt kort yttra mig över finansutskottets betänkande nr 39, som miljöpartiet de gröna i allt väsentligt står bakom, enligt hemställans punkt 1. Vi har däremot en avvikande mening, och det gäller oviljan att ta in de ekologiska dimensionerna i budgetprocessen. Vi anser att det är utomordentligt viktigt att man genomgående i allt budgetarbete tar hänsyn till de förändringar som pågår i de ekologiska systemen, eftersom de utgör grunden för det liv vi har.

Vi vet att systemen förstörs i rask takt. Det är därför utomordentligt viktigt att dessa frågor ständigt beaktas också i budgetprocessen, eftersom det budgetarbete som vi bedriver här i riksdagen har ett stort inflytande på den ekonomiska framtiden och det ekonomiska livet i vårt land. Vi måste någon gång också få in detta i budgetprocessen. Jag yrkar därför bifall till reservationen till finansutskottets betänkande nr 39. Tack för ordet.

Anf. 111 MARIA HED (s):

Herr talman! Ett enigt finansutskott har föreslagit att riksdagen skall tillsätta en arbetsgrupp för att bereda frågor om riksdagens roll och former för att fatta beslut i budgetfrågor. Därmed tillgodoses i huvudsak två av de tre motioner som avgivits med anledning av riksdagens revisorers förslag. Däremot avstyrker utskottet motionen av Claes Roxbergh, i vilken han yrkar att den ekologiska dimensionen skall ges större vikt och betydelse än den som tillkommer den ekonomiska. Motionen har följts upp med en reservation av Carl Frick.

Ibland undrar jag om Carl Frick verkligen läser vad utskottet skriver. Utskottet har vid flera tillfällen uttalat den uppfattningen att det är viktigt att följa hur de samlade resurserna, inkl. miljö- och naturresurserna, utvecklas. Den utredning som regeringen skall tillsätta skall undersöka möjligheterna att komplettera nationalräkenskaperna med miljö- och naturresursräkenskaper. Syftet med detta är just att registrera förändringar i naturen i fysiska termer och att försöka värdera dessa förändringar i ekonomiska termer. Att kategoriskt yrka att de ekologiska hänsynen alltid skall gå före de ekonomiska förefaller mig vara lika dumt som att tvärsäkert hävda att de ekonomiska hänsynen alltid skall gå före de ekologiska.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 112 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Visst läser jag vad finansutskottet i olika sammanhang skriver i sina betänkanden. Och visst kan man konstatera att det finns en liten grön ljusglimt här och där. Men det grundläggande från vår synpunkt är att dessa ekologiska frågor måste inarbetas kontinuerligt i budgetprocessen. Det var egentligen det enda kravet vi ställde, och vi är litet ledsna över att utskottet inte kan säga ja till det.

Anf. 113 MARIA HED (s) replik:

Herr talman! Jag har förstått att det är omöjligt att göra Carl Frick helt nöjd. Det hade kanske varit klädsamt om han hade varit något mindre missnöjd.

Anf. 114 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag är inte så missnöjd. Jag ser det som en öppning att det ändå pågår ett omtänkande. Vi ser vår uppgift att städse "pusha" på frågorna ordentligt så att de verkligen kommer med i olika sammanhang. Vi får väl se vad som kommer att hända – men vi kommer att envisas.

Anf. 115 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Finansutskottets betänkande 39 är som sagt enhälligt så när som på en reservation från miljöpartiets representant. Jag ansluter mig där till vad Maria Hed nyss anförde från talarstolen. Att jag ändå tar till orda beror på att detta ärende kommit att behandlas mycket ingående av utskottet. Med min erfarenhet från finansutskottet sedan 1979 är det detta ärende som vi har ägnat flest sammanträden och mest diskussioner. Det kan förefalla som om det inte har kommit ut så mycket av det. Men jag tror att det är ett mycket väsentligt ställningstagande som har gjorts, och det kan komma att betyda avsevärda förbättringar för oss ledamöter i den svenska riksdagen.

En annan orsak till att jag vill ta till orda är att det finns en tydlig koppling till en moderat kommittémotion, K234, om finansmakten och budgetprocessen, som vi väckte under allmänna motionstiden. Finansutskottet har yttrat sig endast till konstitutionsutskottet, eftersom där fanns ett förslag till grundlagsändring. Jag måste säga att det över huvud taget har varit litet besvärligt att revisorernas förslag och den moderata motionen har behandlats på olika håll här i riksdagen. Men genom en samordning av utskottens ställningstaganden och genom denna gemensamma debatt har det, såvitt jag har förstått, ändå varit möjligt att nå fram till en tillfredsställande lösning.

I den moderata motionen berördes – mot bakgrund av en redogörelse för förhållandena i andra parlament – ett antal av de svagheter i budgetprocessen som vi riksdagsledamöter fått känna av under senare år. I sitt förslag kom sedan riksdagens revisorer att i stor utsträckning beröra samma problem. Både finansutskottet och konstitutionsutskottet instämmer i uppfattningen som har kommit till uttryck i dessa båda dokument att nuvarande ordning inte är tillfredsställande och att det finns goda skäl att se över riksdagens beslutsfattande i budgetfrågor.

Vi moderater framförde även ett antal konkreta förslag till förändringar i budgetprocessen. Jag skall inte gå närmare in på dem här, eftersom de i slutskedet har hanterats av konstitutionsutskottet och redan i viss utsträckning berörts tidigare i debatten. Jag vill endast deklarerat att vi moderater är mycket nöjda med att det yrkande vi framförde i en annan kommittémotion med anledning av revisorernas förslag har blivit tillgodosett så till vida att riksdagen föreslås tillsätta en arbetsgrupp för att arbeta vidare med dessa frågor. Det förhållandet att vi hade yrkat på att det skulle vara en regeringens utredning gör inte att vi ser någon nackdel med att riksdagsfrågorna behandlas för sig. Den del av finansmakten och budgetprocessen som vilar på regeringen kan kanske hanteras i annan ordning. Det har också sagts i de utskottsbetänkanden som finns att den problembeskrivning som lämnats i vår motion bör ingå som bakgrundsmaterial för det fortsatta arbetet. Vi kommer i arbetsgruppen att på nytt föra fram de konkreta ändringsförslag

som nu i avvaktan på det fortsatta utredningsarbetet har avvisats av konstitutionsutskottet.

Avslutningsvis vill jag också understryka vikten av att det utredningsarbete som nu förestår inleds snarast möjligt. Jag kommer på den talmanskonferens som stundar om någon timme att väcka frågan om arbetsgruppens direktiv och sammansättning – detta med sikte på att komma i gång redan före hösten.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till hemställen i finansutskottets betänkande 39.

Anf. 116 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Från riksdagens revisorers sida är vi mycket tillfredsställda med finansutskottets förslag att riksdagen tillsätter en grupp för att fortsätta beredningen av frågan om riksdagens roll i budgetprocessen. Det förslaget är bra. Bra är också utskottets mening att gruppen ges fria händer att pröva olika frågor, förhoppningsvis då även de förslag som vi lämnat men som finansutskottet inte tagit särskild ställning till.

Vi har under vår granskning funnit att de senare årens utveckling på det statliga området och den nu påbörjade övergången till en budgetprocess med treåriga budgetramar gör det nödvändigt att vi inom riksdagen tänker över vår roll och våra möjligheter att planera och genomföra våra politiska intentioner. Samtidigt måste vi få ökade möjligheter att följa upp resultaten av våra beslut. Jag är glad över att många talare i debatten här har haft samma inställning, dvs. att utskotten följer upp de beslut som fattas där.

De beslutade formerna för budgetprocessen är bra. Men formerna kan inte binda våra möjligheter att få en riktig bild av olika samhällsområden. Budgetprocessen bör för riksdagens del inte bara bli ett tekniskt godkännande vart tredje år av fast, byråkratiskt utvärderade myndighetsområden. Därför har vi för att öka riksdagens inflytande förordat att riksdagens budgetprövning, förutom ställningstagande till sedvanliga budgetäskanden grundade på treårsramar, årligen tar fördjupad ställning till den totala statliga verksamheten på vissa områden, dvs. förutom förvaltningsmyndigheterna även verksamheter vid uppdragsmyndigheter, affärsverk, statliga fonder och stiftelser.

Herr talman! Vi förutsätter att pågående översyner av budgetprocessen förbättrar informationen till riksdagen och gör informationen säkrare. Om budgetredovisningen ges fastare former utifrån enhetligare och av regeringen och medverkande myndigheter klart definierade begrepp, kan riksdagen avstå från att medverka i en massa detaljregleringar och koncentrera sitt arbete på övergripande beslut i den politiska processen.

Vi har inte i vårt förslag berört frågan om vår egen – riksdagens revisorers – roll i den nyordning som nu sker. Självfallet har vi inte heller haft anledning att påpeka behovet av ökade resurser inom utskottsorganisationen som nyordningen medför. Jag noterar utskottets förslag i denna del och biter träder förslaget helhjärtat.

Ökade resurser inom utskottsorganisationen kommer att underlätta revisorernas arbete. Vi får då ökade kontaktytor. De synpunkter på ett ökat ansvar för finansutskottet som anförts i Lars Tobissons motion om finansmak-

ten och budgetprocessen och som tas upp i finansutskottets yttrande till konstitutionsutskottet är från revisorernas sida intressanta, eftersom revisorerna härigenom kan få ökade möjligheter att behandla övergripande organisatoriska frågor inom statsförvaltningen som berör de olika utskottens kompetensområden.

Den rapport som ligger till grund för dagens ärende har utarbetats på sex månader inom revisorernas kansli. Finansutskottet och Daniel Tarschys har påpekat att rapporten väcker flera frågor än den besvarar. Jag vill till det säga att revisorernas uppgift inte enbart är att komma med fullständiga lösningar på problemen. Lika viktigt är att påpeka brister och felaktigheter och ställa frågor under debatt. Finansutskottets uttalande berör de av riksdagen beslutade begränsningarna av den tid våra utredningar får ta. Det är ett beslut som enligt min mening bör omprövas.

Till sist, herr talman, hoppas jag att om kammaren bifaller finansutskottets förslag om att tillsätta en arbetsgrupp, att någon från riksdagens revisorer kommer att finnas med i arbetsgruppen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

14 § Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkanden 1989/90:KU31 och KU36 samt finansutskottets betänkande 1989/90:FiU39.

Konstitutionsutskottets betänkande KU31

Mom. 6 (driftsstödet i övrigt)

Först biträdades reservation 4 av Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt med 44 röster mot 16 för reservation 5 av Bo Hammar. 233 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Anders Björck m.fl. med 63 röster mot 38 för reservation 4 av Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt. 204 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 210 röster mot 61 för reservation 3 av Anders Björck m.fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (utbildning i tidningsledning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Anders Björck m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU36

Mom. 1, 8b, 15 och 17 (fortsatt försök med förändrad budgetprocess i riksdagen, m.m.)

Anf. 117 ANDRE VICE TALMANNEN:

I dessa moment föreslås ändringar i huvudbestämmelser i riksdagsordningen. Av ändringsförslagen framgår att ändringarna önskas bli genomförda med ett enda beslut. För bifall härtill krävs att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Beslut skall fattas genom omröstning. Omröstningen kommer att förrättas med rösträkning.

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 2 för avslag.

Utskottets hemställan hade alltså bifallits med erforderlig majoritet, dvs. minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter hade biträtt utskottets hemställan.

Mom. 2 (finansmakten och budgetprocessen)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 61 för reservation 1 av Anders Björck m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5, 10, 23 och 27 (ordningen för behandlingen av propositioner och motioner, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Hans Leghammar – bifölls med acklamation.

Mom. 6, 9, 11 och 29 (omläggning av budgetåret, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 34 för reservation 4 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom.

Mom. 19 (inrättande av ett miljöutskott)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 19 för reservation 8 av Hans Leghammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (sanningsförsäkran vid utskottsutfrågning)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 77 för reservation 9 av Anders Björck m.fl.

Mom. 28 (utrikesnämndens sammansättning)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 35 för reservation 10 av Bo Hammar och Hans Leghammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU39

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (den ekologiska dimensionen i budgetprocessen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Carl Frick – bifölls med acklamation.

15 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

Tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

16 § Förnyad behandling av föräldraförsäkringen

Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1989/90:SfU24 Förnyad behandling av föräldraförsäkringen (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 118 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Den 5 april 1990 återförvisades frågan om föräldraförsäkringen från kammaren till utskottet. Den 4 april debatterades i kammaren bl.a. frågan om barnomsorg. Dessa två ärenden hänger intimt samman. En av förutsättningarna för det som brukar kallas full behovstäckning av barnomsorgen är att man har en föräldraförsäkring som är utbyggd till 15 månader. Statsrådet Bengt Lindqvist deltog i debatten den 4 april. Inte ett ord nämndes då om återförvisningen av ärendet gällande utbyggd föräldraförsäkring. Visste han ingenting eller ville han inte säga något?

Ett av socialdemokraternas grundläggande motiv för offentlig reglering av en rad samhällseliga aktiviteter och utbyggnaden av de s.k. välfärdssystemen har varit att staten, det offentliga, kan planera bättre på grund av bättre överblick över inte minst framtida behov. Verkligheten har emellertid alltför ofta avslöjat något annat, nämligen att denna typ av planering och styrning inte håller. Men att man inte vet vilka beslut som skall fattas från en dag till en annan visar faktiskt på beslutsanarki, inte på planering.

De ekonomiska förutsättningarna var dock, bl.a. av ekonomiska experter, kända åtminstone månader, ja år, tillbaka – 1987, i valrörelsen 1988 och i god tid för finansplanen 1990. Regeringens kovändning i det här ärendet visar milt uttryckt på bristande förutseende eller också på regeringens bristande vilja att erkänna att tredje vägens politik har kapsejsat.

Varför bryr jag mig om att framhålla detta? Jo, därför att det är viktigt att aktörerna på den politiska marknaden inser att förryckta planer – en hoppig dag-för-dag-politik – river sönder hushållens, de enskilda människornas, ekonomiska planering. Politiken skapar stora problem för de enskilda människorna, och den skapar otrygghet. Ett minimikrav på en "anständig" politik är att man klargör ekonomiska realiteter så snart man själv insett vad de innebär. Häri har regeringen och regeringspartiet svikit, och det är ett allvarligt svek.

Sedan vill jag övergå till frågan om den mest lämpliga utformningen av stödet till föräldrar, och särskilt småbarnsföräldrar.

Regeringen har valt en modell – föräldraförsäkringen – som bygger på att ersättningen, stödet, skall utgå efter föräldrarnas tidigare inkomst. Detta innebär att den som har hög inkomst får högre ersättning än den som har lägre inkomst. Här stöter vi på en mycket gammal socialpolitisk tvistefråga, nämligen om staten skall stå som garant för en minimistandard eller skall svara för en inkomsttrygghet. Striden stod väl som hårdast när sjukförsäkringsreformen genomfördes på 50-talet, och socialdemokraterna var mycket klivna i denna fråga. Som bekant stod Gustav Möller mot Sträng och Erlander. Möller hävdade behovsprincipen. Sträng hävdade en pragmatisk princip, dvs. man antog den princip som antogs passa röstmaximeringen bäst.

Inkomstgarantiprincipen för föräldraförsäkringen motiveras mycket svagt i utskottets yttranden. I SFU24 hänvisas till SFU11 s. 7 där man säger "att det ekonomiska stödet till småbarnsfamiljerna i första hand borde vara konstruerat så att det kunde täcka föräldrarnas inkomstbortfall medan barnet var litet. Därigenom fick även den förälder som hade högst inkomst möjlighet att ta ansvar för vården av barnet." Det är ett intressant konstaterande. Att de föräldrar som t.ex. på grund av långvariga studier får mycket liten föräldraförsäkring, en försäkring endast på garantinivå, motiveras med att föräldrar med högre inkomster skall få större möjligheter att fördela uttaget av föräldraledigheten sig emellan. Är detta verkligen en rättvis och vettig prioritering?

Resultatet i praktiken blir givetvis att blivande föräldrar i större utsträckning planerar inkomstförhållanden och barnsbörd. Genomsnittsåldern för förstföderskor har också ökat med nästan två år under 80-talet. En konsekvens av högre åldrar för förstföderskor är en viss ökning av problem med sterilitet och andra komplikationer och då också högre medicinska kostnader. Detta är en konsekvens. Det finns säkert andra, både positiva och negativa. Att jag tagit upp dem är för att illustrera vilka styrande effekter som den tekniska utformningen av föräldraförsäkringen kan få.

Här står vi moderater för en annan syn, en annan avvägning, för övrigt tillsammans med de övriga borgerliga partierna. Vi anser att stödet till föräldrarna skall utformas så neutralt som möjligt och så litet styrande som möjligt. Det är familjerna som själva skall avgöra fördelningen av ledigheter, hur barnen skall vårdas, osv. Det är därför vi förespråkar vårdnadsbidrag, lika för alla barn, inte beroende av föräldrarnas inkomster. En annan olikhet finns också. Vi hävdar att vårdnadsbidrag skall utgå under hela småbarnsåldern. Frågan om vårdnadsbidrag hör under socialutskottet. Frågan kommer att debatteras senare i veckan. Men de principiella skillnaderna mellan en föräldraförsäkring och vårdnadsbidrag är viktiga att hålla i minnet. Vårdnadsbidraget ger lika mycket pengar till alla barn oberoende av inkomst. Vårdnadsbidraget ger rättvisa över landet. Vårdnadsbidraget ger småbarnsföräldrarna större möjligheter att utnyttja sin lagstadgade rätt till arbetstidsförkortning. Vårdnadsbidraget ger större valfrihet och då också bättre resursutnyttjande i barnomsorgen. Föräldraförsäkringen ger olika mycket pengar till olika barn, är begränsad i tiden och minskar föräldrarnas självständiga val när det gäller arbetstid, hemmaperioder, etc.

Föräldraförsäkringen utgår för närvarande med 360 dagar, och ersättningen bygger på föräldrarnas sjukpenningplacering. Moderata samlings-

partiet har i andra sammanhang redovisat skatteförslag som innebär betydligt lägre skattetryck och marginalskatter än vad regeringen förordar. Med anledning av våra skatteförslag förordar vi också minskad kompensationsnivå i försäkringen. De två förslagen sammankopplade ger ungefär samma sociala standard som i dag. Vår syn på detta redovisas i reservation 5.

Ersättningen enligt garantinivån inom föräldraförsäkringen har släpat efter. Den senaste höjningen – från 48 till 60 kr. per dag – gjordes 1987. Inflationen har varit hög sedan dess. Garantinivån har urholkats. Detta har drabbat de sämst ställda föräldrarna. Vi förordar därför en höjning av garantinivån till 82 kr. samt basbeloppsanknytning för framtiden. Vår uppfattning redovisas i reservation 7.

I reservationerna 13 och 14 redovisas krav när det gäller de s.k. kontaktdagarna. Varför skall staten i detalj reglera familjernas uttag av kontaktdagar? Varför kan man inte tillåta flexibilitet? Och varför skall man avslå kravet att föräldrarna själva får bestämma hur de fördelar uttaget av kontaktdagar? Utskottet andas faktiskt bristande tilltro till föräldrarnas förmåga att hantera en vettig fördelning själva. Staten vet tydligen bäst!

Att utskottet avstyrker kravet att föräldrar som har barn i privat barnomsorg inte skall särbehandlas, dvs. få sämre behandling än föräldrar som kommer i åtnjutande av den dyrare kommunala omsorgen, är också förvånande. Vad är det för rättvisa? Varför skall inte föräldrar som har sina barn i privat omsorg få samma antal kontaktdagar? Det finns endast ett svar på detta. Diskriminering! Utskottet kan inte heller motivera sitt ställningstagande. Detta framgår av s. 20 i SfU11. Varför?

I reservation 16 kräver vi att föräldrar till svårt handikappade barn skall ha möjlighet att få tillfällig föräldrapenning för bägge föräldrarna när de deltar i habiliteringsarbetet. Hela utskottet inser det riktiga i att bägge föräldrarna i sådana fall skall kunna vara med vid läkar- och instruktionsbesök m.m. Utskottets majoritet skjuter emellertid över ansvaret till regeringen och hoppas att en lagändring skall komma. Vi kan ju hoppas på detta. Men nog hade majoriteten kunnat agera litet mera handfast.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1. Här berörs en väsentlig principfråga, som jag ägnat mitt anförande mest åt, nämligen föräldraförsäkring och omvårdnadsbidrag. I övrigt: De moderata synpunkterna är redovisade i utskottsytttrandet och i reservationer. Vi står fast vid dem. Vi har röstat om dem i utskottet. Av denna anledning avstår jag från att formellt här i kammaren yrka bifall till dem. Kammarens omröstningsförfarande underlättas på detta sätt.

Anf. 119 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Föräldraförsäkringen omfattar föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning. Den är en viktig del av familjepolitiken som bör främja valfrihet och jämställdhet mellan kvinnor och män.

I årets budgetproposition föreslog regeringen att föräldraförsäkringen skulle byggas ut med ytterligare 90 dagar och alltså utgå på sjukpenningnivå i 450 dagar. Detta förslag har numera dragits tillbaka.

Utskottsmajoriteten säger att den fortsatta utbyggnaden av föräldraför-

säkringen är mycket angelägen. Folkpartiet, moderaterna och centern är av annan uppfattning, vilket framgår av reservation 1.

För att få ersättning på sjukpenningnivå måste vårdnadshavaren dels ha haft en sjukpenninggrundande inkomst under minst 240 dagar i följd före barnets födelse, dels avhålla sig från förvärvsarbete. Detta missgynnar i allra högsta grad de kvinnor som av en eller annan anledning inte hunnit ut på arbetsmarknaden innan de föder barn, t.ex. studerande.

Vi anser att vårt gemensamma förslag om ett beskattat vårdnadsbidrag om 15 000 kr. per barn och är ger familjerna ökad valfrihet, mer tid till barnen och rättvisa villkor för alla delar av landet.

Tillfällig föräldrapenning utgår när förälder behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda sjukt barn eller vid sjukdom hos barnets ordinarie vårdare eller besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. För närvarande gäller att ersättning kan utges under högst 90 dagar förutom om det är ordinarie vårdnadshavare som är sjuk. Då utgår ersättning endast under högst 60 dagar.

I propositionen föreslås att det antal dagar under vilka tillfällig föräldrapenning kan utgå höjs till 120 dagar per barn och år. Detta är visserligen delvis en seger igen för folkpartiet. Förra året höjdes ju antalet ersättningsdagar också med 30 dagar. Men folkpartiets förslag är fortfarande att taket skall tas bort för det fåtal familjer som tvingas att utnyttja den tillfälliga föräldrapenningen under lång tid. Jag förstår inte varför ni socialdemokrater envisas med att ta en bit i taget. Vad händer den 121:a dagen? Skall barnet då lämnas ensamt, eller? Jag ställde samma fråga förra året med den skillnaden att det då gällde den 91:a dagen. Svaret är uppenbarligen att ni inte vet, därför höjer ni med ytterligare 30 dagar. Varför inte erkänna på en gång att ni inte kan ge svar i år heller? Eller vet ni vad som händer den 121:a dagen? Jag tror att jag vet svaret även i år. Så tag steget fullt ut nästa gång och tag bort taket för det fåtal familjer det handlar om! Det kan inte vara ekonomiska skäl som ligger i botten för ert ställningstagande.

Herr talman! Mans- och papparollen har utvecklats en hel del under de senaste decennierna, även om det återstår mycket att göra. Dagens pappor tar ett helt annat ansvar för och delaktighet i hem och familj än vad som var fallet för bara en generation sedan. Denna förändring av mansrollen har varit en av förutsättningarna för att fler kvinnor fått chanser i arbetsliv och politik.

Folkpartiet arbetar för att stegvis bygga ut mäns fristående rätt till ersättning i samband med barns födelse till 20 dagar. I ett första steg föreslår vi att ledigheten byggs ut från 10 till 13 dagar. Vi vill på detta sätt uppmuntra ett positivt beteende och bygga vidare på en lyckad jämställdhetsreform. Vi anser att den förlängda föräldraledigheten kan bli en kvinnofälla. Ju längre kvinnor är borta från arbetet, desto svårare får de att komma igen. Männens måste stimuleras att utnyttja sin rätt till pappaledighet genom att denna erfarenhet tillgodoräknas vid t.ex. tjänstetillsättningar.

Folkpartiet anser, att det är viktigt att papporna på ett tidigt stadium får kontakt med sina barn. Ju tidigare detta sker, desto större känslomässig bindning får pappan till sitt barn och desto naturligare blir det att även pappa stannar hemma för att ta hand om barnet när det t.ex. blir sjukt.

Herr talman! I vissa fall kan det vara svårt för föräldrarna att ta ledigt när ett barn är sjukt och i stället lättare att engagera någon närstående. Folkpartiet anser att det skulle gagna barnfamiljernas valfrihet om också annan närstående i förekommande fall kunde erhålla tillfällig föräldrapenning.

Riksförsäkringsverket har gjort en utredning om ensamstående och ensamboende föräldrars behov av att kunna överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan närstående. Riksförsäkringsverket säger att vissa svårigheter att definiera begreppen "ensamstående, ensamboende och närstående" finns, men anser ändå att den enda praktiska lösningen vore att låta *alla* föräldrar få en sådan rätt, dvs. att om man *vill* införa rätten till överlåtelse av tillfällig föräldrapenning, vilket vi folkpartister vill medan ni socialdemokrater inte vill det.

Jag har förståelse för att det kan finnas definitionsproblem. Det finns ju också familjer där ena parten veckopendlar. Är den hemmavarande föräldern – oftast mamman – ensamboende då? Hon är trots allt ensam i veckorna med barnen. Folkpartiet anser att hon i detta hänseende måste betraktas som ensamboende. Därför tycker vi att RFVs slutsats är riktig, att alla föräldrar bör ges denna rätt.

Ett annat problem som diskuteras är om tillfällig föräldrapenning skall utgå eller ej, när daghem stängs eller när dagbarnvårdarens eget barn är sjukt.

Folkpartiet anser det självklart att det är kommunernas ansvar att se till att ersättare finns tillgänglig när den kommunala barnomsorgen stänger. Men när kommunerna inte tar sitt ansvar, måste riksdagen som högsta beslutande instans ta initiativ till att något händer.

Jag har svårt att förstå att socialdemokraterna här i kammaren kan säga nej till den utredning som folkpartiet, centern och miljöpartiet begär i reservation 12. Åtgärder i detta hänseende begärs i inte mindre tio motioner – och då gäller det alla i riksdagen förekommande partibeteckningar. Jag förstår att ni är rädda för att försäkringen skall åläggas ytterligare utgifter. Men det är inte säkert att utredningen kommer fram till att det är tillfällig föräldrapenning som skall utgå, eftersom det är den ordinarie anordnaren av barnomsorgen som har huvudansvaret för att det finns ersättare. Om inte det här ordnas, innebär det definitivt att kostnaderna för försäkringen ökar. Om det inte går att ordna detta på annat sätt, måste föräldern sjukskriva sig. Vilket annat alternativ finns det? Eller har socialdemokraternas representant här i dag något bättre förslag, som inte offentliggjorts för oss andra?

Enligt nuvarande regler för föräldrapenningsförmåner har en förälder till barn som fyllt fyra men inte tolv år rätt till tillfällig föräldrapenning för besök i barnets skola, förskola eller fritidshemsverksamhet inom samhällets barnomsorg – s.k. kontaktdagar. Reglerna föreskriver att rätten omfattar två dagar per år, dvs. sammanlagt 16 dagar.

Enligt folkpartiet bör uttaget av kontaktdagarna inte vara knutet till ett visst år. I stället bör detta formuleras så, att man har rätt till 16 kontaktdagar som kan tas ut fram till dess barnet slutar grundskolan. Då ges barnfamiljerna verklig valfrihet. Dessutom bör kontaktdagarna kunna tas ut oavsett vem det är som tillhandahåller barnomsorgen.

Herr talman! Vi i folkpartiet har under en följd av år pläderat för att någon form av ersättning skall utgå till förälder som vårdar vuxet handikappat barn

hemma, när förälder går miste om förvärvsinkomst på grund av att barnet blir sjukt. Utskottet har alltid hävdad att det problemet inte kan lösas inom föräldraförsäkringen, för den gäller bara till dess att barn fyller 16 år. Men då får vi kalla det här för någonting annat, t.ex. för anhörigvård. Det som vi i dag kallar anhörigvård är dock ännu så länge avsett att utgå främst vid vård i livets slutskede och under högst 30 dagar i en persons liv. Jag har förståelse för att man inte vet hur vardagen kan te sig för familjer med en handikappad medlem. Men varför då hela tiden hitta på konstruerade hinder? Jag tycker att regeringen äntligen bör tar sig an detta problem.

I 4 kap. 10 § lagen om allmän försäkring sägs det bl.a. att tillfällig föräldrapenning utges vid besök "i samhällets förebyggande barnhälsovård". Tyvärr får föräldrar inte alltid ersättning, eftersom tillämpningen varierar mellan olika försäkringskassor då det gäller innebörden av det som skall betraktas som samhällets förebyggande barnhälsovård. Här har riksförsäkringsverket ett ansvar för att förtydliganden görs. I vissa kassor tolkar man detta så, att det endast gäller läkarbesök. Men förebyggande barnhälsovård är så mycket mera – allra helst om barnet har något handikapp.

När en person drabbas av en funktionsnedsättning får detta konsekvenser även för personer i den handikappades omgivning. Hela familjen och andra anförvanter berörs. De här problemen måste uppmärksammas i högre grad än som hittills skett. Det kan t.ex. finnas tillfällen då den anhörige bör delta i habiliteringen/rehabiliteringen.

För föräldrar med handikappade barn är det av stor betydelse att båda, om de så önskar, samtidigt kan delta i arbetet när det gäller habiliterings- eller rehabiliteringsinsatserna. Båda lär sig då hur de på bästa sätt hjälper och stöder sitt barn samtidigt som de stöder varandra.

Till sist, herr talman, vill jag säga att vi i folkpartiet givetvis stöder alla reservationer där folkpartiet finns med. Men jag yrkar bifall endast till reservationerna 1 och 8.

Anf. 120 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Socialdemokraterna greps före valet 1988 av stora skälvan när de förstod att de tre icke-socialistiska partierna hade enats om ett gemensamt förslag till vårdnadsbidrag. Snabbt beslöt partiet att kontra med en förlängning av föräldraförsäkringen. Då fanns det inga pengar att finansiera förslaget med. Statsministern hänvisade till att det nog skulle lösa sig. I valrörelsen drevs frågan om den förlängda föräldraförsäkringen på gator och torg samt via annonser och artiklar. På alla sätt skulle vårdnadsbidraget bekämpas. Man insåg att denna fråga skulle innebära ett val – att sitta kvar eller att fällas. Regeringen var skakad. Så kom då sanningens minut. I regeringsställning förmådde man inte att fullfölja vallöftet. Så småningom, säger man nu, skall detta förslag förverkligas. Men nu är föräldrarna upprörda över de svek som de har utsatts för: inte byggs barnomsorgen ut och inte får man den utlovade förlängningen av föräldraförsäkringen. Det är inte att undra på att föräldrarna som väljare är besvikna. Nu är den faktiska verkligheten den att många föräldrar känner alltmera varmt för ett vårdnadsbidrag. Pressar vårt förslag regeringen att komma tillbaka med samma vallöfte ännu en gång?

Förnyad behandling av föräldraförsäkringen

Riksdagen var redo att rösta igenom förslaget om en förlängd föräldraförsäkring när påbudet från regeringen kom om att förslaget skulle återförvisas. Efter en ny utskottsbehandling skall så riksdagen på nytt fatta beslut. Regeringen har inte dragit tillbaka sin proposition utan låter utskottet ta ställning. Vad är det då som har hänt som innebär att det nu inte finns pengar över till denna reform? Däremot finns det pengar som medger att vissa företag inte behöver betala skatt på sina övervinster. Regeringens fördelningspolitik har vi i centern starkt kritiserat under de senaste åren. Allt tydligare framgår det att man gynnar de starka och låter de svaga grupperna klara sig utan berättigat stöd.

Vårt förslag till vårdnadsbidrag innebar att reformen skulle genomföras vid årsskiftet, den 1 januari 1991. Vi i centerpartiet räknar i vårt finansieringsförslag med införandet av ett vårdnadsbidrag. Vi insåg – och vi fick stöd av moderaterna och folkpartiet – att det inte fanns utrymme för en så kostnadskrävande reform som en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen ju är och som också innebär en stor orättvisa. Åtskilliga miljarder kronor skulle ges ut till småbarnsföräldrar, mest till dem som redan har en hög inkomst och minst till dem som studerar eller som saknar inkomst. Speciellt i en krympande ekonomi är det viktigt med en fördelningspolitik som i första hand ger till dem som bäst behöver stödet.

Alla föräldrar med barn upp till 7 år får genom ett beskattat vårdnadsbidrag en förstärkning av inkomsten som de valfritt kan disponera till barnomsorg, antingen till vård av egna barn i eget hem eller till avgift för barnomsorg i annan form. Genom beskattningen ger man mest till dem som har låg inkomst, dvs. studerande eller hemarbetande. Vi har också insett att det för närvarande inte finns pengar till mer än 15 000 kr. per barn och år. I framtiden kommer detta att förändras, om nu inte lågkonjunkturen och regeringens vanskötsel av ekonomin förstör förutsättningarna.

Vi tror mera på vårdnadsbidraget än på en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Nu får småbarnsfamiljerna varken det ena eller det andra, vilket regeringen ensam får ta ansvar för. Inte ens löftet om full utbyggnad av barnomsorgen lyckas man infria.

Småbarnsföräldrarna vill inte att man beslutar över deras huvuden om hur deras tillvaro skall se ut. Genom en ensidig satsning på föräldraförsäkringen får småbarnsföräldrarna dela på kakan. Föräldrarna till något äldre barn får inte något av valfrihet. Statsbidraget till barnomsorgen gynnar också heldagsomsorgen i daghemmen. Alternativa vårdformer håller sakta på att etableras. Men det sker alltså i blygsam takt. Tack vare att vi i de andra partierna har drivit på finns det för en del föräldrar viss valfrihet, men alltså begränsad valfrihet.

Genom föräldraförsäkringen fortsätter den orättvisa fördelningen mellan barnfamiljerna. För den som studerar eller är hemarbetande är ersättningen 60 kr. per dag. För andra som har höga inkomster kan ersättningen uppgå till 569 kr. per dag.

Genom föräldraförsäkringens utbyggnad fortsätter den regionala orättvisan. Vårdnadsbidraget innebär en regional fördelning som inte missgynnar landsbygden. Alla har ju slagit fast att landsbygden skall leva vidare. Men

när det gäller praktiska förslag som ger den möjligheten ställer inte regeringen upp.

Ensamföräldrarnas situation präglas av föräldrarnas brist på tid med barnen. De har det totala ansvaret för barnens uppfostran och arbetar ofta heltid, då de inte ens har råd att utnyttja den lagliga rättigheten att förkorta sin arbetstid. För dessa föräldrar är vårdnadsbidrag den möjlighet som skulle medge valfrihet även för dem – den valfriheten får de inte med den förlängda föräldraförsäkringen.

Föräldraförsäkringen är för närvarande tillräckligt utbyggd. Nu behövs andra insatser för att ge barnfamiljerna en bättre situation. Inte minst skatteförslaget drabbar dessa familjer hårt, med högre bostadskostnader och ökade kostnader för maten. Centerns förslag i skatteomläggningen ger inte dessa effekter.

I betänkandet behandlas även andra förslag som berör barnfamiljernas situation.

Föräldrapenningen kan i dag användas när familjedagmamman är sjuk och då barnen inte kan placeras hos henne. Men när dagmammans barn är sjuka får man inte använda föräldrapenningen. Där saknas logik. Utskottets skrivningar har i varje fall inte kunnat övertyga mig om att det är rätt att dra gränsen just på detta sätt. Det är också möjligt att den nu gällande möjligheten inte var ett bra beslut och att den tillkom utan tanke på andra, tämligen likvärdiga förhållanden.

I de fall daghemmen stängs på grund av personalbrist kan inte föräldrapenningen utnyttjas. Det innebär att föräldrarna förlorar ekonomiskt på detta förhållande, om kommunen inte snabbt kan ställa upp med alternativ vård. Det är möjligt att det inte ligger inom socialförsäkringsutskottets arbetsområde att se över dessa förhållanden och klarlägga varför man i vissa liknande fall tillförsäkras ersättning.

Det måste klarläggas vem som har ansvaret för att ersätta föräldrarna för förlorad arbetsinkomst. Är det kommunerna som helt skall ersätta föräldrarna? Bli de då befriade från avgifter när detta inträffar? Kommunerna skall naturligtvis uppfylla sina skyldigheter när det gäller att tillse att det finns ersättare i dessa akuta fall.

I reservation 12 stödjer vi socialutskottets förslag och även motionärernas krav på en utredning som skall klarlägga vems skyldighet det är att ersätta föräldrar som drabbas av dessa förhållanden. Det är möjligt att de i andra fall än de som nu gäller skulle kunna erbjudas ersättning från föräldraförsäkringen. Tyvärr gick inte utskottet med på detta krav.

Ända sedan kontaktdagssystemet infördes har centern i motioner krävt att kontaktdagar skall kunna tas ut efter de behov som den enskilda familjen har. Varje år har detta system försvarats av regeringen, som alltid vet bäst i alla lägen. Kontaktdagarna kan inte heller användas i de privata daghemsalternativen, eftersom de inte räknas till samhällets barnomsorg. Det innebär att de barn som inte får plats i denna barnomsorg inte heller får möjlighet att utnyttja kontaktdagarna. Det talar för att regeringen anser att föräldrar utanför den kommunala barnomsorgen inte skall ha några förmåner. De som dragit en vinstlott får alla fördelar. Det är inte något tecken på en fördel-

ningspolitik som gynnar de sämst ställda. I reservationerna 13 och 14 redovisas centerns syn på detta.

När det gäller tillfällig föräldrapenning till båda föräldrarna när de vill följa sitt handikappade barn till rehabilitering, habilitering och utbildning finns det flera tillfällen då det är en fördel om båda föräldrarna kan vara med för att ta del av de kunskaper som erbjuds i dessa sammanhang. Den information som då ges är viktig för båda föräldrarna – båda två skall ju vårda barnet. Detta förhållande berörs i reservation 16.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation nr 1. Centern står även bakom andra reservationer som har fogats till detta betänkande, men jag yrkar inte bifall till dem.

(forts. 19 §)

17 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.53 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

18 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talman.

19 § Förnyad behandling av föräldraförsäkringen

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkande SfU24)

Anf. 121 MARGÓ INGWARDSSON (v):

Herr talman! Den 1 juli i år skulle etapp två i den planerade utbyggnaden av föräldraförsäkringen ha genomförts. Det är många som har satt sitt hopp till den reformen. Tre månader till med lön på sjukpenningnivå, då någon av föräldrarna kunde vara hemma med barnet, skulle lindra den värsta barnomsorgskrisen.

Men nu blir det inte så. Vi känner alla historien, när socialdemokraterna kom i den situationen att alla löften inte kunde hållas. Då ansåg majoriteten av socialdemokraterna i det här huset att det var viktigare att hålla löftena till folkpartiet än att hålla löftena till barnfamiljerna. Det var viktigare för socialdemokraterna att sänka marginalskatten för höginkomsttagare än att lägga pengar på en utbyggnad av föräldraförsäkringen.

Jag har flera gånger sedan dess försökt att få svar på vilken roll föräldraförsäkringen spelar i de problem som finns i ekonomin i dag. Var finns sambandet mellan en utbyggd föräldraförsäkring och överhettningen på arbetsmarknaden? Är det småbarnsmammorna som svarar för överhettningen i vissa regioner? Vilket är sambandet mellan föräldraförsäkringen och ett ökande underskott i bytesbalansen? Kan det vara föräldraförsäkringens fel

att vi har lånat och investerat för mycket pengar i utlandet? Självfallet är det inte på det viset.

Sanningen är den att föräldraförsäkringen var ett politiskt pris som socialdemokraterna fick betala för att folkpartiet skulle ställa upp på samarbete. Föräldraförsäkringens utbyggnad har hela tiden motarbetats av de borgerliga partierna. Det är i och för sig inte något märkligt, utan egentligen ganska självklart. När vi här i riksdagen fattade principbeslutet om en utbyggd föräldraförsäkring blev det borgerliga förslaget om ett vårdnadsbidrag nattstån- det. Nu hjälper sossarna till att blåsa liv i den borgerliga familjepolitiken igen.

Jag undrar om ni har glömt bort hur det var tiden innan vi fattade detta principbeslut om att bygga ut föräldraförsäkringen. Då var det inte så lätt att stå på gator och torg och tala med småbarnsmammor, småbarnsföräldrar, om en föräldraförsäkring på tolv månader och brist på daghemsplatser. Då tyckte småbarnsföräldrarna att det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag var ganska lockande.

Men sedan kom förslaget om en utbyggnad av föräldraförsäkringen, och då fanns det inget utrymme för de borgerliga partierna att hävda att 1 250 kr. i månaden skulle vara något attraktivt alternativ till föräldraförsäkringen.

Jag tror att socialdemokraterna gjorde en ödesdiger felbedömning när föräldraförsäkringen såldes till folkpartiet och man bröt vallöftet till småbarnsföräldrarna. Jag tror att det kommer att visa sig i det kommande valet.

Jag tror också att det är en felbedömning om man inte i samband med en förlängning av föräldraförsäkringen avsätter en viss tid till papporna. Vi har ställt kravet på en kvotering till männens förmån sedan 1983. Det avslås varje gång av utskottsmajoriteten med motiveringen att föräldrarna själva skall bestämma fritt och samhället skall satsa på attitydförändrande arbete bland männen. Så säger utskottet.

Vi kan bara konstatera att 16 år av attitydpåverkande arbete bland män inte har haft de effekter som vi har önskat, nämligen att papporna i större utsträckning skulle stanna hemma med sina barn under det första året. Man kan tvärtom se en tillbakagång under de allra senaste åren. Fortfarande avstår i genomsnitt fyra av fem pappor från att vara hemma med sina barn när de är så små. Vi föreslår därför att kvotering införs i samband med förlängning av föräldraledigheten, så att viss tid avsätts för pappan i de fall det finns två vårdnadshavare. Vi anser nämligen att en bra familjepolitik skall göra det möjligt för bägge föräldrarna att kombinera yrkesliv med föräldraskap, och vi anser att det är lika viktigt att hävda barnens rätt att få tillgång till både mamma och pappa.

Herr talman! Vänsterpartiet står bakom samtliga reservationer med vår tidigare partibeteckning vpk i betänkandet, och jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Jag vill avslutningsvis säga något om reservation 16, som är en gemensam borgerlig reservation. Den tar upp frågor som jag och mitt parti har drivit under en följd av år. Det gäller vad som skall betraktas som samhällets förebyggande barnomsorg. Vi hävdar att det är viktigt att de institutioner som föräldrar med handikappade barn besöker också räknas in i samhällets förebyggande barnhälsovård.

I reservationen tas också upp vikten av att bägge föräldrarna vid vissa tillfällen får rätt att följa med sina barn till olika institutioner – det kan vara att man behöver delta i utbildning, barnens rehabilitering, habilitering eller något annat som rör barn med handikapp.

Detta är frågor som vi har drivit under en följd av år. Vi har också fått dem ganska välvilligt mottagna i utskottet. Riksförsäkringsverket har tillsatt en utredning. Nu ligger resultatet av den hos regeringskansliet. Intill dess att regeringskansliet har reagerat på dessa förslag anser jag det inte vara motiveerat att reservera mig. Men om denna utredning från riksförsäkringsverket bara får ligga i en skrivbordslåda på regeringskansliet, får vi återkomma om ett år och göra gemensam sak i utskottet för att få fart på frågorna. Intill dess några signaler kommit avstår jag från att reservera mig i den frågan.

Anf. 122 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi har inte ändrat oss. Vi står fast vid det beslut som fattades för mycket kort tid sedan. Det är andra gången vi debatterar föräldraförsäkringen detta halvår. Därför följer naturligt att vi har samma ståndpunkter som vi hade förra gången.

Det här måste vara en svår dag för socialdemokraterna. Det är en fin reform, som vi stöder, att bygga ut föräldraförsäkringen med tre månader. Om man från början hade sagt att försäkringen byggs ut med tre månader och att det kommer mera sedan när det finns pengar, då tror jag att småbarnsföräldrarna hade tyckt att det varit fint att få den förbättringen och löfte om ytterligare förbättring framöver. Men om den som är gravid eller har små barn inrättar sitt liv efter det som sagts i valrörelsen och sedan får höra att löftet inte kan uppfyllas, då blir det en besvikelse som inte hade behövt uppstå, om saken hade skötts på ett annat sätt.

Utskottsbetänkandet sönderfaller här i tre delar: dels det borgerliga förslaget med vårdnadsbidrag, dels socialdemokraternas långsammare utbyggnad, dels vpk:s och miljöpartiets reservation. Miljöpartiet vill bygga ut till 24 månader, men vi har varit helt nöjda med den utbyggnadstakt som socialdemokraterna tidigare har aviserat, upp till 15 månader, för det är svårt att ta långa kliv på en gång. Vi har diskuterat detta och dragit slutsatsen att det var bra som det hade skisserats.

Barnen är ju det bästa vi har och det viktigaste för framtiden. Det har diskuterats fram och tillbaka i utredningar vilka som har det bäst – är det hemmabarn, är det daghemsbarn eller är det de som är hos dagbarnvårdare? Är det bäst att barnen är på daghemmet så eller så många timmar? Är det bäst att vara hos mamma hela dagen? Det finns undersökningar som stöder olika påståenden i det här sammanhanget. Jag tror att barn kan må mycket bra av att vara på daghem, speciellt om föräldrarna kan få kortare arbetstid, så att det inte blir för långa daghemsvistelser, för sådana tror jag inte är bra, särskilt inte för små barn.

Men för de föräldrar som vill välja att vårda sina barn hemma har miljöpartiet ett förslag om att de skall få dagbarnvårdarlön för vård av eget barn, den s.k. Linköpingsmodellen. Även om de bara vårdar sina egna barn skall de få ATP, semesterersättning och sjukersättning, men det krävs fyra barn för en full lön. Då blir det oftast så att man tar ett eller två egna eller hur

många man har och ställer sedan upp för att minska daghemskön i kommunen.

Jag ser inte detta som en hemmafrufälla – det finns de som gör det – därför att detta ger en valfrihet. Man får räkna både åren och lönen som grund för ATP, och arbetet räknas som arbetslivserfarenhet. Vi anser att det skall finnas möjlighet att göra detta under en kort tid.

Vi tycker också att det är viktigt med kvotering. Annars går det tydligen aldrig att få papporna att vara hemma och vårda barn. Jag kan inte förstå det, för jag tycker att det skulle vara en förmån att få vara hemma och vårda sina barn. Det är lämpligt att införa kvoteringen i samband med att föräldraförsäkringen byggs ut. Då har mammorna, om de föredrar att vara hemma, lika lång tid som tidigare, och så får föräldrarna en present i form av tre månader till, och då får den andra föräldern vara hemma.

Vi tycker att det är viktigt att få in männen i det här. Det är så många pappor som inte får den kontakt när barnen är små som de skall ha, och det går aldrig att ersätta. Man kan bygga på och förbättra relationen senare, och pappan kan få bra kontakt med sina barn, men att vårda små barn ger någonting särskilt. Alla som är föräldrar och har prövat det kan vidimera att det är på det viset.

I utskottet har jag avgivit en reservation som innebär ett nytänkande, egentligen både för oss och för andra, nämligen en sänkning av kompensationsnivån för den del av inkomsten som överstiger 4,5 basbelopp. Upp till den gränsen vill vi att man skall få samma kompensation som i dag, men för det som ligger däröver skall man bara få ut 70 %. Detta vill vi göra för att i nästa steg kunna höja garantibeloppet, som vi tycker är alldeles för lågt. Som det har sagts här tidigare, är vissa barn värda 60 kr. om dagen, medan andra blir värda 569 kr., tror jag att det är. Det är ganska horribelt att det är på det viset.

Då finns det de som säger att i så fall kommer papporna aldrig att stanna hemma. Men de får satsa den lilla delen av sin lön för att få förmånen att vara hemma.

Vi som står bakom reservation 12 tycker att det är viktigt att man skall kunna få tillfällig föräldrapenning vid stängning av daghem, och vi stöder en motion i den frågan. Måste man ta ledigt från sitt arbete, är det inte bara det att man förlorar lönen, vilket är mycket allvarligt när man har räknat med en viss inkomst. Dessutom blir arbetsgivarna ganska rasande när människor är hemma från sina jobb. Att det är mycket svårt att plötsligt vara hemma har vi alla erfarenhet av. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Reservation 15 gäller 16-årsgränsen för tillfällig föräldrapenning vid vård av handikappat barn. Barn med handikapp klarar sig inte plötsligt själva när de blir 16 år, utan de behöver nästan lika mycket hjälp även sedan de passerat 16-årsgränsen.

I det sammanhanget kommer jag in på reservation 17. Att kunna ge tillfällig föräldrapenning till båda föräldrarna vid rehabilitering, habilitering osv. tycker vi är viktigt.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 6, 12 och 17. I övrigt står vi bakom de reservationer där mitt namn finns med.

Anf. 123 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag skall gärna säga att det var en svår dag för mig den 5 april 1990, när jag yrkade på återförvisning av ärendet om föräldraförsäkringen för ytterligare beredning. Men vi har väl alla någon gång i både svåra och mindre svåra stunder fått inse de politiska realiteterna. Jag tror inte att det finns någon från något parti som inte har fått uppleva det.

Som svar på Margó Ingvardssons fråga kan jag också säga direkt att det är alldeles uppenbart att detta ingick i överenskommelsen med folkpartiet. Det är absolut ingenting att hymla med. Att folkpartiet ansåg att det inte fanns utrymme för att bygga ut föräldraförsäkringen framgår också av den reservation som Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist har avgivit i socialutskottet. Där skiljer de sig från folkpartiets ledamöter i socialförsäkringsutskottet som skrivit ihop sig med moderaterna och centern. Folkpartiets representanter i socialutskottet framhåller att det inte finns ekonomiska resurser att införa ett vårdnadsbidrag. De pekar också på att reformen måste kunna finansieras. Det står tydligt i den reservationen.

När jag skall gå närmare in på vad som egentligen har hänt under valperioden, vill jag säga att föräldraförsäkringen dock har byggts ut från nio till tolv månader med full ersättning och dessutom tre månader med garantiersättningen på 60 kr. om dagen. Den fortsatta utbyggnaden får vi avvakta med tills vidare, men målet ligger fast. Utbyggnad av föräldraförsäkringen skall ges högsta prioritet i kommande reformarbete.

Jag tycker också att det är ganska värdefullt att titta på om vi har en utomordentligt dålig föräldrapenning här i vårt land. Kan man säga att det här borde vi ha kunnat göra bättre? Ja, det är klart att man kan säga det. Men är den svenska föräldraförsäkringen dålig, internationellt sett? I det land som ligger närmast oss i fråga om förmåner får man ersättning under hälften så lång tid. I Storbritannien, där marknadskrafterna kanske löser problemen bättre, får man sammanlagt 18 veckors föräldraledighet med 90 % av lönen under 9 veckor. Resterande tid får man 370 kr. per vecka. I Grekland omfattar föräldraledigheten 15 veckor. Danmark ligger väl framme med 28 veckors ledighet.

Vad händer då i USA på denna front? Där lär väl också marknadskrafterna lösa problemen, även om det sker på lång sikt. Nu föreligger nämligen ett förslag om att införa rätt till tre månaders föräldraledighet och tre månaders ledighet för sjukdom, en tid vilken ingen lön utgår. Om det förslaget går igenom har presidenten lovat att lägga in sitt veto. Reformen är tydligen alldeles för stor och för långtgående.

De reservationer som är fogade till betänkandet känner jag igen från socialförsäkringsutskottets betänkande 11. Vi har den utbyggda föräldraförsäkringen på 15 000 kr. om året varav 12 000 kr. kommer att åtgå till höjda barnomsorgskostnader. Jag undrar om dessa 12 000 kr. motsvarar de 12 000 kr. som hittills har utgått. Barnomsorgskostnaderna har ju ökat ganska väsentligt. Jag undrar vidare om de 15 000 kronorna är vad 15 000 kr. var den dag då förslaget framlades.

I en reservation påpekas att ersättningen enligt garantinivån med 60 kr. bör räknas upp med tanke på penningvärdeförsämringen. Höjningen från 48 kr. till 60 kr. skedde, som Margit Gennser sade, den 1 januari 1987. Men

ungefär vid samma tidpunkt fastlades 15 000 kr. i vårdnadsbidrag per barn och år. Vare sig i motioner eller i reservationer har jag sett att man är beredd att räkna upp dessa 15 000 kr. för att göra det mer attraktivt att stanna hemma hos sina barn. Har man gett upp? Ja, möjligen. Jag skulle kunna tro det med tanke på att man kuriöst nog angriper socialdemokraterna för att de inte bygger ut föräldraförsäkringen. Tydligt finns det en förhoppning om att den skall finnas och helst förbättras. Både bland kvinnor och män möter man uppfattningen att den har betytt oerhört mycket för dem.

Det kan vara av intresse att något fundera över anledningen till det ökade barnafödandet i vårt land. För inte så många år sedan frågade vi oss om det inte borde göras en utredning om orsakerna till att barnafödandet var så lågt i vårt land och vad det skulle komma att betyda framöver. Vi låg då på tredje plats i Europa. När jag senast var i Europarådet i mars månad fick jag veta att Sverige numera ligger på första plats i fråga om antalet barnafödslar. Kan det tänkas – jag vet inte, utan det krävs en utredning – att den trygghet som föräldraförsäkringen ger innebär att människor också upplever ekonomisk trygghet när de tar föräldraledigt och är tillsammans med sina barn? När barnet blir litet äldre har föräldrarna också möjlighet att få ledigt från arbetet till en fjärdedel eller till hälften. De kan alltså på så sätt förlänga föräldraledigheten.

I reservation 10 om förlängd ledighet för fäder föreslås att ersättningstiden förlängs från 10 till 13 dagar fr.o.m. den 1 juli 1991. Jag upplevde det som ett hårt angrepp från Barbro Sandberg när hon sade att socialdemokraterna inte ville det. Nej, vi är inte beredda att ta det steget nu, och det är vi inte ensamma om. Det är bara ni i folkpartiet som föreslår denna förlängning. Alla andra partier tar avstånd från den. Jag skrev i marginalen att det måste vara en miss att denna reservation kom med mot bakgrund av att förslaget genomförande ändå kostar pengar. Har folkpartiet pengar till den reformen? Man har ju inte ansett sig kunna bygga ut andra reformer på detta område.

Margó Ingvardsson tog i sitt anförande upp frågan om kontaktdagar. Hon menade att det har gått lång tid sedan antalet kontaktdagar fastställdes. Det kan man tycka, men jämfört med den tid det tar att ändra attityder är det säkerligen en kort tid. Jag tror inte bara att det är männens attityder som måste förändras utan också kvinnornas. Man möter så många kvinnor som säger: Den tiden är min, den skall inte han bry sig om. Det är alltså barnets far som avses.

Det har anslagits ytterligare 3 milj.kr. för att verka för attitydförändringar på det området. Jag medger att vi verkligen önskar att männen stannar hemma i större utsträckning, inte minst med tanke på att de nu har möjligheter att få kompensation utifrån sin egen inkomst.

Jag hoppas, Margó Ingvardsson, att vi skall kunna utöva påverkan ute på arbetsplatserna så att inte arbetskamraterna genom sin inställning utgör ett hinder för att män stannar hemma en tid då barnen är små. Jag hoppas också att kvinnorna kan påverkas så att de tillåter männen att stanna hemma. Det är en uppfattning som jag delar med Ragnhild Pohanka. Det betyder nämligen mycket för både männen och barnen.

Folkpartiet står också ensamt bakom förslaget att maximeringen av antalet dagar med tillfällig föräldrapenning helt bör slopas. Vi har beslutat att

höja antalet dagar från 90 till 120. Jag är dock inte överraskad över folkpartiets reservation. Man har så bråttom och kan inte vänta och se hur en reform faller ut. Det måste man göra för att kunna bilda sig en uppfattning om den inslagna vägen är den rätta eller om kanske andra åtgärder bör vidtas. Det kan inte vara riktigt att bara ta bort taket på 120 dagar, dvs. den tid under vilken tillfällig föräldrapenning kan utgå.

Jag skall också kommentera frågan om tillfällig föräldrapenning vid stängning av daghem. Det står helt klart att det är kommunens ansvar att se till att det finns barnvårdare. När föräldraförsäkringen infördes uttalade vi stora farhågor för att kommunerna inte skulle känna ansvar för att ha barnvårdare i samma utsträckning som tidigare. Socialstyrelsen har gjort en utredning på området och i sin rapport visat att barnvårdarverksamheten har minskat successivt under 1980-talet i takt med att föräldraförsäkringen har byggts ut. Våra farhågor besannades alltså. År 1980 fanns barnvårdarverksamhet i 176 kommuner. År 1988 hade antalet kommuner med barnvårdarverksamhet minskat till 70 och under 1989 förväntades antalet gå ned till 62. Omfattningen av barnvårdarverksamheten var störst i Stockholm, Västerås och Norrköping. Det är väl ändå inte meningen att föräldraförsäkringen skall bli en allmän barntillsynsförsäkring, utan den skall användas i de situationer där föräldraförsäkringen enligt lag skall träda in. Jag är övertygad om att vi har byggt ut ett försäkringsnät för barn över 16 år. Vi är inte beredda att tillstyrka de motionerna i dagens läge.

Kontaktdagarna har vi varje år slagit fast är utomordentligt värdefulla. De kan utnyttjas av föräldrar till barn som har fyllt 4 år för besök i barnomsorg och när barnen börjar skolan. Båda föräldrarna bör kontinuerligt ha möjlighet att följa barnens utveckling. Jag är inte beredd att ställa upp på någon ändring på den punkten.

När det gäller privat barnomsorg har vi vid flera tillfällen avslagit det förslaget på grund av att den verksamheten inte ingår i samhällets barnomsorg.

Frågan om kvoterad föräldraledighet tog Ragnhild Pohanka upp.

Jag skall inte gå in på samtliga reservationer. Jag tycker bara att det känns svårt att barnfamiljerna får höra att det inträder så stora försämringar i föräldraförsäkringen och försämringar av barnbidraget. Det har inte inträtt några försämringar. Men förbättringarna av föräldraförsäkringen, den andra etappen, har inte kunnat genomföras.

När man kommer ut och träffar barnfamiljer och talar om att barnbidraget höjs med 2 280 kr. till 9 000 kr. fr.o.m. 1991 blir de alldeles förvånade. Hör man den politiska debatten, läser man tidningarna har man bara hört talas om försämringar utan att det har konkretiserats vad det gäller. En så stor höjning har vi aldrig fått, säger barnfamiljerna. Sedan fyller man i med att barnbidraget från den 1 januari 1992 ökas med ytterligare 1 020 kr. till 10 020 kr.

Jag tror att vi skall vara litet varsamma med språket när vi beskriver de förändringar som sker. Vi har en informerande uppgift. Även om vi skall informera om någonting som kan vara nedslående skall vi kunna informera om de fakta som föreligger, om de beslut som kommer att fattas och om de förbättringar som kommer att ske. Jag menar att det verkligen är en stor, viktig och hederlig uppgift för politiker.

Man har också nämnt beloppets storlek, som om detta handlade om ersättning för utfört arbete i hemmet. Ersättningen bör vara lika, säger man. Det är inte ersättning för ett arbete man gör i hemmet genom att vårda barn. Meningen är helt enkelt att skapa möjligheter för människor att stanna hemma. De får en ersättning så att de har råd att vara hemma.

Jag hörde en gång från denna talarstol att alla barn är lika mycket värda. Da pekade man på de 15 000 kronorna, lika för alla. Men ta som exempel en ensamstående mamma som är beroende av sin inkomst för att kunna sköta sitt barn. Hon klarar inte av det med den summan. Hon kan inte vara hemma den första tiden, som bedöms vara så värdefullt. Hon måste gå ut och arbeta om hon inte har en föräldraförsäkring. Då frågar man sig: Hennes barn måste väl vara lika mycket värt. Om hon hade fått den ersättning från föräldraförsäkringen som gäller i dag, 90 % av inkomsten, i stället för vårdnadsbidrag, skulle hon ha kunnat klara upp den situationen. Har vi möjligheter att bygga ut föräldraförsäkringen, vilket jag är alldeles övertygad om att vi kommer att göra, upp till de 18 månaderna med 90 % kompensation, även om det sker med en viss fördröjning, har hon kanske också möjlighet att arbeta halvtid och ägna halva tiden åt sitt barn. .

När jag talar med barnfamiljer ute i landet och förklarar hur det hela ligger till möter jag inte den situation som Karin Israelsson beskrev, att de är alldeles bestörta, alldeles förtvivlade. De säger: Har vi 15 månader? Det är klart att det är jobbigt att de sista månadernas ersättning är med 60 kr. Men är det sant att det är 15 månader? Ja, varav 12 med 90 % ersättning. Då har deras oro på något sätt blivit lugnad.

Får jag sluta med att fråga när ni bedömer att vårdnadsbidraget skall räknas upp på grund av penningvärdeförsämringen och när ni tänker presentera realistiska barnomsorgskostnader, vilket det inte är i dag i de motioner och de reservationer som har lagts fram.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den majoritetskrivning som föreligger i utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 124 MARGÓ INGVARSSON (v):

Herr talman! Jag måste säga att jag tycker att det hedrar Doris Håvik att hon erkänner att det var en svår dag att vara socialdemokrat och inför öppen ridå här i kammaren dra tillbaka förslaget om en utbyggd föräldraförsäkring. Det var bra att Doris Håvik uttryckte det. Andra företrädare för socialdemokraterna, exempelvis Kvinnoförbundets ordförande Maj-Lis Lööv, har verkligen trasslat in sig i krångliga försvar och diskussioner för den här åtgärden. Hon har försökt att hävda att det var nödvändigt att dra in föräldraförsäkringen för att man skulle rädda kvinnorna undan arbetslösheten, ett helt obegripligt resonemang. Därför tycker jag att det är bra att Doris Håvik här i dag gör precis samma bedömning som jag gjorde, nämligen att det inte var nödvändigt av ekonomiska skäl att stoppa föräldraförsäkringen, utan att det var det politiska pris som man fick betala till folkpartiet för att man skulle komma sams om uppjörelsen i övrigt.

Men då framstår ju också sveket från den socialdemokratiska ledningen gentemot barnfamiljerna så mycket tydligare. Det var alltså viktigare för socialdemokraterna att få samarbeta med folkpartiet än att fullfölja det löfte

som man gav till småbarnsföräldrarna i valet, att föräldraförsäkringen skulle byggas ut. Jag tror också att det löftet gav socialdemokraterna en del röster som annars skulle ha tillfallit de borgerliga.

Men vi skall inte ägna oss mer åt svekdebatten här i dag. Jag är övertygad om att socialdemokraterna kommer att få slita med den en tid framöver. Jag är kanske mest orolig över att socialdemokraterna på det här sättet återigen ger de borgerliga partierna en bra möjlighet att styra in debatten om familjepolitiken på frågan om vårdnadsbidraget.

Jag är också orolig för att många föräldrar nu kanske befinner sig i den situationen att de tror att ett vårdnadsbidrag på 1 250 kr. i månaden skulle vara någon hjälp i deras svåra situation. Detta trots att vi alla vet att det här vårdnadsbidraget inte ens räcker till att förkorta den dagliga arbetstiden med tio minuter och ge full ersättning, om man samtidigt skall ha barnen på dagis. Så är förhållandet, men det kanske inte småbarnsföräldrarna ser i den här situationen.

Anf. 125 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Doris Håvik jämförde föräldraförsäkringen i Sverige med internationella motsvarigheter. Man kan inte jämföra bara en försäkring – man måste då jämföra också andra förhållanden som skattesystem, avdragsrätt för vårdkostnader, skattetrycket som sådant, osv. Gör man det utfaller jämförelsen på ett annat sätt.

Detsamma gäller egentligen barnbidragshöjningen. Glöm inte att man också höjer de indirekta skatterna, att boendekostnaderna kommer att bli mycket högre och att vi dessutom får en s.k. tillfällig momshöjning. Då blir siffrorna också andra.

Det var egentligen detta jag förfäktade i mitt anförande. Jag tycker faktiskt att politiker skall vara ärliga och försöka lägga fram så objektiva fakta som möjligt. Det är måhända kortsiktigt en dålig marknadsföring, men jag kommer ändå att vidhålla det här i kammaren.

Man måste ha framförhållning när det gäller ekonomin, och det har inte socialdemokraterna haft. Det är det som har givit utslag här. Det var alltså den dåliga planeringen jag kritiserade – inte att man fick rätta sig efter ekonomiska förhållanden.

Jag kommer då till ännu en sak: inflationen. Den beror faktiskt på den ekonomiska politik som har förts i vårt land under socialdemokraternas regeringsinnehav sedan 1982. Inflationen gick först ned – det berodde på Reagan, oljeproducenterna, osv., men sedan har vi inte kunnat hålla emot. Vi har betydligt högre inflation än man har i andra länder.

Fru Håvik frågade oss hur vårdnadsbidraget kommer att se ut i framtiden. Jag vill då säga att först måste vi ha en annan ekonomisk politik. Jag skulle vilja säga att inflationsbekämpning är något av det väsentligaste vi har att ge oss in på.

Sedan ett par värderingsfrågor. De gäller just vårdnadsbidrag kontra föräldraförsäkring. Jag tror att det finns ett arv från Alva Myrdal. Inom socialdemokratin ansåg man faktiskt att föräldrarna inte var de bästa uppfostrarna utan att samhället – eller rättare sagt staten – borde träda in. Föräldrarna

måste naturligtvis ta hand om barnen under de första åren, men sedan skall alla förvärvsarbeta.

Vi vill hellre se hushållet som en självständig enhet som självt får göra vallet. Jag tycker väldigt illa om att överheten lägger sig i hur människor ordnar sina liv. Det är därför jag förespråkar en vårdförsäkring. Den gör att familjerna kan bestämma själva.

Anf. 126 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Doris Håvik erkände att det var en svår dag den 5 april, och det förstod vi ju att det var – det kan inte vara speciellt mycket lättare i dag, om jag har förstått det hela rätt – även om Doris Håvik påstår att hon inte träffar några föräldrar som är upprörda över det beslut som då fattades. Föräldrarna har möjligtvis blivit vana vid att det finns en målsättning och att det finns vallöften men att socialdemokraterna sällan uppfyller dem till fullo. Det gäller inte minst barnomsorgsutbyggnaden. Det här följer samma mönster.

Man kan fundera över vem det är som socialdemokraterna samarbetar med – är det folkpartisterna i socialförsäkringsutskottet, som har en reservation gemensam med oss, eller är det folkpartisterna i socialutskottet, som har en särskild reservation när det gäller den framtida föräldraförsäkringen och vårdnadsbidraget. Det är litet klivet! Det måste vara svårt att samarbeta med en partner som inte är riktigt rätlinjig.

Utflykter i världen kan man naturligtvis göra, men jag håller med Margit Gennser om att det finns många andra omständigheter som också bör jämföras. Man kan inte titta på bara en detalj i ett system. Det är trots allt svenska förhållanden som vi diskuterar.

Vi har inte heller påstått att nuvarande föräldraförsäkring är dålig. Vad vi säger är att skall något byggas ut är det en annan form av ersättning till barnfamiljerna som skall prioriteras. Det finns andra önskemål från barnfamiljerna som bör tillgodoses.

Det är att märka att vårdnadsbidraget räcker tills barnet börjar skolan. Föräldraförsäkringen tvingas många föräldrar i dag ta ut direkt. Den kan inte användas på det sätt som Doris Håvik påstår och som förvisso också hävdas i förslaget – barnomsorgen ger inte de möjligheterna. Som småbarnsförälder tvingas man ta ut rubbet; annars får man inte barnomsorgsplats. Det är väldigt lång väntetid till det. Det gör att föräldrarna har en mycket svår situation.

Med ett vårdnadsbidrag skulle man få en större flexibilitet. Även de föräldrar som anser att de mer bör ägna sig åt vård av egna barn skulle ges den möjligheten.

Socialdemokraterna anser att det är ekonomin som ligger bakom det ökade barnafödandet och vill dra växlar på det. Men det handlar om andra saker. Det är två generationer som föder barn samtidigt, och det bidrar till det ökade barnafödandet.

När det gäller kontaktdagarna vill jag säga att det är märkligt att de föräldrar som behöver dem för att besöka barn i den privata barnomsorgen inte får det därför att de inte tillhör den kommunala barnomsorgen. Deras barn

har väl samma behov som de andra barnen av föräldramedverkan i barnomsorgen!

Anf. 127 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Doris Håvik sade att det var avsaknaden av pengar och inte den politiska realiteten som gjorde att man måste svika sina vallöften. Men den politiska realiteten är ju ändå bristen på pengar: Man hade inte de 1,3 miljarder som det kostar. Det var alltså det ekonomiska läget som gjorde att man var tvungen att dra tillbaka den utfästelsen.

Doris Håvik sade vidare att vi folkpartister i socialförsäkringsutskottet skiljer oss från folkpartisterna i socialutskottet. Jag vill då påpeka både för Doris Håvik och för Karin Israelsson att det faktiskt i båda reservationerna står att reformen skall finansieras. Så står det även i den motion som ligger till grund för utskottsbehandlingen, och det har både centern och vi ställt upp på. Det kan inte vara någon större svårighet att samarbeta med oss i det läget.

Dessutom vill jag påpeka för Doris Håvik att den förlängda föräldraförsäkringen faktiskt bara gynnar höginkomsttagare – det är de som drar stora växlar på att man bygger ut föräldraförsäkringen. Man måste avhålla sig från förvärsarbete för att få ut ett enda öre från föräldraförsäkringen.

Vårt vårdnadsbidrag innebär valfrihet för föräldrarna. Vill man stanna hemma gör man det. Vill man arbeta borta har man ett bidrag till finansieringen av barnomsorgskostnaderna.

Doris Håvik var sedan inne på utökningen av den tillfälliga föräldrapenningen från 90 till 120 dagar. Det kostar i och för sig pengar, men det gäller bara ett mycket litet antal familjer. Bengt Lindqvist har beräknat att det rör sig om ca 200.

Jag har en god vän, en ensamstående mamma, som just har fått beskedet att hennes treåring har fått leukemi. Jag skulle vilja fråga Doris Håvik: Vad skall jag svara henne när den här tiden har gått ut och hon inte har rätt att vara hemma längre med sitt barn? Som jag sade i mitt anförande kostar det ganska litet pengar, men det är mycket värdefullt för dem som har möjlighet att få vara hemma.

Anf. 128 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Föräldraförsäkringen är viktig i första hand för att barnen skall få en lugn start i livet. Men självfallet är det också viktigt för föräldrarna att lära känna sitt barn och att få vårda det under den första tiden – på hel- eller deltid, beroende på hur man lägger upp det.

Vårdnadsbidrag ger ingen valfrihet som miljöpartiet ser det. Valfrihet är att verkligen kunna välja att vara hemma och vårda sitt eget barn och få lön för det, dvs. få anställning som dagbarnvårdare i kommunen. Det ger valfrihet. Man får kanske inte den lön man kunde ha haft – några har ju välavlönade arbeten – men det är ändå valfrihet: Man kan välja detta.

När det gäller kvoteringen anser jag att vi naturligtvis skall förändra attityderna hos fäderna och även hos mödrarna. Vi vill ha en kvotering. Det finns också en annan grupp där man måste ändra attityderna, nämligen arbetsgivarna. Attityden på arbetsplatserna hos arbetsgivarna behöver också föränd-

ras. Tyvärr finns det på arbetsplatserna kvar gamla fördomar mot att pap-porna är hemma. Det innebär alltså svårigheter. "Du skall väl inte vara hemma nu när du får barn" säger man. "Då vill vi inte ha dig här." Det är ganska allvarligt, och det är naturligtvis svårt att göra någonting här i riksdagen. Om vi däremot har en kvotering blir arbetsgivarna skyldiga att ställa upp på detta, och då kan de inte komma med de här påståendena. Då kan de inte påverka männen på det viset.

Att löften har blivit målsättningar har diskuterats många gånger. Men att beslut blir målsättningar är ju ett steg längre. Ett beslut som vi fattade för två månader sedan har numera blivit en målsättning för föräldraförsäkringen. Jag tycker att vi har en bra föräldraförsäkring i Sverige, och jag stöd-der socialdemokraternas utbyggnad såsom den var planerad.

Men jag tycker att det är mycket tråkigt att man har lovat och t.o.m. beslutat och sedan ändrar detta beslut. Jag sade tidigare att om de unga föräld-rarna hade fått veta att de skulle få tre månader och nästa år eller möjligen något senare tre månader till, hade detta förmodligen inte uppfattats på nå-got annat sätt än positivt. Jag tror att människor kan acceptera att det tar tid att bygga ut olika reformer. Men när riksdagen har fattat beslut, brukar det vara slutgiltigt. Då brukar man äntligen kunna lita på att det har hänt, att det har gått igenom, att man får sin förlängda föräldraförsäkring. Men det fick man i år ändå inte.

Anf. 129 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Låt mig först undanröja ett missförstånd hos Barbro Sand-berg. Man måste inte avhålla sig från arbete för att få föräldraförsäkring. Man bestämmer själv i vilken utsträckning man vill ha den, och man kan arbeta utifrån de möjligheter man har på sin arbetsplats, dela upp det och därigenom förlänga tiden.

Margit Gennser talade om att inflationen är alldeles för hög. Ja visst, man måste lära sig att hata inflationen. Det är ett mycket bra uttryck som Mona Sahlin har. Men man gjorde väl inte det speciellt bra i slutet på 70-talet när vi hade över 10 % högre inflation. Det kanske berodde på att man på den tiden inte drog åt samma håll i fråga om vilka reformer man ville ha och vilka beslut som skulle fattas.

När det gäller föräldraförsäkringen måste jag fråga er: Vad skulle ni be-döma att ett vårdnadsbidrag skulle ligga på i dag om det skulle räknas upp enligt penningvärdeförsämringen från den tidpunkt då vi beslutade att det skulle vara 15 000? Och vilken kostnadsnivå bedömer ni att barnomsorgen skulle ligga på, den som ni då bedömde skulle ge upphov till 12 000 om året i ökade kostnader? Samtidigt skulle ni ta 4 miljarder från kommunerna, ef-tersom det skulle kompenseras genom en utökad barnomsorg. Jag är litet tveksam till detta. Resten, upp till de 9 miljarder som det kostar, överlåter ni med varm hand åt nuvarande regering att komma med förslag om. Det är nästan litet egendomligt att man i samtliga reservationer har den förhopp-ningen att regeringen skall lägga fram ett förslag för att kompensera upp till 9 miljarder.

Jag har ställt frågan förut, och jag är mycket intresserad av vad 15 000 i

Förnyad behandling av föräldraförsäkringen

vårdnadsbidrag egentligen skulle vara för att motsvara de 15 000 som ni föreslog i slutet av 1987.

Anf. 130 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag tycker alltid att det är generande när vi skall tala om 70-talets ekonomiska utveckling och jämföra med 80-talets ekonomiska utveckling. 70-talet var exceptionellt. Vi fick en oljekris 1973 beroende på en kartell, vilket ledde till att hela världsekonomin råkade i olag.

Den socialdemokratiska regeringen som satt vid makten fram till 1976 ställde dessutom till vissa mycket svåra övergångsproblem för Sverige för åren 1976 och framåt på grund av sin överbyggnadspolitik. Man hade alltså släppt lös penningmängden och låtit företagen producera på lager, och vi hade även en alldeles egen intern strukturkris ovanpå den internationella.

1980-talet kännetecknades faktiskt av att Reagan ändrade den ekonomiska politiken, och vi fick en tillväxt i världen. Så är det, och det kan fru Hävik få reda på av alla ekonomiska kommentatorer som ser tillbaka. Reagan anses också vara en av USAs bästa presidenter, men det talar vi inte så mycket om här i Sverige.

Det är därför man inte kan jämföra den internationella inflationen på 70-talet med den hemmagjorda inflation vi har haft. Vi skall komma ihåg att oljepriserna gick ned, att de internationella räntorna gick ned, osv. Vad har då detta betytt för inflationen? Under det decennium då socialdemokraterna mest hela tiden har suttit vid makten har en 16-öring blivit ungefär 8 öre. Sedan går det att räkna ut vad vårdbidraget och en mängd andra saker egentligen skulle ligga på för nivå.

Jag vill också ta upp något som jag inte hann med i mitt förra inlägg, nämligen kontaktdagarna. Jag kan inte begripa hur man moraliskt kan motivera att de människor som hänvisas till privat barnomsorg icke skall få kontaktdagar, medan de som är skattesubventionerade, bl.a. av de människor som inte får offentlig barnomsorg, skall ha kontaktdagar. Jag kan icke fatta detta, och jag vill i detta sammanhang använda ordet diskriminering. Jag tycker inte att ett gott samhälle skall se ut på det sättet. Folk skall behandlas någorlunda lika.

En annan fråga i vilken jag faktiskt tycker att det ligger litet av tvivelaktig argumentering är förhållandet mellan föräldraförsäkring och vårdbidrag. Den studerande medicine kandidaten som inte har någon inkomst men kanske ändå skaffar sig ett barn när hon är 23 eller 24 år skall bara få garantivård i föräldraförsäkringen, medan de som har arbete och inkomster skall få mycket mer. Detta är inte riktigt. Här ser vi på det mycket olika. Barnafödande är mycket naturligt, och hushållen skall faktiskt kunna fostra sina barn och behålla så mycket av sina inkomster att de också kan betala för barnens fostran.

Anf. 131 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Doris Hävik ser förslaget till föräldraförsäkring utan att se på vad som händer för övrigt när det gäller förslag som vi håller på att förbereda och fatta beslut om i riksdagen. Det gäller inte minst skatteförslaget. Vi vet att det, med de stora kostnadsökningar det innebär på exempelvis

boendekostnadssidan, helt uppenbart missgynnar barnfamiljerna. Barnfamiljerna lovades en hög ersättning i form av en kompensation i barnbidraget. Barnfamiljerna känner naturligtvis en stor besvikelse över att de inte får denna, eftersom den alldeles säkert behövs. De får inte föräldraförsäkring, och de får inte barnomsorg.

Doris Håvik drar sedan fram förhållandena som rådde under den regering som fanns mellan 1976 och 1982. Hon talar om att man inte drar åt samma håll. De rapporter som kommer från dagens regeringskansli, med ett parti, har precis samma innebörd. Där drar man minsann inte heller åt samma håll, utan där finns många uppfattningar som gör sig gällande. Sedan fattas beslut som många i partiet har svårt att acceptera. Det är också politisk verklighet.

Vi har i våra olika förslag också tagit fram hur vi skall finansiera vårt förslag till vårdnadsbidrag. Vi räknar naturligtvis också med att vi skall räkna upp vårdnadsbidraget när vi får klart för oss hur den totala situationen ser ut. Vi drar oss heller inte för att använda samma finansieringsform som socialdemokraterna med statsministern i spetsen använde sig av i det förslag om föräldraförsäkringens utbyggnad som lades fram. Man hade då heller inte några finansieringsförslag, utan det skulle lösa sig på vägen. Vi är i så fall i gott sällskap.

Vi är beredda att verkligen se till att problemet blir löst och att barnfamiljerna får någonting efter det att föräldraförsäkringen har spelat ut sin roll. Det är detta som man behöver, och det är vad barnfamiljerna vill ha.

Möjligheten att dela på ledigheten med föräldrapenning är inte en realitet för de allra flesta, eftersom man inte har möjlighet att få barnomsorg när barnen är små och därför inte kan spara dagar med föräldrapenning för ett sådant utnyttjande.

När det gäller den tillfälliga föräldrapenning som utgår vid stängning av daghem och när dagmamman är sjuk finns det en logisk kullerbytta i det som gäller i dag. Vi från oppositionen vill få utrett hur det här egentligen skall vara och huruvida det som gäller i dag är riktigt. Vi säger inte nej till att kommunerna skall ha huvudansvaret, men en utredning borde kunna ske just på detta område.

Anf. 132 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Doris Håvik sade tidigare att omsorgen är utbyggd för de föräldrar som har vuxna handikappade barn boende hemma. Hon sade att det var ordnat i dag. Jag vet inte om Doris Håvik då menar att den vård som vi kallar anhörigvård skall räknas som utbyggd.

Man har rätt till anhörigvård i 30 dagar. Men har man ett handikappat barn lever det förhoppningsvis ganska många år, och man vet ju hur ofta de utöver sitt handikapp blir sjuka. Då måste någon vara hemma och hjälpa dem. Utgiften för den här vården kan egentligen inte vara någon större kostnad. Den måste ändå betalas i dag.

När det sedan gäller de prioriteringar som vi har gjort i våra motionsförslag har vi i januari lagt fram förslag om den ekonomiska politiken med den prioritering som vi då gjorde med en miljardsatsning på det glömda Sverige.

Anf. 133 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag kan svara Barbro Sandberg omedelbart. Handikappade personer som är 16 år har rätt till handikappersättning. De har kommit in i socialförsäkringssystemet på ett sådant sätt att det också finns en rätt att utnyttja möjligheten till anhörigvård, och man får ersättning för detta. Dessutom har kommunerna också ett ansvar för dessa människor som de verkligen bör leva upp till.

Sedan till det Margit Gennser sade. Jag tog upp den kastade handsken. Margit Gennser började tala om tiden från år 1982. Jag ber om ursäkt om det var så besvärande att jag halkade tillbaka litet till 1970-talet, och att detta då bedöms som generande. Jag tycker nästan att det på något sätt är generande.

Jag fick inget svar på vad dessa 15 000 kr. i vårdnadsbidrag skulle vara värda i dag enligt Margit Gennser och vad barnomsorgen skulle beräknas kosta. Jag har en känsla av att barnomsorgskostnaderna i många kommuner har gått förbi dessa 15 000 kr., och det lär inte finnas något att göra någon avräkning på, såsom avsikten var.

Jag vill ta upp en sak till. Det är klart att det i och för sig kan vara intressant att höra att Reagan var den mest älskade presidenten. Men jag har litet svårt att förstå att det hör hemma i en debatt om föräldraförsäkringen här i Sverige. Han införde i varje fall inte någon föräldraförsäkring i Amerika. Han införde inte ens rätt till betald ledighet. Nu föreslås det att man skall kunna få obetald ledighet i tre månader. Men skulle det förskräckliga gå igenom skulle presidenten kunna lämna in sitt veto, så det lär väl inte bli någonting.

Visst kan man göra internationella jämförelser. Jag har många siffror som gäller de aspekter ni tog upp. De är redan medräknade.

Sedan till det förskräckliga som tydligen skall hända i och med att skattereformen genomförs. Låt oss se vad ni tycker, tänker och säger i januari. Jag känner nästan igen den debatt som fördes när vi genomförde ATP-försäkringen och allt det förskräckliga som skulle hända. Nu tar man till skattereformen när vi diskuterar föräldraförsäkringen. Jag beklagar att vi inte har kunnat bygga ut den. Men det var ett led i att få till stånd ytterligare överenskommelser som var till nytta för Sveriges ekonomi.

Anf. 134 MARGÓ INGWARDSSON (v):

Herr talman! Av den här debatten har det klart framgått att socialdemokraterna inte drog tillbaka förslaget om en utbyggd föräldraförsäkring av ekonomiska skäl, utan det var helt enkelt, som Doris Håvik erkänner, en politisk eftergift åt folkpartiet. Det var mycket olyckligt att socialdemokraterna gjorde det valet. Det var olyckligt för föräldrarna, men också för debatten om familjepolitiken.

Vi kan här redan i kväll höra hur de borgerliga partierna återupprepar argumenten om vårdnadsbidraget såsom de stod vid debatten innan vi fattade beslutet om att bygga ut föräldraförsäkringen. Nu vågar man igen gå ut och påstå att ett vårdnadsbidrag på 1 250 kr. i månaden skulle innebära valfrihet för föräldrarna, en valfrihet att välja att vara hemma med sina barn, att arbeta eller att förkorta sin arbetsdag, fastän vi samtliga här närvarande vet att

dessa 1 250 kr. inte ens räcker till att förkorta arbetstiden med blygsamma 10 minuter om dagen om man samtidigt skall ha kvar sina barn på dagis.

Det är mycket olyckligt att socialdemokraterna ansåg att det var viktigare att hålla löftet till folkpartiet än löftet till barnfamiljerna. Det är heller inte någon som här i kväll har vågat påstå att det var ekonomiska realiteter som låg bakom att man drog in förslaget om en utvidgning av föräldraförsäkringen. Det är nog ganska klokt, eftersom även småbarnsföräldrar kan räkna ut att om det fanns över 60 miljarder kronor till en skatteomläggning som främst gynnade höginkomsttagarna skulle det ha funnits utrymme för 1,3 miljarder kronor till en utbyggd föräldraförsäkring.

Jag vill avslutningsvis också kommentera kvoteringen av den utbyggda föräldraförsäkringen. Visst handlar det om attityder och attitydpåverkan. En av anledningarna till att papporna inte är så benägna att stanna hemma med sina barn är att de vet hur de kvinnor som stannar hemma hos sina barn blir behandlade på arbetsmarknaden. De vet att kvinnorna förlorar poäng redan från början. De får en sämre ställning i arbetslivet, och de kommer att straffas som äldre genom att de får sämre pensionspoäng för att de har varit hemma hos sina barn.

Det är först när kvinnor och män får samma ställning i familjelivet som de också får samma ställning på arbetsmarknaden. Om kvinnor och män i samma utsträckning tar ansvar för barnen och är hemma kommer också kvinnor och män att behandlas lika på arbetsmarknaden. Att få papporna att vara hemma hos sina barn är en nyckelfråga för jämställdheten.

Anf. 135 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Doris Håvik säger att de handikappade är inne i vuxenlivet när de är 16 år och får handikappersättning. Handikappersättning får man om man har merkostnader, och det skall finnas ett varaktigt behov under minst sex månader. Det tycker jag inte man kan jämföra med om man blir tillfälligt sjuk och behöver få vård.

Doris Håvik hänvisade också till anhörigvård. Anhörigvården är mycket dåligt utbyggd i kommunerna. Vidare hänvisade också Doris Håvik till att kommunerna har ett ansvar.

Jag förstår alla invändningar från Doris Håvik. Jag kan också dra slutsatsen att Doris Håvik inte känner någon handikappad som är i behov av mycket hjälp. I så fall skulle hon inte ha föreslagit att det ideligen skall komma nya människor och hjälpa till med de kanske mest intima sakerna.

En handikappad som bor hemma är van vid att en anhörig hjälper till. Behöver den handikappade extra hjälp är det naturligt att den anhörige skall kunna få en möjlighet att kunna vara hemma och hjälpa till.

Anf. 136 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Doris Håvik tyckte att jag var orättvis när jag jämförde inflationstakten under 70- och 80-talen. Jag sade att det var generande att jämföra två perioders inflationstakt när de internationella förutsättningarna var så olika. Det är det som är väsentligt att komma ihåg – 70-talets internationella lågkonjunktur och 80-talets högkonjunktur. Det är viktigt att visa att den ekonomiska politiken i Sverige inte var orsaken till att Sverige hade

Förnyad behandling av föräldraförsäkringen

bättre "go" i ekonomin. Däremot har den ekonomiska politiken varit orsak till att vi har haft betydligt högre inflation i Sverige än i våra vanligaste konkurrentländer. Under 80-talet har det alltså varit en hemmagjord inflation. Det hela är den socialdemokratiska ekonomiska politikens fel. Det är därför vi kan ifrågasätta hela det politiska spekrat. Men fru Håvik kan faktiskt inte fråga vad vi skall göra i en fråga när vi inte kan påverka alla de andra frågorna och sedan säga att vi skall komma igen när vi har regeringsmakten.

Vidare sades det att vi är skrämde av skattereformen, och ATP nämndes. I går stod det på löpsedlarna att ATP-systemet håller på att haverera. Vi skall ändå vara litet försiktiga.

Jag har ställt en konkret fråga som gäller kontaktdagarna i privat barnomsorg. Jag tycker att det är en väsentlig principiell fråga, men jag har inte fått något svar. Varför skall inte föräldrar som har sina barn i privat barnomsorg – möjligtvis därför att det tycker att det är bra, möjligtvis därför att de faktiskt inte får plats i den kommunala barnomsorgen – inte få tillgodogöra sig kontaktdagar när föräldrarna till barn som har kommunal barnomsorg får göra det? Vad är det för rättvisa i detta? Vad är det som motiverar detta? Jag har inte fått svar, och jag upplever detta som diskriminering. Det finns inget svar i utskottets yttrande. Det framgår endast att utskottet inte tycker att det är bra. Det är inget svar, och det är ingen motivering. Det är olyckligt att vi inte här kan få reda på vad det är för motiv som ligger bakom.

Anf. 137 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag vet att skattedebatten skall komma i ett senare sammanhang. Men det skatteförslag som nu föreligger påverkar påtagligt barnfamiljernas situation. Man har räknat med att boendekostnaderna kommer att öka med 40 % på 2 år. Det är något som är påtagligt. Vi vet också att momsens på maten skall höjas, vilket är en stor kostnad för barnfamiljerna. Regeringen har insett att många grupper måste kompenseras. Det skatteförslag som skulle innebära minskade transfereringar utgör en ökad rundgång på alla håll och kanter, och allt större klyftor skapas i samhället.

Centerpartiets förslag till barnomsorg och familjepolitik handlar om en annan fördelning av dessa pengar som ger en möjlighet för barnfamiljerna att få valfrihet när det gäller barnomsorgen och möjligheter att klara av en skatteomläggning på det sätt som centerpartiet vill finansiera den.

Vi vill att familjen skall ha möjligheter att påverka detta. Det skall inte vara samhället som talar om att de kontaktdagarna skall man ta ut då och då och därför att man enbart har fått kommunal barnomsorg. Andra krav från familjen beaktas inte.

Om det blir ett vårdnadsbidrag får vi en helt annan fördelning av pengarna till regionerna i vårt land och en ökad valfrihet för barnfamiljerna.

Anf. 138 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Kvinnorna i vårt land, som har en sysselsättningsgrad på 88 %, är inte nöjda med ett vårdnadsbidrag. De vill ha en föräldraförsäkring, där de får en kompensation för den inkomstförlust som de gör. Det moderna samhället måste se till att ersättningen är relaterad till inkomstbortfallet. Numera är det bara moderata samlingspartiet som även vill sänka sjukpen-

ningen. På så sätt är det en viss logik i att partiet vill sänka både föräldraförsäkringen och sjukpenningersättningen. De övriga partierna anser att sjukpenningen är viktig. Men det handlar om ett inkomstbortfall även då.

Jag har i denna debatt en bestämd känsla av att ni från borgerligt håll egentligen vill ha föräldraförsäkringen utbyggd. Det skulle förvåna mig utomordentligt mycket om den medicine kandidat på 23 år som nämndes tidigare inte hade en inkomst som berättigade till en sjukpenninggrundande försäkring. Mina systrar som är läkare arbetade och tjänade ganska bra med pengar på sina ferier.

När det gäller utbyggnaden av tryggheten i vårt samhälle säger Margit Gennser att det måste bli mera valfrihet och att det måste skapas ytterligare möjligheter. Samhället får inte vara så genomanalyserat osv. Jag vill påstå att man därigenom tar ifrån dessa människor möjligheter. Vi behöver ett starkt samhälle. Vi behöver en socialförsäkring som ställer upp för människorna. Jag kommer att kämpa för det så länge jag kan.

Föräldraförsäkringen har hittills bara kunnat byggas ut med en etapp under nuvarande valperiod. Vi har ändå lyft upp den till 12 månader med 90 % ersättning och ytterligare tre månader med 60 kr. om dagen. Det som inte har byggts ut är att få full kompensation.

Detta med 1,3 miljarder kronor, Margó Ingvardsson, plus en överhettad arbetsmarknad, avtalsrörelsen som kostade otroligt mycket pengar samt människor som skrek efter arbetskraft innebar att vi måste dämpa arbetsmarknaden på något sätt och få en lugnare utveckling. Dessutom behövde ekonomin få in litet mera pengar. Föräldraförsäkringen bidrog också till denna situation.

Anf. 139 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Frågan om sjukförsäkringens kompensationsnivå togs upp här. Jag sade i mitt inledningsanförande att man även här måste se förslagen i ett större sammanhang. Man måste se över skatteförslagen och förslagen för sjukförsäkringen – då också föräldraförsäkringen. I och med att vi förutsätter att skattetrycket sänks, och även marginalskatterna, blir den sociala standarden densamma.

När denna typ av intrikata problem diskuteras är det alltid så lätt att ta ut en liten bit av det hela och inte se frågan i sitt sammanhang. Helheten går förlorad, logiken och faktiskt den riktiga informationen till medborgarna. Skatter och försäkringssystemet måste ses i ett sammanhang. Det gäller också vårdbidraget.

Det skattetryck och vårdbidrag vi föreslår, och en del andra förslag på skattesidan, ger familjerna helt andra förhållanden i ett försäkringssystem i ett högs katteland. Sedan går det att välja om man tycker att det skall ske en styrning uppifrån eller om man tycker att människorna skall få styra sina liv själva så mycket som möjligt. Det är fråga om värderingar. Där tycks vi inte kunna övertyga varandra. Vi kan prata hela kvällen, men jag antar att vi håller fast vid våra synpunkter.

Anf. 140 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag hade i och för sig inte tänkt att begära ordet igen, men det måste ändå vara någon ordning på debatten och uppgifterna måste vara korrekta.

När Doris Håvik påstår att hon har systrar som studerar samtidigt som de tjänar pengar och därmed får föräldrapenning kan detta inte vara sant, eftersom man faktiskt måste arbeta 240 dagar i följd för att vara berättigad till föräldrapenning. Man blir inte sjukpenningplacerad om man inte tänker arbeta under minst sex månader. Det är inte rimligt att man kan arbeta på ferier, bli sjukpenningplacerad och sedan få föräldrapenning.

Vi har behandlat fall i utskottet som handlat om kvinnor som har varit föräldralediga under mer än ett år. Sedan har de börjat arbeta och blivit gravida igen, men eftersom de inte arbetat sex månader har de inte fått någon sjukpenningplacering.

Anf. 141 MARGÓ INGVARDSSON (v):

Herr talman! Även jag hade för avsikt att disciplinera mig och bara hålla mig till mina två repliker, men när Doris Håvik plötsligt kastar om och försöker förklara det ekonomiska sambandet med att man var tvungen att dra in föräldraförsäkringen, måste jag få kommentera detta.

Doris Håvik gick ifrån sin första beskrivning, där vi var överens om att det bara var av politiska skäl som man drog tillbaka föräldraförsäkringen. Nu försöker Doris Håvik säga att orsaken var situationen på arbetsmarknaden – dvs. överhettningen –, kraven i avtalsrörelsen och inflationen. Jag väntade bara att Doris Håvik skulle säga: "–"–"– och så hade vi ett ökat underskott i bytesbalansen", för det har andra hävdats som orsak till att man drog in föräldraförsäkringen. Dessa samband finns inte och det är Doris Håvik medveten om. Det vore nog klokare om Doris Håvik stod fast vid den första versionen och erkände att det enbart var fråga om en politisk eftergift till folkpartiet och att föräldraförsäkringens utbyggnad inte hade något att göra med krisen i den svenska ekonomin.

Anf. 142 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Det är alldeles självklart att om man vill dra in mer pengar till landet, samtidigt som man har ungefär 40 % av mandatet i riksdagen och är beroende av andra partier vid varje beslut – så är läget i realiteten – måste man göra eftergifter. Det tycker jag att alla borde ha klart för sig.

Till Barbro Sandberg vill jag säga att om man har ett återkommande feriearbete blir man inplacerad i sjukpenningklass. Då har man rätt att få ut ersättning. Det är en mycket gammal sanning. När det gäller det andra exemplet, då det hade gått ett år, har man också rätt till ersättning. Denna rätt har utvidgats i samband med att föräldrapenningen sträcker sig över längre tid.

Jag vill sluta med att säga att föräldraförsäkringen nog är den finaste reform som har genomförts i vårt land. Det har betytt stor frihet och trygghet för familjerna att man har kunnat stanna hemma utan stora ekonomiska uppoffringar. Därigenom har också papporna kunnat stanna hemma. Jag vill påstå att en av de allra viktigaste reformerna att bygga vidare på är föräldra-

försäkringen. Jag vill sluta som jag började med att säga att föräldraförsäkringen har högsta prioritet i det kommande reformarbetet.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

*Ändring i natur-
resurslagen*

20 § Ändring i naturresurslagen

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1989/90:BoU20 Ändring i naturresurslagen (prop. 1989/90:126).

Anf. 143 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! I bostadsutskottets betänkande nr 20 tas – förhoppningsvis – till slutlig lösning upp en fråga som har varit aktuell i många år, nämligen det kommunala vetot. Redan vid behandlingen av den nya plan- och bygglagen ingick förslag om det kommunala vetot. Frågan avgjordes dock inte då, utan den bröts ut ur det stora PBL-paketet för vidare överväganden.

Vad frågan egentligen handlar om är vilken rätt kommunerna skall ha att själva fullt ut och i alla lägen behålla sin självbestämmanderätt. Jag vill understryka att det kommunala självstyret har ett stort värde. Detta självstyre får inte trädas för när utan mycket tungt vägande skäl.

Det finns emellertid verksamheter som är av sådan karaktär och som är så viktiga att andra perspektiv än de snävt kommunala måste läggas på dem. Hit hör omhändertagandet av avfall från kärnkraftverken och av kemiskt avfall. Dessa problem angår hela nationen, och man måste lägga ett övergripande synsätt på deras lösning.

Man kan ha olika uppfattningar om kärnkraften och om alla de kemiska produkter som används i vårt moderna samhälle, men man kommer inte ifrån att vi alla har ett ansvar för hur avfallshanteringen löses och deponeringen ordnas.

Mot denna bakgrund accepterar vi moderater att det kommunala vetot inskränks i vissa specifika och avgränsade fall, just för att klara verksamheter, där det från nationell synpunkt är synnerligen angeläget att de kommer till stånd.

Eftersom det inte kan uteslutas att alla kommuner i landet säger nej till en sådan typ av anläggning som jag nyss nämnde, måste de övergripande nationella bedömningarna ta över och beslut om lokalisering till någon viss plats fattas på riksnivå.

Den kommunala vetorätten skall finnas kvar som huvudregel, men i det fall ingen kommun accepterar verksamheten skall regeringen fatta beslut.

Det är viktigt att understryka att det här gäller frågor som det från nationell synpunkt är synnerligen angeläget att lösa. Därför anser vi moderater att begränsningen av det kommunala vetot inte skall gälla för vindkraftsanläggningar. Dessa kan från nationell synpunkt inte anses som synnerligen angelägna. Vid den framtida energiförsörjningen kommer vindkraften att spela en underordnad roll. Att i denna fråga frånta kommunernas deras

självbestämmanderätt måste vara fel, samtidigt som det strider mot andemeningen i propositionen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 10 och i övrigt till utskottets hemställan.

Om reservation nr 11 i en eventuell votering skulle vinna över reservation nr 10, avser vi moderater att stödja reservation nr 11 i huvudvoteringen.

Anf. 144 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Redan år 1973 infördes tillståndsprövning när det gäller vissa industrianläggningar. Detta gjorde man för att hushålla med från nationell synpunkt viktig mark och vatten. Tillstånd till lokalisering av miljöstörande verksamhet måste ges av den kommun i vilken verksamheten skulle bedrivas, det s.k. kommunala vetot. Sedan införde man i NRL bestämmelser om prövningsplikt för att man skall få sätta i gång vissa slag av nya anläggningar.

I regeringens proposition rörande NRL, 1985/86:3, föreslogs angående det kommunala vetot att regeringen i vissa undantagssituationer skulle kunna ge tillstånd mot kommunens vilja. Huvudregeln skulle vara att tillstånd inte skulle få ges om inte berörd kommun gett tillstånd till etableringen. Man menade dock att vissa anläggningar kunde vara av sådan nationell betydelse att de måste lokaliseras till någon plats i landet. I dessa undantagssituationer borde det, enligt förslaget, finnas möjlighet för regeringen att låta riksintresset ta över det lokala intresset så att tillstånd skall kunna ges mot kommuns vilja.

Bostadsutskottet ville då inte ha inskränkningar i det kommunala vetot, och man ville att frågan skulle övervägas ytterligare av regeringen. Riksdagen följde den linjen, och det blev avslag.

Nu har man kommit tillbaka i proposition 1989/90:126 med förslag till utvidgning av prövningsplikten angående förbränningsanläggningar. Den skall även omfatta anläggningar för eldning med annat bränsle än fossilt bränsle. Man vill även ha andra utökningar som finns angivna i propositionen, och som jag inte skall nämna här.

Det görs vissa inskränkningar i det kommunala vetot. Man hävdar att huvudregeln skall vara att vetorätten gäller. I vissa fall där det ur nationell synvinkel är viktigt att få anläggningar uppförda, skall regeringen ha tolkningsföreträdare. Detta har väckt stor diskussion, och vi har haft uppvaktningar i bostadsutskottet. Jag har förståelse för de argument som lades fram, men samtidigt vill jag understryka att vissa saker är så viktiga ur nationell synvinkel att landets regering måste få tolkningsföreträdare.

Folkpartiet ställer sig bakom regeringens förslag. Jag vill därför yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande, med ett undantag. Det gäller nylokalisering inom de s.k. högexploaterade kustområdena. Vi i folkpartiet vill att det i motivtexten skall stå att nyetablering av vissa typer av vindkraftsanläggningar och lager av naturgas inom dessa områden bör ske på platser där det vållar minst skada för naturmiljön. Folkpartiet anser att det är viktigt att särskilt markera detta i motivtexten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4. I övrigt ställer folkpartiet upp på regeringens förslag, och jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i övrigt.

Anf. 145 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det gläder mig att miljöministern har tillfälle att vara med här i kväll, även om timmen börjar bli sen. Det tycker jag hedrar miljöministern.

Det betänkande som vi nu diskuterar har den föga upphetsande rubriken *Ändring i naturresurslagen*. Men betänkandet behandlar principiellt mycket viktiga frågor som rör kommuninvånarnas möjligheter att påverka sin egen livssituation. Jag tänker på den kommunala självstyrelsen.

Den kommunala självstyrelsen har en mycket stark ställning i vårt land. Kommunerna, det gäller även landstingen, hör sedan lång tid tillbaka till de grundläggande inslagen i den svenska folkstyrelsen. Kommunernas uppgift har traditionellt varit – och är – att samla människor inom ett visst geografiskt område för att främja gemensamma intressen. Genom den starka kommunala självstyrelsen har det varit möjligt att decentralisera viktiga samhällsuppgifter till kommunerna. Kommuninvånarna har härigenom tillförsäkrats rätten att lokalt besluta om gemensamma angelägenheter.

I den gällande regeringsformen från år 1974 görs en viktig markering. I regeringsformen 1 kap. 1 §, den s.k. portalparagrafen, står det att folkstyrelsen förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Begreppet kommunal självstyrelse finns således med i 1974 års regeringsform, en av våra tre grundlagar. Den kommunala självstyrelsen är därmed grundlagsfäst.

För några veckor sedan lämnade 1988 års kommunallagskommitté sitt betänkande *Ny kommunallag*. I förslaget står i 1 kap. 1 §: "Sverige är indelat i kommuner och landsting. Dessa sköter på den kommunala självstyrelsens grund de angelägenheter, som anges i denna lag eller särskilda bestämmelser." Även i förslaget till ny kommunallag har alltså begreppet kommunal självstyrelse tagits med.

Den kommunala självstyrelsen bärs upp av en decentraliseringsideologi, en ideologi som betonar de positiva värden en kommunal självstyrelse vill främja. Låt mig nämna dels demokratiaspekten, dels effektivitetsaspekten. Från demokratisk synpunkt är det angeläget, som vi i centern ser det, att kommunmedborgarna styr sig själva och själva ansvarar för den lokala administrationen och för hur kommunen sköts. Ur effektivitetssynpunkt är det önskvärt att besluten fattas nära de berörda.

För oss i centern framstår den kommunala självstyrelsen som i högsta grad ändamålsenlig i jämförelse med vad som skulle gälla om den centrala statsapparaten styrde och ställde i många kommunala sammanhang. Samtidigt är jag medveten om att den kommunala självstyrelsen inte kan vara total. Då vore varje kommun en egen stat. Det måste finnas en arbets- och uppgiftsfördelning mellan staten och kommunerna. *Utrikespolitiken* hör inte till kommunernas ansvarsområde, ej heller försvarspolitiken, för att nämna två exempel.

Under senare tid har det framkommit exempel på hur den socialdemokratiska regeringen, livligt påhejad av moderater och folkpartister, vill införa begränsningar i den kommunala självstyrelsen. Det är, som vi ser det i centern, en allvarlig utveckling.

Ett exempel är betänkandet *Ändring i naturresurslagen*. En utskottsmajo-

ritet bestående av socialdemokrater, moderater och folkpartister vill göra stora inskränkningar i det kommunala vetot. Man vill avskaffa det kommunala vetot på vissa områden.

Bakgrunden till utskottets betänkande BoU20 är en utredning som av vetokommittén överlämnades till bostadsministern i början av december i fjol. Betänkandet sändes sedan ut på remiss dels till vissa statliga instanser som anmodades svara, dels till samtliga kommuner som bereddes tillfälle att svara. Remissvaren skulle vara departementet till handa senast den 22 februari 1990.

Jag fick av miljöministern svar på en enkel fråga den 20 mars 1990. Min fråga gällde om remissinstanserna hade fått tillräcklig tid för behandling av vetokommitténs betänkande. Miljöministern svar löd: "Min bedömning är att denna remisstid varit tillräcklig".

Nu vet vi svaret. Det är alldeles klart att remisstiden var för kort. Av de ca 100 kommuner som svarade inom föreskriven tid var det endast tio som haft ärendet för beslut i kommunfullmäktige. Ungefär lika många hade lämnat sitt svar direkt från kommunkansliet, möjligen hade något kommunalråd undertecknat skrivelsen. Ca 60 kommuner hade beslut från kommunstyrelsen och ca 20 från arbetsutskottet. Efter remisstidens utgång, dvs. efter den 22 februari, inkom ytterligare ca 90 kommuner med remissvar, varav 35 med beslut från kommunfullmäktige.

Det är allvarligt att kommunerna som är direkt berörda inte har haft tillräcklig tid att behandla betänkandet. Tidsbristen har medfört irritation i kommunerna – ofta stor irritation.

Överklagandena till kammarrätterna har varit många – ca 30. De klagande anser att kommunernas beslut när det gäller remissvaren på vetokommitténs betänkande fattats på alltför låg nivå i den kommunala beslutsprocessen. Besluten har fattats i arbetsutskott eller i kommunstyrelser, ofta beroende på tidsbrist. I 1 kap. 5 § kommunallagen står det: "Fullmäktige får uppdraga åt styrelsen eller annan nämnd att i fullmäktiges ställe fatta beslut i viss grupp av ärenden, i den mån ej annat följer av lag eller annan författning. Sådant uppdrag får ej avse ärenden som är av principiell beskaffenhet eller i övrigt av större vikt." Något mål som behandlar lagligheten i beslutet har ännu ej hunnit avgöras i kammarrätten. Med det citat ur kommunallagen som jag läste upp tyder på att det slutgiltiga remissvaret skall fattas i kommunfullmäktige.

Vad säger då kommunerna i sina remissvar om majoritetsförslaget om inskränkningar i den kommunala vetorätten? Något större förtroende för utredningens majoritetsförslag – som socialdemokrater, folkpartister och moderater står bakom – har inte kommunerna. Endast cirka en tredjedel av de kommuner som har yttrat sig har helt eller delvis tillstyrkt det gemensamma förslaget från socialdemokraterna, folkpartiet och moderaterna. Majoriteten av de kommuner som har svarat vill antingen ha kvar det som gäller i nuläget, dvs. absolut veto eller tillåta riksdagen att öppna en begränsad ventilt. Centerns reservation i utredningen har alltså fått starkt stöd från kommunerna.

Det är tråkigt att konstatera att regeringen ej har tagit någon som helst hänsyn till remissvaren från kommunerna. Man kan med tanke på den korta

remisstiden fråga sig om regeringen var intresserad av att få ta del av kommunernas synpunkter. I stället för att beakta innehållet i kommunernas remissvar har regeringen valt att gå den motsatta vägen, dvs. att öppna en ännu bredare ventil i det kommunala vetot än vad vetokommitténs majoritetsförslag innebär. Till regeringsförslaget om en ännu bredare ventil har folkpartiet, och i stor utsträckning även moderata samlingspartiet, anslutit.

Jag övergår nu till att mera ingående beröra några av centerns reservationer i betänkandet. I reservation 2 tar vi i centern upp regeringens handläggning av lagförslaget. Vi riktar kritik mot den korta remisstiden. Många kommuner – jag kan med fog påstå de allra flesta – har inte hunnit behandla lagförslaget i kommunfullmäktige. Detta är otillfredsställande. Frågan om den kommunala vetorätten är en principiellt viktig fråga och bör alltså behandlas i kommunfullmäktige.

I reservation 5 tar vi upp det kommunala vetot. Centern arbetar för en stark kommunal självstyrelse, för kommunernas självbestämmanderätt och för kommunernas beskattningsrätt.

Regeringens förslag, som får stöd av folkpartiet och i viss utsträckning även av moderata samlingspartiet, innebär en kraftig inskränkning i den kommunala vetorätten. Genom regeringsförslaget rycks en grundläggande del av den kommunala självstyrelsen undan. Socialdemokrater och folkpartister vill t.o.m. göra en ännu bredare ventil än vad vetokommitténs majoritet ursprungligen föreslog.

I föreliggande förslag till ändringar i naturresurslagen – det gäller 4 kap. 1 § – vill utskottsmajoriteten, socialdemokrater och folkpartister, ej ha något kommunal veto på fem av elva punkter.

Socialdemokrater, folkpartister och moderater vill inte ha något kommunalt veto när det gäller t.ex. anläggningar för mellanlagring eller slutlig förvaring av kärnämnen eller kärnavfall, stora förbränningsanläggningar, stora anläggningar för lagring av naturgas och anläggningar för omhändertagande av miljöfarligt avfall.

Slutsatsen måste, som jag ser det, bli att socialdemokrater, folkpartister och moderater inte vill ha någon kommunal vetorätt när det gäller miljöfarliga och kontroversiella anläggningar. Då skall regeringen, enligt utskottsmajoriteten, kunna köra över kommunerna. Däremot är man beredd att behålla det kommunala vetot när det gäller anläggningar av typ pappersbruk, massafabriker och cementfabriker.

Sammantaget anser alltså majoriteten att den kommunala vetorätten kan behållas för verksamheter som av kommun och kommuninvånare inte upplevs som alltför kontroversiella.

Centerns principiella ståndpunkt är att den kommunala vetorätten skall vara absolut. Ett avsteg från den absoluta vetorätten bör enligt centerns uppfattning endast kunna ske i de fall beslut oundgängligen måste fattas för lokalisering av en anläggning för omhändertagande av miljöfarligt avfall. Anläggningen skall ta emot avfall från hela landet och vara av typ SAKAB.

Först och främst skall givetvis sådana produktionsprocesser väljas som kraftigt reducerar kvantiteten miljöfarligt avfall och starkt minskar avfallets farlighet. Den uppfattningen tror jag att miljöministern delar. Men i dagens läge är det ofrånkomligt att stora kvantiteter miljöfarligt avfall måste tas om

hand. SAKABs nuvarande kapacitet är otillräcklig. Att exportera problemen ställer vi i centern ej oss bakom. Det gäller för regeringen att framlägga en reduceringsplan som innebär att mängden miljöfarligt avfall kraftigt minskar. Med hjälp av ekonomiska styrmedel borde industrin förmås att välja miljövänliga produktionsmetoder. Det kan emellertid uppkomma en sådan situation att en ytterligare avfallsanläggning måste komma till stånd och att de kommuner som skulle komma i fråga avstyrker en lokalisering i den egna kommunen. I en sådan tänkt situation anvisar centern den lösningen att riksdagen beslutar om en begränsad ändring i naturresurslagen eller stiftar en särskild lag. Lagändringen eller lagen som skall vara generellt tillämplig skall vara tidsbegränsad. Regeringen ges då möjlighet att besluta i en situation då lokaliseringsfrågan inte kan lösas på frivillig väg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där centern finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 146 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Jag satt som vpk-representant med i den parlamentariska vetokommittén under ledning av Svante Lundkvist, tillsammans med Olof Palme en av den fysiska riksplaneringens och naturresurslagens tillskyndare och skapare. Envist drev Svante Lundkvist i utredningen frågan på ett sådant sätt att vår uppgift där inte var att ifrågasätta en ventil i vetorätten utan bara att utreda hur den skulle se ut och hur beslutsprocessen skulle kunna gestaltas. Mot den bakgrunden, och i förhoppning om att få hela utredningen, eller åtminstone dess majoritet, att ställa sig bakom en mycket smal ventil, ställde jag mig bakom utredningsmajoritetens skrivning i allt väsentligt utom beträffande vetoundantaget för energianläggningar.

Efter remissbehandling och diskussioner i och utanför vårt parti har jag blivit alltmer övertygad om att min första spontana reaktion på vetokommitténs uppdrag var riktig, nämligen att det inte behövs någon uppluckring av det kommunala vetot. Det skall vara absolut. Egentligen kan man inte tala om ett veto om det inte är absolut. Tvärtom kan en uppluckring ge alldeles felaktig signal till aktörerna på fältet. Den kan ge en signal om att det är fritt fram att köra över kommunerna, att det är fritt fram att fortsätta produktionen av miljöfarligt avfall och att bygga jättelika energianläggningar i stället för kärnkraftsanläggningar, trots att kommunernas vetorätt även fortsättningsvis skall vara huvudregel, även enligt utskottsmajoritetens förslag. Däremot menar jag inte att utredningen har varit onödig, även om den i mitt tycke har kommit fram till en alldeles felaktig huvudstämpel. Den har skärpt prövningsplikten genom att utvidga den till att gälla nya områden. Man har skärpt kraven på processen. Man har beskrivit kraven så att det alltid skall presenteras lokaliseringalternativ och att det alltid skall göras miljökonsekvensbeskrivningar. Utredningen har visat hur en ventil i framtiden skulle kunna se ut. Indirekt har också utredningen påvisat, eller snarare bekräftat, grundlagens arbetsfördelning mellan regering och riksdag. Jag är övertygad om att det är riktigt att det är riksdagen som skall stifta lagar och regeringen som fattar de konkreta lokaliseringsbesluten.

Det egendomliga, eller kanske t.o.m. mystiska, med det här ärendet – särskilt regeringens iver att driva fram först utredningen och sedan propositionen

nen – är att det inte har gått att få klarhet i vad det är för verkliga motiv och skäl som har legat bakom förslaget. Det är möjligt att vi här kan få besked från "NRL-ministern", som vi har som åhörare här i kväll. Men trots att jag har suttit i utredningen, känner en stor del av "planeringsmaffian" här i landet och har deltagit i bostadsutskottets behandling av ärendet har jag inte riktigt förstått de verkliga drivkrafterna bakom och skälen till att förslaget har pressats fram med så stor hastighet. Först trodde jag att det var behovet av ett SAKAB 2 som låg bakom. Men det är faktiskt så att anläggningar för miljöfarligt avfall, alltså en SAKAB-anläggning, inte behöver enligt nu gällande regler lokaliseringsprövas enligt naturresurslagen. Något veto finns alltså inte när det gäller en SAKAB-anläggning i dag.

Enligt plan- och bygglagen kan en kommun tvingas till en plan för en lokalisering av en SAKAB-anläggning redan enligt nu gällande regler. Slutförvaring av kärnavfall är inte heller en så aktuell fråga att den kan sägas ligga bakom den stora brådskan. Under utredningen fick vi klart för oss att företrädare för SAKAB och SKB nekade till behovet av en uppluckring av vetot. Energianläggningar var det över huvud taget inte tal om i utredningen förrän på ett väldigt sent stadium. Man fick faktiskt en känsla av att det främst var vissa kommunalpolitiker som gärna ville ha en möjlighet att spela ett dubbelspel och som var mest intresserade av att driva fram den här ventilen. Jag menar att det kan helt enkelt vara bekvämt att inför hemmapubliken visa sig kallsinnig till en lokalisering av någonting som kommuninvånarna inte vill ha och sedan låta sig köras över av ett regeringsbeslut. Då har man i alla fall ansiktet i behåll inför de närmaste väljarna. Det var faktiskt kommunalpolitiker som inför utredningen var de som talade om att detta behövdes.

Det har efter remissomgången visat sig att majoriteten av kommunerna var emot undantag från vetorätten. Tunga remissinstanser ifrågasatte framför allt att man skulle undanta energianläggningar. Men regeringen har hållit på, och man har inte tagit intryck annat än marginellt av remissinstansernas synpunkter. Man motiverar att energianläggningarna undantas med kärnkraftsavveckling – att det var viktigt för att genomföra kärnkraftsavvecklingen. Samtidigt kan man notera att de partier som är minst intresserade av kärnkraftsavvecklingen, nämligen moderaterna och folkpartiet, stödjer förslaget till att luckra upp vetorätten när det gäller energianläggningar. De partier som kraftfullast står bakom kärnkraftsavvecklingen anser och har kommit fram till att man inte skall ha denna vetoventil när det gäller energianläggningar.

Någonting helt nytt har förts in, nämligen gruppstationer för vindkraft. Där slår t.o.m. moderaterna bakut. Det är ganska obegripligt varför detta har kommit med.

Greenpeace har i dag påmint oss alla här i riksdagen – vi har alla fått en liten present – om att den signal som vetoventilen ger är helt felaktig när det gäller miljöfarligt avfall. Signalen blir alltså: fortsatt produktionen av miljöfarligt avfall, fortsatt transporterna, fortsatt förbränningen. Med vetot kvar skulle man i stället kunna öka kraven på minskade avfallsmängder, på återvinning. SAKAB kunde ges en fingervisning om att ändra sin företagsprofil från att vara sophanteringens värsting till att bli återvinningsens drottning.

Herr talman! Som vänsterpartist vill jag markera att vi är överens med

vpk. Alltså yrkar jag bifall till reservationerna 2, 6, 9, 11 och 12. I huvudfrågan kommer vi att i andra hand stödja centerns resp. miljöpartiets reservationer 5 och 7. I vindkraftsfrågan kommer vi att vid behov i andra hand stödja moderaternas reservation 10.

Anf. 147 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Både Jan Strömdahl och jag satt i vetokommittén. Jag vill bara erinra Jan Strömdahl om att i Jan Strömdahls reservation står så här: Jag delar i allt väsentligt de slutsatser som kommittén kommit fram till.

När Jan Strömdahl satt i vetokommittén låg han alltså mycket nära majoriteten. Nu är det glädjande att kunna konstatera att Jan Strömdahl har börjat inta en mycket mera restriktiv hållning. Jag ville bara notera min glädje över att Jan Strömdahl har uppmärksammat att den kommunala självbestämmanderätten bör väga tungt i dessa sammanhang.

Anf. 148 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! Helt kort: Då vill jag erinra Birger Andersson om att jag i mitt anförande beskrev precis hur det har gått till och varför jag först hade intagit en ståndpunkt i utredningen och sedan en annan i den fortsatta beredningen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 149 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Jag kommer särskilt ihåg en uppvaktning från Fältbiologerna vid utskottets behandling av förslaget om den kommunala vetorätten. Den unga Jenny von Bahr från Fältbiologerna i Huddinge förklarade sin organisations uppfattning: Det kommunala vetot måste behållas. Det skall inte vara möjligt för staten att köra över en kommunal opinion för en ren miljö och mot gifter och miljöfarlig energiproduktion.

Det här är en känd ståndpunkt bland livets bevarare i detta samhälle. Men det starkaste intrycket gjorde hennes tal i vårt tämligen gubbiga bostadsutskott när hon gick över till demokratifrågan. Plötsligt spände hon sig och gjorde något av en konstpaus, och blicken liksom ljungade.

Det allvarliga med regeringens förslag är att man kör över så stora opinioner i vetofrågan, sade hon.

Hur kan ni tro att vi ungdomar någonsin skall kunna tro på er och den representativa demokratin om ni behandlar den på det här viset? frågade hon.

Ser ni inte vad som händer i samhället, utropade hon, anarkisterna bland ungdomarna blir bara fler och fler!

Det blev en stunds pinsam tystnad, tills någon harklade sig. Sedan gick man vidare i slakten på miljö och demokrati. Således är frågan om den kommunala vetorätten en stor miljöfråga samtidigt som den är en prövning av tilltron till demokratin i Sverige.

Uppvaktningarna från Miljöförbundet, Fältbiologerna och en lång rad andra miljöorganisationer genom bl.a. uppspölistor har ännu inte fått nå-

gon effekt på betongpartierna. Jag kan bara hoppas att Greenpeaceaktionen här i riksdagen i dag gör mer nytta.

Fru talman! Den kommunala vetorätten skall behållas. Troligen bör den även grundlagsskyddas. Så viktigt är det att en maktgalen regering inte skall kunna köra över lokala opinioner.

Det finns andra möjligheter att klara ofrånkomliga miljöstörningar, gifter och avfall, som ännu inte har kunnat stoppas eller begränsas.

Sedan naturresurslagen tillkom har för övrigt inget nytt i sak inträffat som skulle påkalla en ändring av lagen. Kärnavfall och annat högriskavfall var kända redan vid lagens tillkomst. Detta faktum är i sig en tillräcklig grund för avslag på propositionen.

Kommunernas självbestämmande bör stärkas snarare än urholkas. Om en kommun, även om det bara är i undantagsfall, fräntas rätten att bestämma över en industri- eller energilokalisering, innebär detta en kränkning av kommunens integritet. Detta kan i sin tur medföra att kommunpolitikernas engagemang minskar. Regeringen och utskottsmajoriteten äventyrar alltså med sitt förslag principen om den kommunala självstyrelsen, vilken bär upp den mest aktiva politiska nivån i Sverige i dag – kommunpolitiken!

Fru talman! Propositionen har pressats fram på mycket kort tid sedan vetokommittén i december 1989 avlämnade sitt betänkande. Ungefär två tredjedelar, dvs. en kvalificerad majoritet av de kommuner som har hunnit svara, är negativa till inskränkningar i det kommunala vetot! Tiden för remissvar har dock satts mycket snävt. Många kommuner har inte hunnit svara, trots att man önskat det. Redan i slutet av februari 1990 skulle svaren vara inne hos bostadsdepartementet – en uppscendeväckande kort remisstid i en fråga som just berör samtliga kommuner och deras självbestämmande. Sedan dess har enligt färskas uppgifter från bostadsdepartementet ytterligare ett trettiotal kommuner sänt in yttranden med samma övervägande negativa hållning till inskränkningar i vetorätten. Birger Andersson talar om ytterligare 90 kommuner. Men jag tror att vi utgår från olika nivåer. Totalt sett rör det sig nog om samma negativa inställning bland kommunerna.

Vår till invånarantalet fjärde största kommun, Uppsala, miljöministerns hemkommun, har efter sin fullmäktigedebatt i mars avvisat förslaget. Men svaret finns inte med i underlaget till betänkandet – ett svar som för övrigt råkar vara undertecknat av ordföranden i det internationella kommunförbundet. I Uppsala och andra kommuner står socialdemokraterna splittrade i frågan om det kommunala vetot.

Tycker miljöminister Birgitta Dahl att man har gett kommunerna tillräcklig tid att svara när det gäller förslaget om inskränkningar i deras kompetens? Anser miljöministern att det är riktigt att köra över de flesta kommuners uppfattning i denna centrala demokratifråga? Och är det inte så, att treds-kande kommuner kommer att ha sitt planmonopol kvar och sitt ansvar när det gäller att miljöpröva den fysiska planeringen och lokaliseringen samt att man får så att säga en långbänk i stället för ett blankt nej? Sedan får man försöka lösa det här på annan ort än i den kommun som definitivt säger nej. Men det finns ju också kommuner som inte säger nej till den här inskränkningen av vetorätten.

Vi anser att propositionen har uppenbara risker i de här avseendena och att den därför bör återförvisas till regeringen, enligt vår reservation 1.

Lagförslaget innebär att regeringen söker lämplig plats för exempelvis slutförvaring av kärnavfall i olika kommuner. För att undvika tillämpning av lagen kan regering och kommun lätt försätta sig i en förhandlingssituation, där fördelar i andra avseenden kan komma att erbjudas den kommun som accepterar ett lager för högriskavfall. Detta är ett möjligt och mycket olyckligt utfall av lagen. Och detta är ytterligare ett skäl för att avslå propositionen. Exempel på detta finns redan. I Barsebäckskommunen Kävlinge har man redan i väntan på den nya lagen startat köpsländet. Sydkraft erbjuder kommunen 85 milj. kr. om man får bygga ett gaskraftverk vid Barsebäck. Kommunen är kanske benägen att anta detta, eftersom risken finns att inskränkningen av vetot ändå kanske gör att anläggningen placeras i kommunen.

Det måste vara en princip för all industriell verksamhet och energiproduktion att miljöstörningar som undergräver livsbetingelserna för växter, djur och människor inte får förekomma och att de som förekommer snarast möjligt skall upphöra. Det här är det ekologiska synsätt som alltmer vinner terräng. Det finns inga som helst möjligheter att i längden bete sig på något annat sätt. Ett SAKAB 2 för en halv miljard, som nu planeras av regeringen, undergräver det pedagogiska uppbyggnadsarbetet för att sprida insikterna om att flödesprocesser i industrin, alltså slit och släng, måste ersättas av slutna processer – dvs. allt måste återvinnas, på ett eller annat sätt som inte förgiftar miljön.

Den kommun som ändå medger miljöfarlig verksamhet i kommunen måste ta ett ansvar för de miljöproblem som uppstår där. Kommunen kan inte utan vidare tillåtas "exportera" problem till en annan kommun. Varje beslut om produktion eller produktionsförändring som medför giftiga avfall, utsläpp, strålning eller buller måste föregås av ett kommunalt fullmäktigebeslut, så att även ansvaret odelat ligger på kommunen. I beslutet måste anges hur avfall skall omhändertas samt när och hur revision skall genomföras.

I den mån miljöfarlig verksamhet inte ens under dessa betingelser har upphört bör man inte tillåta att högriskavfall – det är mitt samlingsnamn på allt kärnavfall och miljöfarligt avfall – transporteras från produktionsplatsen. Krav beträffande lokal och direkt lagring bör kunna ställas i de kommuner som har accepterat exempelvis lokalisering av kärnkraftverk. Ett sådant krav gör viss miljöfarlig verksamhet omöjlig – och det är den avsedda effekten, som jag och övriga i miljöpartiet ser på detta.

Moderaterna vill behålla det kommunala vetot för vindkraftsanläggningar, och det är en infernalisk moderatpolitisk hållning. Alla människor som jag har talat med om detta drar på smilbanden när de hör att moderaterna värnar om den kommunala vetorätten, mot just vindkraften. Den renaste tänkbara energikällan uppfattas helt plötsligt som oerhört störande. Javisst, vi har ingen anledning att motsätta oss ett bibehållet kommunalt veto om så bara för vindkraftsanläggningar. Vi stödjer även folkpartiets krav på att nyetablering av vindkraftsanläggningar bör ske med stor försiktighet inom högexploaterade kustområden. Därmed borde även folkpartiet kunna stödja ett kommunalt veto för vindkraftsanläggningar i bl.a. känsliga kust-

områden. Det går inte att bara, som Siw Persson säger, ställa upp på regeringens förslag. Jag välkomnar naturligtvis moderaternas tanke, som Bertil Danielsson här har framfört, att stödja reservation 11 i andra hand i denna fråga.

Sammanfattningsvis: Socialdemokraterna kör åter över en stor folkopinion – denna gång manifesterad genom en majoritet av kommunerna. För vilken gång i ordningen denna ystra politiska vår skall vi få uppleva att det stora partiet krackelerar i sina beståndsdelar inför de stora framtidsfrågorna? Det är ett pinsamt skådespel att se en tidigare så frisk demokratisk kraft åldras så fort. Det är väl typiskt för den politiska situationen att man från det notoriskt utomparlamentariska Greenpeace skall behöva komma hit och undervisa gamla demokratiska partier om grundläggande parlamentariska förhållningssätt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till miljöpartiet de grönas samtliga reservationer.

Jag liksom alla andra ledamöter har i dag fått motta symbolisk aska från SAKAB. Det är en typisk Greenpeaceaktion. Jag tycker att Greenpeace har lyckats demonstrera vad det handlar om. Ingen vill ta hand om det här. Är det då riktigt att fortsätta med processer som ytterligare ökar på de giftiga sopbergen? Som en symbolhandling lämnar jag de kapslar som jag har fått här på riksdagens bord. Så länge riksdagsmajoriteten inte för en politik för slutna industriprocesser kommer växande giftberg att hota livets och därmed samhällets fortbestånd. Och ni, fru miljöminister och andra i majoriteten, är skyldiga till detta!

Anf. 150 NILS NORDH (s):

Fru talman! Det är gruvliga salvor som avlossas från denna talarstol.

Det betänkande som vi nu behandlar rör, som tidigare talare har nämnt, det kommunala vetot och ändring i naturresurslagen.

Förslaget innebär att tillkomsten och lokaliseringen av stora anläggningar med uppgift att slutgiltigt omhänderta miljöfarligt avfall skall prövas av regeringen enligt 4 kap. i naturresurslagen, att regeringens prövning utvidgas till att omfatta även andra anläggningar än sådana som är avsedda för eldning med fossila bränslen samt att stora gruppstationer för vindkraft samt stora anläggningar för lagring av naturgas även skall prövas av regeringen.

Prövningsplikten infördes i byggnadslagen 1973. Innebörden var att tillstånd för etablering av vissa industrianläggningar skulle prövas av regeringen. Syftet var att hushållningen med mark- och vattenområden, sett i ett nationellt perspektiv, skulle tillgodoses.

Det kommunala vetot innebar att tillstånd till lokalisering inte fick lämnas utan att den berörda kommunen hade tillstyrkt. I proposition 1985/86:3 om naturresurslagen, dit prövningsplikten fördes, föreslogs att regeringen i vissa undantagssituationer skulle kunna bryta igenom det kommunala vetot.

Vid bostadsutskottets behandling kom man till slutsatsen att frågan om inskränkning av det kommunala vetot ytterligare borde övervägas i regeringskansliet. Riksdagen beslutade enligt utskottets förslag, och det resulterade i att en partssammansatt kommitté, den s.k. vetokommittén, tillsattes.

Kommitténs uppgift var att närmare ange under vilka förutsättningar en

nationellt viktig anläggning skulle kunna lokaliseras till en kommun mot dess vilja samt att ange i vilket skede av prövningsprocessen som det lämpligen bör klarläggas om en verksamhet är av nationell betydelse.

Vetokommittén överlämnade sitt betänkande den 4 december 1989. Därefter fick landets samtliga kommuner tillfälle att yttra sig över kommitténs förslag. Remisstiden utgick den 22 februari 1990, dvs. efter två och en halv månad.

105 av landets kommuner har avvisat kommitténs förslag, men det intressanta är att 40 av dessa kan tänka sig ett genombrott i det kommunala vetot, under förutsättning att det är riksdagen som fattar beslutet och om det sker genom lagstiftning.

Fru talman! Som vanligt finns några reservationer fogade till betänkandet, och jag skall kommentera dem litet grand. För enkelhetens skull, både för min egen del och för kammarens ledamöters del, bakar jag ihop de reservationer som jag anser har i stort samma innehåll.

Jag börjar därför med reservationerna 1 av miljöpartiet och 2 av centern och vänsterpartiet. Där yrkas avslag på propositionen när det gäller en inskränkning av det kommunala vetot. Huvudmotivet för avslaget är att remisstiden har varit för kort och att en del kommuner inte har hunnit svara samt att frågan är av sådan vikt att kommunfullmäktige skall avgöra den.

Utskottet menar att frågan har fått en bred och allsidig bedömning, även om remisstiden varit kort, då ca 70 % av landets kommuner har yttrat sig. Utöver kommunerna har också ett femtiotal av de myndigheter som har varit remissinstanser yttrat sig. Jag yrkar avslag på reservationerna 1 och 2.

Reservation 3 är en centerreservation, och man vill där att även kärnkraftsavfallet skall ingå under rubriken Miljöfarligt avfall. Utskottet ser ingen anledning att ändra på nuvarande regler.

I förordningen 1985:841 om miljöfarligt avfall finns uppräknat sådant kemiskt avfall som kan medföra skada på människors hälsa och på vår natur. Hanteringen av kärnavfall hänförs däremot till kärnteknisk verksamhet, som är reglerad i lagen 1984:3 om kärnteknisk verksamhet. Utskottsmajoriteten anser att det är till fördel att begreppet miljöfarligt avfall är liktydigt med begreppet i andra lagar och förordningar. Reservationen avstyrks.

Reservation 4 är en folktopireservation, där man vill ha en skärpning av motivtexten, särskilt vad gäller högexploaterade områden. Lokalisering skall ske där den gör minst skada på miljön. Utskottet påpekar att dessa krav redan finns inskrivna i NRLs andra och tredje kapitel och menar att några ytterligare motivuttalanden inte är behövliga.

Reservationerna 5 från centern, 6 från vänsterpartiet och 7 från miljöpartiet rör det kommunala vetot. Reservanterna menar att det kommunala vetot ger kommunerna inflytande över både markdispositioner och industrietableringar. Denna form av självbestämmanderätt bör inte ändras.

Utskottet anser också att det kommunala vetot skall vara huvudregel, men det finns ändå vissa anläggningar som är av stor nationell betydelse och som måste kunna lokaliseras inom landet. I vissa undantagssituationer måste det därför finnas möjlighet att mot en kommuns vilja fatta beslut om lokalisering.

Utskottet har samma uppfattning som föredragande statsrådet, att sam-

förståndslösningar i första hand bör eftersträvas samt att största möjliga restriktivitet skall iakttas vid regeringens prövning. Vi tror att regeringar, oavsett färg, kommer att uppfylla dessa krav.

I dessa reservationer tas också frågan om förvaring av kärnavfallet upp. Alla partier är överens om att vi i Sverige själva skall ta hand om vårt eget avfall från kärnreaktorerna. Såväl centerpartiet som vänsterpartiet menar att arbetet för närvarande måste inriktas på att ta fram hållbara och säkra metoder och att vi därför inte nu behöver ta ställning i denna fråga.

Utskottet menar att vi inte pekar ut någon speciell plats, utan vi ger regeringen möjligheten att när det behövs lokalisera en slutförvaring mot en kommuns vilja.

Jag yrkar avslag på reservationerna 5, 6 och 7.

Reservation 8 är också en centerreservation. Reservanterna framför här att om avsteg från den kommunala vetorätten måste ske, skall regeringen föreslå riksdagen en tidsbegränsad lag, som bemyndigar regeringen att besluta om lokalisering mot en kommuns vilja.

Huruvida riksdagen eller regeringen skall fatta beslutet diskuterades mycket ingående i vetokommittén. Kommittén hörde både professor Nils Stjernquist och departementsrådet Marianne Eliason. Båda slog fast att ett beslut av detta slag var och är en förvaltningsuppgift. Utskottet gör heller ingen annan bedömning. Enligt regeringsformen får inte riksdagen genom lag fatta ett beslut som uttryckligen avser ett konkret fall.

Reservation 9 innehåller motiv för den reservation jag nu relaterade. Jan Strömdahl var också inne på att man måste skilja på vilka uppgifter riksdagen resp. regeringen har.

Reservation 10 gäller vindkraftsanläggningar. Moderaterna säger att vindkraftsanläggningarna inte kan anses vara av nationell betydelse. Därför kan det kommunala vetot behållas oinskränkt för dessa objekt.

Enligt utskottets mening kan det ändå inte uteslutas att vindkraften får en helt annan betydelse vid en omläggning av energiförsörjningen. Då kanske vi behöver ha bestämmelsen om prövningsplikt även i dessa fall.

Utskottet vill också erinra om att den kommunala vetorätten gäller oinskränkt för alla anläggningar som inte uppfyller kravet på nationell betydelse. Detta får också utgöra min kommentar till reservation nr 11.

Reservation 12 är en gemensam reservation från centerpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet. Reservanterna kräver här en lagreglering av lokaliseringalternativ och miljökonsekvensbeskrivningar.

När det gäller miljökonsekvensbeskrivningar vill utskottet hänvisa till att statsrådet i propositionen har uttryckt att krav på sådana skall framgå av lag. Utskottet tillstyrker propositionen.

Utskottet delar den bedömning som görs i regeringsförslaget när det gäller lagreglering av lokaliseringalternativ. Det får anses naturligt vid tillämpningen av lagen att också undersöka lämpliga lokaliseringalternativ. Vid tillståndsprövningen skall de grundläggande och särskilda hushållningsbestämmelserna iakttas.

Reservation 13 hänсыftar på en partimotion från centerpartiet, motion Bo60. Motionärerna hävdar där att det är för tidigt att betämma var en anläggning för använt kärnbränsle skall lokaliseras. De kommer tillbaka igen

och säger att arbetet bör inriktas på att utveckla hållbara och långsiktigt säkra metoder.

Utskottet har inte någon annan uppfattning än vad som framkommer i motionen men kan heller inte se att något väsentligt skulle vinnas med ett bifall.

Fru talman! Slutligen skall jag kommentera reservation 14 från miljöpartiet. Miljöpartiet önskar att riksdagen begär att regeringen kommer med förslag till lag om förbud för transport av miljöfarligt avfall, eller som Kjell Dahlström uttryckte det, högriskavfall. Självfallet vore det önskvärt att vi kunde slippa alla transporter av både miljöfarligt avfall och kärnavfall. Det tycker också utskottet. Men i den verklighet vi har uppstår miljöfarligt avfall som måste samlas upp någonstans. Därför måste det finnas transporter. Det finns många orsaker. Men vi skall framför allt tänka på att det inte alls är säkert att produktionsplatsen är den mest lämpliga platsen för en slutförvaring eller ett omhändertagande.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 151 BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! Nils Nordh började sitt inlägg med att säga att han hade lyssnat till gruvsalvor. Jag tycker då att Nils Nordh har skyldighet att närmare precisera sin uppfattning i det avseendet.

Jag vill kvittera Nils Nordhs synpunkt och säga att jag tycker att det var ett balanserat inlägg som Nils Nordh gjorde. Däremot delar jag inte hans uppfattning i många avseenden. Jag skall här ta upp två saker.

Det gäller först vår reservation 8, som tydligen fortfarande ger upphov till missuppfattningar hos en del socialdemokrater. På s. 19 i betänkandet står det så här: "Centerpartiet anvisar i en sådan tänkt situation den modellen att riksdagen stiftar en särskild lag eller beslutar om en begränsad ändring i NRL. Lagen eller lagändringen skall vara tidsbegränsad."

Otvivelaktigt är det, Nils Nordh, riksdagen som stiftar lagar. Regeringen verkställer besluten. Det vi diskuterade på vetokommitténs sammanträden var inte just denna fråga. Denna fråga har jag nämligen diskuterat i efterhand med departementsrådet Marianne Eliason, som inte har haft någonting att anföra mot detta. Jag har även diskuterat med andra som sysslar med konstitutionella frågor. Jag tycker att vi kan ta bort det argumentet som Nils Nordh anförde. Det finns ingen anledning för Nils Nordh att fortsätta framföra det.

Nils Nordh tog också upp remisstiden och sade att den hade varit två och en halv månad. Jag har haft möjlighet att läsa en skrift som kallas Propositionshandboken. Det är alltså anvisningar från statsrådsberedningen om hur lång remisstiden skall vara när man går ut till exempelvis kommuner och landsting. Där står att det skall var minst tre månaders remisstid, och om jul- och nyårshelg, semestrar osv., kommer in skall remisstiden förlängas ytterligare.

Vi kan väl vara överens om att remisstiden har varit för kort, Nils Nordh. Jag upplever det som ganska alarmerande. Det är dessutom tråkigt, efter-

som vi möter irritation ute i kommunerna. Där säger man att det verkar som om regeringen inte vill ha in några svar. Man hinner nämligen inte handlägga frågorna på de sätt man hade tänkt sig ute i kommunerna.

Nu har jag inhämtat information om hur långt kammarrätten har hunnit med handläggningen av de överklaganden som finns. Laglighetsprövningen har man ännu inte hunnit behandla. Det skall dock bli mycket intressant att se slutresultatet. Jag är för min del tämligen, för att inte säga mycket säker på att det kommer att visa sig att ett beslut av denna karaktär skall fattas i kommunfullmäktige.

Slutligen vill jag fråga Nils Nordh: Anser Nils Nordh att det i sådana här sammanhang är viktigt att en regering ger kommunerna tillräckligt lång remisstid? Anser Nils Nordh att en regering skall försöka ta hänsyn till remissinstansernas synpunkter?

Anf. 152 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Jag vill kommentera Nils Nordhs första och sista avslagsyrkande i serien.

I det första yrkandet om avslag på vår reservation konstaterade han på något vis att kommitténs betänkande har blivit väl analyserat och remissbehandlat, i och med att en majoritet av kommunerna har svarat. Men man skall ju inte titta på kvantiteten av svar enbart. Litet av poängen i vårt yrkande gäller ju svarens kvalitet. Kommunerna vill behålla vetorätten fullt ut.

Finessen med en remiss är att man hör vad kommunerna har att säga. Här räknar ni bara om ni får in svar eller inte, och det är ju ett väldigt konstigt sätt att analysera de yttranden man har fått in.

I fråga om vår reservation 14 var Nils Nordh väldigt hovsam och sade att det är synd att farligt avfall skall behövas transporteras men att man inte alltid kan uppjobba och lagra avfallet just på den plats där det har producerats. Men poängen i vår ideologiska inställning är just att man inte skall ha processer som innebär att det måste utföras farliga transporter kors och tvärs i landet och inte bara i landet utan mellan länder också. Det finns anledning att ställa frågan om hela det här paketet också är en EG-harmonisering.

Anf. 153 JAN STRÖMDAHL (v):

Fru talman! Nils Nordh drog sitt ärende, tycker jag, på ett sätt som inte bara var balanserat utan tyvärr också ganska intetsägande. Det gav helt enkelt ingenting utöver det vi kan läsa i betänkandet allihop. Det tycker jag är litet synd.

Dessutom stoppade Nils Nordh reservation 2 i samma fack som reservation 1 och påstod att vi alla tre oppositionspartier yrkar avslag på hela propositionen. Men det är en skillnad mellan miljöpartiet å ena sidan och centern och vänsterpartiet å andra sidan. Miljöpartiet yrkar avslag på hela propositionen. Vi tycker att propositionen innehåller vissa goda bitar, dels den skärpta prövningsplikten, dels skärpningen när det gäller hanteringen av ärendena, alltså processbeskrivningen.

Jag vill att Nils Nordh uppmärksammar den skillnaden. Jag skulle också vilja att Kjell Dahlström beskriver varför han yrkar avslag på hela allt.

Till slut skulle jag vilja försöka förmå Nils Nordh att lämna den mera for-

mella beskrivningen. Eftersom vi bägge satt i vetokommittén tycker jag att det vore värdefullt att få höra Nils Nordhs uppfattning om varför det var så bråttom att få fram lagändringen just nu och på det här sättet.

Anf. 154 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Vindkraftsanläggningar anser vi från vår sida inte skall vara förbundna med ett begränsat kommunalt veto. Det finns enligt vår uppfattning en skillnad i betraktelsesättet på de olika anläggningarna.

Hanteringen av kärnkraftsavfall och även kemiskt avfall är mycket svåra frågor, och vi vet redan nu att det kan uppstå utomordentligt stora svårigheter att få någon kommun att acceptera anläggningar för att ta emot sådant avfall. Därför är det nog skäl i att den frågan löses på det sätt som föreslås. Att man löser den frågan är ur nationell synvinkel väldigt angeläget. Vi är tvingade att på något sätt ta hand om det avfall som är producerat.

Men när det gäller att lokalisera vindkraftsanläggningar föreligger alls inte de svårigheterna och inte heller kravet att man verkligen bygger upp anläggningarna. Det är en helt annan typ av frågor.

Risken är att om man utvidgar det begränsade vetot till att gälla även anläggningar som har mindre betydelse ur nationell synvinkel, har man gjort en otjänst. Då har man verkligen trätt kommunerna för när, och det är motivet till att vi inte vill begränsa det kommunala vetot när det gäller vindkraftsanläggningar.

Anf. 155 NILS NORDH (s):

Fru talman! Till Birger Andersson vill jag säga att jag inte har någon annan åsikt i dag än jag hade när vi behandlade ärendet i utskottet. Vi tycker att remisstiden var tillräcklig för kommunerna och för de övriga remissinstanserna. Jag tror nästan till övertygelse att statsrådet Birgitta Dahl har tittat igenom remissvaren och bildat sig en uppfattning som ligger till grund för propositionen nr 126.

Ja, Kjell Dahlström, jag tycker fortfarande att frågan har fått en ganska bred och allsidig bedömning. Vi skall inte döma efter kvantiteten, säger Kjell Dahlström, utan efter kvaliteten på yttrandena. Men trots det talade Kjell Dahlström om att det hade kommit in ytterligare ett antal yttranden efter remisstidens utgång som alltså skulle läggas till de 180 svar som kommit in från kommuner.

Sedan var det transporter. Det är klart att vi så långt som möjligt skall undvika processer där det uppstår miljöfarligt avfall. Men vi kan inte, hur gärna vi än vill, förbjuda farliga transporter som läget är i dag. Jag tror att vi under mycket lång tid framöver tvingas att ha transportvägarna öppna.

Varför var det så bråttom med propositionen? undrade Jan Strömdahl. Om jag har förstått det rätt, kan vi inte vänta till sista timman med att ta tag i en sådan här fråga. Det finns ett beslut här i kammaren att i mitten på 1990-talet skall avvecklingen av två kärnreaktorer börja. Då måste vi vara klara över var vi skall göra av avfallet. Så det kanske inte var så där väldigt bråttom ändå.

Slutligen mycket kort till Bertil Danielsson: Vi reste på Öland för några år sedan, och där berättades det att det hade funnits funderingar på att ställa

upp ett tiotal kraftverk ute i vattnet. Det ville inte ölänningarna höra talas om, och därför var det nödvändigt att föra in även sådana anläggningar i lagen.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

*Ändring i natur-
resurslagen*

Anf. 156 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Nils Nordh säger att också jag räknar antalet kommunsvår, och det gör jag. Jag konstaterar dock att de kommunsvår som har inkommit efter remisstidens utgång har samma kvalitet av avståndstagande mot veto-rättens inskränkning. Jag håller fortfarande fast vid att jag har bedömt saken ur kvalitativ synpunkt, vilket jag inte har uppfattat att den socialdemokratiska majoriteten har gjort.

Jan Strömdahl frågade mig varför vi i reservation 1 yrkar avslag på hela betänkandet. Självfallet tycker också vi att det är positivt att man utövar och skärper prövningsplikten för vissa industrianläggningar. Men då vi anser att hela remissförfarandet har utförts på ett häfsigt sätt, måste vi yrka avslag på hela propositionen. Om den saken kan det kanske föras en diskussion, och man kan tänka sig att gå med på en del i propositionen. Men nu har vi tagit ställning för att yrka avslag på hela propositionen på grund av att vi inte anser att remissförfarandet har varit tillfredsställande. Det är svaret på Jan Strömdahls fråga till mig.

Anf. 157 BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! Nils Nordh undvek att precisera vad han menade med gruvliga salvor. Jag tycker det finns anledning att närmare tala om vad man menar när man kastar ur sig ett sådant uttryck. Jag hoppas att vi har rätt att ha en annan uppfattning än Nils Nordh i skilda frågor.

Nils Nordh sade att remisstiden var tillräcklig. Jag har redovisat siffror från bostadsdepartementet som visar att det bara vara cirka tio kommuner som hann handlägga ärendet i kommunfullmäktige före remisstidens utgång. Det är sammanlagt ungefär 190 kommuner som har svarat, och det betyder att många har tvingats lämna sina remissvar efter behandling i arbetsutskott eller kommunstyrelse. Nästan hälften av remissvaren kom in för sent.

Nu tror jag att miljöministern och miljödepartementet har försökt ta hänsyn till en del av dessa remissvar i efterhand. I varje fall hoppas jag det. Men det är principfrågan vi diskuterar här. Det är tråkigt att Nils Nordh inte kan ge oss rätt när vi säger att remisstiden var för kort. Det finns skriftliga anvisningar som visar att remisstiden var alldeles för kort. Är statsrådsberedningens anvisningar enligt Nils Nordh felaktiga?

Jag ställde tidigare en fråga som Nils Nordh inte hann svara på, men som jag hoppas att han nu kan svara på. Den lyder: Anser Nils Nordh att en regering skall försöka ta hänsyn till remissinstansernas synpunkter?

Anf. 158 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Det har förvånat mig att propositionen innehåller förslag till begränsning av det kommunala vetot vad gäller vindkraftsanläggningar. Det har varit obegripligt för mig hur det förslaget har kunnat läggas fram, men nu har jag fått svar på den frågan. Socialdemokraterna är uppenbarligen ute efter att tvinga ölänningarna att bygga vindkraftverk i stor utsträckning på

och kring Öland. Därmed stärks jag i min övertygelse att det här är ett olyckligt och felaktigt beslut.

Jag yrkar åter bifall till reservation 10.

Anf. 159 JAN STRÖMDAHL (v):

Fru talman! Nils Nordh svarade på min fråga varför det var så bråttom att driva fram utredning och proposition. Han menade att det kanske är kärnkraftsavfallsfrågan som ligger bakom den brådskan. Samtidigt säger han att det inte är så bråttom med den. Min fråga kvarstår alltså. Finns det några andra skäl till brådskan, skäl som vi i utredningen inte fick höra men som kanske Nils Nordh har fått höra i andra sammanhang? Det vore i så fall bra om Nils Nordh kunde föra fram den informationen till en större krets.

Är det vidare inte litet pinsamt för Nils Nordh och socialdemokraterna att den här ventilen vad gäller vetot för energiproduktionsanläggningar, som sågs vara till stöd för kärnkraftsavvecklingen, enbart stöds av de partier som är minst intresserade av kärnkraftsavvecklingen?

Anf. 160 NILS NORDH (s):

Fru talman! Jag svarade på Birger Anderssons fråga och sade att jag är övertygad om att statsrådet har tagit hänsyn till remissvaren. Hur de olika remissinstanserna lägger upp behandlingen av skilda frågor ser jag knappast som riksdagens uppgift att lägga sig i.

Till Bertil Danielsson vill jag säga att det inte bara gällde Öland, men jag refererade till situationen där eftersom vi gemensamt hade varit där. Vi träffade människor som menade att saken måste undersökas mycket noga.

Jag vill inte påstå, Jan Strömdahl, att jag har hört någonting mer än det som har framkommit i kommittén. Men jag ser framåt. Vad gäller frågan om avvecklingen av kärnkraften kan vi inte vänta med att undersöka hur avfallet skall förvaras. Vi måste låta SKB utföra provborrningar och göra andra undersökningar, så att vi säkert vet att det blir en säker och hållbar förvaringsstation.

Anf. 161 BIRGER ANDERSSON (c):

Fru talman! Låt mig kortfattat göra ett par kommentarer till de av Nils Nordh senast framförda synpunkterna.

Nils Nordh säger att han är övertygad om att statsrådet har tagit hänsyn till remissinstansernas svar. Jag frågar mig då varför propositionen har ändrats i den riktningen att det har blivit en bredare ventil än vad vetokommittén från början framlade förslag om. Det är den ena synpunkten.

Nils Nordh säger vidare att det inte är riksdagens uppgift att diskutera remisstider i skilda frågor. Jag hävdar att man skall ta vederbörlig hänsyn till andra intressenter i sammanhanget. Om man bereder kommunerna möjlighet att lämna remissvar, så skall de också ges reella möjligheter att följa kommunallagen och låta fullmäktigeförsamlingarna fatta beslut i frågan.

Kammarrätterna har tyvärr inte hunnit behandla de 30 överklagandena ännu. Ett enda överklagande har behandlats, men det avsåg lämpligheten och inte lagligheten. Allt tyder på, Nils Nordh, att den irritation som har

visats i kommunerna är befogad. Det inser också den som läser kommunallagen. Det skall bli intressant att se vad kammarrätterna säger i frågan.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Arkiv m.m.

Anf. 162 KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Fru talman! Jag har ställt ett antal frågor till miljöminister Birgitta Dahl. Hon hade kunnat ta till orda här i kammaren, men uppenbarligen gör hon inte det.

Nils Nordh svarar att man visst har tagit hänsyn till kommunernas remissvar. Men hur kan han påstå det när de flesta remissinstanser säger nej till en inskränkning av vetot. Det är ett dubbelspråk som jag anser urholkar grunden för demokratin. Det är en antiintellektualism i socialdemokraternas politiska *geschäft* som jag starkt avskyr. Man påstår sig ha tagit hänsyn till vad kommunerna säger, trots att kommunerna har sagt nej till detta. Jag förstår inte hur man kan föra politik på det sättet.

Jag tog upp en annan fundering i förlängningen av ett eventuellt beslut om en inskränkning av vetorätten, nämligen att kommunerna har kvar sitt planmonopol. Innebär inte denna inskränkning av vetorätten att man bara drar lokaliseringsfrågor i långbänk i kommunerna i stället för att få ett blankt nej från de kommuner som inte vill? Jag är övertygad om att den kommunala integriteten sätter sig som råg i ryggen på kommunalråd. De kommer att med planmonopolets hjälp driva frågan i långbänk, därför att de inte vill ha någon inskränkning i vetorätten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

21 § Arkiv m.m.

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU29 Arkiv m.m. (prop. 1989/90:100 delvis och 1989/90:72).

Anf. 163 LARS AHLSTRÖM (m):

Fru talman! Dialekt och ortnamn är viktiga för språkforskningen. Man arbetar med landets folkliga kultur och dokumenterar nationens språkliga och kulturella minnen. Våra olika dialekter säger mycket om det språk som talades för flera hundra år sedan och även om vår kultur och om vårt arbetsliv. Ortnamn ger oss bl.a. upplysning om vår bebyggelsehistoria.

Dialekt- och ortnamnsundersökningar i fastare form, med Göteborg som centralort, inleddes 1897. År 1916 igångsattes på bekostnad av enskilda göteborgare vissa uppteckningar av kust- och skärgårdsnamn i Göteborgs och Bohus län. Verksamheten bekostades fram till 1927 helt och hållet genom privata donationer. Institutet för ortnamns- och dialektforskning i Göteborg samt västsvenska folkminnesarkivet grundades av lärare vid dåvarande Göteborgs högskola, numera Göteborgs universitet, och var ursprungligen två enskilda institutioner, endast löst knutna till lärosätet. De sammanslogs 1979

till en enda institution och införlivades med dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv och har dess styrelse som överordnad myndighet.

Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, DAG, har en av de största folkloristiska samlingarna i Norden. Arkivets område för folkminnesundersökningar är i Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Hallands län.

Trots ett otillräckligt stöd från det allmänna har detta arkiv kunnat bedriva en omfattande och resultatrik verksamhet. Förklaringen är medverkan från ideellt arbetande, ytterst kompetenta krafter. Denna gynnsamma situation består inte längre. Arkivet i Göteborg står därför inför utsikten att tvingas inskränka sin verksamhet.

Jag har i min motion Kr224 betonat att arkivet i Göteborg, DAG, har en mycket viktig uppgift i vårt snabbt föränderliga samhälle. Perspektivet bakåt måste uppfattas som en ovärderlig tillgång, och det är detta arkivs uppgift att bevara och levandegöra vår folkliga kultur. Jag noterar därför med tillfredsställelse att utskottet föreslår att anslaget höjs med 275 000 kr. utöver det regeringen har föreslagit och att denna resursförstärkning skall komma arkivet i Göteborg till del.

Fru talman! Jag vill också avslutningsvis yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 164 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Fru talman! Intresset för landets arkivväsende befinner sig nu i en uppåt-gående trend. För oss alla, för dem som släktforskar och hembygdsforskar samt för den vetenskapliga forskningen, innehåller arkiven våra gemensamma minnen. Arkiven skall stå till tjänst för oss alla.

Allt fler söker sina rötter och nyfikenheten på hur man levde och löste olika problem i gårdagens samhälle är stor. Vi har också börjat förstå att vi inte är de första som har hittat på de "rätta lösningarna". Jag skulle önska att vi också i mycket högre grad lärde oss att se på tidigare misstag, så att vi inte ständigt behöver upprepa dem i varje generation.

För kulturpolitiken är landets olika arkiv precis lika viktiga som museer och bibliotek. Tillsammans medverkar dessa tre enheter till att vi kan bilda den helhet som vi behöver för att få ett bra perspektiv. Ett helhetsperspektiv behövs för att vi skall känna trygghet och självtillit i vår egen kultur, inte minst inför mötet med andra länder. Jag tänker bl.a. på vårt nuvarande och framtida samarbete med EG- och EFTA-länderna på kulturområdet.

Vi måste ha detta helhetsperspektiv också i miljöpolitiken. Forskningen skall ge oss kunskap inför de hot som vi nu står inför när det gäller miljön och våra liv. Gång på gång upptäcks att gammal kunskap som fallit i glömska är värdefull för oss. Jag kan ta exemplet med våtmarkerna, som renar vårt vatten på ett mycket bra sätt.

Hur vi bevarar våra handlingar och hur vi gallrar kommer att få lika stor betydelse för kommande generationer som det har för oss i dag. Jag skall nu bara kommentera dels förslaget till arkivlag, dels arkivinstitutionerna och deras behov.

Propositionen Arkiv m.m. innehåller grundläggande regler för arkivfrågorna, som bl.a. skall befästas i en ny lag. Bestämmelser på det här området har vi haft mycket länge, men det har saknats tydliga motiveringar till reg-

lerna. Vi från folkpartiet kan bifalla de allra flesta av de lagparagrafer som föreslås i propositionen.

Men vi är kritiska på ett par punkter, bl.a. till förslaget om arkivbeskrivningar i 6 §. Redan nu gör myndigheterna arkivförteckningar. Det är de skyldiga att göra. De ger en överblick av innehållet och vilka gallringsbestämmelser som gäller. En kortfattad arkivbeskrivning fyller ingen funktion och en omfattande kräver enligt landsantikvarierna stora arbetsinsatser av den redan arbetstyngda personalen. I reservation nr 2 föreslår vi att kravet på arkivbeskrivningar skall utgå ur 6 § i lagförslaget.

Gallringsproblemen är ur flera aspekter mycket komplicerade, eftersom kraven på bevarande skiftar utifrån olika intressen. Bevarande av handlingar träder ibland mycket nära den enskilde personen. Folkpartiet har även på denna punkt andra synpunkter än regeringen när det gäller att skydda medborgarnas integritet. Vi anser att integritetsaspekten bör gå före tillgodoseendet av forskarnas behov av bevarade handlingar och att det är riksdagen som skall göra de avvägningar som behövs mellan de olika intressena. Därför föreslår vi i reservation nr 3 att sådana eventuella särbestämmelser som anses nödvändiga skall ges i lag och inte i förordning.

Kommunförbundet håller med oss i detta ställningstagande. Man har i skrivelser till kulturutskottet kraftfullt påpekat att bestämmelser om gallring som följer av förordning inte skall gälla det kommunala området och vill liksom vi lagreglera alla särbestämmelser som gäller gallringen av allmänna handlingar.

I detta betänkande finns också åtskilliga motioner som behandlar och tar upp frågan om arkivinstitutionerna och deras behov. Så sent som i december förra året hade vi en debatt här i kammaren om vikten och behovet av att försvarsvallarna vid Vadstena slott blev fullständigt återuppbyggda. En viktig aspekt i det sammanhanget var just att landsarkivet i Vadstena hade problem. De hade brist på utrymme, i stort sett leveransstopp för enskilda arkiv, och myndigheternas handlingar fick stanna kvar på myndigheterna.

Vid det tillfället fattades det bara några få röster för att riksdagen skulle göra ett uttalande om att det snarast borde göras förnyade överväganden om vallarnas fortsatta utbyggnad. Jag ber att få hänvisa till den debatten och de markeringar vi då gjorde. Det är nu endast några månader kvar innan arkivdepåutredningen skall vara klar. Folkpartiet får då möjlighet att återkomma. Därför har vi inte reserverat oss i detta betänkande.

Däremot lyfter vi i reservation nr 4 fram riksarkivets behov av nya bergmagasin, som man väntat på i mer än tio år. Riksarkivarien uttalade i en tidningsartikel i januari i år: "Vi kan inte ta emot det material vi vill, vi kan inte vårda det på allra bästa sätt och vi kan inte hålla det tillgängligt för forskningen, som vi skulle vilja." Han fortsatte med att säga att forskarna ibland får vänta flera veckor för att få papper från en förortsdepå, och han rös vid tanken på hur företag brände upp eller dumpade sina papper i stället för att kunna leverera dem till riksarkivet.

Det är inte bara brist på lokaler för våra arkivmyndigheter. Det råder också brist på resurser för att kunna utföra det dagliga arbetet. I propositionen beskrivs hur viktiga arkivinstitutionerna är, och man vill också att de skall kunna aktivt tillhandahålla och marknadsföra arkivinformati-
onen. I ar-

kivutredningen Öppenhet och minne påpekar man likaså att "det är uppenbart att nuvarande resurser är otillräckliga för att uppgifterna skall kunna lösas ens tillnärmelsevis". Alla är således medvetna om situationen.

Riksarkivet föreslås i forskningspropositionen och i arkivpropositionen få nya medel för aktiv användarservice. Det är bra. Folkpartiet markerar i reservation nr 7 att också landsarkiven bör få tjänster för att kunna bygga ut forskarservicen, och vi föreslår att arkivlektorer bör inrättas vid landsarkiven.

Vi anser också att Svensk arkivinformation, SVAR, måste stödjas och att det bör prövas om det inte är lämpligt att SVAR får ytterligare utvecklas och bli en resurs för hela landets mikrofilmning av arkivalier.

Jag vill till sist också uttala tillfredsställelse över att utskottet har enats om att höja anslaget till dialekt- och ortnamnsarkiven och svenskt visarkiv utöver vad som föreslagits av regeringen, även om det blev mindre än vad folkpartiet föreslagit i partimotionen.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall endast till reservation nr 2, men folkpartiet står bakom alla de övriga reservationer som bär folkpartinamn.

Anf. 165 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Arkivorganisationen utgör en viktig del av bevarandet av det svenska kulturarvet. Därför är det glädjande att vi nu har ett förslag till arkivlag att ta ställning till.

Arkivverksamhet rymmer mycket i sig. Det handlar naturligtvis om kulturfrågor men också om rättssäkerhetens grunder, om offentlighet och sekretess, om administrativ rationalisering, om grunderna för forskning, m.m. Det gäller gammalt och nytt, bevarande och tillgänglighet av den rykande färska information som på olika sätt väller fram i det moderna samhället.

Det är inte så länge sedan vi här i riksdagen var överens om att de regionala kulturinstitutionerna spelar en viktig roll i det regionala kulturlivet. Tyvärr kan man inte säga detsamma om regeringens proposition angående arkiv.

Däremot hade utredningen Öppenhet och minne, som legat till grund för förslaget, en öppen attityd emot regionerna när det gällde arkivmyndigheternas organisation. Utredningen förkastade en central lösning och förde fram tanken på en utbyggnad av landsarkiven, baserad på länstanken. Utredaren bedömde situationen så, att den nuvarande landsarkivorganisationen i flera avseenden inte är ändamålsenlig.

Utbyggnaden föreslogs anpassad till de regionala förutsättningarna. Det kan då vara avlastning, till gagn för befintliga landsarkiv, att det finns en högskola eller ett universitet på orten, att det finns andra arkivinstitutioner som folkrörelsearkiv, näringslivsarkiv och kommunala arkiv med vilka samverkan kan ske. En ytterligare viktig faktor är naturligtvis den ekonomiska. Sådana tydliga markeringar finns såväl från Värmlands som Västerbottens län, och därför förordar utredaren redan nu en utlokalisering av landsarkiv till dessa båda län.

Från centerpartiet anser vi detsamma. Vi menar att här är redan färdigutrett, varför riksdagen borde kunna fatta beslut nu. Den utredning som förordas från regeringens sida borde i stället inriktas på att finna lösningar för

andra delar av landet. Inriktningen bör enligt vår mening vara att det på sikt i princip skall finnas ett landsarkiv i varje län.

En viktig faktor när det gäller arkiv är tillgängligheten. Under senare år har intresset för lokalhistorisk forskning ökat kraftigt. Det gäller för såväl professionella forskare som amatörforskare. Enligt en aktuell undersökning publiceras årligen cirka sju hyllmeter hembygdshistoria i Sverige.

Jag delar den uppfattning som framförs såväl i propositionen som i kulturutskottets betänkande, nämligen att tillgängligheten till arkiven måste öka. Därför behövs redan nu åtgärder. Ser vi till den personalsituation som råder vid landsarkiven med en stor andel lönebidragsanställda är det än viktigare att man nu ser över personalsituationen. Frågan om landsarkivens personalsituation bör därför bli föremål för en översyn. Men redan nu anser vi från centern att det behövs en förstärkning på personalsidan både vid landsarkiven och vid riksarkivet.

När det gäller arkivlagens tillämpningsområde har vi en annan uppfattning än utskottsmajoriteten. Den arkivlag som vi nu behandlar reglerar endast de statliga och kommunala myndigheternas arkivverksamhet. De enskilda arkiven ingår däremot inte. Vi menar i centerpartiet att det klart måste framgå att såväl myndigheters och andra offentliga organs arkiv som enskilda arkiv är en viktig del av det svenska kulturarvet. Detta kan lösas genom att en särskild bestämmelse införs i arkivlagen där det slås fast att stat, landsting och kommuner har ett gemensamt ansvar för den verksamhet som bedrivs vid de enskilda arkiven.

Det är också angeläget att en inventering och förteckning kommer till stånd för de enskilda arkiv som inte är dokumenterade. I annat fall finns det risk för att viktiga delar av kulturarvet går förlorat. Arbetet kan med fördel bedrivas i projektform i samarbete med berörda organisationer och sammanlutningar.

Det är nu 18 år sedan det första statliga bidraget betalades ut till ett folkrörelsearkiv. Sedan dess har utbyggnader skett successivt genom att stöd utgår till föreståndarlön med vissa procent. Tyvärr har urholkningen av bidragen blivit sådan att det är långt till de 60 % som avsågs när stödet infördes. Vid den redovisning som kulturutskottet fått av företrädare för folkrörelsearkiven angavs att stödet i dag täcker endast ca 35 %. Här borde en beräkning enligt den modell som finns för museerna övervägas.

Vi menar också att det behov som i dag finns när det gäller antalet bidrag till föreståndarlöner skall åtgärdas.

I det nu aktuella betänkandet behandlas också verksamheten vid Svensk arkivinformatiön i Ramsele. Denna verksamhet har stor betydelse från kultur-, forsknings-, undervisnings- och folkbildningssynpunkt för hela vårt land. Därtill har verksamheten naturligtvis stor betydelse för sysselsättningen på orten.

Det är nu dags, tycker vi som företrädare centerpartiet, att SVAR får en mer långsiktig lösning och inte till övervägande del är beroende av arbetsmarknadspolitiska medel, som fallet är i dag.

Vi har också uttalat att kyrkobokföringsarkiven med fördel kan förläggas till Ljungaverk i Ånge kommun. Martin Olsson kommer senare i debatten att vidareutveckla det förslaget.

Från centerpartiets sida har vi i annat sammanhang yrkat att beslutet om att flytta ansvaret för folkbokföringen till de lokala skattemyndigheterna skall upphävas. Ett sådant beslut skulle betyda att en bra och fungerande arkivhållning kunde bibehållas. Förslaget bereds inte av kulturutskottet utan av skatteutskottet.

Till sist, fru talman, vill jag påpeka en något märklig hantering av en motion från Jan Hyttring och mig när det gäller ett eventuellt anslag till center-rörelsens arkiv.

Till stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv anvisas 2,1 milj. kr., en uppräknig med 200 000 kr. gentemot föregående år. Det är angeläget att även andra politiska organisationer får samma möjlighet till förvaring och framtida forskning. Centerrörelsen har nu byggt upp ett arkiv, och om någon form av likabehandling skall gälla, borde även detta arkiv behandlas efter samma regler.

Det anser inte utskottsmajoriteten, och mer märkligt är att utskottsmajoriteten med socialdemokraterna i spetsen inte heller anser att det statliga stödet till enskilda arkiv skall behandlas på samma ställe, nämligen riksarkivets enskilda nämnd. Här fordras en förklaring, framför allt från socialdemokratiskt håll, till varför arbetarrörelsens arkiv skall inta en särställning.

Fru talman! Centerpartiets ställningstagande i arkivfrågan framgår bl.a. av de reservationer som är fogade till betänkandet, men jag yrkar här bifall endast till reservationerna nr 1, 9 och 16.

Anf. 166 KAJ NILSSON (mp):

Fru talman! Jag skall när det gäller arkiven i första hand hålla mig till de sydligare regionerna. Det finns ett dialekt- och ortnamnsarkiv i Lund, DAL, som är en forskningsinstitution med uppgift att samla in, bevara och bearbeta material om Sydsveriges dialekter och ortnamn.

Dialekterna och ortnamnen är oundgängliga hjälpmedel när det gäller att gräva fram den historia som ytterst är en förutsättning för Sydsveriges kulturella identitet. Eftersom de äldsta ortnamnen i Sydsverige är mer än 2000 år gamla, är detta en utomordentligt viktig källa för vårt vetande om den tidens sydsvenska växt- och djurvärld, religion, rättsväsende, bebyggelse, försvarsväsende, etc. från vår tideräknings början och fram genom seklerna. Genom ortnamnen kan man t.o.m. få veta sådant som Lola Björkquist antydde, nämligen var våtmarkerna hade sin utbredning.

Dialekt- och ortnamnsforskning är båda språkliga discipliner. De går hand i hand. Utan en ingående kunskap om en trakts dialekter kan man inte tolka dess ortnamn. Det är därför önskvärt att materialet rörande både dialekter och ortnamn från hela regionen finns samlat på ett ställe, nämligen i DAL, uttytt Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund.

Så är fallet med dialekterna men inte ortnamnen. Jag har en motion som bär mottot "Återbörda Sydsveriges namn till regionen", motion Kr318.

En intern arbetsgrupp inom dialekt- och ortnamnsarkivet samt svenskt visarkiv har föreslagit en omorganisation inom myndigheten innebärande en decentralisering av verksamheten. Detta skulle ske genom att arkiven i Lund, Göteborg och Umeå får utökade arbetsområden. Den föreslagna omorganisationen kan inte genomföras utan att de tre berörda arkiven, som

är betydligt mindre än motsvarande arkiv i Uppsala, får utökade resurser. Vardera arkivet bör tillföras en ny arkivarietjänst för att kunna fungera väl som basinstitution för forskning på resp. ort.

Det tycks bli Göteborg som enligt utskottet får sin situation tillfredsställande ordnad. Syftet med min motion har därigenom tillgodosetts i väsentlig mån, som det heter i utskottstexten. Men resursförstärkningen i form av de tre tjänsterna kostar 600 000 kr. Utskottsmajoriteten vill bara höja anslaget med 275 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit, och därmed gynnas alltså Göteborg. Arkivarietjänsterna är minst lika viktiga för Lund och Umeå, och det är alltså fråga om att rätta till en regional obalans.

Fru talman! Jag yrkar bifall till min reservation nummer 17.

Anf. 167 LEO PERSSON (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlar utskottet det förslag som regeringen har lämnat i proposition nr 72, de motioner som anknyter till propositionen samt en del motioner väckta under den allmänna motionstiden.

Utskottet tillstyrker de i propositionen framlagda lagförslagen, med en detaljändring av lagteknisk natur i fråga om övergångsbestämmelserna. Vidare tillstyrker en majoritet av utskottets ledamöter regeringens förslag till medelsanvisning för Riksarkivet och landsarkiven.

I stort sett är utskottet positivt till regeringens förslag om ny arkivlag. Eftersom kulturministern är här i kammaren skulle jag vilja ställa några frågor. Såsom det nu förhåller sig ligger de enskilda arkiven under Riksarkivet. Detta speciella förhållande råder även när det gäller Sverigefinländarnas arkiv. Dessutom stödjer Finlands utbildningsministerium ekonomiskt detta arkiv och bidrar till mer än hälften av det totala statliga stöd som arkivet erhåller. År 1989 bidrog Sverige med drygt 164 000 och Finland med 204 000 kr., totalt 368 929 kr. Eftersom de Sverigefinska institutionerna har varit verk samma åtskilliga år i Sverige, uppstår en hel del frågor angående dessa, frågor som vi inte riktigt får något svar på i propositionen.

Jag vill därför ställa dessa frågor till kulturministern. Hur skall det gå i fortsättningen? Hur kommer ansvarsfördelningen mellan Sverige och Finland att se ut i framtiden? Riksarkivet är ju huvudman för arkivet, men verksamheten finansieras av två olika stater. Hur blir det med Sveriges åtaganden i fortsättningen?

Fru talman! Jag vill nu passa på att yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet på alla punkter och avslag på samtliga reservationer.

Propositionen innehåller i övrigt förslag till en arkivlag som ger grundläggande regler om arkiv hos staten och kommunerna. Lagen reglerar bl.a. vad som skall ingå i en myndighets arkiv samt vård av arkiv och gallring av arkiv. Speciella gallringsregler skall kunna ges i särskilda lagar, främst i vad som avser integritetskänsliga register.

I propositionen läggs vidare fram förslag om vilka insatser som bör prioriteras, bl.a. lokalfrågor, arkivens användning och tillgänglighet samt arkivmyndigheternas uppgifter när det gäller enskilda arkiv och behov av ökade resurser.

I en särskild del behandlar man förslag till ändringar i socialtjänstlagen som hänger samman med lagregleringen i övrigt av arkivfrågorna.

Fru talman! Utskottet tillstyrker som jag tidigare sade de i propositionen framlagda lagförslagen, men med den nämnda detaljändringen av lagteknisk natur i övergångsbestämmelserna.

Fru talman! Jag vill här också kommentera några av de reservationer som finns fogade till betänkandet. I reservation nr 1 tar Stina Gustavsson och Stina Eliasson upp frågan huruvida det behövs en särskild skrivning i lagen om de enskilda arkivens betydelse och ansvaret för deras verksamhet. Utskottets majoritet menar att man ändå beskriver den statliga arkivpolitikens ambitioner på ett så tydligt sätt att avvägningar mellan insatserna för offentliga och enskilda arkiv i tillräcklig utsträckning styrs av den arkivlag som vi nu skall fatta beslut om utan någon särskild skrivning i reservationens anda. Reservationen är alltså tillgodosedd.

I reservation nr 2 berör moderaterna och folkpartiet frågan om det finns behov av en särskild arkivbeskrivning. Utskottets majoritet anser att den särskilda arkivbeskrivningen ger en ökad insyn i myndighetsarkiven. Med hänsyn till att amatörforskarna i större utsträckning har behov av ökad tillgänglighet, hävdar utskottets majoritet att den särskilda arkivbeskrivningen blir ett kompletterande hjälpmedel.

I reservation nr 3 tar man upp frågan om personlig integritet m.m. Utskottets majoritet kan konstatera att reservanterna instämmer i utskottets mening om vikten av att göra nödvändiga avvägningar mellan olika intressen när det gäller gallring och att integritetsaspekten är särskilt viktig att beakta. Utskottsmajoriteten är ändå inte villig att tillmötesgå reservationens lagändringsförslag, då vi anser att propositionens lagtext är tillräcklig i detta avseende.

Fru talman! Reservationerna nr 4, 5 och 6 tar upp frågor som behandlas av arkivdepåkommittén. Utskottsmajoriteten utgår från att kommittén kommer att lägga fram förslag i de frågor som dessa reservationer berör.

Reservationerna nr 7 och 8 tar upp frågor om utökning av arkivlektors- och arkivarietjänster. Utskottsmajoriteten vill erinra om att Riksarkivet inte äskat medel för dessa tjänster i årets anslagsframställning. Utskottsmajoriteten har därför inte behandlat denna fråga på annat sätt i år.

Reservation nr 9 berör verksamheten vid SVAR. Utskottsmajoriteten tycker att SVARs verksamhet är angelägen. Utskottsmajoriteten menar dessutom att Riksarkivets roll är fastlagd vad gäller ansvaret för att SVAR skall kunna uppfylla de åtaganden som anses föreligga. Om man analyserar nogsamt vad utskottet har anfört på s. 20–21 i betänkandet, bör man få klart för sig att det inte behövs något särskilt tillkännagivande. Det är klart angivet.

I reservation nr 10 tar man upp frågor kring kyrkobokföringen. Utskottsmajoriteten förutsätter att arkivdepåkommittén i sina förslag kommer tillgodosede de tankar som förs fram i reservationen och anser det därför onödigt med ett särskilt tillkännagivande.

Reservation nr 11 berör Riksarkivets resurser. Utskottsmajoriteten vill här erinra om den förstärkning som nu ges till arkivväsendets enskilda sektor. Låt oss nu avvakta och se vilken effekt som kan uppnås med dessa förstärkningar innan vi går vidare.

Reservation nr 12 handlar om inventeringsbehov av enskilda arkiv. Ut-

skottsmajoriteten upplever nog att det som reservanterna efterlyser till stora delar har tillgodosetts i och med de resurser som föreslås i forskningspropositionen. Utskottets majoritet har också förtydligat uppdraget med att skriva in att utskottet utgår från att behovet av uppgifter om de enskilda arkiven skall beaktas.

Reservation nr 13 är en följdreservation av andra och föranleder ingen kommentar från mig.

Reservation nr 14 behandlar anslag utöver regeringens förslag liksom även reservation nr 15. Utskottsmajoriteten avstyrker reservationerna med motiveringen att medel ej finns att anslå i tillräcklig omfattning.

Reservation nr 16 berör anslagskonstruktionen för bidraget till arbetarrörelsens arkiv. Såsom det står i betänkandena anser utskottsmajoriteten fortfarande att arbetarrörelsens arkiv alltjämt utgör en specifik verksamhet och att det därför bör, liksom tidigare, behandlas särskilt.

Fru talman! Slutligen vill jag kommentera reservation nr 17 angående medelsanvisning till dialekt- och orsarkiven m.m. Utskottsmajoriteten anser att DOVA-verksamheten är mycket angelägen. Detta visar utskottet genom sitt tillkännagivande och genom den påspädning av anslaget som utskottet föreslår.

Miljöpartiets ytterligare påspädning är rent populistisk med tanke på att man ännu inte vet effekten av den nyligen slutförda utredningen som haft till uppgift att se över möjligheterna och formerna för att knyta verksamheten vid DOVA till högskolans organisation. Vi har anledning att återkomma till detta när vi sett resultatet av utredningen. Då finns det anledning att diskutera dessa frågor vidare.

Anf. 168 LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Fru talman! Leo Persson anser att det är viktigt med arkivbeskrivningar. Då måste socialdemokraterna vara medvetna om att det krävs ökade resurser för att göra detta. Det har flera av landsarkivarierna påpekat. Det gäller i synnerhet nu när man vet vilken situation som arkiven befinner sig i. De har redan nu ont om personal, och de har många lönebidragsanställda. De hinner inte med det dagliga arbetet.

Att då ovanpå detta begära att man dessutom skall arbeta inför myndigheterna blir för byråkratiskt. Ni kan ju inte mena att det skall vara en kortfattad arkivbeskrivning som inte ger någonting. I så fall får man ut precis lika mycket av den förteckning som redan finns. Önskan och resurserna rimmar litet dåligt.

När det sedan gäller integritetsaspekterna anser vi att det är mycket viktigt att enskilda personer skyddas. Jag noterar att lagrådet inte har sett över dessa lagregler. Vi i folkpartiet är dessutom inte ensamma om att anse att det är viktigt att riksdagen beslutar om särbestämmelser i lag. Även kommunförbundet har varit av den uppfattningen.

Jag undrar hur Leo Persson har tänkt sig att landsarkiven skall klara av resursbristen och arkivbeskrivningarna.

Anf. 169 STINA GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! När det gäller arkivens tillgänglighet vill jag påstå att det finns betydande skillnader i de praktiska möjligheterna för en fritidsforskare resp.

professionell forskare att utnyttja arkiven. Fritidsforskaren har normalt endast möjlighet att utnyttja arkiven på kvällar och helger. Dessa forskare har därmed också ett större behov av service för att kunna utnyttja den information som arkivet har att ge.

Det är därför som vi från centerpartiet ser det så angeläget att framför allt landsarkiven ges ökade möjligheter till forskarservice genom förmedling och information. Det kan gälla framtagning av beständsoversikter och register, samt ett ökat öppethållande utöver kontorstider.

För närvarande är öppethållandet begränsat och varierar mellan olika landsarkiv. Dagens situation är också en försämring jämfört med tidigare. Ett av skälen som påtalas från landsarkivets sida för det minskade öppethållandet är bl.a. att man har mer omfattande åtaganden gentemot de statliga myndigheterna. Den utvecklingen har inneburit att servicen gentemot forskarna och mängden arkivutbildad personal har minskat.

Jag fick i dag ett exempel i min hand från landsarkivet i Östersund. Fr.o.m. den 1 juni blir det kraftiga inskränkningar i landsarkivets och folkrörelsearkivets öppethållande. Hittills har landsarkivets forskarsal i Östersund kunnat hållas öppen mellan kl. 8.30 och 16.00. Fr.o.m. den 1 juli är öppettiderna från kl. 12.00 till 16.00. Inskränkningarna är en följd av landsarkivets och folkrörelsearkivets mycket stora beroende av lönebidragsanställd personal – det har vi tidigare diskuterat i kammaren – något som i sin tur är en följd av låga anslag från den ordinarie statsbudgeten.

Sedan vill jag säga något om de enskilda arkiven. Jag kan inte helt ställa upp på vad Leo Persson sade om Arbetarrörelsens arkiv. Det är mycket värdefullt att Arbetarrörelsens arkiv finns. Men jag tycker att det kan diskuteras om det är motiverat att arkivet får statsbidrag över en särskild anslagspost. Jag noterar att regeringspartiets talesman har en annan uppfattning och därmed också har klargjort socialdemokraternas inställning. Men jag vill ändå uppmana Leo Persson att noga ta i beaktande det som jag tidigare framfört i mitt inledningsanförande.

Anf. 170 KAJ NILSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag är tacksam för att Leo Persson har velat beta av varenda reservation. När det gäller reservation nr 17 tycker han att det är en populistisk inställning att begära 600 000 kr. i förstärkning. Då måste han också anse att alla myndigheter som står bakom begäran gör det av populistiska skäl. Styrelsen för DOVA har själv föreslagit detta. Det gäller på tre orter, inte bara Lund utan även Umeå och Göteborg.

Detta är bl.a. för att skapa en bättre balans. Uppsala har stor betydelse och är dominerande när det gäller insamlingsarbete på det området. Man kan väl tycka att Lund är en bättre utgångspunkt för att samla in dessa uppgifter i Sydsverige än vad Uppsala är.

När det gäller den utredning som vi skall vänta på – det är en utredning från statskontoret som Leo Persson syftar på – och att arkiven skall inlemmas i universiteten, kan det medföra en hög administrativ kostnad. Det har beräknats till 2,8 milj.kr. om året. Frågan är vad man kan vinna på det. Dessutom har de flesta remissmyndigheter sagt nej till detta. Det gäller DOVA-styrelsen själv, berörda forskare som sitter i de rådgivande nämnderna för

arkiven och UHÄ osv. Det verkar egendomligt att en reform som skall införas och som avvisas av alla berörda parter och dessutom skulle innebära betydande merkostnader skulle vara en fördel. Jag kan inte inse det.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Arkiv m.m.

Anf. 171 LEO PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har alla i princip längtat efter att få till stånd denna arkivlag, som skall ges oss en form av riktlinjer för den framtida hanteringen av dessa frågor. Det har varit litet otydligt när det gäller vem som har haft ansvaret och vem som skall se till att saker och ting händer. Jag menar att det beslut som vi skall fatta om en ny arkivlag kommer att ge oss ett underlag för att fortsätta att bygga vidare på en arkivverksamhet som vi alla tycker skall ha en utformning som tillgodoser så mycket som möjligt av de önskemål som har förts fram i denna diskussion.

Arkivlagen och de möjligheter som den ger när den har trätt i kraft ger betydligt bättre förutsättningar än vad vi har haft tidigare att utveckla myndigheternas arkiv, möjligheterna att skapa mer utrymme genom att vi får ordentliga gallringsbestämmelser osv. som gör att arkiven blir bättre och effektivare. Det kommer i sin tur att ge möjligheter för de enskilda arkiven att bli än bättre.

Jag kan inte här peka på olika detaljer som skall bli följderna av detta beslut och den uppföljning som det blir av denna lag. Det får vi återkomma till och göra nödvändiga justeringar när det framkommer att lagen eventuellt skulle vara otillräcklig på något håll. De beskrivningar som finns i propositionen om en ny arkivlag tycker jag är tillräckliga i det här läget.

Anf. 172 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag har begärt ordet för att besvara den fråga som Leo Persson riktade till mig.

Låt mig inledningsvis konstatera att den proposition som ligger till grund för utskottsbetänkandet har blivit utomordentligt väl mottagen. Jag måste erkänna att jag med en viss förnöjelse har lyssnat på debatten och på de närmast rituella klagosånger som företrädare för reservanterna har känt sig manade att framföra eftersom det skall vara så – klagosången är det enda som står till buds i sådana sammanhang. Den bidrar emellanåt till att dölja det faktum att de allra flesta berörda är mycket nöjda med och som denna proposition som har lagts fram och det råder en mycket stor enighet om.

När det gäller arkiv för Sverigefinnar och finlandssvenskar i Sverige, gäller att fram t.o.m. föregående budgetår lämnades statsbidrag till ett antal enskilda arkivinstitutioner över ett särskilt anslag i kulturbudgeten. Där ingick dessa arkiv. Med undantag för bidraget till Arbetarrörelsens arkiv beslutade riksdagen med anledning av regeringens förslag i budgetpropositionen 1989 att medlen i stället skulle ställas till riksarkivets disposition. Att dessa anslag fördes samman berodde på att anslagen var relativt små.

Inom riksarkivet beslutar nämnden för enskilda arkiv om stödet till de enskilda institutionerna. Motivet för omläggningen var att förenkla kulturområdets anslagsstruktur. Det har också framstått som en mycket naturlig uppgift för riksarkivet, eftersom det är den myndighet som har ansvar för sek-

tom, att det med bidragsgivningen skall följa och stödja de enskilda arkivens arbete.

Det framgår av de propositioner som har lagts fram att jag utgår från att ett framgångsrikt arbete från riksarkivets sida kräver ökade resurser. För innevarande budgetår disponerar den enskilda nämnden ytterligare 100 000 kr. för bidragsgivningen. I den proposition som nu behandlas föreslås en ökning med 1,7 milj.kr. av de medel som ställs till nämndens disposition. Nämnden har alltså inom ramen för de medlen utrymme för att öka bidraget till bl.a. Sverigefinnarnas och finlandssvenskarnas arkiv.

Jag är angelägen om att här understyrka att jag utgår ifrån att nämnden vid sin prövning, på samma sätt som regering och riksdag tidigare har gjort, noga beaktar den betydelse som arkivet har, både för det samlade arkivväsendet i landet och för Sverigefinnarnas och finlandssvenskarnas kulturarbete i vårt land.

Självfallet är det riksarkivets och dess enskilda nämnds sak att ta hänsyn till den finansieringsform som arkivet har, att väga in att det kommer ett finskt och ett svenskt statsbidrag samt se till att detta arkiv kan fungera på ett tillfredsställande sätt, såväl för dem som är dess huvudmän och ursprungliga uppdragsgivare som för det svenska omgivande samhället som drar nytta av detta betydelsefulla arkivs existens.

Anf. 173 LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Fru talman! Bengt Göransson sade att det är den vanliga klagolåten som hörs. Jag sade ju i mitt inledningsanförande att vi ställer oss bakom stora delar av det här arkivlagsförslaget. Men det är några punkter som vi anser att vi inte kan ställa oss bakom, främst detta med arkivbeskrivningen.

Det är inte vi som kör med den vanliga klagolåten, utan det är de som arbetar ute på fältet som klagar. De är redan överhoppade med arbete och ser detta som en ytterligare börda. Det är svårt för dem att prioritera. De vill väldigt gärna ordna i sina arkiv, samtidigt som de måste ta hand om de forskare och den allmänhet som kommer, vilket de väldigt gärna gör. Därför blir ofta bl.a. upprättandet av de enskilda arkivens innehåll lidande. Om de dessutom skall ägna sig åt att arbeta med arkivbeskrivningar blir detta extra betungande i ett läge där det inte finns ytterligare resurser i form av mer personal.

En fråga som det är rimligt att ställa är: Hur har ni tänkt er att detta skall lösas?

Anf. 174 Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Fru talman! Jag ber Lola Björkquist om överseende om jag på något sätt kränkte henne genom min kommentar. Det var inte alls något försök att vara spydig. Jag konstaterade bara att såsom kammardebatterna måste föras mot bakgrund av utskottsmajoritetens skrivningar och till betänkandena avgivna reservationer blir det i det närmaste en rituell klagolåt som framförs, eftersom hela debattstrukturen ger detta vid handen.

Jag tillät mig därför att påpeka att denna proposition faktiskt omfattas av en mycket stor enighet. Men man kan självfallet inte stå här kl. 22.45 och

redovisa de strukturella enigheter som finns. Jag framförde alltså mer en iakttagelse än ett bidrag till ytterligare klagan. Det var inte alls min avsikt.

Prot. 1989/90:131
30 maj 1990

Arkiv m.m.

Anf. 175 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Jag står ensam eller tillsammans med medmotionärer bakom tre av de motioner som behandlas i detta betänkande från kulturutskottet. Det gäller krav på åtgärder för en positiv utveckling av svensk arkivinformation. SVAR, i Ramsele, och vikten av en utbyggnad av landsarkivet i Härnösand samt lokalisering av mikrofilmning av kyrkobokföringsarkiven till Ljungaverk i Ånge kommun. Dessa krav har följts upp i reservationer.

Det är tre krav som har mycket gemensamt, nämligen att de alla syftar till dels en utveckling av den ur bl.a. kulturhistoriska synpunkter så viktiga arkivverksamheten, dels en förbättring av sysselsättningen i Västernorrlands län och därvid i speciellt utsatta delar av länet.

Det får inte vara så i riksdagen att vi tar regionalpolitiska hänsyn endast då vi behandlar direkt regionalpolitiska frågor. Vi borde i stället vid praktiskt taget alla beslut se efter vilka regionalpolitiska effekter besluten kan få och vad vi kan göra för att öka sysselsättningen i utsatta delar av landet och samtidigt begränsa tillväxten i de mycket expansiva områdena.

Västernorrlands län är det län som drabbats av den största befolkningsminskningen under 1980-talet, och även nu när alla län har en positiv befolkningsutveckling är folkökningen procentuellt minst i Västernorrlands län. Det har varit svårt att få stöd för erforderliga insatser för att åstadkomma en utveckling i Västernorrland som är jämförbar med den i övriga landet.

Numera har vissa insatser gjorts, men dessa är inte till fyllest. Det är viktigt att riksdagen vid beslut inom olika områden medvetet undersöker om beslut kan fattas som stärker Västernorrlands näringsliv och arbetsmarknad.

SVAR i Ramsele i Sollefteå kommun är en för denna utpräglade glesbygd mycket betydelsefull verksamhet, samtidigt som den har stor betydelse för hela vårt land ur kultur-, forsknings-, undervisnings- och folkbildningssynpunkt.

SVARs verksamhet baseras till stor del på arbetsmarknadspolitiska medel och därför råder det en viss osäkerhet om framtiden. Vi centerpartister från mellersta Norrland har, liksom företrädare för andra partier, under många år begärt att staten skall vidta åtgärder för att möjliggöra en vidareutveckling av verksamheten och ge SVAR en tryggare existens. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har dessutom praktiskt taget årligen gjort motsvarande framställningar. För oss motionärer och andra som önskar stödja Västernorrland, och i detta fall ett typiskt glesbygdsområde i inlandet, är det glädjande att våra krav i år uppmärksammats mer än tidigare av kulturutskottet genom att utskottets centerpartister och folkpartister reserverat sig för bifall till motionsyrkandet. Tidigare år har det varit enhälliga avslag. I reservationen, nr 9, framhålls angelägenheten av en positiv utveckling vid SVAR och att SVAR bör få utökade resurser såväl för investeringar som för driftskostnader. Liksom i vår motion påpekas även att det bör övervägas att utveckla SVAR till en för hela landet gemensam resurs för mikrofilmning av arkivalier.

Självklart var det vår förhoppning att utskottsmajoriteten skulle uttala sig

positivt för SVAR på samma sätt som reservanterna har gjort. Men mot bakgrund av tidigare enhälliga avslag känns det ändå positivt att det åtminstone finns en reservation som jag hoppas att alla som vill bidra till ökade satsningar på SVAR skall stödja.

Vi har tagit upp dessa frågor under tio års tid. Leo Persson betonade angelägenheten och sade att utskottsmajoritetens skrivning var tillräcklig. Då vill jag bara säga att utskottsmajoriteten har skrivit ungefär likadant under alla år, men det har inte hänt någonting. Det räcker inte med välvilliga skrivningar, Leo Persson. Riksdagen måste göra ett tillkännagivande om det skall bli något resultat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

En ort i Västernorrland som under den senaste tiden drabbats särskilt hårt av industrinedläggning är Ljungaverk i Ånge kommun.

Organisationskommittén för folkbokföringen har föreslagit att kyrkobokföringsmaterialet skall mikrofilmats för att öka tillgängligheten av materialet och för att slitaget på originalhandlingarna skall minska. Riksarkivet har räknat ut att en sådan mikrofilmning skulle kosta drygt 100 milj. kr. och sysselsätta nära 40 personer under en tioårsperiod.

Länsstyrelsen har redovisat ett förslag som visar att mikrofilmning av kyrkobokföringsarkiven med fördel skulle kunna förläggas just till Ljungaverk.

Jag delar länsstyrelsens uppfattning att mycket starka skäl talar för att förlägga denna verksamhet till Ljungaverk, och jag har framfört dessa i en motion. Ett samarbete med SVAR kan utvecklas. I Ånge finns lantmäteriverkets kartvårdscentral, som skulle ha en positiv effekt på den föreslagna verksamheten. Jag vill även nämna att det i Ånge finns särskilt hög fototeknisk kompetens. Det finns självfallet flera skäl, men jag skall inte förlänga debatten med att räkna upp dem.

Enligt betänkandet utgår utskottsmajoriteten från att arkivdepåkommittén i sitt utredningsarbete beaktar de synpunkter som framförts i min motion och i en motion av Martin Segerstedt med motsvarande krav.

Leo Persson sade att det var onödigt med ett tillkännagivande. Det kan man naturligtvis ha olika meningar om, men jag brukar alltid hävda att riksdagen skall våga göra uttalanden och tala om sin viljeinriktning. Riksdagen skall inte bara under tio år avslå motioner med välvilliga skrivningar utan att det händer någonting. Jag hoppas att det inte blir på samma sätt med Ljungaverk.

Utskottets båda centerpartister nöjer sig dess bättre inte med denna skrivning utan har reserverat sig för ett tillkännagivande till regeringen där man framhåller de starka skäl som talar för en förläggning av verksamheten just till Ljungaverk. Jag ber, fru talman, att få yrka bifall även till denna reservation, reservation nr 10. Ett bifall till denna reservation skulle vara ett välkommet beslut för Ånge kommun och Ljungaverk, som kämpar med stora svårigheter för att ersätta bortfallet av arbetstillfällen inom industrin. Samtidigt skulle ett bifall till den reservationen bli ett uttalat stöd för att man skall förlägga verksamheten med kyrkobokföringsmaterialet till en ort som enligt vad man på objektiva grunder kan se har speciellt goda förutsättningar att handha den verksamheten.

Anf. 176 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill till Martin Olsson säga att vi faktiskt på s. 20 i betänkandet har redovisat att SVAR såväl 1988 som 1989 och i år har fått vissa förstärkningar hela tiden, vilket motsäger påståendet att man inte ger förstärkningar. Vi tycker i utskottet att det här är viktigt, och det tycker vi också att man börjat visa genom den påbyggnad man gör år från år.

Utskottet har vidare pekat på att det måste ankomma på Riksarkivet att inom ramen för arkivväsendets samlade behov ta till vara verksamhetens utvecklingsmöjligheter totalt sett. Jag tycker att vi har en möjlighet att utveckla denna verksamhet, som vi anser vara väsentlig. Jag tycker inte att det behövs något tillkännagivande av den anledningen, eftersom det står så starkt skrivet på s. 20 och 21 i utskottets betänkande.

Anf. 177 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Jag har läst vad som har skrivits i betänkandet, och jag har läst vad som har skrivits tidigare år. Som jag sade i mitt anförande har jag funnit att man inte kan nöja sig med välvilliga skrivningar där initiativ som tas av oss riksdagsledamöter avslås, utan det behövs tillkännagivanden för att det skall bli något resultat. Först när det blir fråga om ett tillkännagivande rör det sig om en åtgärd som regeringen får vidta.

Det ligger väl något i att Riksarkivet skulle ha förstärkt SVAR successivt. All erfarenhet därifrån och de bedömningar som myndigheter i Västernorrlands län har gjort har emellertid gett de myndigheterna anledning att årligen göra framställningar till regeringen och andra organ om att SVAR skall tillföras medel så att den här verksamheten permanentas och inte i så hög grad blir beroende av arbetsmarknadspolitiska medel som den för närvarande är.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

22 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 31 maj

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenium.

23 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1989/90:SfU16 Flyktingpolitiken
1989/90:SfU19 Tvångsmedel i utlänningslagen
1989/90:SfU25 Förläggningskostnader m.m.

Prot. 1989/90:131 24 § Kammaren åtskildes kl. 22.53.
30 maj 1990

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 30 maj

1 §	Justering av protokoll	1
2 §	Hänvisning av ärende till utskott.	1
3 §	Förnyad bordläggning.	1
4 §	Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 23 maj.	1
	Justitieutskottets betänkande JuU32.	2
	Finansutskottets betänkande FiU42	2
	Utrikesutskottets betänkande UU24.	2
	Utrikesutskottes betänkande UU19	2
	Försvarsutskottets betänkande FöU9	2
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU23	2
	Utbildningsutskottets betänkande UbU29	3
5 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
	Finansutskottets betänkande FiU30	
	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
	Justitieutskottets betänkande JuU37	
	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
	Jordbruksutskottets betänkande JoU21	
	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	3
	Bostadsutskottets betänkande BoU18	
	Beslut.	3
6 §	Meddelande om samlad votering	3
7 §	Skydd för företagshemligheter	3
	Lagutskottets betänkande LU37	
	Debatt	
	Bengt Harding Olson (fp)	
	Elisabet Persson (v)	
	Elisabet Franzén (mp)	
	Rolf Dahlberg (m)	
	Lennart Andersson (s)	
	Martin Olsson (c)	
	Justitieminister Laila Freivalds	
	<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
8 §	Ny köplag och ny konsumentköplag, m.m.	32
	Lagutskottets betänkanden LU34, LU35 och LU36	
	Debatt	
	Rolf Dahlberg (m)	
	Ulla Orring (fp)	
	Martin Olsson (c)	
	Elisabeth Persson (v)	
	Carl Frick (mp)	

	Inger Hestvik (s)	
	Gunnar Thollander (s)	
	Justitieminister Laila Freivalds	
	<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
9 §	Beslut	64
	Lagutskottets betänkande LU37	64
	Lagutskottets betänkande LU34	64
	Lagutskottets betänkande LU35	64
	Lagutskottets betänkande LU36	65
10 §	Meddelande om ceremoni i kammaren fredagen den 1 juni m.m. Tredje vice talmannen	66
11 §	Meddelande om samlad votering	66
12 §	Reformerat presstö	66
	Konstitutionsutskottets betänkande KU31	
	Debatt	
	Hans Nyhage (m)	
	Ylva Annerstedt (fp)	
	Bengt Kindbom (c)	
	Andre vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
	Bo Hammar (v)	
	Hans Leghammar (mp)	
	Kurt Ove Johansson (s)	
	Göthe Knutson (m)	
	<i>Beslut fattades under 14 §</i>	
13 §	Riksdagens arbetsformer m.m.	89
	Konstitutionsutskottets betänkande KU36	
	Finansutskottets betänkande FiU39	
	Debatt	
	Elisabeth Fleetwood (m)	
	Birgit Friggebo (fp)	
	Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
	Bo Hammar (v)	
	Hans Leghammar (mp)	
	Olle Svensson (s)	
	Carl Frick (mp)	
	Maria Hed (s)	
	Lars Tobisson (m)	
	Anita Johansson (s)	
	<i>Beslut fattades under 14 §</i>	
14 §	Beslut	106
	Konstitutionsutskottets betänkande KU31	106
	Konstitutionsutskottets betänkande KU36	107
	Andre vice talmannen	
	Finansutskottets betänkande FiU39	107
15 §	Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	108

16 § Förnyad behandling av föräldraförsäkringen	108
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU24	
Debatt	
Margit Gennser (m)	
Barbro Sandberg (fp)	
Karin Israelsson (c)	
<i>(forts. 19 §)</i>	
17 § Ajournering för middagsuppehåll	116
18 § Återupptagna förhandlingar	116
19 § Förnyad behandling av föräldraförsäkringen (forts. SfU24).	116
Margó Ingvardsson (v)	
Ragnhild Pohanka (mp)	
Doris Håvik (s)	
Margit Gennser (m)	
Karin Israelsson (c)	
Barbro Sandberg (fp)	
<i>Beslut skulle fattas den 31 maj</i>	
20 § Ändring i naturresurslagen	135
Bostadsutskottets betänkande BoU20	
Debatt	
Bertil Danielsson (m)	
Siw Persson (fp)	
Birger Andersson (c)	
Jan Strömdahl (v)	
Kjell Dahlström (mp)	
Nils Nordh (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 31 maj</i>	
21 § Arkiv m.m.	153
Kulturutskottets betänkande KrU29	
Debatt	
Lars Ahlström (m)	
Lola Björkquist (fp)	
Stina Gustavsson (c)	
Kaj Nilsson (mp)	
Leo Persson (s)	
Utbildningsminister Bengt Göransson	
Martin Olsson (c)	
<i>Beslut skulle fattas den 31 maj</i>	
22 § Beslut om fortsatt ärendehandling den 31 maj.	167
23 § Bordläggning	167

